

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

The Kingdom of Lan Chang and Collapse of the Kingdom of Lan Chang

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

อาณาจักรล้านช้าง : ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

และวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

The Kingdom of Lan Chang : Philosophy, Arts, Culture, Tradition and the
ways of life of People in Khong River Region

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา คล้ายเดช

นางสาวมารีสา ไสวงาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762059

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

The Kingdom of Lanchang and Collapse of the Kingdom of Lanchang

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

อาณาจักรล้านช้าง : ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

และวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

The Kingdom of Lanchang : Philosophy, Arts, Culture, Tradition and the
ways of life of People in Khong River Region

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา คล้ายเดช

นางสาวมาริสสา ไสวงาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762059

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

The Kingdom of Lanchang and Collapse of the Kingdom of Lanchang

Under Research Program

LanChang Kingdom: Philosophy, Arts, Culture, Traditions and Ways of
Life of People in Mekong River Region

By

Assistance Professor Dr. Panya Klaydesh

Miss. Marisa Sa-waingam

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen campus

B.E. 2562

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610762059

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง
ผู้วิจัย:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช นางสาวมารีสา ไสวงาม
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๒
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง และ ๓) เพื่อศึกษาการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ จำนวน ๑๐ คน ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครอง จำนวน ๑๐ คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยา จำนวน ๑๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

อาณาจักรล้านช้าง เป็นอาณาจักรของชนชาติลาวในอดีต ซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีอาณาเขตอยู่ในบริเวณประเทศลาวทั้งหมด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนา อาณาจักรแห่งนี้ได้สถาปนาขึ้นในปี พ.ศ.๑๓๐๐ โดยขุนลอ มีความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย จนกระทั่งอาณาจักรล้านช้างเสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น ๓ ราชอาณาจักร คือหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาสัก ในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ทั้ง ๓ อาณาจักรได้สูญเสียเอกราชแก่ราชอาณาจักรสยาม ในปี ค.ศ.๒๔๓๖ ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ซึ่งเป็นการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ปกครองด้วยระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองตามลำดับ คือ ๑) เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนือ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง ๒) อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ๓) ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดี และการตัดสินถ้อยความข้อพิพาท ๔) ราชบุตร หน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา สอนไธนา ถนนหนทาง ภาษีอากรต่างๆ

การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง มีสาเหตุที่ทำให้เกิดการล่มสลาย คือ ความแตกแยก
ในอาณาจักรล้านช้าง การเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์ และการขยายอำนาจของฝรั่งเศสสู่ลุ่มแม่น้ำโขง
เกิดจากการแย่งชิงอำนาจ การแตกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ในปี ค.ศ.๑๘๙๓
ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้อาณาจักรล้านช้าง
ล่มสลาย และอาณาจักรล้านช้างจึงถูกแยกออกเป็น ๒ ประเทศ คือประเทศลาว และภาคอีสานของ
ประเทศไทย

Research Title: The Kingdom of Lanchang and Collapse of the Kingdom of Lanchang

Authors: Assistance Professor Dr. Panya Klaydesh
Miss. Marisa Sa-waingam

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen campus

Academic Year: 2562/2019

Funds granted by: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the historical background of Lanchang Kingdom, 2) the political and government systems and 3) the fall of Lanchang Kingdom. It was a Qualitative research. Tools used in the research were in-depth interviews, focus group discussions, and behavior observations. Key informants consisted of 30 experts from the 3 different fields; History, Politics and Government, and Sociology. 10 experts of each field were selected. The obtained data were presented by the descriptive analysis method.

The findings of the study were as follows:

1) Lanchang Kingdom was the ancient Lao kingdom located in the basin of Mekong River in all area including some part of northeastern Thailand. It had prosperity in many areas such as politics and government, culture, and Buddhism. Lanchang Kingdom was established in Khun Lo period in 757. It had prosperity and declination for many years until in 1778 it was divided into 3 kingdoms; Luang Prabang, Vientiane and Champassak. The Kingdom of Siam defeated three of them and then in 1893 France took over the Kingdom of Lanchang - the left bank of the Mekong River (Laos). It was considered the end or the collapse of the Lanchang Kingdom since then.

2) The Lanchang Kingdom governed the kingdom by using the Ayasee regime divided into 4 levels; 1) Jao Muang (Governor) had power of administration over Uphahad, Rajwong, Rajput, 2) Uphahad was a vice governor served as the counselor of the governor and perform duties on behalf of the governor, 3) Rajwong

was the representative of the Uphahad responsible for litigation and judging of all disputes, and 4) Rajput was responsible for helping the government as assigned by the governor as well as performing the duties about religious affairs, farms, roads and taxation.

3) The Collapse of Lanchang Kingdom was from many causes such as disunion, Anuwong's Rebellion or Lao–Siamese *War*, expanding the power of France on the basis of the Mekong River, usurpation, conflicts among royalties, population immigration, and invasion from other *states*. In 1893, France took over the Kingdom of Lanchang - the left bank of the Mekong River (Laos). This made Lanchang Kingdom decline and it was divide into 2 countries; Laos and Thailand (some part of northeastern Thailand).

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และการให้ความสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ และบุคลากรของสถาบันวิจัยทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลในสำนักงานวิจัยของวิทยาเขตขอนแก่นทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการทำวิจัย ตลอดทั้งเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบพระคุณ ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ณ พื้นที่นครหลวงพระบาง และนครหลวงเวียงจันทน์ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประเทศไทย ณ พื้นที่จังหวัดนครพนม และจังหวัดเลย รวมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย และผู้ประสานงานในแต่ละแห่งที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการ และการนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับงานด้านวิชาการ และส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช และคณะ

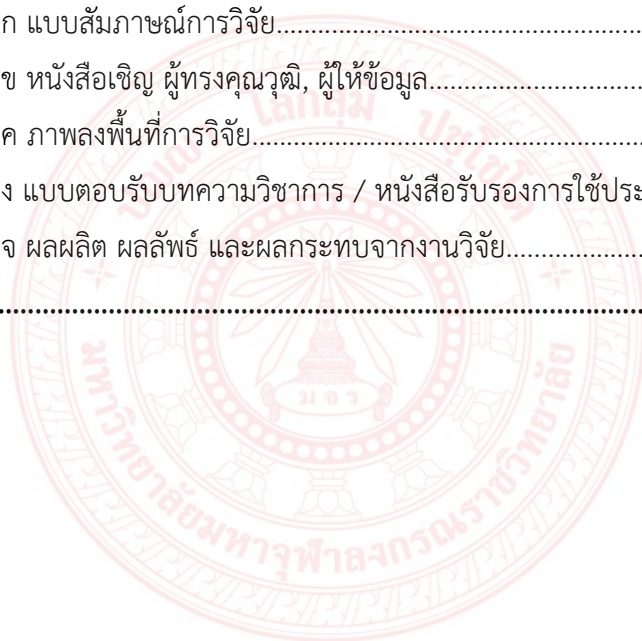
๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ คำถามวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีทางประวัติศาสตร์.....	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง.....	๑๖
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา.....	๓๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการล่มสลายแห่งรัฐ.....	๔๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๒
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๕๙
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๙
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๖๐
๓.๓ เครื่องมือการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ.....	๖๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๔
๓.๕ ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๖
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๖๗
๔.๑ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง.....	๖๗

๔.๒ รูปแบบการเมื่อการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง.....	๙๔
๔.๓ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง.....	๑๐๔
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๑๓๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๓๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๒
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๓๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๑
บรรณานุกรม.....	๑๔๓
ภาคผนวก.....	๑๔๙
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์การวิจัย.....	๑๕๐
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล.....	๑๕๓
ภาคผนวก ค ภาพลงพื้นที่การวิจัย.....	๑๕๗
ภาคผนวก ง แบบตอบรับบทความวิชาการ / หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์.....	๑๖๓
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๖๗
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๗๐

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑ แผนที่อาณาจักรล้านช้างในยุคเริ่มตั้งอาณาจักร.....	๗๕
ภาพประกอบที่ ๔.๒ แผนที่อาณาจักรล้านช้างในยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช.....	๘๐
ภาพประกอบที่ ๔.๓ ภาพอาณาจักรล้านช้าง ๓ อาณาจักร.....	๙๓
ภาพประกอบที่ ๔.๔ แสดงแผนผังการปกครองในสมัยอาณาจักรล้านช้าง.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๕ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๓๑

คำอธิบาย สัญลักษณ์ และคำย่อ
(เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้)

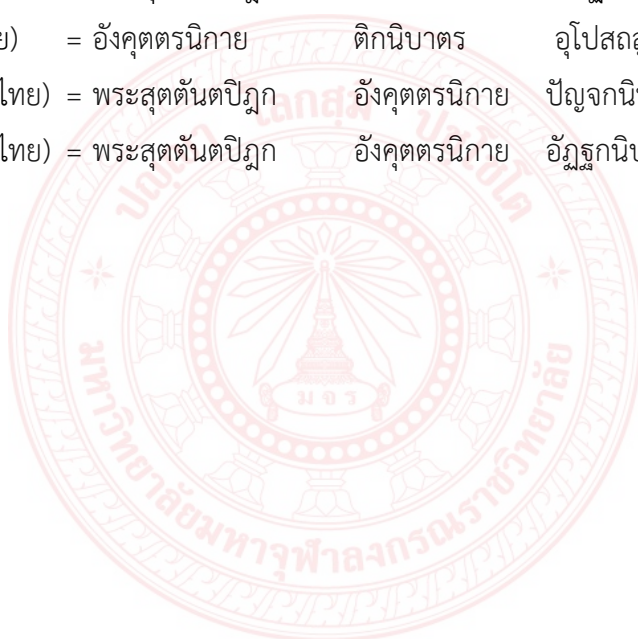

อักษรย่อชื่อคัมภีร์

พระไตรปิฎก = เล่ม/ข้อ/หน้า

ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	= พระสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	ภาษาไทย
อง.ติก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	อุโปสถสูตร	ภาษาไทย
อง.ปลยจก. (ไทย)	= พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	ภาษาไทย
อง.อฎฐก. (ไทย)	= พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฎฐกนิบาต	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับสุโขทัยและอยุธยาของประเทศไทย ซึ่งตามพงศาวดารลาวได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยขุนลอ โดยพระองค์ได้เข้ายึดครองเมืองขวา (หลวงพระบาง) จากขุนกัน รวง และได้จัดตั้งเมืองขวาขึ้นเป็นราชธานีของล้านช้างใน ปี พ.ศ.๑๓๐๐ แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็น “เมืองเชียงทอง” ตั้งแต่นั้นมาได้มีชนชาติลาวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนล้านช้างจำนวนมากขึ้น หลังจากสิ้นรัชกาลขุนลอ อาณาจักรล้านช้างได้มีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีกหลายพระองค์ จนกระทั่งมาถึงสมัยเจ้าฟ้าจ๋ม (พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๑๖) ซึ่งเป็นระยะที่อาณาจักรล้านช้างได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในปี พ.ศ.๑๙๐๔ อาณาเขตของล้านช้างขยายมากขึ้น จนสามารถผนวกดินแดนที่เรียกว่า “อีสาน” ของไทยในปัจจุบันบางส่วนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง^๑ ในสมัยนั้นอาณาจักรล้านช้างมีศูนย์กลางอำนาจการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและศาสนา ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ดินแดนทอดตัวยาว จากเหนือจรดใต้ มีอาณาเขตทิศเหนือ จรดกับจีนและอาณาจักรเวียดนาม ทิศตะวันออกจรดกับ อาณาจักรเวียดนาม ทิศใต้จรดกับอาณาจักรเขมร ทิศตะวันตกจรดกับอาณาจักรพม่าและราชอาณาจักรไทย

ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช อาณาจักรล้านช้างเจริญสูงสุดซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคทองแห่งอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ทรงสร้างความเข้มแข็งทางการปกครอง สร้างบ้านเมืองให้เป็นปรีกแผ่น ประชาชนอยู่ดีกินดี ประชาชนมีความสุข ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม พระองค์เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และเป็นที่เคารพนับถือของปวงชน หลังสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช อาณาจักรล้านช้างเกิดความระส่ำระสายอย่างหนัก จากการแก่งแย่งอำนาจของบรรดาเชื้อพระวงศ์และขุนนางต่างๆ จนทำให้อาณาจักรล้านช้างแตกแยกออกเป็น ๓ อาณาจักร ได้แก่

อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์ คืออาณาจักรที่สืบทอดจากอาณาจักรล้านช้างศรีสัตนาคนหุตเดิม มีอาณาปกครองดินแดนลาวภาคกลางในปัจจุบัน มีพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ เป็นปฐมกษัตริย์ พระไชยเชษฐาองค์นี้ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ที่ลี้ภัย^๒ การเมืองไปอยู่ที่จักรวรรดิเวียดนาม ซึ่งมีราชธานีในขณะนั้นอยู่ที่เมืองเว้ คนทั้งหลายจึงขนานพระนามอีกอย่างว่าพระไชยองค์เว้หรือพระไชย

^๑ทองสีบ ศุภะมาร์ค (ปริวรรค), พงศาวดารลาว, (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๒๘)

^๒วิทย์ บัณฉิตกุล, ลาว : Laos, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

องค์เวียด พระองค์ได้นำกำลังจากเวียดนามเข้ายึดกรุงเวียงจันทน์จับเจ้านันทราชสำเร็จโทษ แล้วราชาภิเษกพระองค์เองเป็นกษัตริย์ในปี พ.ศ. ๒๒๔๑ จากนั้นจึงทรงตั้งท้าวมงเป็นเจ้าอุปราชครองเมืองหลวงพระบางแต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวลาวทั้งหมด เพราะพระองค์มีความใกล้ชิดกับจักรวรรดิเวียดนาม

อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ก่อตั้งขึ้นจากความแตกแยกระหว่างเวียงจันทน์กับหลวงพระบางในปี ค.ศ. ๑๗๐๗ ได้รับการช่วยเหลือจากสมเด็จพระเพทราชา กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงช่วยเจรจาให้ทั้งสองฝ่ายยุติการสู้รบและปักปันเขตแดนระหว่างหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ นับแต่นั้นเป็นต้นมาหลวงพระบางจึงเป็นอิสรภาพ และเป็นจุดเริ่มต้นยุคล้านช้าง ๒ อาณาจักร คืออาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ซึ่งมีอาณาเขต ครอบคลุมดินแดนลาวภาคเหนือในปัจจุบัน และอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ซึ่งมีอาณาเขต ครอบคลุมดินแดนลาวภาคใต้รวมถึงจำปาสักในปัจจุบัน

อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ก่อตั้งขึ้นจากการแข็งข้อตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงต่อเวียงจันทน์ ต่อมาได้เชิญเจ้าหน่อกษัตริย์มาเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาสักในปี ค.ศ. ๑๗๑๔ อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก จึงเกิดขึ้นในสมัยของพระองค์ มีอาณาเขตตั้งแต่เมืองนครพนม เมือง คำม่วน ลงไปจนถึงเมืองเชียงแตง เมืองมโนไพรต่อแดนเขมร ส่วนทางด้านตะวันตกแผ่อำนาจปกครองไปจนถึงเมืองท่งหรือเมืองสุวรรณภูมิอาณาจักรล้านช้างภายใต้การปกครองสยาม ในปี ค.ศ. ๑๗๗๘ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระองค์ทรงส่งกองทัพสยามเข้ายึดครองแผ่นดินล้านช้างที่แตกแยกออกเป็น ๓ อาณาจักร ได้ทั้งหมด แต่ยังคงให้อำนาจกษัตริย์แต่ละอาณาจักรในการปกครอง ตนเองในฐานะหัวเมืองประเทศราชที่ต้องส่งส่วยให้แก่อาณาจักรสยาม เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ในปี ค.ศ. ๑๘๒๒ เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ทรงวางแผนกอบกู้เอกราช แต่ไม่สำเร็จจึงถูกตัดสินโทษประหารชีวิต กองทัพสยามในรัชกาลที่ ๓ ยกทัพไปปราบอาณาจักรเวียงจันทน์ได้หมดสิ้น และอาณาจักรสยามปกครองอาณาจักรล้านช้างยาวนานถึง ๑๑๔ ปี ก่อนที่จะเสียดินแดนแถบฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ. ๑๘๙๓^๓

ในปี ค.ศ. ๑๘๙๓ ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้ประเทศสยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดหรือการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลังจากอาณาจักรล้านช้างได้แยกออกเป็น ๒ ฝ่ายโดยเอาแม่น้ำโขงเป็นที่กั้นดินแดน คือ แผ่นดินฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงกลายเป็นประเทศลาวซึ่งปกครองโดยฝรั่งเศส ส่วนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงกลายเป็นแผ่นดินสยามที่เรียกว่าอีสาน ณ ปัจจุบันนี้ ซึ่งสมัยนั้นเป็นระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชและเปลี่ยนมาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

^๓วิทย์ บัณฑิตกุล, ลาว : Laos, หน้า ๒๑.

หลังจากการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ได้ถูกแยกออกเป็น ๒ ประเทศ คือประเทศลาวและประเทศไทย จึงกลายมาเป็นลาวล้านช้างและไทยล้านช้าง (อีสานในปัจจุบัน) และทั้ง ๒ ประเทศได้เขียนประวัติศาสตร์ของตนเอง ในการเขียนประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศจะอิงการเมืองการปกครองของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ข้อมูลบางอย่างไม่ตรงกัน เพราะเหตุการณ์บางเหตุการณ์ไม่สามารถที่จะเขียนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้เพราะข้อห้ามทางการเมืองการปกครองในแต่ละยุคแต่ละสมัย และอีกสาเหตุหนึ่งคือความกลัวเกี่ยวกับสิ่งลึกลับจึงไม่กล้าที่จะเขียนข้อเท็จจริงในเรื่องนั้น ทำให้จึงความจริงทางประวัติศาสตร์ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริง สุดท้ายข้อมูลเหล่านั้นก็จะถูกลืมหรือตายไปกับคนเพราะไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน และเป็นที่น่าสังเกตว่าประวัติศาสตร์ล้านช้างที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ลาวกับนักประวัติศาสตร์ไทยเขียนประวัติศาสตร์ไม่ตรงกันในข้อมูลบางอย่าง จึงทำให้ประวัติศาสตร์ล้านช้างไม่มีความชัดเจนจึงไม่สามารถที่จะตัดสินได้ว่าใครเขียนประวัติศาสตร์ตรงตามข้อเท็จจริง และที่ผ่านมามีคนจำนวนน้อยมากที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ล้านช้างจึงทำให้คนรู้จักอาณาจักรล้านช้างมีจำนวนน้อยไปด้วย

ในอดีตที่ผ่านมาประวัติศาสตร์ล้านช้างมีการบันทึกไม่ครบถ้วนและไม่สมบูรณ์ และยังมีข้อมูลบางข้อมูลยังหาข้อยุติไม่ได้เพราะข้อมูลที่ไม่ตรงกัน บางข้อมูลก็ถูกบิดเบือนไป บางเรื่องก็ไม่สามารถที่จะศึกษาหรือทำการวิจัยได้ ในบางยุคอันเนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งบางยุคก็ไม่สนับสนุนให้มีการสืบค้นความจริงทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ล้านช้างฝั่งขวาของแม่น้ำโขงคืออีสาน บางยุคถึงกับห้ามศึกษาประวัติศาสตร์อีสาน (อาณาจักรล้านช้าง) ถ้าใครศึกษาถือว่าเป็นกบฏ ด้วยเหตุนี้จึงมีกบฏผีบุญเกิดขึ้นที่บ้านสาวตลิ่ง จังหวัดขอนแก่น และอีกประการหนึ่งประวัติศาสตร์ล้านช้างที่ลาวเขียนไม่ตรงกันกับประวัติศาสตร์ที่ไทยเขียน จึงกลายมาเป็นประเด็นว่าข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านช้างคืออะไร มีอาณาเขตกว้างขนาดไหน ถ้ามีการทำวิจัยจะทำให้คำตอบทางประวัติศาสตร์ล้านช้างที่ชัดเจน แต่ถ้าไม่มีการทำวิจัยจะทำให้ประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านช้างไม่มีข้อยุติและสุดท้ายความจริงทางประวัติศาสตร์ก็จะสูญหายไปเป็นที่สุด

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำการวิจัย “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” ให้ได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองอาณาจักรล้านช้าง การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างที่ถูกต้องและชัดเจนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

๑.๓ คำถามวิจัย

- ๑.๓.๑ อาณาจักรล้านช้างมีประวัติความเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ อาณาจักรล้านช้างมีการเมืองการปกครองอย่างไร
- ๑.๓.๓ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างเกิดจากสาเหตุอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเรื่อง “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” ได้แบ่งขอบเขตของการวิจัยออกเป็น ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑.๔.๑.๑ ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ จดหมายเหตุ หนังสือที่เป็นต้นฉบับเกี่ยวกับ การเมืองการปกครองล้านช้าง การล่มสลายของล้านช้าง และข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

๑.๔.๑.๒ ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองสมัยล้านช้าง การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง และสิ่งที่ไม่ล่มสลายไปกับอาณาจักรล้านช้างยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิด ความเชื่อ ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนล้านช้าง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาของกรวิจัยโดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนดังนี้

๑.๔.๒.๑ ผู้วิจัยทำการศึกษาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ยุค คือ ๑) อาณาจักรล้านยุคต้น ๒) อาณาจักรล้านช้างยุคกลาง และ ๓) อาณาจักรล้านช้างยุคปลาย

๑.๔.๒.๒ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร ได้แก่ ๑)อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ๒) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ๓) อาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์

๑.๔.๒.๓ ผู้วิจัยได้ศึกษาการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง โดยศึกษาสาเหตุการแตกแยกภายในอาณาจักร การขัดแย้งแย่งชิงอำนาจและการสงครามระหว่างกัน การสงครามกับรัฐอื่น การอพยพย้ายถิ่นของพลเมือง อันนำไปสู่การล่มสลายของอาณาจักร

๑.๔.๓ พื้นที่ทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการการวิจัย จำนวน ๒ ประเทศ คือ ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยประเทศลาว เลือกพื้นที่เป็นศูนย์กลางการปกครองอาณาจักรล้านช้าง ๓ เมือง ได้แก่ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาศักดิ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มี

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองที่ปรากฏชัดเจน เป็นพื้นที่ที่สามารถทำการวิจัยได้เป็นอย่างดี สำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองที่ชัดเจน ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครพนม และจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๓๐ คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑.๓.๔.๑ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๑.๓.๔.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครอง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๑.๓.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยา จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเริ่มเก็บข้อมูลแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒ ถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ในช่วง วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒ ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๒ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ดังนี้ ฝั่งลาวทำการเก็บข้อมูลจากลาวเหนือคือพื้นที่เมืองหลวงพระบาง และนครเวียงจันทน์ ส่วนฝั่งไทยทำการเก็บข้อมูลที่จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครพนม

ในช่วง วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ถึง ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ดังนี้ ฝั่งลาวทำการเก็บข้อมูลจากลาวใต้ คือพื้นที่นครจำปาสัก ส่วนฝั่งไทยทำการเก็บข้อมูลที่จังหวัดอุบลราชธานี

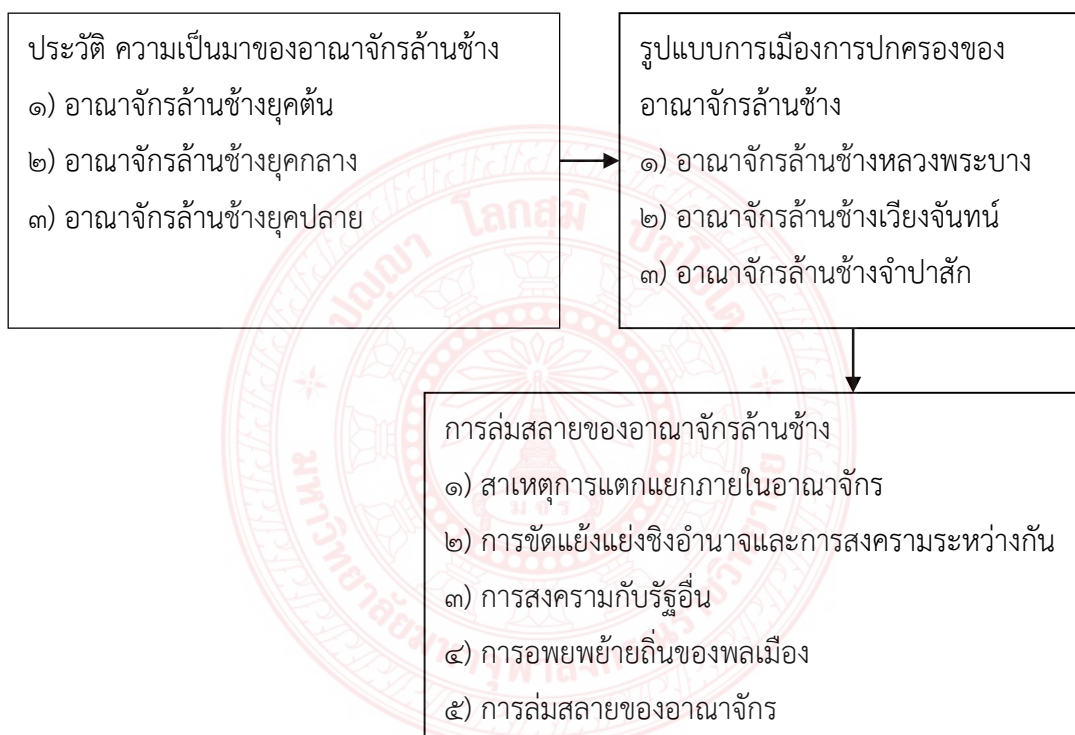
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อาณาจักรล้านช้าง หมายถึง อาณาจักรของชนชาติลาวซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณประเทศลาวทั้งหมด ตลอดจนพื้นที่บางส่วนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนา ที่มีพัฒนาการเคียงคู่มาพร้อมกับอาณาจักรอื่นๆ ใกล้เคียง คือล้านนาสยามพม่า และเขมร อาณาจักรแห่งนี้ได้สถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่นมั่งคั่งอย่างแท้จริงในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มซึ่งมีเชื้อชาติกษัตริย์ในตระกูลราชวงศ์เมืองขวา

การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง หมายถึง การเมืองการปกครองล้านช้าง การปกครองที่ใช้ระบบอาญาสี่ ประกอบด้วย ๑) อาญาสี่ เจ้าเมือง ๒) ผู้ช่วยอาญาสี่ ๓) ชื่อบ้าน ๔) ตำแหน่งพิเศษเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นตามความจำเป็นของสภาพการณ์ของบ้านเมือง ๕) หัวหน้าชุมชนในการปกครอง

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง
- ๑.๗.๒ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง
- ๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง
- ๑.๗.๔ ได้หนังสือ ซีดี/ดีวีดี และบทความประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านช้าง การเมืองการปกครองล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

๑.๘.๑ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างใน ๓ ยุค อันประกอบไปด้วย ๑) อาณาจักรล้านช้างยุคต้น ตั้งแต่ก่อนสถาปนาอาณาจักร การสถาปนาเป็นอาณาจักร ๒) อาณาจักรล้านช้างยุคกลาง ตั้งแต่เหตุการณ์ความแย่งชิงอำนาจภายในอาณาจักรจนถึงเหตุการณ์การแยกอาณาจักรเป็น ๓ อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก และ ๓) อาณาจักรล้านช้างยุคปลาย ตั้งแต่เหตุการณ์ภายหลังการแบ่งอาณาจักรออกเป็น ๓ อาณาจักร ถึงการตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศผู้ล่าอาณานิคม(ฝรั่งเศส)

๑.๘.๒ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ๓ อาณาจักร คือ ๑) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ๒) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และ ๓) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

๑.๘.๓ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ตั้งแต่ ๑) สาเหตุการแตกแยกภายในอาณาจักร ๒) การขัดแย้งแย่งชิงอำนาจและการสงครามระหว่างกัน ๓) การสงครามกับรัฐอื่น ๔) การอพยพย้ายถิ่นของพลเมือง และ ๕) การล่มสลายของอาณาจักร

๑.๘.๔ หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ ไปใช้อ้างอิงเชิงวิชาการ และสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ด้านการเมืองการปกครอง ของประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน และของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรล้านช้าง และการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง มีรายละเอียดดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีทางประวัติศาสตร์
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐที่ล่มสลาย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีต โดยอาศัยหลักฐานทางวิชาการพิจารณาเหตุผลจนเป็นที่เชื่อถือได้ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีข้อเสียเปรียบจากการวิจัยประเภทอื่นตรงที่ไม่สามารถควบคุมตัวแปรได้เพราะไม่มีโอกาสที่จะทำซ้ำได้อีก แต่นักวิจัยก็พยายามที่จะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงที่ผ่านมาแล้วในอดีตที่เป็นที่เชื่อถือได้

๒.๑.๑ ความหมายของประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ (อังกฤษ: history; รากศัพท์ภาษากรีก *historia* หมายถึง "การสอบถามหาความรู้ที่ได้มาโดยการสอบสวน") เป็นการศึกษา ค้นคว้า รวบรวม จัดระเบียบและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตประวัติศาสตร์ยังอาจหมายถึงช่วงเวลาหลังมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้น นักวิชาการผู้เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เรียกนักประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์เป็นสาขาการวิจัยซึ่งใช้การบรรยายเพื่อพิจารณาและวิเคราะห์ลำดับของเหตุการณ์^๑ และบางครั้งพยายามสอบสวนรูปแบบของเหตุและผลซึ่งมีอิทธิพลต่อเหตุการณ์อย่างยุติธรรม นักประวัติศาสตร์ถกเถียงกันเรื่องธรรมชาติของประวัติศาสตร์และประโยชน์ของมัน ซึ่งรวมทั้งถกเถียงการศึกษาสาขาวิชาเป็นจุดจบในตัวมันเอง

---

^๑Professor Richard J. Evans (2001). "The Two Faces of E.H. Carr". History in Focus, Issue 2: What is History?.University of London[สืบค้นเมื่อ 10 November 2008]

^๒Professor Alun Munslow (2001), "What History Is". History in Focus, Issue 2: What is History?.University of London[สืบค้นเมื่อ 10 November 2008]

และเป็นเสมือนวิธีการให้ “มุ่มมอง” ต่อปัญหาในปัจจุบัน^{๓๔๕} เรื่องเล่าซึ่งเป็นสิ่งธรรมดาในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง แต่ไม่มีการสนับสนุนจากแหล่งข้อมูลภายนอก มักจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากกว่า “การสอบสวนอย่างไม่นำพา” ที่จำเป็นตามสาขาประวัติศาสตร์^๖ เหตุการณ์ในอดีตก่อนมีบันทึกลายลักษณ์อักษรเรียกว่า ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ในบรรดานักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกในศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสตกาล เฮโรโดตัส ถูกพิจารณาว่าเป็น “บิดาแห่งประวัติศาสตร์” เขาร่วมกับฮูซิดดิดีส นักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยก่อตั้งรากฐานของการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ อิทธิพลของพวกเขา ร่วมกับแบบแผนทางประวัติศาสตร์อื่นในส่วนอื่นของโลก ได้ก่อให้เกิดการตีความธรรมชาติของประวัติศาสตร์ไปต่าง ๆ นานา ซึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นเวลาหลายศตวรรษและยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่มีหลายสาขา รวมทั้งสาขาที่มุ่งศึกษาภูมิภาคหนึ่งโดยเฉพาะ และสาขาที่มุ่งศึกษาองค์ประกอบเฉพาะหัวข้อหรือใจความของการสอบสวนประวัติศาสตร์

คำว่า “ประวัติศาสตร์” ในภาษาไทยเกิดจากการสมาสคำภาษาบาลี “ประวัติ” (ปวัตติ) ซึ่งหมายถึง เรื่องราวความเป็นไป และคำภาษาสันสกฤต “ศาสตร์” (ศาสตร) ซึ่งแปลว่า ความรู้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บัญญัติคำว่า "ประวัติศาสตร์" เพื่อเทียบเคียงกับคำว่า "history" และเพื่อให้มีความหมายครอบคลุมมากกว่าคำว่า "พงศาวดาร" (chronicle) ที่ใช้กัน

^{๓๔}Tosh, John (2006). **The Pursuit of History**, (4th ed.), Pearson Education Limited, ISBN 1-4058-2351-8.p 52

^๕Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), ed. (2000), “**Introduction**”,**Knowing Teaching and Learning History**, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 6. ISBN 0-8147-8141-1.

^๖Nash I, Gary B. (2000), “**The Convergence Paradigm in Studying Early American History in Schools**”, In Peter N, Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), **Knowing Teaching and Learning History**, National and International Perspectives, New York & London: New York University Press. pp. 102–115. ISBN 0-8147-8141-1.

^๖Seixas, Peter (2000), “**Schweigen!die Kinder!**”, In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), **Knowing Teaching and Learning History**, National and International Perspectives, New York & London: New York University Press, p. 24. ISBN 0-8147-8141-1.

^๗Lowenthal, David (2000), “**Dilemmas and Delights of Learning History**”, In Peter N, Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), **Knowing Teaching and Learning History**, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p.63. ISBN 0-8147-8141-1.

มาแต่เดิม“ สำหรับคำว่า history มีที่มาจากคำว่า historia ในภาษากรีก ซึ่งมีความหมายว่าการไต่สวนหรือค้นคว้า

นอกจากนี้ คำว่า "ประวัติศาสตร์" ยังเป็นคำที่มีความหมายหลากหลาย แต่ความหมายที่สำคัญที่ใช้โดยทั่วไป คือ

๑. ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ในอดีตทั้งหมดของมนุษย์ หรืออดีตทั้งหมดของมนุษย์ตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกจนถึงวินาทีที่เพิ่งผ่านมา

๒. ประวัติศาสตร์ หมายถึง เรื่องราวของบางเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีตที่เราารู้หรือเข้าใจ นั่นคือสิ่งที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นมาจากอดีตที่ผ่านมาผ่านไป

ได้มีนักปรัชญาประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงให้คำอธิบายถึงคำว่า "ประวัติศาสตร์" ไว้ เช่น

อาร์. จี. คอลลิงวูด (R. G. Collingwood) อธิบายว่าประวัติศาสตร์ คือวิธีการวิจัยหรือการไต่สวนโดยมีจุดมุ่งหมายจะศึกษาเกี่ยวกับ พฤติการณ์ของมนุษย์ชาติที่เกิดขึ้นในอดีต

อี. เอช. คาร์ (E. H. Carr) อธิบายว่าประวัติศาสตร์นั้นก็คือกระบวนการอันต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักประวัติศาสตร์กับข้อมูลของเขา ประวัติศาสตร์คือบทสนทนาอันไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต“ (a continuous process of interaction between the present and the past.)

ธงชัย วินิจจะกุล นักประวัติศาสตร์ อธิบายคำว่าประวัติศาสตร์ดังนี้ “การเข้าใจอดีตนั้นคือประวัติศาสตร์ ... เราต้องเข้าใจว่าความรู้เกี่ยวกับอดีตนั้นสร้างใหม่ได้เรื่อย ๆ เพราะทัศนคติมุมมองของสมัยที่เขียนประวัติศาสตร์นั้นเปลี่ยนอยู่เสมอ...”

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อให้ได้ความรู้และคำตอบที่เชื่อว่าสะท้อนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตได้ถูกต้องมากที่สุด ซึ่งไม่มีใครสามารถตอบได้ว่าข้อเท็จจริงที่ถูกต้องคืออะไร ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการศึกษา และการใช้เหตุผลในการตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานและนำไปใช้อย่างถูกต้อง ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สะท้อนข้อเท็จจริงที่แตกต่างจากนิทาน นิยาย หรือเรื่องบอกเล่าที่เลื่อนลอย

ปัญหาเชิงปรัชญาประการหนึ่งเกี่ยวกับการแสวงหาคำตอบหรือคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่ถกเถียงกันมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ คือ การหาความจริงทางประวัติศาสตร์ เป็นการหาความจริงแบบไหน? และสามารถพิสูจน์/เปรียบเทียบกับ การหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างไร? ทั้งนี้ เพราะเชื่อกันว่าการหาความรู้/ความจริงแบบวิทยาศาสตร์เป็นการหาความรู้/ความ

---

^๑รามจิตติ หรือรัชกาลที่ ๖ ทรงใช้คำว่า “ประวัติศาสตร์” ในงานพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ผลแห่งวิถีศึกษาของเยอรมัน แสดงความเห็นโดยออตโนมัต” พิมพ์ลงในวิทยาสาร เล่ม ๑๖ ตอน ๑ (พ.ศ. ๒๔๕๘-๒๕๔๙), หน้า ๑๐๔.

^๒คาร์,อี.เอช, **ประวัติศาสตร์คืออะไร**,แปลโดย ชาตยาช พณยานนท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๒.

จริงที่ถูกต้อง มาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ คำถามที่ถกเถียงกันมากก็คือ ประวัติศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์หรือศิลปะ? และนักประวัติศาสตร์หลายคนพยายามเสนอ (Defense) โดยทำให้ประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ มีการนำวิธีการ "วิพากษ์" หลักฐานทางประวัติศาสตร์มาใช้ นักประวัติศาสตร์ในยุคนี้พยายามทำให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ กระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ถึงปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเห็นว่าความเป็น "วัตถุวิสัย" ของประวัติศาสตร์ลดลง เช่นเดียวกันกับที่ยอมรับว่าวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ความรู้ที่สมบูรณ์^{๑๐}

๒.๑.๒ ประเภทหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ประเภทหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ร่องรอยของสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์สร้างสรรค์ รวมทั้งร่องรอยของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในอดีตและเหลือตกค้างมาถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑) หลักฐานที่จำแนกตามความสำคัญ

๑.๑ หลักฐานชั้นต้น (Primary sources) หมายถึง คำบอกเล่าหรือบันทึกของผู้พบเห็นเหตุการณ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ โดยตรง ได้แก่ บันทึกการเดินทาง จดหมายเหตุ จารึก รวมถึงสิ่งก่อสร้าง หลักฐานทางโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น โบสถ์ เจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป รูปปั้น หม้อ ไห ฯลฯ

๑.๒ หลักฐานชั้นรอง (Secondary sources) หมายถึง ผลงานที่เขียนขึ้น หรือเรียบเรียงขึ้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์นั้นแล้ว โดยอาศัยคำบอกเล่า หรือจากหลักฐานชั้นต้นต่าง ๆ ได้แก่ ตำรา นวนิพนธ์ เป็นต้น

๒) หลักฐานที่ใช้อักษรเป็นตัวกำหนด

๒.๑ หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (written sources) หมายถึง หลักฐานที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้แก่ ศิลปจารึก พงศาวดาร ไบลาน จดหมายเหตุ วรรณกรรม ชิวประวัติ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร รวมถึงการบันทึกไว้ตามสิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน โบราณวัตถุ แผนที่ หรือผนังถ้ำที่เป็นรูปวาดแต่สามารถแปลความหมายได้หลักฐานประเภทนี้ถือว่าเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

๒.๒ หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งหมดที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะการแสดง คำบอกเล่า นาฏศิลป์ ดนตรี จิตรกรรม ฯลฯ

๓) หลักฐานที่กำหนดตามจุดหมายของการผลิต

^{๑๐}ฉลอง สุนทรวาณิชย์, เอกสารคำสอนวิชา ๒๒๐๔ ๖๐๖ ปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๓.

๓.๑ หลักฐานที่มนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้น (Artifact) หลักฐานที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต

๓.๒ หลักฐานที่มีได้เป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างหรือตั้งใจสร้าง วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง กระบวนการสืบค้นเรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์ เริ่มต้นที่ความอยากรู้อยากเห็นของผู้ต้องการศึกษาและต้องการสอบสวนค้นคว้า หาคำตอบด้วยตนเอง จากร่องรอยที่คนในอดีตได้ทำไว้ และตกทอดเหลือมาถึงปัจจุบัน โดยไม่หลงเชื่อคำพูดของใครคนใดคนหนึ่ง หรืออ่านหนังสือเพียงเล่มใดเล่มหนึ่งแล้วเชื่อว่าเป็นจริง สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกของการสืบค้นอดีต เมื่อมีประเด็นที่ต้องการสืบค้นแล้ว คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวางและละเอียด ลอด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สอบถามผู้รู้ ศึกษาเอกสาร เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง ตรวจสอบข้อมูลจากหลักฐานทุกชิ้นด้วยจิตสำนึกว่า หลักฐานไม่ได้บอกความจริงทั้งหมด หรือบอกความจริงเสมอไป แล้วรวบรวมข้อเท็จจริงที่ได้ จากนั้นนำเสนอผลที่ศึกษาได้พร้อมอ้างอิงหลักฐานให้ชัดเจนเพื่อให้ผู้อื่นตรวจสอบ หรือศึกษาค้นคว้าต่อไปได้

๒.๑.๓ องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากความมีสามัญสำนึกของมนุษย์อันเป็นคุณลักษณะที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น มนุษย์ผูกพันกับประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด จนไม่อาจจะแยกจากกันได้นั้น คือจะพยายามเรียนรู้และเข้าใจตนเอง โดยมีประวัติศาสตร์เป็นเครื่องนำทางมุ่งศึกษาพฤติกรรมมนุษย์แล้วให้ความสำคัญแก่ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์หรือพฤติกรรมนั้น ๆ มีความสนใจและเห็นความสำคัญของประโยชน์ต่อมนุษย์ หรืออาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ คือ การสืบสวนสอบสวนค้นคว้า เรื่องราวของมนุษย์ในอดีต โดยมีองค์ประกอบต่อไปนี้

๑. เรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์

เป็นเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและส่งผลตกกระทบต่อคนจำนวนมากในสังคมนั้นจนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น ตัวอย่างเช่น อาณาจักรล้านนาในยุคสมัยของพญามังราย จนกระทั่งถึงช่วงสมัยของพญาเกือนา ต่างนับถือพุทธศาสนาที่สืบทอดมาจากเมืองหริภุญไชยซึ่งมีมาแต่ครั้งสมัยพระนางจามเทวี ต่อมาพญาเกือนามีความประสงค์จะให้พระภิกษุอรุณาวาสีมาอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ จึงได้ทรงอาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัย ให้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดพระยืนในเมืองหริภุญไชย พร้อมกันนั้นได้อาราธนาพระสงฆ์นิทายเดิม ซึ่งนับถือสืบเนื่องมาแต่สมัยพระนางจามเทวีให้บวชใหม่ถึง ๘,๔๐๐ รูป ต่อมาใน พ.ศ. ๑๙๑๔ พญาเกือนาทรงสร้างวัดบุพผารามหรือวัดสวนดอกในอุทยานป่าไม้พยอม ซึ่งเป็นเขตอุทยานของพระองค์ในเขตเวียงเชียงใหม่ให้เป็นที่จำพรรษาของพระสุมนเถระ พร้อมกับได้สร้างเวียงสวนดอกให้เป็นเวียงพระธาตุเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๖

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา อันมีผลกระทบต่อผู้คนในสมัยต่อมาเป็นอย่างมาก นั่นคือจากการนับถือพุทธศาสนา

นิกายพื้นเมืองซึ่งสืบทอดมาแต่สมัยของพระนางจามเทวี มาเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาทนิกายลังกา
วงศ์ ที่เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติเนื่องจากเป็นพระสงฆ์ในฝ่ายอรัญญวาสี

๒. เกี่ยวข้องกับมนุษย์จำนวนมาก

จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาพุทธของอาณาจักรล้านนาที่ได้ยกเป็น
ตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ศาสนา ฯลฯ ของ
อาณาจักรล้านนาในสมัยของพญาเกือนาอย่างชัดเจน เป็นต้นว่า ผู้คนในเมืองเชียงใหม่หันมาให้ความสนใจ
และบวชเรียนในนิกายเถรวาทลังกาวงศ์เป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นศาสนาที่บริสุทธิ์ ที่สำคัญได้รับการ
การอุปถัมภ์จากกษัตริย์โดยตรง

๓. มีมิติเวลา

ในทางประวัติศาสตร์มิติเวลาไม่ได้หมายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยการกำหนดใน
รูปของปีศักราชของการเกิดเหตุการณ์ หรือศักราชที่เริ่มต้นและต่อเนื่องไปจนถึงศักราชที่สิ้นสุด
เหตุการณ์ แต่มิติเวลาในทางประวัติศาสตร์นั้นหมายถึงการศึกษาสังคมมนุษย์ที่ตั้งอยู่และพัฒนาไป
ท่ามกลาง “ เวลา ” หรือท่ามกลางปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ของสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นสังคม วัฒนธรรม
การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ

๔. ประวัติศาสตร์คือการอธิบาย

การเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมาของสังคมมนุษย์ไม่ใช่หัวใจของการศึกษาความรู้ในทาง
ประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาประวัติศาสตร์ คือ การพยายามทำความเข้าใจต่อ
เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตว่า เพราะเหตุใดถึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น หรือ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นมีป้อมเกิดมาจากสิ่งใด และได้มีพัฒนาการคลี่คลายไปอย่างไรในภายหลัง
การตั้งคำถามว่าเหตุใด ทำไม อย่างไร จะคอยกระตุ้นให้ผู้ศึกษาพยายามเสาะหาสาเหตุหรือปัจจัยต่าง
ๆ มาตอบคำถามข้างต้นอย่างเป็นเหตุเป็นผล

๕. ประวัติศาสตร์ต้องใช้หลักฐานชั้นต้น

หลักฐานชั้นต้นหรือ (Primary sources) ได้แก่ หลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้ที่เกี่ยวข้อง
โดยตรงหรือรู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง หลักฐานชั้นต้นมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เป็น
อย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหลักฐานที่เกิดขึ้นร่วมสมัยกับเหตุการณ์นั้นๆ ซึ่งผ่านมาในอดีต เป็น
หลักฐานที่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้รู้เห็นเหตุการณ์นั้นๆ ได้สร้างขึ้นไว้ ด้วยการบันทึกให้อยู่ในรูปของหลักฐาน
ที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

สรุปได้ว่า องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ คือ ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากความสัมพันธ์
สำนึกของมนุษย์ประกอบด้วย เรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์ การเกี่ยวข้องกับมนุษย์จำนวนมาก
การมีมิติเวลา ประวัติศาสตร์คือการอธิบาย และประวัติศาสตร์ต้องใช้หลักฐานชั้นต้น

๒.๑.๔ วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์โดยการรวบรวม พิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์และตีความจากหลักฐานแล้วนำมาเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ เพื่ออธิบายเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตว่าเหตุใดจึงเกิดขึ้น หรือเหตุการณ์ในอดีตนั้นได้เกิดและคลี่คลายอย่างไร ซึ่งเป็นความมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. การตั้งเรื่องที่ต้องการสืบค้น

นับว่าเป็นขั้นตอนแรกของวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ นักประวัติศาสตร์ หรือผู้สนใจทางประวัติศาสตร์มีความสนใจอยากรู้ เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนใดตอนหนึ่ง โดยตั้งประเด็นคำถามว่าศึกษาเรื่องอะไรในช่วงเวลาใด ทำไมจึงต้องศึกษา

๒. การรวบรวมหลักฐาน

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสอบสวนเข้าไปให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้ ประกอบด้วยหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ คำบอกเล่าของผู้เห็นเหตุการณ์ และหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลาจารึก จดหมายเหตุ บันทึกและเอกสารต่างๆ ในการสะสม และรวบรวมข้อมูล ต่างๆ เหล่านี้ นักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องใช้วิจารณญาณของตนสำรวจ เนื่องจากข้อมูลแต่ละประเภทเป็นผลิตภัณฑ์มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นต้องค้นหาต้นตอหรือสาเหตุของข้อมูลอย่างลึกซึ้งเท่าที่จะทำได้ เพื่อป้องกันมิให้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ถูกบิดเบือน

๓. การวิเคราะห์ ตีความ ประเมินหลักฐาน

โดยการนำข้อมูลที่ได้สืบค้นรวบรวม คัดเลือก และประเมินไว้แล้วนำมาพิจารณาในรายละเอียดทุกด้าน ซึ่ง นักประวัติศาสตร์ต้องใช้เหตุผลเป็นแนวทางในการตีความเพื่อนำไปสู่การค้นพบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง

๔. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐาน

นักประวัติศาสตร์จะต้องนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้มาคัดเลือก และประเมินเพื่อค้นหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ต้องการทราบ

๕. การนำเสนอข้อเท็จจริง

นำเสนอผลมาจากการวิเคราะห์และการตีความข้อมูล หรืออธิบายข้อสงสัย เพื่อนำเสนอข้อมูลในลักษณะที่เป็นการตอบตลอดจนความรู้ ความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบการรายงานอย่างมีเหตุผล^{๑๑}

^{๑๑}วงเตือน นาราจักร, ประวัติศาสตร์: วิธีการและพัฒนาการ, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๙-๑๑.

นอกจากนี้ รอบิน จี. คอลลิงวูด (R. G. Collingwood) นักปรัชญาประวัติศาสตร์คนสำคัญชาวอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้เป็นเจ้าของผลงานเรื่อง Idea of History ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ ดังนี้

- ๑) วิธีการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างจากการศึกษาหลักฐานทางวิทยาศาสตร์
  - ๒) นักประวัติศาสตร์ต้องระมัดระวังในการยืนยันความถูกต้องของหลักฐาน
  - ๓) การนำเสนอในลักษณะ “ตัด-แปะประวัติศาสตร์” ไม่ถูกต้องและเป็นวิธีการที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ควรนำเสนอโดยการประมวลความคิดให้เป็นข้อสรุป
  - ๔) วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นแบบวิทยาศาสตร์ คือ การตั้งคำถาม
- เบนเนเดโต โครเซ่ (Benedetto Croce) นักปราชญ์ชาวอิตาลีต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ทั้งหมดคือประวัติศาสตร์ร่วมสมัย^{๑๒}

สรุปได้ว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ คือ การรวบรวม พิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์และตีความจากหลักฐานแล้วนำมาเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยองค์ประกอบ เช่น การตั้งเรื่องที่ต้องการสืบค้น การรวบรวมหลักฐาน การวิเคราะห์ ตีความ ประเมินหลักฐาน การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐาน และการนำเสนอข้อเท็จจริง

๒.๑.๕ ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นการพยายามอธิบายเหตุการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์ในการอธิบายปัจจุบันและทำนายเหตุการณ์ในอนาคต ลักษณะของข้อมูลมักจะเป็นหลักฐานต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต และข้อมูลส่วนใหญ่ ได้มาจากแหล่งทุติยภูมิ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- ๑) การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์พยายามอธิบายเหตุการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์ในการอธิบายปัจจุบันและทำนายเหตุการณ์ในอนาคต
- ๒) ใช้เอกสารและห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเป็นส่วนใหญ่
- ๓) ลักษณะของข้อมูลมักจะเป็นหลักฐานต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต และข้อมูลส่วนใหญ่ ได้มาจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) มากกว่าแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) หลักฐานต่างๆ เกิดขึ้นเองตามเหตุการณ์ ยากที่จะจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย
- ๔) ผู้วิจัยไม่มีส่วนร่วมในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพียงแต่นำสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วมาวิเคราะห์
- ๕) ผู้วิจัยไม่สามารถสร้างสถานการณ์เพื่อทดสอบผลการวิจัยได้
- ๖) เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลมากกว่าวิธีทางสถิติ

^{๑๒}Paul Newall, *Philosophy of History*. Retrieved September 23, 2010, from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gK7 B4 3 rBFmCJ:www.galilean-library.org/site/index.php%F/page/index.html/_/essays/introducingphilosophy/18-philosophy-of-history-r35+ all+history+ is+contemporary+history&cd= 3&hl=th&ct=clnk&gl=th, 2005.

กล่าวโดยสรุป ประโยชน์ของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จะช่วยให้มนุษย์เกิดสำนึกในการค้นคว้าและสืบค้นข้อมูลที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน อันสร้างความภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกนิยมในชาติหรือเผ่าพันธุ์ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้, ประวัติศาสตร์ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากอดีตเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จะทำให้เข้าใจถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบจากปัญหา, การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งปัจจุบันและอนาคต, วิธีการทางประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษาสั่งสมประสบการณ์และทักษะในการวิเคราะห์ ใต้วง และแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาศาสตร์แขนงอื่น ๆ คุณสมบัตินี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการสูงขึ้น

๒.๒ แนวคิดการเมืองการปกครอง

อาณาจักรล้านช้างมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาในยุคแรกๆ ของลาวและเชื่อว่าอยู่ภายใต้การครอบครองของอาณาจักรน่านตามประวัติศาสตร์มาช้านาน ซึ่งการเมืองการปกครองเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินและการใช้อำนาจที่ได้มาเพื่อสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชน ส่วนการปกครองเป็นการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งจะดำเนินการตามกฎหมายและนโยบายที่รัฐมอบให้ดำเนินการ โดยมุ่งที่จะสร้างความผาสุก ความเป็นระเบียบความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคมภายใต้รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการเมืองการปกครอง

อริสโตเติล (Aristotle) บิดาวิชาการศึกษาประวัติศาสตร์สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองสมัยกรีกโบราณได้เป็นอย่างดีในหนังสือ “Politics” กล่าวว่า “มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม” ซึ่งก็หมายความว่า การเกิดของสังคมเป็นการเมือง ดังนั้นการกระทำร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปจึงเป็นการกระทำทางการเมืองในลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคมเอเธนส์ เพราะราษฎรทุกคนก็มีส่วนร่วมในกิจการของรัฐอย่างทั่วถึงกันกล่าวได้ว่าชาวกรีกโบราณเข้าใจการเมืองในความหมายที่กว้าง กล่าวคือ ทุกคนก็คือนักการเมืองโดยที่ปัจเจกบุคคลแสดงความสามารถ และความสำเร็จในสังคมการเมืองได้ด้วยวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมภายใต้สถาบันที่ก่อตั้งขึ้นที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคัดแย้งทางสังคมซึ่งก็คือ รัฐและประชาชน

นั่นเอง โดยผู้ซึ่งทำหน้าที่ด้านสาธารณะคือ รัฐที่ถือว่าเป็นผู้มีบทบาทและเกี่ยวข้องกับการเมืองมากกว่าประชาชนคนอื่นของรัฐ^{๑๓}

คำว่า “การเมือง” ความหมายโดยทั่วไปหมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองเพื่อทำการจัดสรร แจกแจงและแบ่งปันในสิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคมอย่างชอบธรรม จากความหมายของนิยามการเมืองดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างสูงจากสำนักพหุนิยม หรือตามความหมายอย่างน้อยที่สุดของรัฐบาล ก็คือ การที่จะต้องตัดสินใจว่า ใครคือผู้ที่จะได้รับสิ่งที่มีคุณค่าหรือปรารถนาอะไรบ้าง โดยนักทฤษฎี เดวิด อีสตัน (David Easton) ได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าตำรับทฤษฎีระบบการเมือง^{๑๔}

ธเนศวร์ เจริญเมือง ได้กล่าวไว้ว่า ระบบการเมืองการปกครอง หมายถึง แบบแผนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ก่อให้เกิดข้อตกลงใจรวมที่มีอำนาจบังคับสมาชิกในสังคมให้ต้องปฏิบัติ ในปัจจุบัน การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินและการใช้อำนาจที่ได้มาเพื่อสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชนหรืออาจมีความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อที่จะกำหนดแนวทางข้อบังคับหรือนโยบายให้คนในสังคมปฏิบัติตามและอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขส่วนการปกครองหมายถึง การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ข้าราชการพนักงาน ส่วนท้องถิ่นและรัฐวิสาหกิจทั้งหลาย ตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล^{๑๕}

ชลธิศ อีระฐิติ ได้กล่าวไว้ว่า การเมืองในความหมายที่ผูกติดกับระบบการเมืองและหรือรัฐ การเมือง หมายถึง การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม หรือการเมืองเป็นเรื่องของการที่มีคนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม การเมืองจึงเป็นกิจกรรมและกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมบรรลุถึงข้อตกลงทางผลประโยชน์ร่วมกัน นั่นก็คือ เป้าหมายในการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของพฤติกรรมความสัมพันธ์หรือสถาบันของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม การใช้อิทธิพล การใช้อำนาจและอำนาจหน้าที่ภายในระบบการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเมืองเป็นเรื่องของการก่อร่างสร้างและแบ่งปันอำนาจภายในระบบการเมืองหรือภายในรัฐ ซึ่งจากมิติของการแสวงหาและแบ่งปันอำนาจดังกล่าวนี้ การเมืองจะมีความหมายแคบลงมาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง แต่การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจและ

^{๑๓} อริสโตเติล อ้างถึงใน พิศณุ พูนเพชรพันธ์, รายงานการวิจัย, บทบาทของประชาชนภายใต้กลไกของรัฐธรรมนูญในการปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๑๔} พิศณุ พูนเพชรพันธ์, รายงานการวิจัย, บทบาทของประชาชนภายใต้กลไกของรัฐธรรมนูญในการปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๑๕} ธเนศวร์ เจริญเมือง, ๑๐๐ ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๕๔๐, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: คปไฟ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

อิทธิพลนั้น ไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด อาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการครอบงำ หรือการมีอำนาจเหนือผู้อื่น ผ่านสถาบันต่างๆ ของรัฐ สะท้อนให้เห็นลักษณะของรัฐ ซึ่งเป็นชุมชนของมนุษย์ในพื้นที่อันมีเขตแดนที่แน่นอน สามารถใช้กำลังและความรุนแรงบนพื้นฐานของการอ้างความชอบธรรม หรือเป็นที่ยอมรับได้^{๑๖}

อมร จันทรมบูรณ ได้กล่าวไว้ว่า การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองตนเองของประชาชน โดยผ่านการเลือกสมาชิกผู้แทนราษฎรไปบริหารและดูแลเรื่องกฎหมาย เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่และโดยการตรวจสอบควบคุมดูแลของประชาชนโดยตรงหรือการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน เช่น การยื่นเสนอหรือแก้ไขกฎหมาย การยื่นถอดถอนนักการเมืองที่ประพฤติมิชอบ การแสดงความคิดเห็นในการทำประชามติ การออกเสียงในการทำประชามติ^{๑๗}

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารและจัดการประเทศ การปกครองมีหลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมีได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลางการปกครองส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น คำจำกัดความของการเมืองที่ชัดเจนและรัดกุมมากที่สุดเป็นเรื่องเกี่ยวกับรูปของรัฐและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยเมื่อสังคมมนุษย์ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหาร การเมืองต้องแบ่งออกเป็นสองพวกใหญ่ๆ คือผู้ที่ทำหน้าที่บังคับกับผู้ถูกบังคับเสมอ^{๑๘}

ฮอบส์ (Hobbs) นักปรัชญาการเมืองโบราณมีผลงานปรัชญาการเมืองชื่อเรื่อง “Leviathan” ตีพิมพ์ใน ค.ศ.๑๖๕๑ กล่าวว่า การเมือง (Politics) คือ กระบวนการหรือวิธีการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ โดยคนกลุ่มหนึ่งเพื่อการจัดตั้งรัฐบาลและกำหนดกิจกรรมทางการเมืองขึ้นได้ทุกกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เช่น บรรษัท วงวิชาการ วงการศาสนา เป็นต้น

เสนีย์ คำสุข พจนานุกรมภาษาอังกฤษหลายเล่มได้ให้ความหมายคำว่าการเมือง (Politics) หลายอย่างคือ เป็นทั้งศาสตร์ (Science) หรือศิลป์ (Art) เกี่ยวกับการปกครอง (Government) ของรัฐ (State) หรือเกี่ยวข้องกับการขึ้นหรือการมีอิทธิพลที่เกี่ยวกับนโยบายของ รัฐบาล นอกจากนั้นยังเป็นศาสตร์หรือศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับการเอาชนะและการเข้าควบคุมการปกครองหรือจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งการเมืองตามแนวทางนี้จะสัมพันธ์กับการกระทำทางการเมือง (Actions) และการปฏิบัติทาง

^{๑๖} ชลทิศ วีระจิตติ, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗๘-๒๘๐.

^{๑๗} อมร จันทรมบูรณ, กฎหมายปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๑๘} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, รัฐไทยในทศวรรษหน้า, (กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็น เพรส, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖.

การเมือง (Practices) การเมืองจึงมีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ทั้งหมดที่มีความซับซ้อนระหว่างประชาชน ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม (Society)^{๑๙}

สรุปได้ว่า การเมืองการปกครอง เป็นแบบแผนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันโดยมีกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติและใช้ชีวิตร่วมกัน และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิธีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองและการบริหารบ้านเมือง เพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าทางสังคมการเมืองการปกครอง

๒.๒.๒ ประเภทของระบบการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครอง ในปัจจุบันมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันมากและเป็นเรื่องใกล้ตัวของทุกคน ทุกคนควรตระหนักถึงหน้าที่ของตนต่อการปกครอง ในฐานะประชาชนต้องตื่นตัวทางการเมืองรักษาผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม การปกครองที่รัฐหรือประเทศต่างๆ ในโลก ใช้อยู่มี ๒ ระบบ คือ ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ และระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ส่วนการเมืองในระบบเผด็จการ ซึ่งชาญชัย แสวงศักดิ์ ได้กล่าวถึงรายละเอียดดังนี้^{๒๐}

๑. ระบบการเมืองในระบบเผด็จการ

ระบบเผด็จการ เป็นรูปแบบการปกครองแบบอัตตาธิปไตย ตรงข้ามกับระบบประชาธิปไตย ผู้ปกครองจะมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง โดยไม่สนใจสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การได้มาของการเป็น ผู้นำในระบบเผด็จการ มักจะเกิดจากการปฏิวัติหรือรัฐประหารซึ่งรัฐบาลอยู่ภายใต้การบริหารของบุคคลเพียงคนเดียว หรือ ผู้เผด็จการ โดยไม่มีการสืบทอดตำแหน่งตามสายเลือด คำว่า เผด็จการอาจมีได้หลายความหมาย เช่น ผู้เผด็จการของสาธารณรัฐโรมัน ซึ่งมีอำนาจปกครองเบ็ดเสร็จในยามฉุกเฉินของบ้านเมือง ซึ่งอำนาจจากการใช้ตำแหน่งดังกล่าวไม่ต้องมีเหตุผลหรือไม่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด มีอำนาจอยู่นอกกฎหมาย และถือว่าการกระทำทั้งหมดนั้นไม่ผิดกฎหมาย ย้อนหลัง หรืออาจหมายถึงรัฐบาลซึ่งปกครองโดยบุคคลเพียงคนเดียว หรือคณะบุคคลเพียงส่วนน้อย และอีกความหมายหนึ่ง คือ การปกครองซึ่งรัฐบาลมีอำนาจเด็ดขาด ไม่ถูกจำกัดโดยกฎหมาย รัฐธรรมนูญ หรือปัจจัยทางสังคม หรือการเมืองอื่นภายในรัฐนั้น

ชาญชัย แสวงศักดิ์ ได้ให้ความหมายของระบบเผด็จการไว้ว่าระบบเผด็จการเป็นการปกครองที่มีลักษณะเด่นอยู่ที่การรวมอำนาจการเมืองการปกครองไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะเดียวหรือพรรคเดียว โดยบุคคลหรือคณะบุคคลดังกล่าวสามารถใช้อำนาจนั้นควบคุมบังคับประชาชน

^{๑๙} เสนีย์ คำสุข, สถานภาพขบขันของการวิเคราะห์การเมืองในประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมืองและระเบียบวิจัยทางรัฐศาสตร์ เล่ม ๑ หน่วยที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๔๙.

^{๒๐} ชาญชัย แสวงศักดิ์, การเมืองการปกครองในทศวรรษหน้า, (กรุงเทพมหานคร: โทเร็นเตอร์ เนชั่นแนลเทรตติ้ง, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒-๔๓.

ได้โดยเด็ดขาด หากประชาชนคนใดคัดค้านผู้นำหรือคณะผู้นำก็จะถูกลงโทษให้ทำงานหนักหรือถูกจำคุกซึ่งระบอบเผด็จการสามารถแยกรูปแบบการปกครองออกเป็น ๓ แบบ คือ เผด็จการทหาร เผด็จการฟาสซิสต์ และเผด็จการคอมมิวนิสต์ ดังต่อไปนี้^{๒๑}

๑. ระบอบเผด็จการทหาร หมายถึง ระบอบเผด็จการที่คณะผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจเผด็จการในการปกครองโดยตรงหรือโดยอ้อม และมักจะใช้กฎอัยการศึกหรือรัฐธรรมนูญที่คณะของตนสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการปกครอง โดยทั่วไปคณะผู้นำทหารมักจะใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว ระหว่างที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือหลังจากล้มเลิกระบอบประชาธิปไตย มีเป้าหมายเพื่อขจัดภัยคุกคามบางอย่างต่อความมั่นคงของรัฐ ส่วนมากแล้วเมื่อเหตุการณ์ความวุ่นวายต่างๆ สงบลง

๒. ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์ หมายถึง ระบอบเผด็จการที่ผู้นำคนหนึ่งซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและกองทัพให้ใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศ ผู้นำในระบอบการปกครองเผด็จการฟาสซิสต์มักจะมีลัทธิการเมืองที่เรียกกันว่า ลัทธิฟาสซิสต์ เป็นลัทธิชั้นนำในการปกครองและมุ่งที่จะใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศเป็นการถาวร โดยเชื่อว่าระบอบการปกครองแบบนี้เหมาะสมกับประเทศของตนและจะช่วยให้ประเทศของตนมีความเจริญก้าวหน้าโดยเร็ว

๓. ระบอบเผด็จการคอมมิวนิสต์ หมายถึง ระบอบเผด็จการที่พรรคคอมมิวนิสต์เพียงพรรคเดียวได้รับการยอมรับ หรือสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลต่างๆ และกองทัพให้เป็นผู้ใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศ คณะผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์เชื่อว่า ระบอบเผด็จการคอมมิวนิสต์เป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศของตน และจะช่วยให้ชนชั้นกรรมาชีพเป็นอิสระจากการถูกกดขี่โดยชนชั้นนายทุนรวมทั้งทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและเข้มแข็งทัดเทียมกับต่างประเทศได้เร็วกว่าระบอบการปกครองแบบอื่น ระบอบเผด็จการคอมมิวนิสต์มีความแตกต่างจากรบอบเผด็จการทหารอยู่ข้อหนึ่งที่สำคัญ คือ ระบอบเผด็จการทหารจะควบคุมเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนเท่านั้น แต่ระบอบเผด็จการคอมมิวนิสต์จะใช้อำนาจเผด็จการควบคุมกิจกรรมละการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครองด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

ข้อดีของการปกครองแบบเผด็จการ

๑. รัฐบาลสามารถดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใน หรือภายนอกประเทศได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ โดยผู้นำมีอำนาจ ไม่ต้องฟังเสียงสนับสนุน หรือคัดค้านจากประชาชน

๒. รัฐบาลสามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน รวมทั้งภัยในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับประชาชนจำนวนมากได้ดี เพราะรัฐเป็นผู้ดำเนินการ

๓. ทำให้ประชากรในประเทศเกิดวินัยในสังคมมากขึ้น

ข้อจำกัดของการปกครองแบบเผด็จการ

^{๒๑} อ่างแล้ว, ชาญชัย แสงศักดิ์, การเมืองการปกครองในทศวรรษหน้า, หน้า ๔๒-๔๓.

๑. อาจเกิดความผิดพลาดจากการบริหารประเทศชาติ เพราะประชาชนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ได้แย้งหรือคัดค้าน ดังนั้น หากผู้นำบริหารผิดพลาดย่อมส่งผลเสียหายต่อประเทศและประชาชนอย่างร้ายแรง

๒. ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว เพราะหากฝ่าฝืนจะต้องมีความผิดและรับโทษ

๓. การดำเนินกิจกรรมต่างๆ จะเป็นไปตามนโยบายของพรรคการเมืองที่คุมอำนาจการบริหารประเทศเพียงพรรคเดียว ประชาชนส่วนรวมไม่มีอำนาจโต้แย้ง คัดค้าน หรือได้ร่วมกำหนดนโยบายรัฐจึงต้องคอยสอดส่องติดตามความเคลื่อนไหวของผู้คัดค้าน ไม่เห็นด้วยรวมทั้งลงโทษบุคคลที่เป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงอยู่ตลอดเวลา

ประเทศที่ใช้ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการนี้ มักจะเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในประเทศ รวมถึงประเทศกำลังพัฒนาประเทศที่ได้รับเอกราช มักจะประสบกับปัญหามากมาย เช่น ความแตกแยกในระหว่างกลุ่มผู้นำ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำรัฐขาดสถาบันทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ ระบบราชการเต็มไปด้วยพวกพ้องเป็นระบบอภิสิทธิ์ ไม่รับผิดชอบต่อความทุกข์สุขของประชาชนความปั่นป่วนวุ่นวายจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนรวมกลุ่มกันทวงสิทธิ์ที่พวกตนควรจะได้รับเผด็จการในการทำรัฐประหารยึดครอง ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของเผด็จการทหารสาเหตุที่บรรดาเผด็จการทหารมักจะอ้างในการทำรัฐประหาร ยึดอำนาจเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๒. ระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่ง ซึ่งบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนโดยตรงหรือผ่านผู้แทนที่ตนเลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐและกำหนดให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมือง

คณิน บุญสุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองตนเองของประชาชน โดยผ่านการเลือกสมาชิกผู้แทนราษฎรไปบริหารและดูแลเรื่องกฎหมาย เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่และโดยการตรวจสอบควบคุมดูแลของประชาชนโดยตรงหรือการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน เช่น การยื่นเสนอหรือแก้ไขกฎหมาย การยื่นถอดถอนนักการเมืองที่ประพฤติมิชอบ การแสดงความคิดเห็นในการทำประชาพิจารณ์ การออกเสียงในการทำประชามติระบอบประชาธิปไตยนี้มีลักษณะเด่นอยู่ที่การแข่งขันอย่างเสรีระหว่างกลุ่มหรือพรรคการเมืองต่างๆ เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนส่วนมากในประเทศให้เป็นรัฐบาล ทำหน้าที่

บริหารกิจการต่างๆ ของประเทศตามนโยบายที่กลุ่มหรือพรรคการเมืองนั้นๆ ยึดหลักการประชาธิปไตยเป็นหลักในการต่อสู้แข่งขันทางการเมืองการปกครอง^{๒๒}

สรุปได้ว่า ประเภทของการปกครองนั้นมีระบบการเมืองการในระบบเผด็จการ และระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่มีลักษณะเด่นในการรวมอำนาจการเมืองการปกครองไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะเดียวหรือพรรคเดียว โดยบุคคลหรือคณะบุคคลดังกล่าวสามารถใช้อำนาจนั้นควบคุมบังคับประชาชนได้โดยเด็ดขาด

๒.๒.๓ รูปแบบการเมืองการปกครอง

รูปแบบการปกครองสามารถแจกแจงออกได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เกณฑ์ใดในการพิจารณาการใช้อำนาจของผู้ปกครองหรือสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษารายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

๑.รูปแบบการปกครองสามารถจำแนกตามจำนวนผู้ปกครอง และผู้ได้รับประโยชน์จากการปกครอง

การแจกแจงรูปแบบการปกครองที่นับว่ามีที่ยอมรับ และกล่าวอ้างถึงกันอย่างแพร่หลาย และบางรูปแบบสามารถใช้อธิบายได้ทั้งในยุคอดีตและยุคสมัยใหม่ก็คือ การจำแนกของอริสโตเติล โดยใช้เกณฑ์ในการจำแนกด้วยการดูจำนวนของผู้ปกครอง หรือดูว่าใครเป็นผู้ปกครองและใครได้รับประโยชน์จากการปกครองนั้น

อริสโตเติล^{๒๓} ได้จำแนกลักษณะการปกครองของรัฐต่าง ๆ โดยใช้จำนวนผู้ปกครองออกเป็น ๓ ประเภท คือ คนเดียว คนจำนวนน้อยและ คนจำนวนมาก และจำแนกผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการปกครองนั้นออกเป็น ๓ ประเภทเช่นเดียวกัน ซึ่งนำไปสู่การแบ่งรูปแบบการปกครองออกได้เป็น ๖ รูปแบบดังปรากฏตามตารางที่ ๒.๑

^{๒๒} คณิน บุญสุวรรณ, สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

^{๒๓} Ethridge and Handelman, *Politics in a Changing World: A Comparative Introduction to Political Science*, Belmont, CA: Thomson Wadsworth, 2004, p 6-7.

จำนวนผู้ปกครอง	รูปแบบที่ชอบธรรม: ปกครองเพื่อประโยชน์ ของคนส่วนใหญ่	รูปแบบที่ฉ้อฉล: ปกครองเพื่อ ประโยชน์ เฉพาะตนหรือกลุ่ม
คนเดียว	ราชาธิปไตย (Monarchy)	ทรราชย์ (Tyranny)
คนจำนวนน้อย	อภิชนาธิปไตย (Aristocracy)	คณาธิปไตย (Oligarchy)
คนจำนวนมาก	มัชฌิมวิถีสื่อธิปไตย (Polity)	ประชาธิปไตย (Democracy)

ตารางที่ ๒.๑ รูปแบบการปกครองตามแนวคิดของอริสโตเติล ๖ รูปแบบ

ที่มา: Roskin, Cord, Medeiros and Jones, 1997,p38.

รูปแบบการปกครองของอริสโตเติล ๖ รูปแบบตามภาพที่ได้เสนอนั้น เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า การใช้อำนาจของผู้ปกครองมีโอกาสที่จะทำให้การปกครองดีหรือเลวก็ได้ หรือการที่การปกครอง วางอยู่บนตัวบุคคลเป็นหลักโอกาสที่จะเกิดการฉ้อฉลในอำนาจ ใช้อำนาจในทางที่ผิด หรือเป็นไป เพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ยาก กล่าวคือ

การปกครองโดยผู้ปกครองเพียงคนเดียวที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เรียกว่า ราชาธิปไตย (Monarchy) อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองเพียงคนเดียวนี้หากมุ่งประโยชน์เฉพาะแก่ตนเองเป็นที่ตั้ง คนส่วนใหญ่ไม่ได้รับประโยชน์ อีกทั้งยังลำบากทุกข์เข็ญจากการปกครองภายใต้ อำนาจของผู้นำเพียงผู้เดียวนี้ก็จะทำให้การปกครองนั้นหันเหไปสู่รูปแบบที่เรียกว่าทรราชย์ (Tyranny) รูปแบบการปกครองที่ปกครองด้วยคณะผู้ปกครองจำนวนน้อย หากมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเรียกว่า อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) แต่หากกลุ่มผู้ปกครองเหล่านี้มุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่มตน รูปแบบการปกครองจะมีลักษณะที่เรียกว่า คณาธิปไตย (Oligarchy)

หากการปกครองนั้นผู้ปกครองมีจำนวนหลายคนและมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ รูปแบบการปกครองจะมีลักษณะที่เรียกว่า มัชฌิมวิถีสื่อธิปไตย (Polity) หรือประชาธิปไตยแบบสาย กลาง แต่เมื่อใดก็ตามการใช้ อำนาจนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของพวกพ้องเพียงไม่กี่คนไม่ใช่คนส่วนใหญ่ รูปแบบการปกครองจะเข้าสู่ลักษณะที่เรียกว่าประชาธิปไตย (Democracy)

อาจจะเป็นด้วยเหตุนี้ที่ให้อริสโตเติลจึงไม่ค่อยเห็นด้วยกับเพลโตผู้เป็นอาจารย์ ซึ่งเสนอรูปแบบการปกครองที่ดีและเหมาะสมด้วยการยึดตัวบุคคลเป็นหลัก ดังการเสนอแนวคิดเรื่องราชา ปรราชญ์ (Philosopher King) โดยอริสโตเติลได้เสนองานชิ้นสำคัญในระยะหลังที่เน้นความสำคัญของการปกครองบ้านเมืองด้วยกฎหมายแทนที่จะอาศัยตัวบุคคล

อย่างไรก็ตาม เพื่อสร้างความกระจ่างชัดต่อการแบ่งรูปแบบการปกครองทั้ง ๖ รูปแบบของอริสโตเติล จึงขอขยายรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

๑. ราชาธิปไตย (Monarchy)

รูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยคนๆ เดียวเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐหรือในราชอาณาจักรในทุก ๆ ด้าน การขึ้นมามีอำนาจปกครองนั้นอาจมาจากการสืบทอดทางสายเลือดหรือตามหลักการสืบสันตติวงศ์ หรืออาจเป็นการสถาปนาอำนาจขึ้นมาใหม่แทนที่ราชวงศ์เดิมที่สูญเสียอำนาจจากการถูกล้มล้าง ในทัศนะของอริสโตเติลเห็นว่ารูปแบบการปกครองนี้เป็นรูปแบบที่ดี เพราะผู้ปกครองคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ไม่ใช่ผลประโยชน์เฉพาะตัว

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ทศวรรษปี ๑๘๐๐ เป็นต้นมา ระบอบกษัตริย์หรือราชาธิปไตยก็เปลี่ยนแปลงไป บทบาทและอำนาจที่เคยมีอยู่อย่างเบ็ดเสร็จของกษัตริย์ก็ลดน้อยลงเมื่อหลายประเทศเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีการจำกัดอำนาจเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) เช่น อังกฤษ ไทย มาเลเซีย เป็นต้น ในขณะที่มีอีกหลายประเทศที่ยังคงปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น บรูไน ซาอุดีอาระเบีย คูเวต เป็นต้น

๒. ทรรราชย์ (Tyranny)

ความหมายดั้งเดิมในยุคสมัยกรีกโบราณคำว่า “ทรรราช (Tyrant)” (ไม่มีหมายถึงตัวคน แต่เมื่อมีหมายถึงรูปแบบหรือระบอบ) หมายถึง บุคคลที่ล้มล้างรัฐบาลที่ถูกต้องชอบธรรม ของนครรัฐ (City-State) แล้วสถาปนาตนเองเป็นผู้ปกครองแบบเผด็จการแทนที่ โดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในชนชั้นพ่อค้าและชาวนา ซึ่งไร้ที่ดินทำกินหรือตกเป็นหนี้ต่อเศรษฐีเจ้าของ ที่ดินโดยหวังว่าผู้ปกครองคนใหม่จะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาให้แต่สำหรับอริสโตเติล คำว่า ทรรราชย์ เป็นการอธิบายถึงการปกครองของคนๆ เดียว ในรูปแบบของราชาธิปไตยที่ขาดคุณธรรม จริยธรรม ใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือฉ้อฉลในอำนาจ มีเป้าหมาย มุ่งประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ละเลยการให้ความใส่ใจต่อความทุกข์ยาก เดือดร้อน และประโยชน์สุขของสังคมโดยรวมของผู้อยู่ใต้การปกครอง ดังนั้น ทรรราชย์ จึงกลายเป็นรูปแบบการปกครองที่ผิดเพี้ยนของรูปแบบราชาธิปไตย เมื่อผู้ปกครองละทิ้งคุณธรรม จริยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม หันมากอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง

๓. อภิชนาธิปไตย (Aristocracy)

คำว่า Aristocracy มาจากภาษากรีกโบราณ ๒ คำผสมกันคือ Aristos หมายถึง ดีที่สุดกับคำว่า Kratein แปลว่า ปกครอง หมายถึง รูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยคนที่ดีที่สุด หรือมีความสามารถที่พิเศษที่สุด จุดเริ่มต้นของคำนี้ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในนครรัฐเอเธนส์ ใช้อธิบายถึงทหารหนุ่มที่นำกองทัพชนะในการรบด้วยความกล้าหาญ ชัยชนะในการรบเกิดขึ้นได้ภายใต้การนำ

ของคน “ดีที่สุด” นั่นเอง ทั้งนี้ความกล้าหาญแบบนักรบเป็นสิ่งที่ถือว่าเป็นคุณธรรม (Virtue) อันสูงส่งยิ่งในยุคกรีกโบราณ

ในระยะเวลาต่อมา เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงเมื่อรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากเดิม อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการทหารที่ทำให้ผู้นำกองทัพไม่ได้บัญชาการรบอยู่ข้างหน้าอีกต่อไปก็ส่งผลต่อความหมายนี้ด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อคำว่า อภิชน (Aristocrat) ไม่ได้หมายถึงบุคคลที่ดีที่สุดเพราะเป็นคนกล้าหาญจากการรบอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นสถานภาพที่ดีตัวมาจากการเกิดในตระกูลชนชั้นสูงหรือตระกูลขุนนาง ซึ่งมีชีวิตที่หรูหราและมีอิทธิพลในสังคม

อภิชนาธิปไตย ในคำอธิบายของอริสโตเติล หมายถึง รูปแบบการปกครองที่มีคณะผู้ปกครองจำนวนน้อยที่มาจากคนที่ดีที่สุด หรือมีความสามารถพิเศษที่สุดในสังคมเป็นการปกครองที่วางอยู่บนหลักคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถอันสูงส่งของคณะผู้ปกครอง โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของคนทั้งปวง

๔. คณาธิปไตย (Oligarchy)

คำว่า Oligarchy มาจากภาษากรีกว่า Oligarkhia หมายถึง การปกครองโดยคนจำนวนน้อย การปกครองรูปแบบนี้ผู้ปกครองประกอบด้วยคนจำนวนน้อยไม่ แตกต่างจากรูปแบบ อภิชนาธิปไตยเพียงแต่ต่างกันตรงที่รูปแบบนี้มุ่งผลประโยชน์เฉพาะแก่กลุ่มหรือพวกพ้องของตนแทนที่จะคำนึงถึงประโยชน์ของคนทั้งหลายอย่างจรรยาบรรณของอภิชนาธิปไตยยึดถือ การปกครองในรูปแบบคณาธิปไตยเกิดขึ้นได้ทั้งจากการได้อำนาจมาด้วยการใช้กำลังทหารใช้ความได้เปรียบจากความมั่งคั่งความเป็นคนมีชาติตระกูลที่สูงส่งหรืออำนาจอิทธิพลทางการเมือง โดยเมื่อได้อำนาจแล้วจะพยายามสร้างอำนาจและขยายฐานอำนาจเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง แทนที่จะปกครองเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่

๕. ประชาธิปไตย (Democracy)

ประชาธิปไตยในที่นี้มีความหมายแตกต่างจากประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันคือ เป็นรูปแบบของประชาธิปไตยในยุคสมัยกรีกโบราณในนครรัฐเอเธนส์ ที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งเปิดโอกาสให้พลเมืองจำนวนมากเข้าประชุมหารือร่วมกันเพื่อกำหนดกฎหมาย นโยบายและการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ที่สำคัญของบ้านเมือง โดยถือมติเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจในทัศนะของอริสโตเติลเห็นว่า ลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบการปกครองที่ไม่ดี เนื่องจากอาศัยความเห็น ความรู้สึกคนหมู่มากมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ที่สำคัญต่อความอยู่รอดและเป็นไปของบ้านเมือง โดยปราศจากความเป็นระเบียบ มีเหตุมีผล ความรู้ และคุณธรรม เพราะความเห็น (Opinion) ของคนหมู่มากเป็นความเห็นที่ขาดคุณภาพ ปราศจากฐานของความรู้ (Knowledge)

๖. มัชฌิมวิถีสื่อธิปไตย (Polity)

ในทัศนะของอริสโตเติล มัชฌิมวิทธีอิปโตยจัดเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด เพราะยึดหลักทางสายกลาง เนื่องจากมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างปริมาณกับคุณภาพ ดึงเอาข้อดีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพมารวมกัน กล่าวคือ ในด้านปริมาณ ผู้มีอำนาจปกครองมีจำนวนไม่มากนัก โดยได้รับความยินยอมจากคนส่วนใหญ่ ส่วนในด้านคุณภาพผู้มีอำนาจปกครองเป็นชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในขณะเดียวกันโครงสร้างสังคมยังประกอบไปด้วยชนชั้นกลาง จำนวนมากที่ไม่มีช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม

มัชฌิมวิทธีอิปโตยจึงจัดเป็นการปกครองโดยชนชั้นกลาง ซึ่งอริสโตเติลถือว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่จะเกิดขึ้นได้หรือเป็นจริงได้ในสังคม ทั้งนี้การปกครองโดยชนชั้นกลางจัดเป็นการปกครองที่ดีที่สุดเพราะชนชั้นนี้ไม่ได้มุ่งผลประโยชน์เฉพาะหน้า และไม่ได้พิจารณาชนชั้นสูงเหมือนชนชั้นล่าง ในขณะเดียวกันไม่เหมือนชนชั้นสูงที่ห่างไกลจากชีวิตความเป็นอยู่ของคนชั้นล่างถูกชีวิตความเป็นอยู่และไม่เข้าใจความต้องการในชีวิตของชนชั้นล่าง

๒. รูปแบบการปกครองจำแนกตามสิทธิเสรีภาพของประชาชน

รูปแบบการปกครองยุคสมัยใหม่ หากใช้เกณฑ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนว่ามีมาก หรือน้อยเพียงใด เราสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ รูปแบบด้วยกัน คือ เผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม เผด็จการอำนาจนิยม และประชาธิปไตย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. เผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม (Totalitarianism) เผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมกับเผด็จการอำนาจนิยมนั้นมีความเหมือนกันตรงที่ไม่ยอมรับ ความเท่าเทียมกันทางการเมือง หรือการปกครองโดยคนส่วนใหญ่ แต่อำนาจทางการเมืองตกอยู่ในกำมือของพรรครัฐบาล กลุ่มชนชั้นนำ ผู้นำเผด็จการหรือครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างอยู่ตรงที่สังคมที่ปกครองภายใต้ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมนั้นรัฐมีเป้าหมายมุ่งเปลี่ยนแปลงและควบคุมอุดมการณ์ทางการเมืองของประชาชนอย่างเข้มงวด ให้เคารพและเชื่อฟังคำสั่งกฎระเบียบต่างๆ ที่รัฐออกมาบังคับใช้โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ประชาชนจึงไม่มีสิทธิเสรีภาพใดๆ ในการดำเนินชีวิตเพราะทุกๆ กิจกรรมตกอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแล และควบคุมจากรัฐอย่างใกล้ชิด ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในทางการเมือง ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพใดๆ การแสดงออกทางการเมืองไม่สามารถกระทำได้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจตกอยู่ภายใต้การบังคับสั่งการของผู้มีอำนาจกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกีฬา ศิลปะ ดนตรี หรือแม้กระทั่งศาสนาก็ต้องมีเป้าหมายเพื่อรับใช้รัฐ ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำการสนองต่อเจตนารมณ์ของตนได้คุณลักษณะโดยทั่วไปที่รัฐแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมทั้งหลายมีร่วมกันคือ เผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) เป็นการปกครองที่ผู้ปกครองมีความมุ่งหมายที่จะเข้าควบคุมกิจกรรมทางการเมือง แต่ยังยินยอมให้ประชาชนมีเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้ จึงสามารถดำเนินชีวิตส่วนตัวได้โดยอิสระประเทศที่ใช้ระบบเผด็จการ

อำนาจนิยม ไม่ปรารถนาที่จะเข้าควบคุมครอบครัว ศาสนา การศึกษา ชุมชนและสมาคมต่างๆ ที่มีลักษณะทางสังคมโดยเฉพาะ แต่ต้องไม่ดำเนินการใดๆ ที่ขัดแย้งนโยบายทางการเมืองของรัฐลักษณะบางประการของเผด็จการอำนาจนิยม^{๒๔}

เผด็จการอำนาจนิยมยึดหลักสำคัญ คือ อำนาจทั้งหลายทั้งปวงในรัฐ จะต้องอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อย หรือคนกลุ่มเดียว เผด็จการอำนาจนิยมจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. มีการรวมอำนาจ
๒. อำนาจรวมอยู่ในมือของคนกลุ่มเดียว ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย
๓. กลุ่มที่มีอำนาจจะเป็นรัฐบาล
๔. รัฐบาลไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน^{๒๕}

๒. เผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม (Totalitarianism) เป็นการปกครองที่ผู้ปกครองมีความมุ่งหมายที่จะเข้าควบคุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐ เน้นความสำคัญของรัฐอยู่เหนือประชาชน โดยมีอำนาจและสิทธิเด็ดขาด ประชาชนมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ เชื่อฟังรัฐเท่านั้น เผด็จการอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จเน้นความสำคัญของผู้นำว่า เป็นผู้มีความสามารถ มีสติปัญญายอดเยี่ยม ซึ่งประชาชนต้องให้ความเคารพเชื่อฟังและกระทำตามทีผู้นำปรารถนา แม้การใช้อำนาจนั้นจะใช้วิธีการรุนแรง ประชาชนต้องยอมรับว่า เป็นการถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐ ระบอบนี้มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การควบคุมการกระจายข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนโดยรัฐบาล^{๒๖}

ลักษณะบางประการของลัทธิเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม ซึ่งมีดังนี้

๑. เป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมือง โดยคนกลุ่มเดียวหรือกลุ่มน้อย
๒. ผู้นำจะมีอำนาจสูงสุดในกลุ่มนั้น
๓. ผู้นำมักจะมีความเห็นเป็นของตนเอง โดยไม่ต้องฟังประชาชนทั้งสิ้น
๔. ผู้นำไม่ได้มาจากประชาชน แต่งตั้งตัวเองขึ้นมาทำการปกครองชาติด้วยกำลัง
๕. ผู้นำแต่ละคนมีความนิยมไม่เหมือนกัน
๖. ผู้นำแต่ละคนมักจะมีความต้องการที่ขัดต่อความต้องการของปวงชน คือ ผู้นำต้องการ

อำนาจ แต่ประชาชนต้องการเสรีภาพ

^{๒๔} ประสาร ทองภักดี, พ.ท., “หลักการปกครอง” (หลักรัฐศาสตร์), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๔.

^{๒๕} จริญญา สุภาพ, ศ., “หลักรัฐศาสตร์”, ฉบับปรับปรุงแก้ไขใหม่ ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒), หน้า ๓๙๘.

^{๒๖} วรรณณา เจียมศรีพนธ์, ผศ., “การเมืองเบื้องต้น”, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๑), หน้า ๒๒๗.

๗. ผู้นำจะวางแผนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนทั้งปวง โดยไม่ให้ประชาชนมีเสรีภาพ กำหนดการดำรงชีวิตได้เอง

๘. ระบบเผด็จการ เชื่อว่า ฐานะของรัฐอยู่เหนือชีวิตปวงชน^{๒๗}

หลักการระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ

ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการมีหลักการสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

๑. ไม่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองประเทศ
๒. จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม
๓. ไม่ยอมรับความเสมอภาคของประชาชน
๔. ถือเจตนารมณ์ของผู้ปกครองประเทศเป็นหลัก ต้องเชื่อฟังปฏิบัติตามผู้นำ
๕. ถือเอาความต้องการของผู้ปกครองประเทศเป็นสำคัญ ไม่ถือเอาเจตนารมณ์และความต้องการของประชาชน

๖. ยอมรับการนำและการปกครองโดยผู้นำ ผู้นำผู้ปกครองผูกขาดอำนาจตลอดไป เปลี่ยนแปลงโดยการสืบทอดอำนาจ

๗. ถือหลักการ นโยบาย และเหตุผลที่มีผู้นำกำหนด เป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด ไม่มีเหตุผลอื่นจะมาโต้แย้งหรือคัดค้าน

๘. ยึดหลักการใช้กำลัง การบังคับ และความรุนแรงเพื่อรักษาอำนาจ

๙. ยึดหลักความมั่นคง ความเข้มแข็ง และความปลอดภัยของชาติ เป็นจุดหมายปลายทาง สำคัญ

๑๐. ยกย่องอำนาจและความสำคัญของรัฐเหนือเสรีภาพของประชาชน

๑๑. ใช้หลักการรวมอำนาจ คือ มีการรวมอำนาจไว้ในส่วนกลางของประเทศ คือ ให้อำนาจอยู่ในมือของผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำอย่างเต็มที่^{๒๘}

หลักการดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นหลักการโดยรวมทั้งเผด็จการอำนาจนิยม และหลักการของเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม ซึ่งมีความเหมือนกันในเรื่องของการที่ผู้นำผู้ปกครองมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบังคับใช้อำนาจบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ เพื่อประสิทธิภาพในการบังคับบัญชา เพื่อความเป็นเอกภาพของรัฐบาล ส่วนเรื่องจำกัดสิทธิเสรีภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จะมีแต่เฉพาะเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมเท่านั้น

วัฒนธรรมหรือแบบวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมนการเมืองแบบเผด็จการ

^{๒๗} จรูญ สุภาพ, ศ., “หลักรัฐศาสตร์” ฉบับปรับปรุงแก้ไขใหม่ ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒), หน้า ๔๐๒.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑- ๑๒.

ทฤษฎีพละกำลัง เป็นรากฐานแนวคิดของระบอบการปกครองแบบเผด็จการ การมีอำนาจ เป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม อำนาจ คือ ธรรม สนับสนุนอำนาจรัฐ และเชื่อว่า มนุษย์ในสังคมขาดความ สำนึกในทางการเมือง ไม่เข้าใจประโยชน์ของตนเองและสังคม จึงต้องปล่อยให้ป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น รัฐจึงไม่ปล่อยให้อำนาจไปตกอยู่ในมือของประชาชน รัฐจะต้องดูแลและปกป้องผลประโยชน์ของ ประชาชน โดยผ่านชนชั้นนำ ซึ่งมีความสามารถเหนือบุคคลธรรมดาทั้งด้านความรู้ สติปัญญา แบบ การดำเนินชีวิตของบุคคลที่อยู่ในระบบการปกครองนี้ จึงมีบุคลิกภาพ หรือการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะ ยอมรับอะไรง่าย ๆ ไม่มีความคิดโต้แย้ง เพราะต้องการความมั่นคง กลัวการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่ง พอสรุปได้ดังนี้

๑. นิยมนับถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการและเหตุผล ชอบระบบอาวุโส
๒. จะมอบความรับผิดชอบไว้ที่ผู้นำ
๓. นิยมในอำนาจเด็ดขาด
๔. ไม่ยอมรับความเสมอภาคตามกฎหมาย
๕. ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เพราะกลัวผลของการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดความ ยุ่งยาก ไม่มั่นคง

๖. ถือว่า กิจกรรมของบ้านเมืองเป็นเรื่องของรัฐบาล ประชาชนไม่ควรเกี่ยวข้อง^{๒๙}

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมหรือแบบวิถีชีวิตของคนในสังคม จะสอดคล้องกับระบอบการ ปกครองแบบเผด็จการ จะมีผลให้เกิดการสนับสนุนรัฐบาล ระบบการปกครองให้ดำเนินไปได้อย่าง ราบรื่น ระบบเผด็จการจะดำรงอยู่ได้ยาวนานแค่ไหน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคม เอื้ออำนวยหรือไม่ หากทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม ระบบเผด็จการจะอยู่ไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบันความแตกต่างระหว่างเผด็จการอำนาจนิยมและเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม เผด็จการทั้ง ๒ แบบ มีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้ คือ

๑. เผด็จการอำนาจนิยม
  - ๑.๑ รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมมีจุดมุ่งหมายเข้าควบคุมกิจการทางการเมืองของบุคคล ทั้งหมด
  - ๑.๒ ประชาชนแต่ละคนยังคงมีสิทธิเสรีภาพในทางศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจ สามารถ ดำเนินชีวิตส่วนตัวโดยอิสระ
  - ๑.๓ ไม่ควบคุมสถาบันและองค์กรทางสังคม

^{๒๙}ทองทิพย์ วิริยะพันธ์, ชินเลขา กว้างสุขสถิตย์, และพัชรินทร์ แข็งแรง, “หลักรัฐศาสตร์”, (กรุงเทพฯพมทานคร: มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๔-๑๙๕.

๑.๔ ใช้วิธีการลงโทษอย่างรุนแรงเด็ดขาด แต่อยู่ภายใต้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมตามนโยบายของรัฐบาลกำหนดขึ้น เท่าที่รัฐจะพึงให้ได้

๒. เผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม

๒.๑ รัฐบาลเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมมีจุดมุ่งหมายเข้าควบคุมกิจกรรมทางการเมือง และส่วนที่ไม่ใช่การเมืองทั้งหมด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและอื่น ๆ

๒.๒ ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพใด ๆทั้งสิ้น เพราะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลทั้งหมด

๒.๓ รัฐบาลควบคุมสถาบันและองค์กรต่าง ๆ และต้องปฏิบัติตามอุดมการณ์ที่รัฐกำหนดขึ้น

๒.๔ รัฐบาลมีอำนาจใช้วิธีการต่าง ๆ บังคับประชาชนโดยไม่จำกัด กระบวนการยุติธรรมไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ ถือความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก สามารถละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ โดยไม่มีข้อจำกัด และมีวิธีการลงโทษที่รุนแรง^{๓๐}

จะเห็นได้ว่าระบอบการปกครองใน ๒ แบบนี้ ประชาชนมีหน้าที่รับผิดชอบต่อรัฐในแง่การปกครอง เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำผู้ปกครอง ประชาชนต้องรับผิดชอบต่อรัฐ มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด รัฐมิได้เกิดมาเพื่อประชาชน รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน แต่ประชาชนเกิดมาเพื่อรัฐ และต้องรับผิดชอบต่อรัฐด้วย

รูปแบบการปกครองของระบอบเผด็จการ

ระบอบเผด็จการก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองในหลายรูปแบบ ซึ่งก่อให้เกิดรัฐบาลเผด็จการทั้งแบบอำนาจนิยม เบ็ดเสร็จนิยม และรูปแบบการปกครองเกิดจากเผด็จการอำนาจนิยมประกอบไปด้วย

๑. ราชาธิปไตย หรือทฤษฎีราชาธิปไตย และประธานาธิบดี

๒. อภิชนาธิปไตย หรือคณาธิปไตย

การปกครองโดยคนเดียว มีอำนาจเด็ดขาด ซึ่งเรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราช คือ แบบราชาธิปไตยนั้น ถือเป็นรัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมแบบหนึ่ง ซึ่งนักทฤษฎี เช่น เพลโต เห็นว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด หากผู้ปกครองประกอบไปด้วยความรู้ ความฉลาด ความสามารถ และประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งผู้นำแบบนี้ เรียกว่า “ราชาปราชญ์” และโรเมัส ฮอบส์ นักทฤษฎีการเมืองชาวอังกฤษในศตวรรษที่ ๑๗ ได้ให้การสนับสนุนพระราชอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งเป็นองค์อธิปัตย์ ถือกำเนิดจากสัญญาประชาคม จึงมีสิทธิและอภิสิทธิ์เหนือกว่าประชาชน ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชจึงเป็นระบบที่เหมาะสมที่สุด แต่การปกครองแบบนี้หากใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์แก่ตัวเอง ก่อความทุกข์แก่ประชาชน เรียกรูปแบบนี้ว่า “ทรราชย์” หรือ “ทฤษฎีราชาธิปไตย” การ

^{๓๐} จรูญ สุภาพ, ศ., “พัฒนาการเมืองการปกครอง” (เอกสารทางวิชาการประกอบคำบรรยาย โครงการพัฒนาการเมืองการปกครอง, ภาควิชาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖-๑๘.

ปกครองรูปแบบนี้ประมุขของรัฐ จะเป็นกษัตริย์ หรือประธานาธิบดี ขึ้นอยู่กับรัฐนั้นว่า เป็นราชาอาณาจักร หรือสาธารณรัฐ ถ้าเป็นราชาอาณาจักร ประมุขของรัฐ เรียกว่า “กษัตริย์” หรือ “ราชาธิปไตย” หากเป็นสาธารณรัฐ ประมุขก็จะเรียกว่า “ประธานาธิบดี”

การปกครองโดยคณะบุคคลร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลปกครองประเทศ โดยใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบริหารประเทศ เรียกว่า “อภิชนาธิปไตย” หรือ “คณาธิปไตย” หากใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เรียก “อภิชนาธิปไตย” หากใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง เรียก “คณาธิปไตย” ซึ่งเป็นรูปแบบเผด็จการโดยคณะบุคคล โดยใช้กำลังทหารทำการปฏิวัติหรือรัฐประหาร ยึดอำนาจ แล้วตั้งรัฐบาลขึ้นมาปกครองประเทศ เช่น ฮิตเลอร์ ปกครองในเยอรมันในปี ค.ศ. ๑๙๓๓ และมุสโสลินี ในอิตาลี ในปี ค.ศ. ๑๙๒๒ เป็นต้น

รูปแบบการปกครองเกิดจากเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม เป็นรูปแบบรัฐบาลแบบคอมมิวนิสต์ ผู้นำรัฐบาลจะเรียกว่า “ประธานประเทศ” “ประธานาธิบดี” ก็ได้ รัฐบาลเผด็จการคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นจากลัทธิ “มาร์กซิสม์” (Marxism) ในศตวรรษที่ ๑๗ เจ้าของลัทธินี้ คือ คาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งเป็นชาวเยอรมัน

สรุปได้ว่า การปกครองระบอบเผด็จการ ก็คือการปกครองที่ศูนย์อำนาจอยู่ที่คนคนเดียวหรือกลุ่มเดียว เป็นการรวมอำนาจที่ผู้นำ หรือรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง เป็นการใช้อำนาจเบ็ดเด็ดขาดและรุนแรง โดยผลการปราศจากการควบคุมหรือเหนี่ยวรั้งจากอำนาจอื่นใด สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกจำกัดและควบคุมโดยผู้นำที่มีอำนาจสูงสุด ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ รูปแบบของการปกครองจะมีรูปแบบเป็นราชาธิปไตยแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ทูชนาธิปไตย หรือทรราชย์ ในกรณีที่เป็นราชาอาณาจักร จะมีผู้ปกครองเป็นกษัตริย์ ในกรณีที่เป็นสาธารณรัฐ ผู้นำเป็นประธานประเทศ หรือประธานาธิบดี หรือการปกครองรูปแบบอภิชนาธิปไตย หรือคณาธิปไตย ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลชั้นนำสูงสุด จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ ถ้าใช้อำนาจเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม เรียกว่า ราชาธิปไตย และอภิชนาธิปไตย การเป็นไปเพื่อกอบโกยผลประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง เรียก ทูชนาธิปไตย หรือทรราชย์ หรือคณาธิปไตย รูปแบบการปกครองดังกล่าวรวมอยู่ในเผด็จการทั้งอำนาจนิยมและเบ็ดเสร็จนิยม ข้อแตกต่างระหว่างเผด็จการทั้ง ๒ แบบในเรื่องของการควบคุม จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ก็คือเผด็จการอำนาจนิยม เป็นการปกครองที่มีความมุ่งหมายควบคุมกิจการทางการเมือง แต่ยินยอมให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมทุกด้าน ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพใด ๆ ประชาชนเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐ มีชีวิตอยู่เพื่อรัฐ เพื่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐ ประชาชนต้องปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่งของรัฐอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตามการปกครองในระบอบเผด็จการมีทั้งข้อดีและข้อเสียเช่นกัน ข้อดี คือในประเทศที่ประชาชนยังขาดการศึกษา ไม่มีจิตสำนึก ไม่มีส่วนร่วมในทางการเมือง มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง วัฒนธรรมทางสังคมและสถาบันทางสังคมไม่

เอื้อต่อการปกครองตนเอง ประชาชนไม่มีความสนใจในสิทธิเสรีภาพของตัวเอง ไม่อาจปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนเอง แต่ถ้าหากประชาชนมีความรู้ ความฉลาดสามารถในการตัดสินใจปกครองตนเองได้ มีการศึกษาดี มีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม มีวัฒนธรรมทางสังคม และสถาบันทางสังคมสอดคล้องกับการปกครองตนเอง การปกป้องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค มีอยู่ในจิตสำนึกของประชาชนแล้ว การปกครองด้วยระบอบเผด็จการแบบใดก็ไม่มีความจำเป็นและไม่เป็นที่ต้องการของประชาชน

๒.๒.๔ รูปแบบการปกครองล้านช้าง^{๓๐}

การปกครองภายในอาณาจักรล้านช้างนั้นใช้ระบอบอาญาสี่ ทั้งในเมืองหลวง หัวเมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้น ระบอบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

อาญาสี่ ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนืออาญาสี่และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีส่วนในบางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้งถอดถอนกรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากเจ้ามหาชีวิต

อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีส่วยสาอากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวงราชบุตร โดยมากมักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องของทางสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตรหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่าง ๆ

ผู้ช่วยอาญาสี่

ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทธิสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการพิจารณาพิพากษาคดีความในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่าง ๆ

ชื่อบ้าน ขางเมือง

เป็นตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี ๒ ตำแหน่งคือ **เมืองแสน** ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายทหาร และ**เมืองจันทน์** ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รองจาก

^{๓๐}ระบบการปกครองของลาวสมัยอาณาจักรล้านช้าง, แหล่งที่มา:http://kitichat.blogspot.com/2013/01/blog-post_7620.html, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๐]

ชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง คูแล่บญี่ไพร่พล บัญชีสักเลก งานราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์

เมืองคุก เมืองฮาม เมืองแพน เป็นผู้ช่วยการสามตำแหน่งข้างต้น

นาเหนือ นาใต้ คูแล่เรื่องเสปียงอาหารในยุ้งฉางของเมือง ดำเนินการเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากรไพร่พล การสำรวจสำมะโนครัวไพร่พลทุก ๆ สามปี ทั้งการแทงจำหน่ายเลขที่ หนี หาย ตาย พิการ ชรา อุปสมบทของไพร่พล ตลอดจนการควบคุมดูแลเรื่องสัตว์พาหนะ

ชาเนตร ชานนท์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่เลขานุการของชื่อเมือง

ชาบัณฑิต ทำหน้าที่เป็นอลักษณ์ หรือเจ้าพนักงานอ่านประกาศต่าง ๆ ทั้งการแข่งน้ำสาบาน การอ่านพระราชโองการ คำสั่งเจ้าเมืองหรือสารตราจากต่างเมือง รวมทั้งทำหน้าที่การแต่งหนังสือตำราต่าง ๆ ด้วย

กรมเมือง เป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี จาริต ฮีต คลอง ต่าง ๆ

สุโ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารตำแหน่งของชื่อบ้านข้างเมืองเหล่านี้ จะเรียกแตกต่างกันไปตามศักดิ์ของเมืองนั้น ๆ หากเป็นเมืองหลวง หรือเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง จะใช้คำว่า พระยา นำหน้า ถ้าเห็นหัวเมือง จะใช้คำว่า เพี้ย

ตำแหน่งพิเศษ เป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น ของสภาพการณ์ของบ้านเมือง เช่น

๑. เพี้ยชาโนชิต ชาภูธร ราชต่างใจ คำมุงคูล ทำหน้าที่มหาดเล็ก
๒. เพี้ยชาตินแทนแล่นดินเพียง เป็นพนักงานตามเสด็จ หรือองครักษ์ของเจ้าเมือง
๓. เพี้ยชาบุฮ่ม เป็นเจ้าพนักงานกั้นพระกลด หรือโบกจามร
๔. เพี้ยชาหลาบคำ เป็นเจ้าพนักงานเชิญพระแสงศาสตราวุธ
๕. เพี้ยชามณเฑียร เป็นผู้ดูแลรักษาพระราชวัง ปราสาท ราชมณเฑียร
๖. เพี้ยชาบรรทม เจ้าพนักงานจัดที่บรรทม
๗. เพี้ยแขกขวา แขกซ้าย เป็นผู้ดำเนินการดูแลต้อนรับบรรดาแขกบ้านแขกเมือง
๘. เพี้ยศรีสุนนท์ เพี้ยศรีสุธรรม เพี้ยศรีบุญเอื้อง เพี้ยศรีอัครฮาด และเพี้ยศรีอัครวงค์ เป็นผู้ดูแลจัดการด้านการศึกษาและกิจการด้านศาสนา

หัวหน้าชุมชน

ท้าวฝ่าย ทำหน้าที่กำกับดูแลไพร่พลของหลายๆแขวง(ตำบล)รวมกัน ซึ่งอาจคล้ายนายอำเภอในปัจจุบัน

ตาแสง หรือ นายแขวง ทำหน้าที่ดูแลไพร่พลในหมู่บ้านต่าง ๆ รวมกัน เทียบได้กับกำนันในปัจจุบัน

กวนบ้าน หรือ นายบ้าน ทำหน้าที่ดูแลไพร่พลในหมู่บ้าน เทียบได้กับผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน

จำบ้าน เทียบได้กับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือสารวัตรกำนัน

สรุปได้ว่า รูปแบบการปกครองในอาณาจักรล้านช้างใช้ระบบอาญาสี่ ทั้งในเมืองหลวง หัวเมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้น ระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครอง ออกเป็น ๕ ระดับ ๑) อาญาสี่ เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนืออาญาสี่และกรรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิในบางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้งถอดถอนกรรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้รับราชานุญาตจากเจ้ามหาชีวิต อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีส่วยสาอากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบ เรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวง ราชบุตร โดยมากมักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องทางสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตร หน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่าง ๆ ๒) ผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทิสสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการ พิจารณาพิพากษาตัดสินคดีความในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่าง ๆ ๓) ชื่อบ้าน ขางเมืองเป็นตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี ๒ ตำแหน่งคือ เมืองแสน ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายทหาร และเมืองจันทน์ ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รอง จากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง ดูแลบัญชีไพร่พล บัญชีสักเลก งานราชทัณฑ์ การ ปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ ๔) ตำแหน่งพิเศษเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นตามความ จำเป็น ของสภาพการณ์ของบ้านเมือง ๕) หัวหน้าชุมชน ในการปกครองอาณาจักรล้านช้าง

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา

คติชนวิทยาเป็นศาสตร์สาขาวิชาหนึ่งที่ศึกษาเรื่องราวข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนใด กลุ่มชนหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันซึ่งต่างก็มีเอกลักษณ์ของตนอย่างชัดเจนและคติชนวิทยา (Folklore) เป็นศาสตร์แขนงใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกเมื่อร้อยกว่าปีมานี้เอง โดยประเทศ ตะวันตกได้เล็งเห็นความสำคัญทางวัฒนธรรมของประเทศที่ตนครอบครองอยู่และเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมของคนในประเทศเหล่านั้น ประเทศทางตะวันตกจึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูล ผ่านคติชนวิทยา^{๓๒} ดังนั้นการศึกษาคติวิทยาจึงเป็นการศึกษาถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตพื้นบ้านที่ได้รับการ ถ่ายทอดจากการบอกเล่า ซึ่งข้อมูลทางวัฒนธรรมนี้จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยสะท้อนวัฒนธรรมและเข้าใจ วัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นทั้งระบบซึ่งได้มีรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

^{๓๒} ขนิษฐา จิตชินกุล, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

๒.๓.๑ ต้นกำเนิดของคติชนวิทยา

คติชนวิทยาเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่นักวิชาการตะวันตกเริ่มสนใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน ตั้งแต่นิทานที่ชาวบ้านเล่ากัน เพลงที่ชาวบ้านร้องเล่น การแสดงของชาวบ้าน ความเชื่อประเพณีของชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่เคยอยู่ในความสนใจของนักวิชาการตะวันตกเลย ต่อมาเมื่อประเทศในแถบยุโรปเจริญขึ้น โดยเฉพาะประเทศอเมริกาได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงเริ่มเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิม และเริ่มที่จะสนใจถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการบอกเล่า ซึ่งในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ นี้เองจะเรียกข้อมูลที่ได้มานั้นว่า Popular Antiquates ซึ่งหมายถึง คติโบราณของปวงชนและนักคติชนรุ่นเก่าเห็นว่าผู้ที่เก็บรักษาข้อมูลให้มีสภาพคงเดิมได้มากที่สุดโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์โลกคือชาวชนบท โดยผลงานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นงานบุกเบิกทางคติชนวิทยาก็คือ การรวมนิทานของพี่น้องตระกูลกริมม์ (Grimm) ที่มีชื่อว่า Wilhelm และ Jacob ซึ่งทั้งสองพี่น้องนี้มักจะได้รับการกล่าวว่าเป็นบิดาของคติชนวิทยา ด้วยมีวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์แยกประเภท^{๓๓} ต่อมานักคติชนวิทยาได้ขยายขอบข่ายความสนใจไปยังวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในระยะแรกเริ่มด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากหนังสือและข้อมูลภาคสนามจากชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ในระยะแรกนี้ข้อมูลคติชนวิทยาจะเป็นประเภทนิทานพื้นบ้าน ซึ่งก็ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ จึงมีการรวบรวมนิทานพื้นบ้านในประเทศต่าง ๆ เช่น นิทานพื้นบ้านเยอรมนี นิทานพื้นบ้านรัสเซีย นิทานพื้นบ้านฟินแลนด์ นิทานพื้นบ้านฝรั่งเศส และต่อมาได้ขยายความสนใจไปยังนิทานพื้นบ้านในเขตวัฒนธรรมอื่น ๆ ในโลก^{๓๔} รวมไปถึงประเทศไทยด้วย ดังจะเห็นได้จากมีการศึกษาเก็บข้อมูลทางคติชนวิทยาในเรื่องของนิทานก๊อม นิทานในวรรณคดีต่าง ๆ เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย ภาษิต คำพังเพย ซึ่งการศึกษานิทาน เพลง สุภาษิต หรือปริศนาคำทายได้นำไปสู่การศึกษาศิลปวัฒนธรรมในส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรมชาวบ้านด้วย ดังนั้นการศึกษาคติชนวิทยาในช่วงระยะเริ่มแรกจึงเป็นการศึกษาในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านในหมู่บ้าน หรือในสังคมประเพณีต่าง ๆ ในประเทศนั้น ๆ

หลังจากการศึกษาและรวบรวมตัวข้อมูลที่เป็นนิทานพื้นบ้านและกลุ่มของเพลงพื้นบ้าน ภาษิต คำพังเพย เป็นต้นแล้ว ทำให้เกิดผลงานทางวิชาขึ้นสำคัญของนักคติชนในยุคแรกคือ การจัดทำ Motif-Index of Folk Literature (ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน) ซึ่งเป็นการนำนิทานพื้นบ้านทั่วโลกที่รวบรวมได้มาจัดจำแนกตามอนุภาค (Motif) อนุภาคหมายถึงองค์ประกอบย่อย ๆ ในนิทานที่มีลักษณะไม่ธรรมดา มีความน่าสนใจในความคิดและจินตนาการซึ่งอาจเป็นตัวละคร เช่น กินรี นางเงือก มังกร ม้าพูดได้ หรืออาจเป็นสิ่งของ เช่น มนต์ชุบชีวิต แหวนวิเศษ บันไดสู่สวรรค์ หรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรม เช่น การแปลงร่าง การสาป การทดสอบ ซึ่งนักคติชนวิทยาได้จัดเป็นหมวดหมู่

^{๓๓} อ่างแล้ว, ขนิษฐา จิตชินกุล, *คติชนวิทยา*, หน้า ๑.

^{๓๔} ศิราพร ณ ถลาง, *ทฤษฎีคติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

อนุภาคที่พบในนิทานพื้นบ้านพร้อมทั้งระบุว่าอนุภาคนั้น ๆ พบในนิทานพื้นบ้านที่ใดบ้าง ในแง่นี้ ดัชนิ อนุภาคนิทานพื้นบ้าน ซึ่งมีอยู่เป็นชุด ๖ เล่ม^{๓๕} จึงนับเป็นขุมคลังทางความคิดและจินตนาการของ มนุษย์ที่เราสามารถสืบค้นหาและศึกษาเปรียบเทียบได้ในหลายแง่มุม ซึ่งนักวิชาการทางคติชนวิทยา และผู้สนใจในเรื่องของคติชนวิทยาได้ใช้เป็นหลักอ้างอิงมาจนทุกวันนี้

๒.๓.๒ ความหมายของคติชน

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์^{๓๖} ได้สรุปคำว่า คติชนวิทยา ว่าน่าจะแปลได้ว่า ความเป็นไปของ ชาวบ้าน หรือแบบอย่างการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน หรือแบบอย่างการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ส่วน วัฒนธรรมในความหมายของคำว่ามานุษยวิทยาหมายถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตทั้งหมด ของแต่ละสังคม

รังสรรค์ จันต๊ะ^{๓๗} ได้อธิบายความหมายของคติชนวิทยา ไว้ว่าคติชนวิทยามีความหมาย ครอบคลุมถึงการศึกษาระบบความรู้ ความคิด ระเบียบแบบแผน เรื่องราว หรือระบบการดำเนินชีวิต ของชาวบ้านหรือกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งทั้งชาวชนบท ชาวนาชาวไร่ ชาวเมืองชาวเขา หรือแม้แต่บัณฑิต นักศึกษา กลุ่มคนกินเหล้านักโทษ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น ที่มีเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้รับรู้ และยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันมาแสดงออกในรูปแบบของศิลปะแขนงต่างๆ รวมทั้งศิลปะการแสดง ที่สามารถสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ร่วมกันได้

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช^{๓๘} ได้ให้ความหมายของคติชนวิทยาว่า คติชนหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชน ซึ่งมีลักษณะแนวทางดำเนินชีวิตตามความคิด ความเชื่อร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นของตนเองซึ่งได้ พัฒนามา ดำรงอยู่และสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรมของ กลุ่มชนต่างๆ

เรณู อารามเศรษฐี^{๓๙} กล่าวถึงความหมายของคติชนสอดคล้องกับกิ่งแก้ว เพชรราช ว่า คติชน วิทยา หมายถึง แนวทางชีวิตหรือวิถีชีวิตของกลุ่มคนดำเนินตามวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น หรือวิถีชีวิต ตามประเพณีของกลุ่มชน และหมายถึงชีวิตของกลุ่มคนโดยทั่วไปมิใช่หมายถึงกลุ่มคนในชนบทเท่านั้น

^{๓๕} ศีราพร ณ ถลาง, **ทฤษฎีคติชนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓-๔.

^{๓๖} ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, **มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชนชาวบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริม การสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑.

^{๓๗} รังสรรค์ จันต๊ะ, **เอกสารคำสอนสอนคติชนวิทยา**, (เชียงใหม่: สิรินาถการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^{๓๘} กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, **เอกสารคำสอน รายวิชา คติชนวิทยา**, (อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๓๙} เรณู อรรฐาเศรษฐี, **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา**, (คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

นอกจากนี้ สุรีย์ หาญคำ^{๔๐} ได้กล่าวถึงความหมายของคติชน สรุปลงได้ว่า Folklore หรือ คติชนวิทยา คือ การศึกษาสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาแต่บรรพบุรุษในรูปของนิทาน บทเพลงสถาปัตยกรรม ทัศนกรรม การแต่งกาย อาหารการกินตลอดจนอากัปภิกิริยาของกลุ่มชน โดยไม่ปรากฏผู้คิดค้นหรือผู้แต่ง แต่ปัจจุบันอาจใช้ภาษาเขียนเป็นเครื่องมือบันทึกหรือถ่ายทอดก็ได้แต่ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นสิ่งที่สืบทอดต่อกันมาโดยทางวาจาจดจำและปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา
๒. ไม่ทราบต้นคิด เพียงแต่อ้างกันมาว่า คนเก่าแก่เล่าหรือกระทำกันมาอย่างนั้น
๓. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่รับช่วงกันมาหลายชั่วอายุคน
๔. เป็นเครื่องชี้วิถีทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมของกลุ่มชน
๕. เป็นสมบัติของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มชนนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป คติชนวิทยา หมายถึง ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและแบบของความประพฤติอย่างเดียวกัน

๒.๓.๓ ความสำคัญของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา มีหน้าที่ คุณค่า บทบาท และอิทธิพลต่อชีวิตและสังคมมนุษย์ เป็นคตินี้กำกับวิถีทางของการดำเนินชีวิต คติชนจึงมีคุณค่าต่อสังคมมากมาย สรุปลงตาม กุหลาบ มัลลิกะมาส^{๔๑} ได้ดังนี้

๑. คติชนทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์และเข้มแข็ง เพราะคติชนทุกประเภท มีบทบาทช่วยระเบียบประเพณีและระบบแบบแผนทางด้านวัฒนธรรมคงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง เพราะคติชนได้วางแนวทางความประพฤติและแนวทางการดำเนินชีวิตของคน

๒. คติชนวิทยาให้ความบันเทิงใจแก่สังคม เช่น นิทาน การละเล่นต่าง ๆ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การร้องเพลง เป็นต้น

๓. คติชนวิทยา เป็นเครื่องมือให้การศึกษาอบรมคนสังคมโดยเฉพาะในสังคมและใน สมัยที่ระบบโรงเรียนยังไม่แพร่หลาย การสอนโดยใช้คติชนวิทยา อบรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มีหลาย ประการ เช่น นิทาน เพลงกล่อมเด็ก บทร้องเล่นของเด็ก จะชี้ให้เห็นความถูกต้อง สอนให้มีเจตคติ ที่ดี เข้าใจบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคม

๔. คติชนวิทยา เป็นเครื่องมือควบคุม รักษาแบบแผนของสังคม คติชนบางประเภท มีหน้าที่สร้างกลไกในการกีดกันสังคม เพื่อรักษาแบบแผนพฤติกรรม เช่น ฝิปูย่าทางภาคเหนือ สร้าง

^{๔๐} สุรีย์ หาญคำ, **คติชนวิทยา**, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔.

^{๔๑} กุหลาบ มัลลิกะมาส, **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๔ หน่วยที่ ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒-๔๒.

แบบแผนของการเลือกคู่' และการแต่งงานอย่างลูกทำนองครองธรรม สุภาจิตสอนหญิง มีข้อเสนอแนะให้ผู้หญิงปฏิบัติตนตามวัยต่าง ๆ สวัสดิรักษา เป็นข้อกำหนดการประพฤติตนของผู้ชาย มีคำสอนให้ทำอะไร และห้ามทำอะไร ในทางตรงกันข้าม คติชนวิทยาจะนิยมยกย่องผู้ประพฤติ สอดคล้องต่อแบบแผนของสังคม สรรเสริญความประพฤติดีงามของตัวละครในนิทาน ในมหรสป พื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ กล่าวถึงบุญญาธิการที่กระทำไว้แต่ชาติปางก่อน นิยมยกย่องผู้กล้าหาญใน การต่อสู้เพื่อส่วนรวม

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช ได้สรุปความหมายของคติชน สอดคล้องกับที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส สรุปไว้ดังนี้

๑. คติชนเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงและนันทนาการแก่คนทุกวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ซึ่งแสดงออกโดยผ่านการละเล่นและนันทนาการ ปริศนาคำทาย เรื่องเล่า นิทาน เป็นต้น

๒. คติชนช่วยให้มนุษย์ซึมซับในด้านความเชื่อ ความกลัว ความรู้สึก ความคิดและคุณค่าของสังคมสู่ตนเอง

๓. คติชนเป็นกรอบชี้นำมนุษย์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยกฎเกณฑ์ทางกฎหมายสมัยใหม่ไม่สามารถกระทำได้อันนี้เพราะคติชนมีความได้เปรียบในเรื่องเหล่านี้ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตั้งแต่เกิดและต่อเนื่องไปตลอดชีวิต

อารี ถาวรเศรษฐ์^{๒๒} ได้กล่าวถึงคติชนว่า คติชนวิทยาเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ ดังนี้

๑. เป็นเครื่องมือศึกษาสถานะของมนุษย์
๒. เป็นเสมือนกรอบในการดำรงชีวิตของมนุษย์
๓. เป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ
๔. มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะและด้านศาสตร์
๕. ช่วยให้ผู้เกิดความรู้สึกยอมรับและภาคภูมิใจในถิ่นของตน
๖. เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาประเทศ

มัลลิกา คุณานุรักษ์^{๒๓} ได้สรุปความสำคัญของคติชน สอดคล้องกับความคิดเห็น ของ อารี ถาวรเศรษฐ์ ดังนี้

๑. ช่วยให้ผู้รู้จักสภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นซึ่งถือว่าคติชนวิทยาเป็นพื้นฐานชีวิตของคนในท้องถิ่น

๒. เป็นกรอบให้ชีวิตของคนในกลุ่มอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดีและถูกต้อง

๓. เป็นมรดกที่มีคุณภาพทางศิลปะและทางศาสตร์ เป็นบ่อเกิดวรรณคดีที่สำคัญของชาติ

๔. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

^{๒๒}อารี ถาวรเศรษฐ์, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๒๓}มัลลิกา คุณานุรักษ์, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

๕. ให้ความบันเทิงต่อคนในท้องถิ่น

ขนิษฐา จิตชินกุล^{๔๔} ได้ให้ความสำคัญของคติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการละเล่น เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน การศึกษาคติชนวิทยาจึงเป็นการศึกษาถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถเข้าใจอดีตเพื่อที่จะเข้าใจปัจจุบัน ตลอดจนรู้จักวางแผนในอนาคตได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นคติชนวิทยาจึงควรแก่การศึกษาค้นคว้าด้วยยังคงมีความสำคัญและประโยชน์หลายประการ ดังนี้

๑) คติชนวิทยาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เพราะคติชนวิทยาได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังได้จดจำและนำมาปฏิบัติ

๒) คติชนวิทยาเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย ด้วยคติชนบางประเภทจะให้อารมณ์ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น นิทานพื้นบ้านจะเป็นความบันเทิงที่มีผู้ให้ความสนใจอยู่เสมอ โดยเฉพาะสังคมในอดีตที่เป็นสังคมของการพึ่งพาเพราะการเขียนหนังสือจะจำกัดอยู่ในแวดวงราชการและผู้อ่านเรียนในพุทธศาสนา เพลงพื้นบ้านซึ่งมีทั้งเพลงประกอบการเล่น เพลงปฏิพากย์ เพลงร้องเล่นของเด็ก หรือแม้ในช่วงของการประกอบอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว สงฟาง ก็ยังมีเพลงที่ร้องเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

๓) คติชนวิทยาจะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน ด้วยคติชนวิทยาจะให้ความรู้หลายทางในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้เรื่องยาสมุนไพร ความรู้เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนความเชื่อเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยอบรมสั่งสอนคนในสังคม เช่น นิทานอีสป นิทานคติสอนใจ ที่ตอนท้ายของเรื่องจะจบลงที่ว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...ให้ลูกหลานเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

๔) คติชนวิทยาจะให้สติปัญญาส่งเสริมให้คนใช้ความคิดใช้ปัญญา เช่น การเล่นปริศนาคำทาย ซึ่งปริศนาคำทายนี้จะอยู่ทุกภาค เป็นการช่วยฝึกสมองทดสอบสติปัญญาและใช้ปฏิภาณไหวพริบ ด้วยปริศนาคำทายจะใช้ถ้อยคำที่กำกวม หรืออาจจะได้คำตอบคนละเรื่องกับตัวปริศนาซึ่งทำให้ผู้เล่นปริศนาคำถามต้องใช้ความคิดในการค้นหาคำตอบ และบางปริศนาคำทายยังช่วยสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เล่นด้วย

๕) คติชนวิทยาเป็นรากฐานของศาสตร์แขนงต่างๆ ด้วยคติชนมีเนื้อหาที่กว้างขวางครอบคลุมศาสตร์แขนงต่างๆ ที่ศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน เช่น สังคมศึกษาจะมีการศึกษาในเรื่องประเพณี ความเชื่อ ภาษาศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องภาษาถิ่น แพทยศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องยา

^{๔๔}ขนิษฐา จิตชินกุล, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

สมุนไพรมะพร้าวและตำรายากลางบ้าน และวรรณคดีบางเรื่องจะมีที่มาจากวรรณกรรมท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น จึงนับว่าคติชนวิทยาช่วยทำให้การศึกษาในสาขาต่างๆ ได้รับการพัฒนาและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๖) คติชนวิทยาเป็นแหล่งรวมความสามัคคี ทั้งนี้เพราะวิถีการดำเนินชีวิตชนบทรอบบ่อประเพณี ตลอดจนการเล่นพื้นบ้านต่างๆ จะเป็นลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจกัน เช่น การลงแขกในการทำนาเป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจแลกเปลี่ยนกันทำงาน หรือในเทศกาลงานบุญต่างๆ ชาวบ้านก็จะมาร่วมด้วยช่วยกันทำบุญจัดงานรื่นเริงฉลองร่วมกัน เป็นต้น

๗) คติชนวิทยาช่วยให้อารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจคลี่คลายลง ด้วยชาวบ้านและวัฒนธรรมจะมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นคติชนวิทยาจึงช่วยคลี่คลายความคับข้องใจของมนุษย์ซึ่งจะสังเกตได้จากนิทานพื้นบ้านไทยประเภทจักรๆ วงศ์ๆ ที่ลูกเขยมักจะฆ่าพ่อตาตาย หรือพ่อตากับลูกเขยมักจะไม่ลงรอยกัน หรือความขัดแย้งระหว่างเมียร้อยเมียหลวงในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย คนไทยจะแต่งลูกเขยเข้าบ้าน พ่อตากับลูกเขยมักไม่ค่อยลงรอยกัน นิทานจึงมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดภายในครอบครัวลงได้

๘) คติชนวิทยาช่วยควบคุมสังคม คติชนบางประเภทสามารถควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นที่ยอมรับได้ อีกทั้งให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่ดีที่สังคมกำหนด เช่น สุภาพชน คำพังเพย คำคม สำนวนโวหารต่างๆ จะเป็นเครื่องเตือนใจให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ

๙) คติชนวิทยาก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและชนบทรอบบ่อประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น สังเกตได้จากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเรื่องเล่า ตำนาน นิยายที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาอันเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนโบราณที่ต้องการจะอธิบายท้องถิ่นของตนหรือบางครั้งก็นำไปโยงกับสถานที่ในท้องถิ่นจนกลายเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ทุกคนเป็นเจ้าของซึ่งมรดกนี้ได้มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอันก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจ

๑๐) คติชนวิทยาเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง มีการปลูกฝังให้ชนในกลุ่มได้เห็นความสำคัญและให้เกิดความภาคภูมิใจในชนบทรอบบ่อประเพณี ตลอดจนทั้งได้ยึดถือปฏิบัติต่าง ๆ กันมา ควรที่จะช่วยกันอนุรักษ์เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดไป

ความสำคัญของคติชนวิทยานี้ มีความสำคัญตรงที่ทำการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา ทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมือง ไม่ว่าจะเป็นตำนานนิทาน นิยาย ประจักษ์ พิธีกรรม เพลง ปริศนาคำทาย สำนวนโวหาร คำพังเพย การละเล่น การแสดง เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน ยาพื้นบ้าน ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม เป็นต้น ล้วนอยู่ในกระบวนการศึกษาของคติชนวิทยาทั้งสิ้น ในที่นี้รวมไปถึงการศึกษาความเป็นมาของวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์

ด้วย ซึ่งก็ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของชาตินั้น ๆ ไว้ ผลของการศึกษาคติชนวิทยาในปัจจุบันได้มีความแพร่หลายอย่างมาก มีทั้งองค์กรในส่วนต่างๆ ของภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาได้ร่วมกันจัดการอบรมสัมมนาทางคติชนวิทยาเพิ่มมากขึ้น เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการฝึกฝนบุคลากรทางด้านคติชนวิทยาให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ทางคติชนวิทยาเพื่อจะได้ถ่ายทอดและเผยแพร่สืบต่อไป

กล่าวโดยสรุป คติชนมีความสำคัญ คือ ให้ความบันเทิงใจ เป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องมือให้การอบรมคน ค่านิยมทางสังคม และเป็นเครื่องมือควบคุม มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะและด้านศาสตร์

๒.๓.๔ องค์ประกอบทางคติชนวิทยา

เรณู อรรถาเมศร์^{๕๕} กล่าวว่า องค์ประกอบของคติชนวิทยาคือองค์ประกอบ หรือผลผลิตทางวัฒนธรรมซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ศึกษาค้นในวิชาคติชนวิทยามี ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. กลุ่มชน ตามความหมายในทางคติชนวิทยา หมายถึง บุคคลหลายคนมีคติของวิถีชีวิตร่วมกัน มีผลผลิตทางวัฒนธรรมเป็น “สมบัติของกลุ่ม” ร่วมกัน

๒. แหล่ง คือ พื้นที่ชุมนุมที่มีวิถีชีวิตร่วมกัน หรือมีความเป็นชุมชนซึ่งมีเครือข่ายทาง สังคม ร่วมกัน เช่น ชชาติพันธุ์ กลุ่มเครือญาติ เครือข่ายวัด เป็นคนบ้านเดียวกัน (คนในชุมชน เดียวกัน)

๓. ตัวบท คือ ข้อมูล หรือเนื้อหาของคติชนวิทยา หรือวิธีแสดงออกของกลุ่มชน ซึ่งเป็นข้อมูลมุขปาฐะ อมุขปาฐะ และข้อมูลแบบผสม เช่น ศิลปะหัตถกรรม ดนตรีพื้นเมือง ความเชื่อ การละเล่น งานมหกรรม

๔. บทบาทหน้าที่ คติชนวิทยาของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งๆ มีความหมาย มีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กันอย่างไรในสังคมนั้น รวมทั้งบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ของคติชนวิทยา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การค้นหาเป้าหมายข้อมูลที่แสดง อันได้แก่เป้าหมายที่กลุ่มชนนั้นมีความเชื่อความเข้าใจตาม พฤติกรรมที่เขาปฏิบัติอยู่ เป็นการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนนั้น

๕. กระบวนการถ่ายทอด แต่เดิมคติชนวิทยามักถ่ายทอดด้วยปาก (หรือมุขปาฐะ) หรือการแสดงออกเพื่อให้เลียนแบบได้ อันเป็นวิถีดั้งเดิมตามธรรมชาติในชีวิตมนุษย์ การขาดตอนทาง คติชนวิทยาและการขาดตอนทางวัฒนธรรมนั้นก็เนื่องมาจากการถ่ายทอด แม้ในเวลาปัจจุบันนี้ เมื่อการสื่อสารด้วยการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เจริญมากขึ้น แต่การถ่ายทอดด้วยปาก และวิธีการปฏิบัติ ก็ยังมีความสำคัญอยู่เป็นอันมากสำหรับวงการคติชนวิทยา แต่ก็มีผู้เสนอแนวคิดว่านักศึกษาคติชนวิทยาควรจะพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือถ่ายทอดคติชนวิทยาด้วย เพราะจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่วิถีชีวิตของผู้คนมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเวลาและ การเปลี่ยนแปลง ประเด็นสำคัญในการศึกษาการถ่ายทอดคือ ใครเป็นผู้ถ่ายทอด ถ่ายทอดแก่ใคร ในสถานการณ์อย่างไร

^{๕๕} อ่างแล้ว, เรณู อรรถาเมศร์, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา, ๒๕๔๙, หน้า ๗-๘.

บ้าง ช่องทางในการถ่ายทอดในปัจจุบันเป็นอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับอดีต และมีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของคติชนวิทยาประกอบด้วย กลุ่มชน แหล่ง ตำบล บทบาท หน้าที่ และกระบวนการถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด สถานการณ์ ช่องทางการถ่ายทอด และผลกระทบต่อสังคม

๒.๓.๕ ประเภทของคติชนวิทยา

ภูมิจิต เรื่องเดช^{๕๖} ได้กล่าวว่า การแบ่งประเภทของคติชนวิทยาของ นักคติชนวิทยาชาวต่างประเทศและชาวไทย นิยามยึดตามหลักเกณฑ์การแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท หลัก คือ คติชนชาวบ้านที่ใช้คำพูด คติชนชาวบ้านที่ไม่ใช้คำพูด และคติชนชาวบ้านแบบผสม การแบ่งประเภทของคติชนวิทยา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์กุหลาบ มลลิกะมาส มีดังนี้

๑. คติชนชาวบ้านที่ใช้คำพูด (Verbal Folklor) คือ คติชนชาวบ้านประเภทที่ใช้ภาษาหรือคำพูด ได้แก่

- ๑.๑ เพลงชาวบ้าน (Folk Songs)
- ๑.๒ นิทานชาวบ้าน (Folk Tales)
- ๑.๓ บทภาษิต ซึ่งอาจแยกเป็น (Folk Proverbs)
  - ๑.๓.๑ สุภาษิต
  - ๑.๓.๒ คำให้พร
  - ๑.๓.๓ คำกล่าว
  - ๑.๓.๔ สำนวนพูด
- ๑.๔ ปริศนาคำทาย (Reddles)
- ๑.๕ ความเชื่อเรื่องโชคลาง (Belief)
- ๑.๖ ภาษาถิ่น (Dialect)
- ๑.๗ เพลง แบ่งเป็น

- ๑.๗.๑ เพลงชาวบ้าน
- ๑.๗.๒ เพลงกล่อมเด็ก
- ๑.๗.๓ เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก

๒. คติชนชาวบ้านที่ไม่ใช้คำพูด (Non Verbal Folklore) คือคติชนชาวบ้านที่ไม่ต้องใช้ภาษาพูด ก็สามารถถ่ายทอดสืบทอดกันได้ การสืบทอดใช้วิธีการสังเกต และปฏิบัติฝึกฝนได้ ได้แก่

- ๒.๑ สถาปัตยกรรม (Folk Architecture)

^{๕๖} ภูมิจิต เรื่องเดช, คติชนวิทยา (ThaiFolklore), (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑-๔๒.

- ๒.๒ ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art)
- ๒.๓ งานฝีมือของชาวบ้าน (Folk Craft)
- ๒.๔ การแต่งกายของชาวบ้าน (Folk Costumes)
- ๒.๕ อาหารของชาวบ้าน (Folk Food)
- ๒.๖ กิริยาท่าทางของชาวบ้าน (Folk Gesture)
- ๒.๗ ดนตรีชาวบ้าน (Folk Music)

๓. คติชาวบ้านประเภทผสม (Partly Verbal Folklore หรือ mix) เป็นประเภทผสมระหว่างชนิดที่ต้องใช้ภาษา และท่าทางประกอบกัน ได้แก่

- ๓.๑ ความเชื่อ และคติในเรื่องโชคลาง (Beliefs and Superstitions)
- ๓.๒ การละเล่นของชาวบ้าน (Folk Games)
- ๓.๓ การละคร (Folk Dramas)
- ๓.๔ ระเบ่ำรำเต้น (Folk Dances)
- ๓.๕ ประเพณีของชาวบ้าน (Folk Customs)
- ๓.๖ งานมหกรรม พิธีการฉลองรื่นเริง (Folk Festivals)

ส่วน ศิราพร ณ กลาง^{๔๗} แบ่งข้อมูลคติชนวิทยาออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. Verbal Folklore หมายถึง ข้อมูลประเภท นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย

๒. Performing Folklore หมายถึง ข้อมูลประเภท การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน ละคร

ชาวบ้าน

๓. Material Folklore หมายถึง ข้อมูลประเภท เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน เครื่องจักรสาน ผ้าทอ ยา อาหารพื้นบ้าน

๔. Customary Folklore หมายถึง ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

นอกจากนี้ มัลลิกา คุณานุรักษ์^{๔๘} ได้กล่าวถึง ประเภทของข้อมูลทางคติชนวิทยาว่ามี ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่

๑.๑ คำกล่าวเช่น

๑.๑.๑ สำนวน คำพังเพย ภาษิต และสุภาษิต

๑.๑.๒ คำใบ้พร

^{๔๗} ศิราพร ณ กลาง, “คติชนวิทยา : จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง” ใน มองคติชนเห็นชาวบ้าน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย, (คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๖-๘ กันยายน ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๔๘} อ่างแล้ว, มัลลิกา คุณานุรักษ์, คติชนวิทยา, ๒๕๕๐, หน้า ๑๔-๑๕.

- ๑.๑.๓ คำประณาม
- ๑.๒ นิทาน
- ๑.๓ บทเพลง
- ๑.๔ ปริศนาคำทาย
- ๑.๕ ความเชื่อ
- ๑.๖ ภาษาถิ่น
๒. ข้อมูลประเภทमुखपाठुडे ได้แก่
  - ๒.๑ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน
  - ๒.๒ ศิลปกรรมพื้นบ้านหรือศิลปะชาวบ้าน
  - ๒.๓ หัตถกรรมพื้นบ้าน
  - ๒.๔ เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน
  - ๒.๕ โภชนาการพื้นบ้าน
๓. ข้อมูลประเภทผสม ได้แก่
  - ๓.๑ การเล่นพื้นบ้าน
  - ๓.๒ การละเล่น

กล่าวโดยสรุป การแบ่งประเภทของคติชนวิทยา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ คติชนประเภทमुखपाठुडे ได้แก่ สำนวน คำพังเพย ภาษิต สุภาษิต นิทาน บทเพลง ปริศนาคำทาย และ ภาษาถิ่น คติชนประเภทमुखपाठुडे ได้แก่ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ศิลปกรรมพื้นบ้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และอาหารของชาวบ้าน และคติชนประเภทผสม ได้แก่ ความเชื่อ คติในเรื่อง โชคลาง การละเล่นของชาวบ้าน การเล่นพื้นบ้าน การละคร ระบายรำเต้น ประเพณีของ ชาวบ้าน และ งานมหรหรรรม พิธีการฉลองรื่นเริง

๒.๓.๖ ทฤษฎีทางคติชนวิทยา

คติชนวิทยา เป็นศาสตร์ที่มีความหลากหลายและกว้างขวางทางเนื้อหา จึงค่อนข้างจะครอบคลุมเนื้อหาของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกชั้นของสังคม เช่นความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม รวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น จากหลากหลายของเนื้อหาทำให้คติชนวิทยาเข้าไปเกี่ยวข้องกับทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์อันสืบเนื่องจากเรื่องราวในอดีตสู่ปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาทฤษฎีที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางคติชนวิทยา ดังนี้

๑. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural diffusion theory)

ทฤษฎีนี้ เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เรียกว่าลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์(Historical particularize) กล่าวคือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีก

วัฒนธรรมหนึ่งโดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่าวัฒนธรรมสามารถวัดได้โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรมแต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน เพราะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปยังดินแดนต่างวัฒนธรรมนั้น เป็นเพียงการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ เท่านั้นเอง^{๔๙} ฉะนั้นจึงไม่มีเหตุผลใดที่จะมองได้ว่าวัฒนธรรมใดดีกว่าวัฒนธรรมใด เพราะทุกวัฒนธรรมล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะตนในประเทศ สังคม หรือท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะได้เสนอการแพร่กระจายของคติชนวิทยาประเภทนิทานพื้นบ้านเพื่อให้ทราบถึงธรรมชาติของการแพร่กระจายของนิทาน ลักษณะความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นอันทำให้นิทานเรื่องเดียวกันเกิดเป็นสำนวนต่าง ๆ ตลอดจนเงื่อนไขการแตกเรื่องต่างๆ ในชื่ออื่น ๆ ที่มีโครงเรื่องคล้ายๆ กัน

๑) นักเล่านิทาน : ผู้มีส่วนกำหนดชีวิตของนิทาน

ธรรมชาติของนิทานคือการเปิดโลกแห่งจินตนาการให้ผู้ฟัง ผู้ฟังได้หลีกหนีจากโลกแห่งความเป็นจริงชั่วคราว แล้วพาตัวเองเข้าไปสู่อีกโลกหนึ่งที่มีกฎเกณฑ์เป็นของตัวเองอีกแบบหนึ่งที่ไม่เหมือนโลกแห่งความเป็นจริง เช่น เจ้าชายมีอาวุธวิเศษ ยักษ์แปลงร่างได้ เจ้าหญิงสวมเสื้อผ้าที่ประดับด้วยดวงดาว ต้นไม้พูดได้ ทารกน้อยเกิดอยู่ในดอกบัว เป็นต้น ธรรมชาติของมนุษย์ก็ชอบที่จะเล่าเรื่องสู่กันฟัง ถ้าเราเป็นนักเล่านิทานและได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังดินแดนอื่น จะมีอะไรน่าภูมิใจไปกว่าการเล่านิทานจากดินแดนของเราให้ผู้คนในดินแดนอื่นฟัง ในทุกสังคมก็จะมีนักเล่านิทานเก่งๆ ที่ชอบเล่านิทานให้ลูกหลานและคนในหมู่บ้านฟัง หากนักเล่านิทานได้เล่านิทานของตนให้ผู้ฟังซึ่งเป็นนักเล่านิทานเช่นกัน นักเล่านิทานในดินแดนนั้นนำนิทานของเราไปเล่าต่อ นิทานของเราก็จะเข้าไปอยู่ในอีกสังคมหนึ่งได้ ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มนุษย์ก็เดินทางไปค้าขายไปมาหาสู่กันตลอดเวลา คนยุโรปมาเอเชีย คนอินเดีย คนจีนมาสุวรรณภูมิ คนบนเขาเอาของป่าลงมาขายให้คนพื้นราบ และในแต่ละประเทศก็ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติพันธุ์ ต่างชาติพันธุ์ก็ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม จึงย่อมมีนิทานต่างเรื่องเล่าสู่กันฟัง ดังที่ฟอน ซีดอฟ (Von Sydow) นักคติชนวิทยาชาวสวีเดนได้กล่าวไว้ว่า นักคติชนจะสนใจเฉพาะตัวนิทานอย่างเดียวไม่พอ จำเป็นอย่างมากที่จะต้องสนใจการเล่านิทาน การดำรงอยู่ของนิทานในสังคมหนึ่งๆ ตลอดจนการถ่ายทอดนิทานในสังคมนั้น ๆ และการแพร่กระจายของนิทานของนิทานไปสู่สังคมอื่นๆ ด้วย^{๕๐}

ฟอน ซีดอฟ เป็นผู้ชี้ให้เห็นความสำคัญของนักเล่านิทานในการกำหนดชีวิตของนิทานว่าในแต่ละสังคมจะมีบุคคลอยู่ ๒ ประเภทคือ นักเล่านิทาน ซึ่งเป็นผู้ที่ถ่ายทอดและสืบทอดนิทานในแต่ละ

^{๔๙} อ่างแล้ว, ศิราพร ณ ถลาง, “คติชนวิทยา: จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง” ในมองคติชนเห็นชาวบ้าน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการศูนย์คติชนวิทยาและภาควิชาภาษาไทย, หน้า ๑๕๑.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

ละสังคม คนประเภทนี้มีวิญญานความเป็นนักเล่านิทาน สามารถจดจำนิทานต่าง ๆ และถ่ายทอดนิทานได้อย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นหากนักเล่านิทานในสังคมใด ๆ เสียชีวิตตายไปโดยไม่มีใครรับช่วงต่อนิทานในสังคมนั้น ๆ ก็อาจจะไม่มีชีวิตอยู่ต่อไปด้วย นานวันเข้านิทานเก่าแก่ในสังคมนั้นก็จะเลือนหายไปจากความทรงจำของคนในสังคมนั้น ส่วนบุคคลประเภทที่สอง คือผู้เล่านิทาน ผู้ฟังนิทานอาจมีบทบาทในการช่วยจดจำนิทานและช่วยทักท้วงหากนักเล่านิทานเล่าเรื่องข้ามไป แต่ไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดนิทานต่อให้มีชีวิตชีวาน่าฟังอย่างที่คุณเป็นผู้เป็นนักเล่านิทานตัวจริงทำได้ ดังนั้นชีวิตของนิทานจึงขึ้นอยู่กับนักเล่านิทานเป็นสำคัญ^{๕๑} เหตุนี้ นักเล่านิทานแต่ละคนจะมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดสำนวนนิทานที่ต่างกันอันเป็นคำอธิบายอันหนึ่งว่า เหตุใดจึงมีสำนวนต่าง ๆ ของนิทานเรื่องเดียวกันเกิดขึ้นได้มากมายในกระแสการถ่ายทอดนิทานในประเพณีบอกเล่า

๒) ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแพร่กระจายของนิทาน

ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับตัวนิทานเมื่อนิทานนั้นแพร่กระจายออกไปสามารถสรุปได้ ๑๕ ประการ ดังนี้^{๕๒}

- (๑) รายละเอียดบางอย่างถูกลืม โดยเฉพาะรายละเอียดที่ไม่ค่อยสำคัญ
- (๒) รายละเอียดบางอย่างถูกเพิ่มเติมเข้าไป ส่วนใหญ่มักเป็นอนุภาคจากนิทานเรื่องอื่น แต่บางครั้งก็เป็นการสร้างสรรค์ใหม่ของผู้เล่ามักมีการเพิ่มรายละเอียดเข้าไปในตอนต้นเรื่องและท้ายเรื่อง
- (๓) ผูกนิทาน ๒ เรื่องเข้าด้วยกัน
- (๔) มีการซ้ำรายละเอียดบางประการ ส่วนใหญ่ทำให้เป็น ๓ ครั้ง
- (๕) มีการซ้ำเหตุการณ์ซึ่งมีอยู่ครั้งเดียวในเรื่องเดิม บางครั้งอาจไม่ใช่เป็นการซ้ำเหตุการณ์เสียทีเดียว อาจเป็นยกเหตุการณ์คล้ายๆ กันในนิทานเรื่องอื่นเปรียบเทียบให้ฟังเพิ่มเติม
- (๖) มีการยกตัวอย่างให้เฉพาะเจาะจงลงไปทั้งๆ ที่ในเรื่องเดิมเป็นการกล่าวถึงอย่างกว้างๆ เช่น ระบุลงไปว่าเป็น นกกระจอกแทน นก หรือกลับกัน เช่น เล่าว่า นก แทนที่จะเล่าว่า นกกระจอก
- (๗) มีการนำเหตุการณ์จากนิทานเรื่องอื่นมาใส่แทน โดยเฉพาะตอนจบ
- (๘) มีการเปลี่ยนบทบาทตัวละคร และบ่อยครั้งที่เป็นการเปลี่ยนบทบาทหรือคุณสมบัติของตัวละครที่มีลักษณะตรงข้ามกัน เช่น หมาป่าผู้ฉลาดกับหมีโง่ อาจถูกเปลี่ยนเป็น หมาป่าโง่กับหมีฉลาด
- (๙) นิทานเรื่องสัตว์ซึ่งมีตัวละครเป็นสัตว์ในเรื่องเดิมอาจถูกแทนที่ด้วยตัวละครที่เป็นมนุษย์
- (๑๐) นิทานเกี่ยวกับมนุษย์ที่มีตัวละครสัตว์ในเรื่องอาจถูกแทนที่ด้วยตัวละครที่เป็นมนุษย์

^{๕๑} ศิราพร ฐิตะฐาน, **ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๒.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, ศิราพร ฐิตะฐาน, **ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน**, หน้า ๒๖.

(๑๑) ในทำนองเดียวกัน ตัวละครที่เป็นสัตว์, ยักษ์ หรือปีศาจอาจเปลี่ยนไปมาแทนที่ สลับกันได้

(๑๒) อาจมีการเล่านิทานด้วยสรรพนามบุรุษที่ ๑ เสมือนว่าผู้เล่าเป็นตัวละครตัวหนึ่งใน เรื่องนั้น

(๑๓) การเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเพียงอันเดียวอาจทำให้ต้องเปลี่ยนอีกหลายจุดตาม เพื่อให้เรื่องสอดคล้องกัน

(๑๔) เมื่อนิทานท่องเที่ยวไปในดินแดนต่างวัฒนธรรม ประเพณีที่ผู้ฟังจะไม่คุ้นเคยอาจถูก แทนที่ด้วยประเพณีที่ผู้ฟังคุ้นเคย เช่น การใช้ตัวละคร เจ้าชายและเจ้าหญิง อาจต้องเปลี่ยนเป็นลูก ชายและลูกสาวหัวหน้าเผ่า ในสำนวนอินเดียนแดง

(๑๕) ในทำนองเดียวกัน รายละเอียดบางอย่างที่ฟังดูล้าสมัยอาจถูกเปลี่ยนให้ทันสมัย เช่น พระเอกอาจเดินทางไปผจญภัยด้วยรถไฟ เป็นต้น

จากข้อสรุปทั้ง ๑๕ ข้อนี้ ได้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสำนวนนิทานที่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะตัวนักเล่านิทานได้เน้นการถ่ายทอดนิทาน หรือเมื่อนิทานแพร่กระจายไปยังวัฒนธรรมต่างๆ นั้น ย่อมมีการเปลี่ยนสถานที่ เปลี่ยนบุคคล หรือเปลี่ยนเหตุการณ์ การสมมติตัวละครรวมไปถึงสำนวนทาง ภาษาก็เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ด้วยเช่นกัน แต่ถึงจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัยอย่างไร เอกลักษณะของ นิทานเรื่องนั้น ๆ ก็จะต้องคงอยู่เช่นเดิม อย่างเช่น เรื่องรามเกียรติ์ ต้นเรื่องเกิดที่ประเทศอินเดีย เมื่อ เรื่องรามเกียรติ์แพร่กระจายเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เป็นมาเลเซีย อินโดนีเซีย พม่า ไทย ลาว และเขมร ล้วนมีนิทานและวรรณคดีการแสดงที่มาจากนิทาน พระราม หรือมหากาพย์รามายณะทั้งสิ้น วัฒนธรรมอินเดียย่อมมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นิทานที่มาจากวัฒนธรรมอินเดียจึงย่อมต้องมีการเปลี่ยนให้เข้ากับ วัฒนธรรมความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคนั้น ๆ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการล่มสลายแห่งรัฐ

๒.๔.๑ ความหมายของการล่มสลาย

การล่มสลาย หมายถึง การสูญเสียสภาพเดิม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการ ปกครองแล้ว หรือการแตกแยกของอาณาจักรโดยเปลี่ยนระบบการเมืองการปกครองใหม่และตั้งชื่อ อาณาจักรใหม่เช่น การล่มสลายอาณาจักรชาง คือ การเปลี่ยนแปลงทางปกครองและเปลี่ยนชื่อ อาณาจักรใหม่ โดยเปลี่ยนชื่อจากอาณาจักรล้านชาง เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการล่มสลายแห่งรัฐ

เอส.เอส.อนาคามี (S.S.Anacamee)^{๕๓} ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการล่มสลายแห่งรัฐ เอาไว้ในหนังสือชื่อว่า ศัตรูแห่งรัฐ (Enemy of State) ไว้ดังต่อไปนี้

๑. สาเหตุสำคัญในการล่มสลายของรัฐ

รัฐไม่ใช่สิ่งเชิงเดี่ยว หากแต่มันก่อกำเนิดมาจากการรวมตัวของหลายสิ่งหลายอย่าง เมื่อรัฐไม่ใช่สิ่งเชิงเดี่ยว มันจึงเป็นสิ่งที่สามารถจะแตกสลายหรือล่มสลายออกจากกันได้ ซึ่งตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ของสังคมโลกที่ ผ่านมาก็แสดงให้เห็นมวลมนุษยชาติได้ประจักษ์แจ้งแล้วหลายครั้งหลายหน

ดังนั้น สาเหตุหลักสำคัญที่ทำให้รัฐต้องพบเจอกับสภาวะแห่งความล่มสลายนั้น สามารถจะแบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัย คือ ๑) ปัจจัยภายนอก (รัฐ) ๒) ปัจจัยภายใน (รัฐ)

๑. ปัจจัยภายนอก (รัฐ)

ปัจจัยภายนอก (รัฐ) หมายถึง ปัจจัยต่างๆ จากภายนอกรัฐที่จะทำให้รัฐหนึ่งๆ เกิดความล่มสลาย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประการ

๑.๑ รัฐอื่น หรืออริราชศัตรู ในสังคมโลกมักจะมีการรุกราน หรือความขัดแย้งหลากหลายรูปแบบ จนก่อให้เกิดสงครามและสงครามนั่นเอง ที่เป็นปัจจัยสำคัญ อันจะทำให้รัฐหนึ่งๆ เกิดความล่มสลายได้อย่างรวดเร็ว

สงครามระหว่างรัฐนั้น มันไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง แต่มันเป็นเรื่องของทุกๆคนซึ่งเป็นสมาชิกของรัฐ ฉะนั้นไม่ว่าเราจะชอบหรือไม่ชอบ จะต้องการหรือไม่ต้องการ เมื่อมันเกิดขึ้นแล้ว ผลกระทบของสงครามย่อมจะมีผลต่อ ประชาชนและทุกส่วนของรัฐอย่างไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้ สาเหตุสำคัญของสงครามระหว่างรัฐมีอยู่ ๒ สาเหตุใหญ่ๆ คือ ๑) อำนาจ ๒) ผลประโยชน์

๑.๑.๑ อำนาจ

ในแต่ละรัฐมักจะมี ความปรารถนาแสนยานุภาพ หรือ การขยายดินแดนของตนเองให้ มีเพิ่มมากขึ้นซึ่งเจตจำนงดังกล่าว ย่อมจะเป็นหลักประการหนึ่งของสภาวะสงคราม เมื่อรัฐใดรัฐหนึ่ง ต้องการจะขยายอำนาจของตัวเอง สงคราม คือ คำตอบของกระบวนการเหล่านั้น อย่างไม่ต้องสงสัย นอกเสียจากว่ารัฐที่ถูกรุกรานจะยอมศิโรราบแต่โดยดี

๑.๑.๒. ผลประโยชน์

ความจริงอำนาจกับผลประโยชน์นั้น มักจะเกิดขึ้นมาควบคู่กัน มันเป็นส่วนหนึ่งของมัน และกันจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะจุดมุ่งหมายหนึ่งของการขยายอำนาจของรัฐหนึ่ง ไปสู่อีก รัฐหนึ่ง ก็เพื่อหวังที่จะแสวงหาผลประโยชน์รูปแบบต่างๆ ด้วยนั่นเอง อาทิเช่น น้ำมัน ดินแดน ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ฯลฯ บางครั้ง สงครามสามารถที่จะเกิดขึ้นเพียงเพราะว่า มี

^{๕๓}เอส.เอส.อนาคามี (S.S.Anacamee), ศัตรูแห่งรัฐ, (กรุงเทพมหานคร: สยามมิส พับลิชชิง เฮ้าส์. ๒๕๕๓), หน้า ๔๖-๕๗.

การแย่งชิงผลประโยชน์ต่างๆ เหล่านั้น เพราะหน้าที่ของรัฐก็ต้องแสวงหาผลประโยชน์ทุกรูปแบบ เพื่อจะตอบสนองความอยู่รอด และความมั่งคั่งของประชาชนและรัฐ เมื่อเกิดสงครามระหว่างรัฐ เป็นธรรมชาติอยู่เองที่แต่ละฝ่ายจะต้องมีการต่อสู้และทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามในทุกรูปแบบเพื่อให้ได้รับซึ่งชัยชนะ ยิ่งสงครามมีความยืดเยื้อยาวนานมากเท่าไร ความรุนแรงและความสูญเสียก็จะยิ่งมีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น สุดท้ายรัฐที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ก็ย่อมจะต้องสูญเสียเอกราชหรืออำนาจแห่งรัฐ ซึ่งตนเองเคยมีอยู่ และเมื่อสูญเสียเอกราช หรืออำนาจแห่งรัฐไปอย่างสมบูรณ์ นั้นย่อมหมายถึงความล่มสลายของรัฐไปโดยปริยาย (อัตโนมติ), จนกว่าจะมีการกอบกู้หรือหาทางต่อสู้กับฝ่ายที่เคยครอบครอง จนได้รับชัยชนะ ความเป็นรัฐเอกราชจึงกลับมาได้อย่างสมบูรณ์อีกครั้ง ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาบางรัฐที่บางรัฐที่พ่ายแพ้แล้วก็สามารถจะกอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้ แต่บางรัฐก็ล่มสลายไปตลอดกาล ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความมุ่งมั่นของประชาชน

๑.๒ ภัยจากธรรมชาติ กระบวนการแห่งชาตินั้น คือ กระบวนการที่ยิ่งใหญ่ที่สุด สังคมของมนุษย์ทั้งหมดเป็นได้เพียงเศษเสี้ยวหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ จากกระบวนการแห่งธรรมชาติ ก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อสังคมของมนุษย์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ภัยธรรมชาติที่มีความรุนแรง อาทิเช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม ฯลฯ ล้วนสามารถที่จะทำให้ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแผ่นดินหรือรัฐเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว จนมนุษย์และกระบวนการแห่งรัฐไม่อาจที่จะต้านธรรมชาติที่มีความรุนแรงจนถึงขั้นจะทำรัฐหนึ่งๆ สามารถล่มสลายนั้น จะเกิดขึ้นไม่ได้บ่อยๆ ก็จริง แต่หากมันเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดที่จะหยุดยั้งมันได้เลยและท่ามกลางกระแสแห่งความไม่แน่นอนบนโลกใบนี้ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมจะเกิดขึ้นได้เสมอ

๒. ปัจจัยภายนอก (รัฐ)

ปัจจัยภายใน (รัฐ) หมายถึง ปัจจัยต่างๆ จากภายในรัฐที่จะทำให้รัฐหนึ่งๆ เกิดความล่มสลาย ซึ่งสามารถแบ่งแยกได้หลายประการดังนี้

๒.๑ ประชาชนขาดคุณภาพและแตกความสามัคคี

๒.๒ ขาดความมั่นคงทางการเมือง

๒.๓ ขาดความมั่นคงทางการทหาร

๒.๔ ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

๒.๕ เกิดสงครามกลางเมือง (ก่อการกบฏ)

๒.๖ สังคมขาดจริยธรรมอย่างรุนแรง

๒.๗ กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์

๒.๑ ประชาชนขาดคุณภาพและแตกความสามัคคี

รัฐก่อกำเนิดมาจากมนุษย์ (ประชาชน) ฉะนั้น รากฐานที่มีความสำคัญที่สุดก็คือ ประชาชนนั่นเอง ยิ่งประชาชนมีคุณภาพมากเท่าไร ความมั่นคงของรัฐก็ยิ่งมีรากฐานที่แข็งแกร่งมากเท่านั้น

นอกจากจะมีคุณภาพแล้วยังจะต้องมีความสามัคคีด้วย เพราะหากมีคุณภาพแล้วขาดความสามัคคี ความเป็นหนึ่งเดียวกันก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้และหากว่าประชาชนขาดทั้งคุณภาพ และขาดความสามัคคีปรองดองกัน ความมั่นคงก็ไม่มีวันจะเกิดขึ้นได้เลยนอกจากจะไม่มี ความมั่นคงแล้ว ยังอาจจะ เป็นสาเหตุหนึ่งถึงความล่มสลายของรัฐในระยะยาวอีกด้วย

๒.๒ ขาดความมั่นคงทางการเมือง

โครงสร้างและรากฐานทางการเมือง คือ กระบวนการที่จะคอยรักษาระเบียบแบบแผน โดยรวมของการดำรงชีวิตและการกระทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชนหรือสังคมเอาไว้ เพื่อที่จะ รักษาคุณภาพของกระบวนการต่างๆ ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม รัฐบาลและผู้นำ คือศูนย์กลาง หรือ ตัวแทนของกระบวนการทางการเมือง หากรัฐมีผู้นำที่ขาดคุณภาพหรือมีรัฐบาลที่ไม่สามารถจะรักษา ระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องเหมาะสมได้ ความสับสนวุ่นวาย ก็ย่อมจะเกิดขึ้น เมื่อศูนย์กลางหรือ ตัวแทนในอำนาจโดยรวมของรัฐไม่สามารถรักษาสถานภาพของตนเองได้ ความล่มสลายของรัฐ ก็ สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะปัจจัยที่จะเข้ามาแทรกแซงอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก ย่อมจะรอเวลา ในการแย่งชิงโอกาสหรือผลประโยชน์เสมอ

๒.๓ ขาดความมั่นคงทางการทหาร

ไม่ว่าประชาชนหรือองค์ประกอบของรัฐในสวนอื่นจะมีคุณภาพสูงเพียงใดก็ตาม แต่หากรัฐ ขาดกองกำลังทางการทหาร ที่มีความมั่นคงแข็งแรงโอกาสที่จะถูกรุกรานทั้งจากภายใน (รัฐ) และ ภายนอก (รัฐ) ก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะกาลเวลาและสภาวะการณ์ของสังคมโลกจะเปลี่ยนแปลง ไปอย่างไรก็ตาม กองกำลังทางการทหารก็ยังคงเป็นกำแพงที่สำคัญที่สุดของรัฐเสมอ เพราะไม่มีใคร สามารถที่จะรับประกันได้ว่าสงครามจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่? หากรัฐมีมีกองกำลังทางการทหารที่อ่อนแอ นั้นก็คือ การเปิดประตูไปสู่ความล่มสลายได้ทุกเมื่อ

๒.๔ ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ชีวิตของมนุษย์ทุกคนต้องการความอยู่รอด และต้องการที่จะกระทำในสิ่งที่ตัวเอง ปรารถนา ซึ่งเราไม่อาจจะปฏิเสธได้เลยว่า ในยุคปัจจุบันปัจจัยทางเศรษฐกิจนั้นมีผลต่อการดำรงชีวิต เป็นอย่างยิ่ง เพราะมันได้กลายมาเป็นกระแสหลักของการพัฒนาของสังคมมนุษย์ทั่วโลก ผู้ใดก็ตามที่ ประสบปัญหาขาดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ก็มักจะประสบกับปัญหาในเรื่องอื่นๆด้วย โดยเฉพาะ เรื่องความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชน หากเราจะเคยเห็นการจลาจลเพื่อยึดแย่งอาหารกัน ในบางรัฐก็คงจะไม่ใช่ที่แปลกประหลาดอะไร เพราะความหิวสามารถที่จะบีบบังคับให้มนุษย์กระทำได้ ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความอิ่มท้อง เมื่อความหิวยังไม่ได้รับการบรรเทา การจะวาดหวังให้สังคมเกิดความ มั่นคงหรือความสงบสุข ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ และเมื่อประชาชนเกิดความหิวจำนวนมาก พลังแห่งการ ทำลายเพื่อความอยู่รอดก็จะระเบิดออกมาอย่างที่ใคร ก็ไม่อาจที่จะหยุดยั้งได้และถ้าหากมันยังไม่ถูก

แก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ โอกาสที่จะทำให้รัฐเกิดความระส่ำระสายหรือรุนแรงถึงกับล่มสลายก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้

๒.๕ เกิดสงครามกลางเมือง (ก่อการกบฏ)

การเกิดกบฏภายในรัฐนั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นภัยอันตรายร้ายแรงต่อทั้งจิตใจและการดำรงชีวิตของประชาชน เมื่อใดก็ตามที่เกิดช่องว่างทั้งทางความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนา ลัทธิทางเมือง-เศรษฐกิจ ขึ้นในรัฐ ผู้นำและประชาชนจะต้องช่วยกันอุดช่องว่างนั้นอย่างเร็วที่สุด เพราะถ้าหากปล่อย ให้ช่องว่างเหล่านั้นขยายเพิ่มมากขึ้น การจะมาแก้ไขปัญหาในภายหลังย่อมจะเป็นการยาก เมื่อความขัดแย้งภายในสังคมมีความรุนแรงมากขึ้น การเกิดสภาวะสงครามกลางเมืองจึงไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะในประวัติศาสตร์ของโลกที่ผ่านมาก็ได้แสดงให้เห็นว่าได้ประจักษ์แจ้งแล้วในหลายเหตุการณ์ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง เมื่อไหร่ก็ตามที่รัฐบาลหรือผู้นำแห่งรัฐมีความอ่อนแอและไร้ประสิทธิภาพ โอกาสที่กระบวนการก่อการกบฏก็สามารถจะเกิดขึ้นได้ และหากมันเกิดแล้วรัฐไม่สามารถที่จะแก้ไขให้จบลงได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดความสูญเสียหรือความรุนแรง ก็อาจจะทำให้รัฐเกิดวิกฤตหรือล่มสลายลงได้

๒.๖ สังคมขาดจริยธรรมอย่างรุนแรง

หลักจริยธรรมคือมาตรฐานในการคิดดี และกระทำดีของมนุษย์ปุถุชน ซึ่งมันจะช่วยประคับประคองให้สังคมโดยรวม ดำรงอยู่อย่างเหมาะสม แม้จริยธรรม จะเป็นจิตสำนึกทางจิตใจ แต่มันก็เป็นกฎเกณฑ์ในระดับพื้นฐานของความเป็นอารยชน หากมนุษย์ไม่ยึดถือในหลักแห่งจริยธรรมเสียแล้ว ความเป็นระบบแบบแผน และความสงบสุขก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้หมายความว่า การคิดและการกระทำในสิ่งที่ชั่วร้ายก็ย่อมจะเกิดขึ้นตลอดเวลา เมื่อสังคมหรือรัฐเต็มไปด้วยสิ่งชั่วร้ายก็ย่อมจะขาดความมั่นคง เมื่อขาดความมั่นคงโอกาสที่จะล่มสลายก็ย่อมจะมีและแม้จะไม่ล่มสลายลงในทันที สังคมหรือรัฐที่ขาดจริยธรรมอย่างรุนแรง ก็ย่อมจะเป็นเสมือนกับคนป่วยเรื้อรัง และยากที่จะอยู่รอดท่ามกลางสังคมโลกแห่งการแข่งขันนี้

๒.๗ กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์

การดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์จำนวนมากจนกลายมาเป็นรัฐนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการมีกฎเกณฑ์หรือระเบียบอันเหมาะสมเพื่อให้การดำรงอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างสงบสุข รัฐจึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย หากรัฐไม่มีกฎหมาย สังคมก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการมีรัฐ หรือหากมีกฎหมาย แต่ไม่ถูกนำมาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กระบวนการโดยรวมของรัฐ ก็ย่อมจะขาดความมั่นคงเพราะมนุษย์มีกิเลสตัณหา หากดำรงอยู่ตามใจตัวเอง สังคมก็ย่อมจะเกิดความสับสนวุ่นวาย และอาจนำไปสู่วิกฤตหรือล่มสลายได้เช่นกัน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

พิมพ์ปฏิมา นเรศศิริกุล ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการควบคุมชนพื้นเมือง ในเมืองอัตตะปือ ราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ จากการศึกษาค้นคว้า เรื่อง การขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการควบคุมชนพื้นเมือง ในเมืองอัตตะปือ ราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พบว่า ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๒ อำนาจของราชสำนักล้านช้างไม่มีอิทธิพลต่อดินแดนตอนใต้ของราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม บ้านเมืองของชนพื้นเมืองเป็นอิสระไม่ผูกพันอยู่กับศูนย์อำนาจได้อย่างแท้จริง จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ราชสำนักล้านช้างย้ายศูนย์อำนาจทางการเมืองการปกครองจากเมืองหลวงพระบางมาสู่นครเวียงจันทน์เพื่อใช้เป็นจุดยุทธศาสตร์ในการควบคุมชนพื้นเมืองทางตอนใต้ เนื่องจากนครเวียงจันทน์เป็นชัยภูมิที่เหมาะสม ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างตอนเหนือและตอนใต้ของราชอาณาจักรสามารถปกครองและควบคุมดูแลชนพื้นเมืองได้ดีกว่าเมืองหลวงพระบาง หลังจากราชสำนักล้านช้างย้ายศูนย์อำนาจลงมาประชิดดินแดนของชนพื้นเมืองได้สำเร็จแล้ว ราชสำนักล้านช้างจึงขยายอำนาจเพื่อครอบครองเมืองอัตตะปือพร้อมกับนำกลไกทางศาสนา กลไกด้านวรรณกรรม และกลไกฝ่ายอาณาจักรมาใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมชนพื้นเมือง^{๕๔}

ไกรฤกษ์ ศิลาคม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โปธิษัตรีย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในดินแดนล้านช้างสองฝั่งโขงและศึกษาแรงจูงใจที่เป็นมูลเหตุให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจดังกล่าววิธีการศึกษาคือ การวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับการวิจัยเชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นกษัตริย์ลาวพระองค์หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในแถบลุ่มแม่น้ำโขง พระองค์ทรงมีมหาปณิธานต่อพุทธภูมิตามคติคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นแรงจูงใจให้พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการอย่างยิ่งยวด และได้ส่งผลอย่างสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาในแถบสองฝั่งแม่น้ำโขงเจริญรุ่งเรืองพระองค์ทรงอุปถัมภ์การสร้างวัด การสร้างพระพุทธรูป การบูรณะพระธาตุที่สำคัญไว้เป็นจำนวนมาก โดยร่องรอยหลักฐาน

^{๕๔}พิมพ์ปฏิมา นเรศศิริกุล, การขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการควบคุมชนพื้นเมือง ในเมืองอัตตะปือ ราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒, มนุษย์ศาสตร์สาร, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ ๒๕๕๔

ดังกล่าวปรากฏทั้งที่เมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และภาคอีสานตอนบนของไทยในจังหวัดหนองคาย บึงกาฬ หนองบัวลำภู เลย สกลนคร และอุดรธานี^{๕๕}

ธีระวัฒน์ แสนคำ ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ผลการวิจัยพบว่า กรุงศรีอยุธยากับอาณาจักรล้านช้างมีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกัน ๒ เส้นทางหลัก ผ่านทางเมืองนครไทย และเมืองเพชรบูรณ์ และมีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ พ่อค้าล้านช้างมักจะเดินทางมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่กรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อมีปัญหา ก็มักจะหันไปซื้อขายที่เมืองพิษณุโลกแทน สินค้าที่พ่อค้าล้านช้างต้องการจากกรุงศรีอยุธยา คือ ผ้าทอชั้นดีและของฟุ่มเฟือย สินค้าที่พ่อค้ากรุงศรีอยุธยาต้องการจากล้านช้าง คือของป่าและแร่ธาตุสำคัญบางประเภท เช่น ทองคำ เงิน เหล็ก ตะกั่ว และ ดีบุก เป็นต้น การค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยากับอาณาจักรล้านช้างทำให้ราชสำนักกรุงศรีอยุธยามีความมั่งคั่ง เพราะนำสินค้าจากล้านช้างส่งขายต่อให้กับพ่อค้าชาวตะวันตกค้า^{๕๖}

พรรณี สวนเพลง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) เพื่อเชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านช้าง (หลวงพระบาง) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของอาณาจักรสุโขทัยล้านนา ตะวันออก และอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการลงพื้นที่สำรวจเส้นทางท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางที่ ๑ เส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาตะวันออก ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา แพร่ น่าน ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ ๑) อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง ๒) วัดศรีโคมคำ ๓) วัดพระธาตุจอมทอง ๔) พระธาตุช่อแฮ ๕) คุ่มเจ้าหลวงเมืองแพร่ ๖) พระธาตุแช่แห้ง ๗) วัดภูมินทร์ ๘) พระธาตุช้างค้ำวรวิหาร เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวมรดกไทย มรดกโลก ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชร ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดศรีสวาย วัดศรีชุม วัดช้างล้อม วัดพระแก้ว วัดพระสี่อิริยาบถ และวัดช้างนอน เส้นทางที่ ๓ เส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมตะวันออก ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวในอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ กำแพงเพชร สุโขทัย พะเยา แพร่ น่าน และหลวงพระบาง

^{๕๕} ไกรฤกษ์ ศิลาคม, พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โปธิษัตรีย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง, ศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๐

^{๕๖} ธีระวัฒน์ แสนคำ, เส้นทางการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓, วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐)

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้รับการดูแลเป็นอย่างดีหากแต่ขาดการดูแลรักษาโดยชุมชน ดังนั้น จึงควรเพิ่มกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีโครงการส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงอารยธรรมล้านนา สุโขทัยและล้านช้างเพื่อแสวงหาตลาดการท่องเที่ยวใหม่^{๕๗}

จิตร วินทะไชย ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบทางศิลปะของพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบทางศิลปะของพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสาน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการบูรณาการวิธีการศึกษาตามเงื่อนไขและข้อมูลที่มีความแตกต่างกันดังนี้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การศึกษาภาคสนาม การศึกษาวิจัยเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า พุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสานส่วนใหญ่ถูกเคลื่อนย้ายมาอยู่ในระหว่างสมัยศิลปะล้านช้างตอนต้นช่วงกลางถึงสมัยศิลปะล้านช้างตอนหลังช่วงปลาย จากพุทธศิลป์สามารถจำแนกได้ ๕ กลุ่ม คือ อิทธิพลทางศิลปะสุโขทัย อิทธิพลทางศิลปะล้านนาอิทธิพลทางศิลปะอยุธยา ศิลปะล้านช้างบริสุทธิ์และอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์และรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้าง จากการวิเคราะห์ฝีมือเชิงช่างโดยใช้รูปทรง สัดส่วน ความละเอียดขององค์ประกอบอื่นขององค์พระ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วสามารถแบ่งรูปแบบของพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสานจากฝีมือเชิงช่างและสุนทรียภาพออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มฝีมือช่างหลวงหรือช่างราชสำนักกับกลุ่มฝีมือช่างราษฎร์หรือช่างพื้นบ้าน และพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างที่พบจำแนกการแสดงผลต่าง ๆ ได้ ๑๑ ปาง ดังนี้ ปางมารวิชัย ๓๙๖ องค์ ปางสมาธิ ๒๖ องค์ ปางห้ามสมุทร ๒๐ องค์ ปางห้ามญาติ ๖ องค์ ปางทรงพิจารณาธรรม ๒ องค์ ปางถวายเนตร ๑ องค์ ปางยืน ๖ องค์ ปางลีลา ๑ องค์ ปางนาคปรก ๒ องค์ พระสังกัจจายน์ ๕ องค์ และพระศรีอาริย์หรือพระสาวก ๓ องค์^{๕๘}

นัตยา กรณีกิจ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความสำคัญและประเมินคุณค่าทางวิชาการของพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะเป็นประวัติศาสตร์ชาติลาวฉบับแรกที่เกิดขึ้นหลังจากลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส และยังเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ประวัติศาสตร์ของชาวลาวจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้แต่งได้รับอิทธิพลแนวความคิดในการเขียนประวัติศาสตร์ ชาตินิยมจากปัญญาชนไทย เช่น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระยา

^{๕๗}พรณี สอนเพลง และคณะ, “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) เพื่อเชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านช้าง (หลวงพระบาง) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, รายงานการวิจัย, คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ

^{๕๘}จิตร วินทะไชย, รูปแบบทางศิลปะของพุทธประติมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสาน, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐

อนุমানราชชน หลวงวิจิตรวาทกร ขุนวิจิตรมาตรา เป็นต้น พงศาวดารฉบับมหาสิลา วีระวงส์ แม้จะเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ในเชิงสังเคราะห์แบบใหม่ แต่ลักษณะการนำเสนอ ยังไม่ได้อิทธิพลจากประเพณีการบันทึกประวัติศาสตร์ของลาว คือ การใช้ข้อมูลจากตำนานส่วนหนึ่งและเน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ราชวงศ์ ในการประเมินคุณค่าของพงศาวดารฉบับนี้ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว ผู้วิจัยพบจากการตรวจสอบเอกสารชั้นต้น เช่น จารึกร่วมสมัย และเอกสารเงินหมิงสี่อู่ว่ายังมีการนำเสนอเรื่องราวที่คลาดเคลื่อนจากความจริงอยู่มาก โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕^{๕๙}

ไพฑูรย์ มีกุล ได้ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (The Greater Mekong Subregion : GMS) ประกอบด้วยพื้นที่ ๖ ประเทศ ได้แก่ จีนตอนใต้ (จีนยูนนาน) พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนามพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๒.๖๐ ล้านตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ประมาณ ๓๓๐ ล้านคน ในปัจจุบัน โครงการพัฒนาอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๙๙๑ และได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งผลกระทบด้านพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ป่าไม้ และการเคลื่อนย้ายของประชากรที่เกิดจากการบริหารจัดการโดยรัฐบาลของแต่ละประเทศด้วย บทความนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาอย่างกว้างๆ ของอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงทางด้านประวัติความเป็นมา ภูมิศาสตร์ ธรรมชาติ นิเวศวิทยวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ความเชื่อและศาสนาของผู้คนในอนุภูมิภาคนี้ โดยการศึกษาเอกสารและประสบการณ์จากการท่องเที่ยวศึกษาของผู้เขียน การศึกษานี้จะเป็นความรู้พื้นฐานและแรงบันดาลใจให้ผู้สนใจศึกษาเชิงลึกเฉพาะสาขาวิชาตามความสนใจในอนาคต^{๖๐}

ไรพัทธ์ ภูชีสส์ชวกรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องโบสถ์-วิหารแบบล้านช้างในประเทศไทย โบสถ์และวิหารแบบล้านช้างในดินแดนภาคอีสานของไทย ที่ทำการศึกษาทั้ง ๗ แห่ง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีหลักฐานแสดงความเป็นล้านช้าง ที่สำคัญ คือ เอกสารประวัติการสร้างที่เป็นลายลักษณ์อักษร และหลักฐานทางศิลปะสถาปัตยกรรม รวมถึงคุณค่าต่อสังคมที่ดำรงสืบมาจนปัจจุบัน สามารถสรุปลักษณะเฉพาะหรือลักษณะร่วมของรูปแบบล้านช้าง ได้แก่ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ไม่ยกเก็จหรือย่อมุม มีการซ้อนชั้นหลังคาแบบล้านช้าง และมีรูปทรงอาคารที่มีสัดส่วนและเส้นโค้งเฉพาะตัว นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบประดับตกแต่งอันเป็นเอกลักษณ์ เช่น โถงคิ้ว ซ่อฟ้า กลาง คันทวยแขนนาง ตลอดจนการเขียนรูปแต้มที่ผนังด้านนอก ความแตกต่างที่ชัดเจนของโบสถ์วิหารแบบล้านช้างและแบบล้านนา คือ แผนผัง การซ้อนชั้นหลังคา รูปทรง และเส้นโค้งของหลังคา

^{๕๙} นาทยา กรณิกิจ, “พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), บทความย่อ

^{๖๐} ไพฑูรย์ มีกุล, ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง, วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙)

ทั้งนี้วัดลาวล้านช้างในแถบภาคอีสาน เริ่มได้รับแนวคิดจากส่วนกลาง นับตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา และมีความชัดเจนสมัยหลังรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นช่วงที่แนวคิดและนโยบายทางด้านเศรษฐกิจการเมืองการปกครองอันเป็นรูปธรรมจากส่วนกลางเข้ามามีผลกระทบ ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ศาสนสถานในส่วนภูมิภาค นอกจากการเผยแพร่แบบมาตรฐานของกรมศิลปากรไปสู่ภาคอีสานแล้ว ยังมีพระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่แนวคิดจากส่วนกลางไปสู่พระสงฆ์และวัดแบบล้านช้างในแถบภาคอีสาน ซึ่งจะได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของบุคคลอื่น และปัจจัยอื่นในโอกาสต่อไป^{๖๑}

กฤษฎา พิณศรี, และคณะ^{๖๒} ได้ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ รวมทั้งแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนผลจากการศึกษา ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนทั้งสิ้น ๑๙ แห่ง ส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อได้พบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถาน รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งและบูรณะโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดี การบูรณาการการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

^{๖๑} ไรพัตย์ ภูซีสส์ชวกรณ, โบสถ์-วิหารแบบล้านช้างในประเทศไทย, วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย, ฉบับที่ ๙ (กันยายน-สิงหาคม ๒๕๕๖)

^{๖๒} กฤษฎา พิณศรี และคณะ. การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๕๙.

พระครูภัทรสิริวิวุฒิ (วิทยา สิริภทโท/เที่ยงธรรม) ได้ทำคุณิพนธ์เรื่อง “ศึกษาพัฒนาการและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสังคมล้านช้าง” สรุปได้ว่า อาณาจักรล้านช้าง หรือกรุงศรีสัตนาคนหุต เป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่รัฐหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับสุโขทัยและอยุธยาของประเทศไทย ซึ่งตามพงศาวดารลาวได้กล่าวไว้ว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยขุนลอ โดยพระองค์ได้เข้ายึดเมืองขวา (หลวงพระบาง) จากขุนกันราง และได้จัดตั้งเมืองขวาขึ้นเป็นราชธานีของล้านช้างในปี พ.ศ. ๑๓๐๐ แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็นเมืองเชียงของตั้งแต่นั้นมา ชนชาติลาวก็เริ่มอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนล้านช้างกันมากขึ้น ซึ่งภายหลังจากรัชกาลของขุนลอ อาณาจักรล้านช้างก็ได้มีกษัตริย์ปกครองเรื่อยมาหลายพระองค์ จนมาถึงสมัยของพระเจ้าฟ้ารุ่งม (๑๘๙๖-๑๙๑๖) เป็นระยะที่อาณาจักรล้านช้างได้ขยายขอบเขตแผ่อิทธิพลไปไกลจนสามารถผนวกดินแดนที่เรียกว่า อีสาน ของประเทศไทยในปัจจุบันบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง^{๖๓}

พระโสภณวิหารการ (วิศิษฐ์ สุวีโร) ได้ทำสารคุณิพนธ์เรื่อง “บทบาทของพระครูหลวงโพนสะเม็กกับพระพุทธศาสนาในประเทศลาวและภาคอีสาน” สรุปได้ว่า พระครูโพนสะเม็กแห่งราชอาณาจักรล้านช้างแห่งนครเวียงจันทน์ ได้มีส่วนในการสร้างความเจริญให้แก่ทั้งศาสนจักรและอาณาจักร ด้านพุทธศาสนจักรนั้นได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยมีการศึกษาทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ท่านยังได้เป็นประธานย่ำเหล่าพุทธศาสนิกชนทำการบูรณะ ซ่อมแซมพระธาตุพนมอันเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระอุระหรือที่เรียกว่า พระธาตุอุรังธาตุ ส่วนด้านอาณาจักรนั้น พระครูโพนสะเม็ก ได้เป็นหลักชัยของบ้านเมืองในการสร้างอาณาจักรจำปาสัก ซึ่งอยู่ทางประเทศลาวตอนใต้ โดยเฉพาะในช่วงปลายรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศ์ ศาสทิดิราช ได้เกิดกรณีพิพาทหรือการแย่งชิงราชสมบัติขึ้น จนเป็นเหตุให้ท่านต้องอพยพคนลงใต้ไปนครจำปาสัก ต่อไปจนถึงกรุงพนมเปญของเขมร^{๖๔}

พระสมศักดิ์ ปิยธมโม (อินทเสน) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” สรุปได้ว่า เดิมประชาชนลาวมีความเชื่อและนับถือภูตผี วิญญาณ สิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามา ประชาชนลาวได้ยึดหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นวิถีดำเนินชีวิต จนกระทั่งทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญงอกงามไปตามลำดับ แต่ขณะเดียวกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารประเทศชาติ ทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจพระพุทธศาสนาก็เปลี่ยนไปตามบริบท

^{๖๓} พระครูภัทรสิริวิวุฒิ (วิทยา สิริภทโท/เที่ยงธรรม), “ศึกษาพัฒนาและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสังคมล้านช้าง”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๖๔} พระโสภณวิหารการ (วิศิษฐ์ สุวีโร), “บทบาทของพระครูหลวงโพนสะเม็กกับพระพุทธศาสนาในประเทศลาวและภาคอีสาน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

นั้น ๆ บางครั้งเมื่อการเมืองมีความสงบลง ประเทศชาติมีความเจริญ พระพุทธศาสนาก็ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน^{๖๕}

ปิยฉัตร สินธุสอาด ได้ทำวิจัยเรื่อง “สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓” สรุปได้ว่า คนในสังคมล้านช้างนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตนต่อส่วนรวมและครอบครัวแล้ว คนในสังคมล้านช้างยังต้องมีวิถีชีวิตของแต่ละคน ซึ่งวิถีชีวิตในที่นี้คือ พฤติกรรมของคนในสังคม เช่น พฤติกรรมการกิน การแต่งกาย ความเชื่อ โดยเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในสังคม เช่น ความเชื่อ สังคมล้านช้างในขณะนั้นมีความเชื่อเรื่องแกนอย่างมาก โดยถือว่าแกนเป็นเป็นเทพที่มีอำนาจสูงสุด และไม่ใช่เพียงองค์เดียว และเชื่อว่ากษัตริย์ที่ปกครองล้านช้างทุกพระองค์มีเชื้อชาติมาจากแกน โดยสืบเชื้อสายมาจากขุนบรม คือแกนส่งขุนบรมมาปกครองโลกมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติและที่สำคัญความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งมีอย่างมากในสังคมล้านช้าง การที่คนในสังคมล้านช้างเกิดความเชื่อในสรรพสิ่งต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมล้านช้างมีความมั่งงาย แต่ความเชื่อกลับเป็นตัวการกำหนดพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบของสังคม^{๖๖}

เอกสารงานวิจัยข้างต้นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างว่า เป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ และรุ่งเรืองทั้งด้านการเมือง การปกครอง นอกเหนือจากการการเมืองการปกครองแล้ว อาณาจักรล้านช้าง ยังเจริญแพร่หลายไปด้วยหลักปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอาณาจักรล้านช้างที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนมายาวนาน อาณาจักรล้านช้างได้ขยายดินแดนครอบคลุมพื้นที่ประเทศลาวทั้งหมด และส่วนหนึ่งของประเทศไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังจะเห็นได้จากร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แนวคิด ศิลปะต่าง ๆ วัฒนธรรมที่แสดงความเป็นอาณาจักรล้าน ประเพณีต่าง ๆ ที่ยังมีการสืบทอดถึงปัจจุบัน และวิถีชีวิตแบบล้านช้างที่ยังปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่าง ๆ ของคนรุ่นหลังที่อยู่ในพื้นที่ทั้ง ๒ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกาย การสร้างบ้าน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร รวมไปถึงการแสดงออกในพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งล้วนได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้างทั้งสิ้น

^{๖๕} พระสมศักดิ์ ปิยธมโม (อินทเสน), “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๖๖} ปิยฉัตร สินธุสอาด, สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐, หน้า ๗๖.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary sources) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group) และแบบสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกด้านการเมืองการปกครองของชาวล้านช้างปัจจุบัน

๑) การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้างในยุคเริ่มต้นจนถึงยุคล่มสลายแห่งอาณาจักร ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิด และทฤษฎีทางปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ แนวคิด และทฤษฎีทางคติชนวิทยา แนวคิด และทฤษฎีทางวัฒนธรรม และบริบทของอาณาจักรล้านช้าง

(๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างโดยเริ่มตั้งแต่ก่อนการสถาปนาอาณาจักร การสถาปนาอาณาจักร การแย่งอาณาจักรออกเป็น ๓ อาณาจักร และการล่มสลายของอาณาจักร

(๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ๓ อาณาจักร คือ ๑) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ๒) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ๓) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

(๔) ศึกษาวิเคราะห์การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เริ่มตั้งแต่สาเหตุการแตกแยกภายในอาณาจักร การขัดแย้งแย่งชิงอำนาจและการสงครามระหว่างกัน การสงครามกับรัฐอื่น การอพยพย้ายถิ่นของพลเมือง

(๕) สรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาเกี่ยวกับการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อ ทราบถึงประวัติความเป็นมา ระบบการปกครอง และการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่จำนวน ๒ ประเทศ คือ ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เลือกพื้นที่เป็นศูนย์กลางการปกครองอาณาจักรล้านช้าง ๒ เมือง ได้แก่ เวียงจันทน์ และหลวงพระบาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างที่ปรากฏชัดเจน เป็นพื้นที่ที่สามารถทำการวิจัยได้เป็นอย่างดีสำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างที่ชัดเจน ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครพนม

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้มีความรู้ (ปราชญ์) นักวิชาการ และผู้มีประสบการณ์ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอาณาจักรล้านช้าง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(๓) ดำเนินการศึกษาระดับแนวคิดทางการเมืองการปกครอง รูปแบบการเมืองการปกครอง และการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ ความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง และการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เน้นการนำผลการศึกษามาเผยแพร่ในหน่วยรัฐ คณะสงฆ์ องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยได้รับทราบ

(๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๓๐ คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยาล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๑. ผู้ให้ข้อมูลประเทศไทย

(๑) พระครูปกัศจันทโชติ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมล้านช้าง

(๒) รศ.ดร.ธงชัย สิงอุตม รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย

(๓) ดร.อุตร จันทวัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย

(๔) ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

(๕) นายวอน (พ่อทิ้น) ทองปิ่น อายุ ๘๗ ปี (ปราชญ์ชาวบ้าน) บ้านหนองแขง ตำบลสานตม อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

(๖) พระมหาสนอง ปจฺโจปกาสี รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มจร วิทยาลัยสงฆ์ นครพนม จังหวัดนครพนม

(๗) นายพิบูลย์ศักดิ์ เมืองโคตร, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มจร วิทยาลัยสงฆ์ นครพนม จังหวัดนครพนม

(๘) นายณัฐพงษ์ เปื้อคำ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหาร วิทยาลัยสงฆ์นครพนม จังหวัด นครพนม

(๙) นายเสกศักดิ์ รสหอม นักทัศนวิทยาชำนาญการพิเศษ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เรือนจำกลาง จังหวัดนครพนม

(๑๐) พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวตี่ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการนำเอาวัฒนธรรมล้านช้างไปใช้ในการพัฒนาสังคม

(๑๑) รศ.อุตม บัวศรี อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

(๑๒) ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

(๑๓) ผศ.ชอบ ดีสวนโคก อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

(๑๔) ผศ.ดร.สุเนตร โพธิสาร อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑๕) นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม

๒. ผู้ให้ข้อมูลประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑) พระอ่อนแก้ว กิตติภทโท, เจ้าอาวาสวัดพระโอ เจ้าคณะแขวงหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๒) พระวอนชัย จิตตวโร (สีเวียงชัย) วัดนาขางไชยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๓) พระภูวงศ์ สุจินโณ วัดแสนสุข อำเภอปากเซียง เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๔) พระเตรียม รตนโชโต วัดนาขางไชยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๕) พระยาย ยสินธโร วัดนาขางวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๖) พระอนุสร อนุสสารโ วัดพระโอ เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๗) พระสมจิต นาควิโส เจ้าอาวาสวัดนาขางไชยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๘) นายจันทวงศ์ แก้วดวงจิต บ้านนาขาง เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๙) พระสมปอน สุจิตโต (ศรีประดิษฐ์) วัดพระขาว อำเภอไซธานี นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑๐) พระอริยา จันทวงศ์ (ศรีประเสริฐ) วัดพระขาว อำเภอไซธานี นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑๑) ดร.พระบุญจันทร์ จันทสิทฺธิ วัดพระเจ้าองค์ตื้อ อำเภอเมืองเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑๒) พระไพวัลย์ มาลาวงศ์ วัดศรีชมชื่น อำเภอศรีโคตรบอง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑๓) นายเข้มเพ็ด แพงดวงจัน อำเภอจันทบุรี นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑๔) นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๑๕) นายหนี่ ผาวิไลวงศ์ บ้านสะพานทองเหนือ อำเภอศรีสัตนาคนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ตารางที่ ๓.๑ เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก				
ลำดับ	คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลัก	คนไทย	คนลาว	จำนวนคน
๑	ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง	๕	๕	๑๐
๒	ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองล้านช้าง	๕	๕	๑๐
๓	ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยาล้านช้าง	๕	๕	๑๐
	ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น (จำนวน ๓๐ คน)	๑๕	๑๕	๓๐

๓.๓ เครื่องมือการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ

การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และคำถามในการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนในการการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากโบราณวัตถุ โบราณสถาน จดหมายเหตุ บันทึกทางประวัติศาสตร์ เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนล้านช้างตาม วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกต

๒. นำข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกต แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ จำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย

- (๑) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย
- (๒) รศ.อุดม บัวศรี ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา
- (๓) ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา

๓. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกต ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญการวิจัยแนะนำ

๔. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน พิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา ภาษาและวิจัย เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด ใน ๓ ประเด็น คือ ๑) ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง ๒) การเมืองการปกครองของ อาณาจักรล้านช้าง และสาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

๕. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จัดพิมพ์แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

๖. ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ การเมืองการปกครอง การล่มสลาย และสาเหตุแห่งการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างและนำมาตรวจสอบข้อมูลกับข้อมูลที่ได้จาก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๗. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มในการยืนยันข้อมูล การเมืองการปกครอง การล่ม สลาย และสาเหตุแห่งการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร คือ ๑) เอกสารเชิงปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากจดหมายเหตุ บันทึก ทางประวัติศาสตร์ และหลักฐานทางโบราณวัตถุ ภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์ ๒) เอกสารเชิงทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากหนังสือ บทความ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองอาณาจักร ล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ (Interpretation) แล้วนำข้อมูลมาบรรยาย (Descriptive) ตามวิธีการของอุปนัย

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

๑) นำหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์ เชิงลึก และการสังเกต

๒) สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้ง วัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้ กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(๑) การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ๓ กลุ่ม ประกอบไปด้วย ๑) ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน ๒) ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน ๓) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยาล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน

(๒) การสังเกต (Observation) ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของประชาชนในพื้นที่ทั้ง ๒ ประเทศ สังเกตจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สภาพด้านการเมืองการปกครองจากการลงพื้นที่จริง

(๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน ๒ ประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๒ เมือง คือ เมืองหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ และประเทศไทย ลงเก็บข้อมูล ๓ จังหวัด คือจังหวัดเลย จังหวัดนครพนม และจังหวัดขอนแก่น ในประเด็นของการวิจัยดังรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๓.๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลาย
ของอาณาจักรล้านช้าง

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
๑) ประวัติ ความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง (๑) ประวัติความเป็นมา (๒) ที่ตั้งของอาณาจักร (๓) ผู้สถาปนาและผู้ปกครองอาณาจักร (๔) วิถีชีวิตและการเป็นอยู่ของประชาชน (๕) การขัดแย้งและการสงคราม (๖) การอพยพเคลื่อนย้ายของพลเมือง (๗) การเสื่อมถอยและการล่มสลาย	๑) พระอ่อนแก้ว กิตติภทโท ๒) พระวอนชัย จิตตวโร ๓) พระภูวงศ์ สุจินโณ ๔) พระเตรียม รตนโชโต ๕) พระยาย ยสินธโร ๖) พระอนุสร อนุสสารโ ๗) พระสมจิต นาควิโส ๘) นายจันทวงศ์ แก้วดวงจิต	เก็บข้อมูลที่หลวงพระบาง ระหว่าง วันที่ ๒๖-๒๗ เมษายน ๒๕๖๒
๒) รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง (๑) ระบบการปกครอง (๒) รูปแบบการปกครองของ	๙) พระสมปอน สุจิตโต ๑๐) พระอริยา จันทวงศ์ ๑๑) ดร.พระบุญจันทร์ จันทสิทธิ ๑๒) พระไพวัลย์ มาลาวงศ์ ๑๓) นายเข้มเพ็ด แพงดวงจัน ๑๔) นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์	เก็บข้อมูลที่เวียงจันทน์ ระหว่างวันที่ ๒๘-๒๙ เมษายน ๒๕๖๒

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
อาณาจักร	๑๕) นายนที ผาวิไลวงศ์	
(๓) การสืบทอดของผู้ปกครอง	๑๖) พระครูภักดิ์จันทโชติ	เก็บข้อมูลที่จังหวัดเลย
๓) การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง	๑๗) รศ.ดร.ธงชัย สิงอุดม	ระหว่าง วันที่ ๖ -๗
(๑) สาเหตุการแตกแยกภายใน	๑๘) ดร.อุตร จันทวัน	พฤษภาคม ๒๕๖๒
อาณาจักรของแต่ละอาณาจักร	๑๙) ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ	
(๒) การขัดแย้งแย่งชิงอำนาจและ	๒๐) พ่อทิน ทองปั้น	
การสงครามระหว่างกัน	๒๑) พระมหาสนอง ปจ	เก็บข้อมูลที่จังหวัด
(๓) การสงครามกับรัฐอื่น	โจปกาสี	นครพนม ระหว่างวันที่
(๔) การอพยพย้ายถิ่นของพลเมือง	๒๒) นายพิบูลย์ศักดิ์ เมือง	๒๙-๓๐ พฤษภาคม
(๕) การล่มสลายของอาณาจักรของแต่ละอาณาจักร	โคตร	๒๕๖๒
	๒๓) นายณัฐพงษ์ เบื่อคำ	
	๒๔) นายเสกศักดิ์ รสหอม	
	๒๕) พระครูบุญชยากร	เก็บข้อมูลที่จังหวัด
	๒๖) รศ.อุดม บัวศรี	ขอนแก่น ระหว่างวันที่
	๒๗) ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล	๒-๔ มิถุนายน ๒๕๖๒
	๒๘) ผศ.ชอบ ดีสวนโคก	เก็บข้อมูลที่จังหวัด
	๒๙) ผศ.ดร.สุนทร โปธิสาร	ขอนแก่น ระหว่างวันที่
	๓๐) นายสิทธิพล เวียงธรรม	๘-๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

๓.๕ ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการ
ใช้ข้อมูลจาก ๓ กลุ่มยืนยันกัน คือ ๑) ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง ๒) ผู้เชี่ยวชาญทาง
การเมืองการปกครองล้านช้าง ๓) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยาล้านช้าง

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต ทั้ง ๓ กลุ่ม มาตรวจสอบข้อมูลแล้วคัดเอาข้อมูลที่
ตรงกัน ส่วนข้อมูลที่ไม่ตรงกันไปหาข้อมูลเพิ่มเติมว่าเนื่องจากสาเหตุอะไรจึงได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน

หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้ตรวจสอบแล้วว่า
เป็นข้อมูลที่ตรงกันทั้งสามกลุ่ม จึงนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่แล้วทำการตีความแปรความ แล้วนำมา
วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัย (Inductive method)

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเชิงเอกสารและโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ ท่าน ทั้งที่เป็นประชาชนชาวไทยและประชาชนชาวลาว ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๔.๑ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง
- ๔.๒ รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง
- ๔.๓ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง
- ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง

การวิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกไป ๒ ยุค ประกอบด้วย ๑) อาณาจักรล้านช้างยุคต้น ตั้งแต่ก่อนสถาปนาอาณาจักร การสถาปนาเป็นอาณาจักร และ ๒) อาณาจักรล้านช้างยุคปลาย ตั้งแต่เหตุการณ์ความแย่งชิงอำนาจภายในอาณาจักรจนถึงเหตุการณ์การแยกอาณาจักรเป็น ๓ อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก การตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศผู้ล่าอาณานิคม ได้แก่ สยาม, ฝรั่งเศส, อังกฤษ, ญี่ปุ่น, สหรัฐอเมริกา และการปลดแอกสู่อิสรภาพในการปกครอง

๔.๑.๑ ที่มาของอาณาจักรล้านช้าง

คำว่า “ล้านช้าง” นี้ มีปรากฏอยู่ตั้งแต่สมัยปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ โดยปรากฏขึ้นในตำนานของขุนบรม สันนิษฐานว่าถูกแต่งขึ้นหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หรือหลังปีพุทธศักราช ๒๐๖๓ ปรากฏคำว่า “ล้านช้าง” เป็นคำที่ปรากฏพร้อมกับการบันทึกพงศาวดาร หลักศิลาจารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา ซึ่งเป็นตัวอักษรธรรมในประมาณปีพุทธศักราช ๒๑๐๖ ไม่ปรากฏคำว่า “ล้านช้าง” แต่ปรากฏคำว่า “ศรีสัตนาคนหุตมหานครราชธานี” ขึ้นมาแทนที่ ดังนั้นที่มาของคำว่า “ล้านช้าง” หมายถึงดินแดนที่เป็นประเทศลาวปัจจุบัน เหตุที่ดินแดนแห่งนี้ได้ชื่อว่า “ล้านช้าง” นั้น เพราะดินแดนแห่งนี้เต็มไปด้วยภูเขาและป่าเป็นที่เล่นที่อยู่อาศัยของช้าง ซึ่งเรียกว่า “ลานหรือเล่น” คือสนามเล่นของช้าง จึงเรียกว่า “ลานช้าง” ต่อมาคำว่าลานช้างเพี้ยนมาเป็นล้านช้าง ซึ่งหมายถึงมี

ข้างล้านตัว^๑ ดังนั้น ชื่อมหานครศรีสัตนาคนหุต จึงน่าจะเป็นคำที่มาจากคำว่า “สตะนาคนะหุต” ซึ่งคำว่า “สตะ” แปลว่า ร้อย, นาคะ แปลว่า ข้าง และนะหุต แปลว่า หมื่น เมื่อรวมคำศัพท์เข้าด้วยกันแล้วจะแปลว่า ข้างร้อยหมื่นตัว หรือข้างล้านตัว และคำว่า นี้ได้กลายมาเป็นล้านข้าง ซึ่งเป็นชื่อมหานครที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในเขตลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเรียกกันว่า “อาณาจักรล้านช้าง”

๔.๑.๒ อาณาจักรล้านช้างยุคต้น

๑) ความเป็นมาก่อนสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง

อาณาจักรอัยลาวเป็นกลุ่มคนที่อพยพจากเขตภูเขาไปตั้งถิ่นฐานในเขตเอเชียภาคกลางในเบื้องต้นได้อยู่คละเคล้าปะปนกับหลายชนเผ่าซึ่งกระจายกันอยู่ในดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลในเวลาต่อมา ชนชาติลาวได้รวมตัวกันก่อตั้งเมืองหรือนครรัฐขึ้น เพื่อปกครองกันในรูปแบบนครรัฐเอกราช มีเขตแดนเฉพาะของตน แยกจากชนชาติชนเผ่าอื่นๆ ในห้วงเวลานั้นมี ๔ นครรัฐ คือ นครลุง นครปา นครเงี้ยว และนครเพงาย ซึ่งบรรดานครรัฐเหล่านี้ ปรากฏตัวขึ้นเมื่อประมาณ ๑,๕๐๐ - ๑,๐๐๐ ปีก่อนคริสตศักราช

ในระยะเวลาเดียวกัน ชนชาติจีนได้วิวัฒนาการด้านการเมืองการปกครองไปไกลกว่าชนชาติลาว คือ เริ่มสร้างระบอบการปกครองแบบศักดินารวมศูนย์ (สมบูรณาญาสิทธิราชย์) ขึ้นมาแล้ว ส่วนชนชาติลาวเพิ่งจะเริ่มเข้าสู่ระบอบการปกครองในรูปแบบนครรัฐ (Principality) ซึ่งแต่ละเมืองนครรัฐต่างเป็นเอกราชของใครของมันจึงไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะต่อสู้ต้านทานกับกองทัพของฮองเต้ (กษัตริย์) จีนได้

ในสมัยอาณาจักรจีนที่มีกษัตริย์ราชวงศ์ซาง(Shang)หรือเซียง ปกครองนั้น ชนชาติลาวกระจายกันอยู่เป็นนครรัฐต่างๆ มีดินแดนของตนแยกกัน อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอาณาจักรจีน ภายหลังที่อาณาจักรจีนซึ่งมีกษัตริย์ราชวงศ์จิ้น (Oin) ปกครองนั้น กษัตริย์จีนฮองเต้ได้ขยายเขตแดนอาณาจักรจีนครอบคลุมหัวเมืองต่างๆ ของชนชาติลาวคือ นครลุง นครปา และนครเงี้ยว ให้อยู่ได้ อำนาจการปกครองของจีน

ขุนเมือง เจ้านครเพงายได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ประกาศก่อตั้งอาณาจักรลาวขึ้นเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีก่อนคริสตศักราช ยกนครเพงายขึ้นเป็นนครหลวง การก่อตั้งอาณาจักรลาวขึ้นนี้ **ขุนเมือง** ได้รวมหัวเมืองลาวทั้งหลายที่อยู่นอกอาณาเขตการปกครองของจีนเข้าเป็นอาณาจักรลาวแล้วสร้างกองกำลังให้มีความเข้มแข็ง เพื่อป้องกันตัวเองจากการรุกรานของต่างชาติ โดยคนจีนเรียกอาณาจักรลาวที่มีเมืองเพงายเป็นนครหลวงนี้ว่า "อาณาจักรอัยลาว" และยอมรับนับถือว่าเป็นอาณาจักรเอกราช มิได้ทำการรุกรานหรือปราบปราม

กาลเวลาผ่านไปไม่นาน คือ เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีก่อนคริสตศักราช กษัตริย์จีนแห่งราชวงศ์ฮั่นนามว่าวุ่ตี้ ได้ส่งกองทัพจีนมาสำรวจเส้นทางไปประเทศอินเดีย ผ่านเขตแดนของอาณาจักรอัย

^๑อุทัย เทพสิทธิธา, ความเป็นมาของไทย-ลาว, (พระนคร: สาส์นสวรรค์, ๒๕๐๙), หน้า ๑๓๗.

ลาวและถูกฝ่ายลาวขัดขวาง ไม่ยอมให้กองทัพจีนผ่านเขตแดนของตนจึงเกิดการสู้รบ สงครามครั้งนี้ดำเนินมายาวนาน ในที่สุดฝ่ายลาวยอมเป็นหัวเมืองส่งส่วยให้แก่เจ้าจักรพรรดิจีน

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒ ราชวงศ์ฉินของจีนเริ่มเสื่อมอำนาจ เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นในอาณาจักรจีน ในที่สุดอาณาจักรจีนได้แบ่งแยกกันเป็นสามก๊กหรือสามอาณาจักร (The Three Kingdoms) (เล่าปี่ - จ๊กก๊ก, โจโฉ-งูยก๊ก, ซุนกวน ง่อก๊ก)

ประมาณ ค.ศ. ๒๒๐ (พ.ศ. ๗๖๓) ขงเบ้งแม่ทัพคนสำคัญของจ๊กก๊กได้เคลื่อนทัพมาบุกยึดดินแดนของชนชาติลาวลงมาจนถึงหนองแส เพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม (โจโฉ- งูยก๊ก) ภายหลังขงเบ้งสิ้นชีวิตไปใน ค.ศ.๒๓๒ (พ.ศ.๗๗๕) กองทัพจีนในเขตหนองแสขาดการนำที่มีประสิทธิภาพ ชาวลาวจึงต่อสู้ขับไล่กองกำลังของจีนให้พ่ายหนีไป แล้วตั้งเขตปกครองตนเองขึ้นหลายแห่ง และมีเมืองใหญ่ๆ เป็นศูนย์กลางตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. ๓๐๐ เป็นต้นมา ราชวงศ์ฉินอ่อนแอและสิ้นสุดลงประมาณ ค.ศ. ๔๐๐ แล้วมีราชวงศ์สุย (Sui Dynasty) ขึ้นมามีอำนาจแทน

อาณาจักรจีนสมัยราชวงศ์สุยมิได้ทำการขยายอาณาเขตเข้ามาสู่ดินแดนลาวอีก ส่วนใหญ่ทุ่มเทให้กับการก่อสร้างพัฒนาโครงการพื้นฐานขนาดใหญ่ เช่น ก่อสร้างคลอง เหมือง ฝ่ายส่งน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเชื่อมต่อระหว่างเมืองเทียนสินกับเมืองหังโจว ด้วยเหตุนี้ ดินแดนของชนชาติลาวจึงมีความสงบสุข ไม่มีศึกถึงครามเป็นเวลานาน

ชาวลาวปกครองกันในรูปแบบนครรัฐ ประกอบด้วย ๖ นครรัฐ คือ เมืองสุยหรือมงซูย เมืองเอี้ยเซหรือมงเอี้ยเซ เมืองล้านกงหรือมงกลางกง เมืองท่งซ้างหรือมงเท็งซาง เมืองสี่ล้านหรือมงซีกลาง เมืองหนองแสหรือมงเส นครรัฐทั้งหกนี้ แยกกันอยู่อย่างเป็นเอกราชของใครของมัน สภาพการณ์ต่อมา ยามใดที่อาณาจักรจีนมีความปั่นป่วน เช่น มีการเปลี่ยนกษัตริย์ปกครองประเทศหรือเกิดสงครามภายในอาณาจักรจีนฝ่ายลาวก็ประกาศตนเป็นเอกราช ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวดำเนินมาอย่างแสนจะลำบากยากเข็ญ ล้มลุกคลุกคลานมายาวนานหลายศตวรรษ

จนกาลเวลาผ่านไปจนถึง ค.ศ. ๖๐๐ เศษ กษัตริย์เจ้านครรัฐลาวเมืองหนองแส (มงเส) ได้รวมหัวเมืองต่างๆ ๖ นครรัฐ ก่อตั้งเป็นอาณาจักรอ้ายลาวขึ้นมา ยกให้เมืองหนองแสเป็นนครหลวง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเจ้าเมืองหนองแสผู้นี้ เป็นใครมีนามว่าอย่างไรทราบแต่เพียง คนจีนเรียกกษัตริย์องค์นี้ว่ามงเสเจ้า หมายถึง เจ้าเมืองแสหรือหนองแส

อาณาจักรอ้ายลาวที่มีเมืองหนองแสเป็นเมืองหลวงนี้ มีความเจริญรุ่งเรืองเข้มแข็ง ดำรงความเป็นเอกราชมาร้อยปีเศษ กระทั่ง ค.ศ.๗๒๙ (พ.ศ.๑๒๗๒) จนมาถึงสมัยขุนบรมเป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรได้สร้างความเข้มแข็งแก่อาณาจักรอ้ายลาวมากที่สุดอาณาเขตไปกว้างไกล ด้วยการส่งลูกส่งหลานไปปกครองหัวเมืองต่างๆหลายเมืองประกอบด้วย

๑. ขุนล่อ ปกครองเมืองชวา หรือเมืองหลวงพระบางในเวลาต่อมา
๒. ขุนผาล้าน ปกครองเมืองหอแต (ต้าหอหรือสิบสองปันนา)

๓. ขุนจุงสง ปกครองเมืองจูลณีได้แก่หัวเมืองตังเกี๋ย
๔. ขุนคำผง ปกครองเมืองโยนกหรือเชียงแสน
๕. ขุนอิน ปกครองเมืองลานเพียศรีอยุธยา (ละโว้)
๖. ขุนกม ปกครองเมืองคำม่วน (โคตรบูร)
๗. ขุนเจือง ปกครองเมืองพวนหรือเมืองเชียงขวาง^๒

เมื่อ**ขุนลอ**บุตรชายคนโตมาปกครองเมืองขวา(หลวงพระบาง) เมื่อประมาณ ค.ศ. ๗๓๕ (พ.ศ. ๑๒๗๘) และได้กลับไปปกครองเมืองหนองแสแทนขุนบรม และขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรแทน

ในระบะที่**ขุนลอ**เป็นกษัตริย์นั้น อาณาจักรหนองแสได้ขยายกว้างออกไปอีก บ้านเมืองสงบมั่นคงดี และมีกษัตริย์ปกครองอาณาจักรต่อกันมาจำนวน ๕ พระองค์ คือ ๑) ขุนอิโมชิน(หลานชายของขุนลอ) ๒) ขุนอินทลี (โอรสคนที่สองของขุนอิโมชิน) ๓) ขุนเย่าฟ้า(โอรสของขุนอินทลี) ๔) ขุนเอี้ยวหลัง (โอรสของขุนเย่าฟ้า) และ ๕) ขุนฟ้า (โอรสของขุนเอี้ยวหลัง) และอาณาจักรได้ล่มสลายลงเมื่อถูกยึดอำนาจโค่นล้มโดยกษัตริย์จีนในปี ค.ศ.๙๐๓ (พ.ศ.๑๔๔๖)

จากการล่มสลายของอาณาจักรอัยลาวหนองแสดังกล่าว ทำให้อาณาจักรแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ อาณาจักรอัยลาวภาคเหนือซึ่งได้ถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรจีนในระยะเวลาต่อมา และอาณาจักรอัยลาวภาคใต้ซึ่งได้มีการปกครองแบบนครรัฐ โดยมีเจ้าผู้ปกครองเมืองต่างๆ อยู่ เช่น เมืองเชียงรุ่ง เมืองโมหรือมว เมืองขวาหรือเมืองเชียงตุงเชียงทอง (หลวงพระบาง) เมืองพวน(เชียงขวาง) เมืองโยนก (เชียงแสน) ต่างตั้งตนเป็นอิสระหรือเป็นนครรัฐเอกราช

ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๑- ๑๒ บรรดานครรัฐเหล่านี้ได้เผชิญกับการแผ่ขยายอาณาเขตของชนชาติขอมหรือเขมรโบราณ ซึ่งมีศูนย์กลางอำนาจการปกครองอยู่ที่นครวัด โดยเฉพาะในช่วงที่ขอมมีกษัตริย์พระนามว่าชัยวรมันที่ ๗ ขอมได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่นครรัฐต่างๆของชนชาติลาวหนักหน่วงที่สุด

ในปี ค.ศ.๑๒๑๘ (พ.ศ.๑๗๖๑) เมื่อกษัตริย์ชัยวรมันที่ ๗ ได้สวรรคตลง ชนชาติลาวจึงทำการต่อสู้ขับไล่อำนาจอิทธิพลของชนชาติขอมออกไปจากดินแดนของตนแล้วก็ตั้งนครรัฐเอกราชขึ้นมาใหม่หลายนครรัฐ แบบเจ้าเมืองเล็กหรือศักดินาน้อยกระจายกระจายกันไป แต่ละนครรัฐก็มีเจ้านครรัฐเป็นกษัตริย์ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนในเขตแดนของตน

๒) เหตุการณ์ก่อนสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง

เมื่อครั้งที่**ขุนลอ**ได้รับมอบหมายให้มากปกครองเมืองขวา หรือเมืองหลวงพระบางนั้น ถือได้ว่า ขุนลอทรงเป็นปฐมกษัตริย์ของประชาชนลาวทั้งปวงในปี ค.ศ.๗๕๗ (พ.ศ.๑๓๐๐)โดยประมาณ

^๒ขุนมี เทพสีเมือง (ไผท ฤๅชา ผู้แปล), ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม ๑: การตั้งถิ่นฐานและสถาปนาอาณาจักร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๗.

พระองค์ได้ทรงตั้งให้เมืองชวาเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้างพระราชทานนามราชธานีแห่งนี้ใหม่ว่า “เมืองเชียงทอง” พระองค์ได้ทรงขับไล่ชนชาติขอมซึ่งเป็นผู้มีอำนาจอยู่เดิมในบริเวณดังกล่าวสำเร็จ ทำให้อาณาจักรมีความมั่นคงต่อมายาวนานและมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมา จำนวน ๒๓ องค์^๓ โดยกษัตริย์องค์ที่ ๒๑ คือ พระยาคำฝง หรือพระยาสุวรรณคำฝง หรือเจ้าฟ้าหลวงโง่ม เป็นกษัตริย์ปกครองนครเชียงทอง ได้มีแนวคิดก่อตั้งระบบศักดินารวมศูนย์ขึ้นเพื่อให้อาณาจักรมีความเข้มแข็ง จึงดำเนินการรบทางทหารเมืองการทหารฟื้นฟูอำนาจอิทธิพลให้นครเชียงทองมีความยิ่งใหญ่กลับมาอีกครั้ง จึงยกทัพไปโจมตีและยึดเมืองอื่นๆ และมีนครรัฐอื่นๆใกล้เคียงยอมเข้ามาสวามิภักดิ์ ดังนั้นแล้ว อิทธิพลของนครเชียงทองจึงครอบคลุมหัวเมืองนครรัฐต่างๆ ในเขตลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้แทนที่อำนาจอิทธิพลของอาณาจักรขอมซึ่งเสื่อมอำนาจและได้ถอนตัวหนีไป

เมื่อพระยาคำฝงสวรรคต ในปี ค.ศ.๑๓๔๔ (พ.ศ.๑๘๘๗) เสนาอำมาตย์ในสำนักราชวังเมืองเชียงทอง ได้เกิดความขัดแย้งกันอย่างหนักเกี่ยวกับนโยบายปกครองประเทศ กล่าวคือ เสนาอำมาตย์ฝ่ายหนึ่งต้องการขยายอาณาเขตของเมืองเชียงทองออกไปให้กว้างขวางครอบคลุมหัวเมืองเขตแคว้นต่างๆ เพื่อสร้างให้เป็นอาณาจักรที่เข้มแข็งให้สามารถต่อต้านการรุกรานของชนชาติอื่นได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเสนาอำมาตย์ที่อาวุโสสูงอายุไม่เห็นด้วยกับนโยบายขยายอาณาเขต ไม่ประสงค์ทำสงครามกับนครรัฐอื่นๆ และต้องการให้เกิดความสงบสุข

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว ปรากฏว่าฝ่ายเสนาอำมาตย์ที่อาวุโสสูงอายุเป็นไปฝ่ายชนะ ทำให้ฝ่ายเสนาอำมาตย์หนุ่มหัวรุนแรงต้องพากันหลีกภัยทางการเมืองออกจากเมืองเชียงทองไปทางเขตภาคใต้ ในกรณีนี้ พระยาฟ้าเจี้ยว หรือขุนผีฟ้า ซึ่งเป็นบุตรของพระยาคำฝงก็ต้องลี้ภัยการเมืองออกไปด้วย แต่ในตำนานช่วงนี้มีความสับสนอยู่พอสมควร บางตำนานกล่าวว่า พระยาฟ้าเจี้ยวได้เป็นกษัตริย์อยู่ในนครเชียงทองนี้เป็นระยะเวลา ๔ ปีแล้วสวรรคต บางตำนานกล่าวว่า พระยาฟ้าเจี้ยวเวลานั้นถูกเนรเทศออกจากนครเชียงทองตั้งแต่ก่อนสมัยพระยาสุวรรณคำฝงสวรรคต และเจ้าฟ้าคำเหี้ยวผู้นุชจึงได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองสืบต่อมา

๓) การสถาปนาเป็นอาณาจักรล้านช้าง

พระเจ้าฟ้างุ้มผู้เป็นโอรสพระองค์แรกของพระยาฟ้าเจี้ยว หรือขุนผีฟ้า และเป็นหลานของพระยาสุวรรณคำฝง เป็นผู้สถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นในปี ค.ศ.๑๓๕๓ (พ.ศ.๑๘๙๖)

ตำนานการเติบโตของพระเจ้าฟ้างุ้มนั้น มีหลายนัยยะ คือ ๑) เมื่อเจ้าฟ้างุ้มถือกำเนิดมามีพี่น้อง ๓๓ พี่น้อง ชาวบ้านชาวเมืองเห็นว่าเป็นกาลกิณี เกรงจะเกิดเภทภัยต่อบ้านเมือง จึงพากันกราบทูลให้พระยาคำฝงทรงนำเจ้าฟ้างุ้มใส่แพล่องแม่น้ำโขงไปเสีย ๒) เมื่อเจ้าฟ้างุ้มประสูตินั้นมีอาการครบ

^๓รายนามกษัตริย์ มีดังนี้ ๑.ขุนชวา ๒.ขุนชวย ๓.ขุนสูง ๔.ขุนเค็ด ๕.ขุนคัม ๖.ขุนคิม ๗.ขุนคิวิ ๘.ขุนคาง ๙.ขุนเค็ม ๑๐.ขุนแมง ๑๑.ขุนเม็ง ๑๒.ขุนมี ๑๓.ขุนคำ ๑๔.ขุนฮ่ง ๑๕.ท้าวแทน ๑๖.ท้าวเอ็ก ๑๗.ท้าวพิน ๑๘.ท้าวพาด ๑๙.ท้าว ๒๐.พระยาลัง ๒๑.พระคำฝง ๒๒.พระยาฟ้าเจี้ยว ๒๓.พระยาฟ้าคำเหี้ยว ๒๔.พระยาฟ้างุ้ม

ตามปกติเหมือนเด็กทั่วไป แต่ด้วยเหตุว่า เจ้าฟ้าเจี๋ยวผู้เป็นพระบิดามีความขัดแย้งกับเสนาอำมาตย์ชั้นสูงอย่างรุนแรง จึงถูกเนรเทศให้หนีออกจากเมืองเชียงทอง จึงทรงพาครอบครัวรวมทั้งเจ้าฟ้าจ๋มหนีออกมาทางภาคใต้ของอาณาจักรแล้วอาศัยอยู่ในเขตเมืองชายแดน และส่งเจ้าฟ้าจ๋มไปร่ำเรียนวิชาความรู้อยู่ที่เมืองหลวงของอาณาจักรขอม(นครธม)

ชีวิตเมื่อวัยเด็กของพระเจ้าฟ้าจ๋มนั้น ทรงได้รับการศึกษาและสรรพวิทยาจากราชสำนักของอาณาจักรขอม โดยตามความเชื่อของคนเฒ่าคนแก่โบราณมีความเชื่อจากคำบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า พระเจ้าฟ้าจ๋มนั้นถูกนำลอยแพลงแม่น้ำโขงไปตั้งแต่นั้นเป็นทารกและแพนั้นล่องไปติดค้างอยู่เหนือแก่งหลี่ เวลานั้น มีพระมหาปาสมันตะเถระเจ้าผู้ทรงศีลและแก่กล้าวิชาอาคมพบเห็น จึงรับพระเจ้าฟ้าจ๋มไปเลี้ยงไว้ในสำนักของตน และให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูเลี้ยงดูและถ่ายทอดวิชาอาคมทุกอย่างให้ ด้วยเหตุที่ท่านพระมหาปาสมันตะเถระเจ้ามีเชื้อสายเป็นคนขอมและเป็นศิษย์ของกษัตริย์ขอมเป็นอย่างดี จึงพาพระเจ้าฟ้าจ๋มไปเข้าเฝ้ากษัตริย์ขอม(พระเจ้าชัยวรมันประเมศวร) แล้วกราบทูลเรื่องราวความเป็นมาของพระเจ้าฟ้าจ๋มให้ทรงทราบและทูลฝากให้เจ้าฟ้าจ๋มได้ร่ำเรียนวิชาการต่างๆ ในราชสำนักขอม ฝ่ายกษัตริย์ขอมเมื่อทรงทราบเรื่องราวก็ทรงเอ็นดูและทรงรับเจ้าฟ้าจ๋มไว้ในราชสำนักพร้อมกับสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียนสรรพวิทยาต่างๆ อย่างเต็มที่

เมื่อเจ้าฟ้าจ๋มเติบโตสู่วัยหนุ่ม มีความสมัครรักใคร่กับนางแก้วเก็งยา(นางแก้วกัลยา) ราชธิดาของกษัตริย์ขอม และในที่สุดทั้งสองก็ได้อภิเษกสมรสกันตามประเพณี

ในขณะเดียวกัน เจ้าฟ้าคำเฮี้ยวโอรสองค์ที่สองของพระยาคำผดุงขึ้นครองราชย์สืบทอดเป็นกษัตริย์อยู่ในเมืองเชียงทอง เจ้าฟ้าจ๋มซึ่งอยู่ ณ นครหลวงของอาณาจักรขอมต้องการกลับมาอยู่กับบ้านเมืองให้มีความรุ่งเรืองต่อไป จึงได้กราบทูลให้กษัตริย์ขอมทรงทราบความประสงค์ของตนและขอให้กษัตริย์ขอมสนับสนุน กษัตริย์ขอมทรงเห็นด้วยและให้การสนับสนุนช่วยเหลืออย่างเต็มที่

เจ้าฟ้าจ๋มได้รวบรวมกำลังไพร่พลกองทัพขึ้นมาจากอาณาจักรขอม และทำการสงครามกำราบยึดเอาบ้านเมืองน้อยใหญ่ตามชายแดนภาคใต้ของลาว ทำการระดมพลสร้างความเข้มแข็งให้กองทัพและต่อสู้กับนครรัฐต่างๆ ที่ไม่ยอมสวามิภักดิ์รวบรวมกำลังพลให้เข้มแข็งขึ้น แล้วทำการค่อยๆ รุกคืบไปยังนครรัฐเล็กๆ โดยตีอ้อมไปทางภาคตะวันออกของลาวเรื่อยไปจนถึงทางภาคเหนือ ไปจนถึงเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งวิธีการของเจ้าฟ้าจ๋มในการรวบรวมอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่นนั้น เริ่มจากการเข้าตีเมืองยึดอำนาจนครรัฐเล็กๆ ซึ่งทำได้ ๒ วิธีการ คือ ๑)เข้าทำสงคราม ๒)ให้ยอมสวามิภักดิ์และส่งเครื่องบรรณาการ ทำให้มีกองทัพค่อยๆ ใหญ่โตเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ โดยหลีกเลี่ยงนครรัฐที่มีความเข้มแข็งไว้ก่อน เมื่อเจ้าฟ้าจ๋มเข้ายึดครองนครรัฐที่อยู่รายรอบนครเชียงทองแล้ว จึงเข้าทำสงครามกับเจ้าฟ้าคำเฮี้ยว กษัตริย์แห่งเชียงทองซึ่งเป็นพระเจ้าอาของตน เจ้าฟ้าคำเฮี้ยวได้นำกองทัพเข้าต่อสู้แต่ไม่อาจเอาชนะได้ ข้าทัพหลวงกลับถูกตีแตกถอยกลับเข้าเมืองอย่างเสียขวัญ เจ้าฟ้าคำเฮี้ยวทรงเสียพระทัยคิดละอายไพร่ฟ้าประชาชนที่ตนรบแพ้หลาย จึงเสวยยาพิษปลงพระชนม์ตนเองอยู่ภายในพระราชวัง

หลักจากนั้น บรรดาเสนาอำมาตย์ตลอดทั้งไพร่ฟ้าประชาชน จึงแต่งเครื่องสักการะพานพุ่มชาวตอกดอกไม้ผึ้งเทียนไปอัญเชิญเจ้าฟ้าจ๋มเข้ามาเป็นกษัตริย์ปกครองนครเชียงทองสืบต่อไป

เมื่อเจ้าฟ้าจ๋มเคลื่อนทัพเข้าเขตกำแพงเมืองนครเชียงทองแล้ว มีชาวเมืองพากันขึ้นชมยินดีมาทำการต้อนรับอย่างอบอุ่น ชาวเมืองทำพิธีราชาภิเษกหุดสร่งให้พระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ตามราชประเพณี ปกครองนครเชียงทองเมื่อ ค.ศ.๑๓๕๓ (พ.ศ.๑๘๙๓) ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้าจ๋มแห่งหล้าธรณี ศรีสัตนาคนหุต”

เมื่อพระเจ้าฟ้าจ๋มขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองนครเชียงทองแล้ว พระองค์ได้ทรงประกาศสถาปนาอาณาจักรลาวล้านช้างขึ้น และยกนครเชียงทองเป็นนครหลวง

ด้วยความปรารถนาที่จะเห็นอาณาจักรลาวล้านช้างมีความเข้มแข็งเกรียงไกร มีเขตแดนกว้างขวางใหญ่ไพศาล ครอบคลุมอาณาบริเวณที่มีชนชาติลาวตั้งถิ่นฐานอยู่ ดังนั้น พระองค์จึงเร่งสร้างกองทัพเตรียมกำลังสู้รบให้พร้อม จากนั้นจึงทรงเคลื่อนทัพไปตีบรรดาหัวเมืองในอาณาจักรลาวล้านนา ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอาณาจักรลาวล้านช้าง และเคลื่อนทัพขึ้นไปตามสายแม่น้ำโขง เบื้องเหนือเมืองเชียงแสน บรรดาหัวเมืองเหนือเหล่านั้นต่างมาอ่อนน้อมขอพึ่งบารมีและยอมเป็นหัวเมืองส่งส่วย และทรงจัดการบริหารบ้านเมืองหัวเมืองให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดีแล้วจึงเคลื่อนทัพกลับคืนสู่นครเชียงทอง โดยใช้ระยะเวลาในการออกทำสงครามถึง ๒ ปี

ภายหลังจากพักผ่อนและจัดเตรียมไพร่พลอยู่นครเชียงทองประมาณ ๑ ปี เจ้าฟ้าจ๋ม จึงได้เคลื่อนทัพไปตีหัวเมืองฝ่ายใต้ ซึ่งอดีตเป็นดินของอาณาจักรลาวศรีโคตรบูร อันได้แก่ เมืองเวียงจันทน์ เมืองเวียงคำ เมืองหนองหาน เมืองสาเกตร้อยเอ็ดประตู เป็นต้น เจ้าฟ้าจ๋มได้ทำสงครามกับเจ้าหัวเมืองต่างๆ ที่ไม่ยอมสวามิภักดิ์และสามารถปราบปรามได้ในที่สุด สำหรับเจ้าหัวเมืองที่ยอมสวามิภักดิ์ก็จะยอมส่งส่วยเครื่องบรรณาการให้เป็นประจำ

สำหรับการแบ่งปันเขตแดนการปกครองกับอาณาจักรล้านพ็ยหรือสยามนั้น เจ้าฟ้าจ๋มได้มีการส่งราชสาส์นไปยังพระเจ้าอู่ทองแห่งนครอยุธยา และได้ตกลงแบ่งปันเขตแดนกันปกครองโดยถือเอาสันปันน้ำระหว่างลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับลุ่มแม่น้ำโขงเป็นชายแดนระหว่างสองอาณาจักรและยอมเป็นเมืองขึ้นส่งส่วยให้แก่นครเชียงทอง

อาณาจักรลาวล้านช้างที่พระเจ้าฟ้าจ๋มแห่งหล้าธรณีสถาปนาขึ้นนี้ เป็นการรวบรวมเอาดินแดนลาวเขตแคว้นต่างๆ ที่มีคนเชื้อชาติลาวอาศัยอยู่จากภาคใต้ของอาณาจักรอ้ายลาวในปางอดีตคือ เมืองเชียงรุ่ง เมืองแกง เมืองไล่เขตสิบสองจุไต เมืองเชียงขวาง เมืองเชียงทอง(เมืองหลวงพระบาง) บรรดาเมืองต่างๆ ในเขตอาณาจักรลาวโยนก(ลาวยวน) ในปางอดีตหรือลาวล้านนา คือ เมืองเชียงแสน เมืองเชียงแขง เมืองแพร์ เมืองน่าน และหัวเมืองต่างๆ ในเขตอาณาจักรลาวโคตรบูรอันประกอบด้วยเมืองเวียงจันทน์ เมืองเวียงคำ เมืองนคร(นครพนม) เมืองหนองหานหลวง เมืองหนองหานน้อย เมืองร้อยเอ็ดประตู เมืองโคราช เป็นต้น

อาณาจักรลาวล้านช้างดำรงคงตัวอยู่ยืนยาวนานมาได้หลายศตวรรษเขตเส้นแดนลาวด้านทิศตะวันตกที่แบ่งระหว่างลาวล้านช้างกับสยามก็เป็นที่ยอมรับนับถือเรื่องมาตั้งแต่ ค.ศ.๑๓๕๗ (พ.ศ. ๑๙๐๐) จนกระทั่งถึง ค.ศ.๑๕๖๓ (พ.ศ.๒๑๐๖) ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นองค์กษัตริย์แห่งอาณาจักรลาวล้านช้างและมีพระมหาจักรพรรดิเป็นองค์กษัตริย์แห่งอาณาจักรสยามต่างก็ได้รับรู้ในเขตแดนดังกล่าวและร่วมกันสร้างพระธาตุเจดีย์ “ศรีสองรัก” ขึ้นใกล้ๆกับเมืองด่านซ้าย เพื่อเป็นหลักหมายเขตแดนของอาณาจักรลาวล้านช้างกับอาณาจักรสยาม ทั้งเป็นการร้อยรัดความสัมพันธ์สามัคคีที่มีมิตรภาพ ร่วมมือกันต่อสู้ต้านทานอำนาจอิทธิพลรุกรานของพม่าในสมัยนั้น^๕

พระเจ้าฟ้างุ้มปกครองบ้านเมืองมาถึง ค.ศ.๑๓๖๘ พระนางแก้วกัลยา อัครมเหสีได้สิ้นพระชนม์ลง พระองค์ทรงโศกเศร้าเสียพระทัยมาจนมิอาจดำรงปกติได้ จึงมอบงานบ้านเมืองให้แก่เสนาอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดดูแลแทน แต่เสนาอำมาตย์ใกล้ชิดจำนวนหนึ่งฉวยโอกาสให้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวก สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายแก่ไพร่ฟ้าประชาชนเป็นอันมาก เสนาอำมาตย์ผู้ซื่อสัตย์จึงยึดอำนาจ และกราบทูลให้พระเจ้าฟ้างุ้มสละราชบัลลังก์เพื่ออภิเษกเจ้าอนุเมืองพระราชโอรสของพระองค์ขึ้นเป็นเจ้าชีวิตแทน พระองค์ทรงสละราชบัลลังก์ในปี ค.ศ.๑๓๗๑ (พ.ศ.๑๙๑๔) แล้วเสด็จไปพักผ่อนอยู่ที่เมืองน่าน (จังหวัดน่านในปัจจุบัน จากนั้นอีก ๓ ปี ก็สวรรคตลงเมื่อพระชนมายุได้ ๕๗ พรรษา รวมปกครองบ้านเมือง ๑๘ ปี (ค.ศ. ๑๓๕๓-๑๓๗๑ หรือ พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๑๔)^๕

ซึ่งอาณาจักรลาวล้านช้างนี้ มีแผนที่ปรากฏอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ดังต่อไปนี้

^๕ อ่างแล้ว, บุญมี เทบสีเมือง (ไพท ภูธา ผู้แปล), ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม ๑ : การตั้งถิ่นฐานและสถาปนาอาณาจักร, หน้า ๒๕๒-๒๖๖.

^๕ มหาสิลา วีระวงษ์,พงศาวดารลาว, (โรงพิมพ์มณฑลพาราณสี: นครหลวงเวียงจันทน์,๒๐๐๑), หน้า ๔๘.

ภาพประกอบที่ ๑ แผนที่อาณาจักรล้านช้างในยุคเริ่มตั้งอาณาจักร^๖
(ที่มา <https://board.postjung.com/685759>)

๓) ความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยของอาณาจักรล้านช้าง

ภายหลังที่พระเจ้าฟ้างุ้มได้รวมอาณาจักรสำเร็จแล้ว พระเจ้าฟ้างุ้มได้หันมาเอาใจใส่พัฒนาอาณาจักรให้เจริญรุ่งเรือง สร้างสังคมให้มีความสุขร่มเย็น บำรุงพระศาสนา เป็นที่เคารพของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งแต่เดิมนั้น ประชาชนต่างพากันนับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานมาตั้งแต่สมัยเป็นอาณาจักรอัยลาวประกอบกับมีการนับถือบูชาผีค่อนข้างมากและมีการประกอบพิธีบูชาผีเพื่อบูชาผีทั้งปวงกันเป็นประจำทุกปี

พระเจ้าฟ้างุ้มจึงได้อัญเชิญคณะสงฆ์นิกายเถรวาทมาจากเมืองเขมรเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีการอัญเชิญพระบางซึ่งเป็นพระพุทธรูป “ปางห้ามญาติ” แต่คนทั่วไปเรียกเพียงสั้นๆว่า “พระปาง” แล้วเพี้ยนมาเป็น “พระบาง” ในที่สุด และยังมีพระสงฆ์จำนวน ๒๐ รูป มีพระ

^๖แผนที่อาณาจักรล้านช้างในยุคเริ่มตั้งอาณาจักร,แหล่งที่มา:<https://board.postjung.com/685759>,สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒

มหาปาสมันตะเถระเจ้า พระพรหมเทพลังกา เป็นหัวหน้า พร้อมทั้งบัณฑิต นักปราชญ์ผู้เรียนรู้ พระไตรปิฎก ๓ ทาน คือ นรสิงห์ นรเดช และนรศาสตร์

พระบาง เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติ(หรือเรียกอีกอย่างว่า พระปางห้ามสมุทร) สูงสองศอกเจ็ดนิ้ว (ประมาณ ๑.๑๔ เมตร) หล่อด้วยสำริด(ทองคำผสม ๙๐ เปอร์เซ็นต์) มีอายุอยู่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ตามศิลปะเขมรแบบบายอนตอนปลาย โดยมีพุทธลักษณะคือ ประทับยืนยกพระหัตถ์ขึ้น นิ้วพระหัตถ์เรียบเสมอกัน พระพักตร์ค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระขนงเป็นรูปปีกกา พระเนตรเรียวยาว พระนาสิกค่อนข้างแบน พระโอษฐ์บาง พระเศียร และพระเกตุมาลาเกลี้ยงสำหรับสวมเครื่องทรง ปั้นพระองค์เล็ก พระโสภีใหญ่ ครองจีวรห่มคลุม แลเห็นแถบสบง และหน้านาง

พระบางเป็นพระพุทธรูปสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง ตามพงศาวดารและนิทานเล่าว่า พระบางหล่ออยู่ที่เกาะลังกาแล้วนำไปไว้ที่กัมพูชา กษัตริย์กัมพูชาก็ให้กษัตริย์ลาว แต่เรื่องนี้ประวัติศาสตร์ของกัมพูชาไม่ได้บันทึกไว้ มีแต่นิทานพงศาวดารของลาวเท่านั้นที่บันทึกไว้ ตามที่สันนิษฐานว่า พระพุทธรูปอาจหล่อที่เมืองเวียงคำ เป็นรูปทรงศิลปะลาว มีการสร้างหอปราสาทพระบางและประชาชนชาวเวียงคำมีความหวงแหนและให้การนับถือเป็นพระมิ่งบ้านมิ่งเมือง พระบางนี้ได้สถิตอยู่ ณ เมืองเวียงคำเป็นระยะเวลา ๑๔๓ ปีจนถึงสมัยพระเจ้าวิสุทธราช (ท้าวฟูไฟ) ได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ เมืองหลวงพระบาง^๗

นอกจากคณะสงฆ์แล้ว ยังมีกลุ่มนายช่างผู้ชำนาญการด้านต่างๆ เช่น ช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างเงิน ตลอดจนเครื่องดุริยางค์ดนตรี ปี่พาทย์ ระนาด ฆ้องวง เป็นต้น พร้อมกับประชาชนชาวเขมรที่โยมอุปถัมภ์จากพระสงฆ์ บริวารและแม่นมของพระนางแก้วกัลยา อัครมเหสีของพระเจ้าฟ้ารุ่งมิติตตามมาอีกจำนวนหนึ่ง เมื่อพระมหาปาสมันตะเถระเจ้าได้นำพระพุทธรูปศานิกายเถรวาทมาเผยแพร่ในเมืองเชียงทองแล้ว ก็ได้เผยแพร่พระพุทธรูปศานิกายเถรวาทนี้ไปทั่วอาณาจักรล้านช้างในเวลาต่อมา^๘

อย่างไรก็ตาม ชาวลาวยังคงรักษาฮีตคองประเพณีการนับถือผีแบบดั้งเดิมไว้ จนกลายเป็นลักษณะประเพณีผสมผสาน ระหว่างผี พราหมณ์และพุทธในขณะเดียวกัน ดังเช่น การทำบุญทำทานทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะทำบุญบ้าน นิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระปริตรมงคล มีการรักษาศิลปวัฒนธรรม มีพิธีกรรมเลี้ยงผี มีการหาฤกษ์ยามในการตั้งกองบุญ จัดพานบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อต่อแขน เป็นต้น

^๗ สุเนตร โปธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, (ขอนแก่น: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^๘ อ่างแล้ว, มหาสิลา วีระวง, พงศาวดารลาว, หน้า ๔๕-๔๗.

ในรัชกาลของพระเจ้าสามแสนไทภูวนาท (ค.ศ.๑๓๗๑-๑๔๑๗ หรือ พ.ศ.๑๙๑๔-๑๙๖๐) และพระยาล้านคำแดง (ค.ศ.๑๔๑๗-๑๔๒๘ หรือ พ.ศ.๑๙๖๐-๑๙๗๑) เป็นช่วงที่อาณาจักรล้านช้าง ปลอดภัยจากการรุกรานจากภายนอก มีการปกครองให้มีความรุ่งเรืองเป็นปกติสุขต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาถึง ๕๘ ปี

ภายหลังจากรัชกาลของพระยาล้านคำแดง อาณาจักรล้านช้างได้เกิดความปั่นป่วนเป็นระยะเวลากว่า ๑๐ ปี สาเหตุจากพระนางแก้วพิมพามหาราชเทวี (สันนิษฐานว่าเป็นพระชนิภรรยาของ พระยาสามแสนไทภูวนาท) ร่วมกับแสนหลวงเชียงลอ พระสวามี หัวหน้าทหารรักษาความสงบในเขต พระนครหลวงเชียงทองคุมอำนาจเป็นผู้ว่าราชการปกครองบ้านเมือง ทำให้เกิดความปั่นป่วนอยู่นาน ๑๐ ปี มีกษัตริย์ถูกปลงพระชนม์ไป ๗ พระองค์ คือ พระยาพรหมทัต, พระยายุคล, พระยาเชียงสา (ท้าวก้อนคำ), พระยาปกภัยหลวง(ท้าวคำเต็มซ้ำ), พระยาหมื่นบ้าน(ท้าวลือไชย), พระยาโค (/พระยา เชียงไค้/ท้าวโคบัวบาน) และพระยาคำเกิด จนไม่มีผู้ใดกล้ารับตำแหน่งเป็นกษัตริย์ครองล้านช้าง ต่อมาเมื่อประจักษ์ว่า พระนางแก้วพิมพาและแสนหลวงเชียงลอเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการสวรรคตของ กษัตริย์องค์ก่อนๆ อำมาตย์ผู้จงรักภักดีต่อราชวงศ์และประชาชนได้จับตัวของพระนางแก้วพิมพาและ แสนหลวงเชียงลอไปขังและนำไปประหารเสีย ทำให้อาณาจักรกลับเข้าสู่ความสงบ แต่ยังไม่สามารถ หาผู้สืบทอดได้ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงพร้อมใจกันถวายราชสมบัติให้พระมหากษัตริย์ธาทิโกเจ้าวัดแก้ว ซึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราช และพระมหาสมุทโรดม เจ้าวัดป่าสมันตะให้เป็นผู้รักษาบ้านเมืองเป็น ระยะเวลา ๓ ปี จึงได้มอบราชสมบัติคืนแก่กษัตริย์องค์ต่อไป^๙

ในรัชกาลต่อมา คือ พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว หรือท้าววังบุรี (ค.ศ.๑๔๓๘-๑๔๘๐ หรือ พ.ศ.๑๙๘๑-๒๐๒๓) (๔๒ ปี) เป็นโอรสองค์ที่ ๔ ของพระยาสามแสนไทภูวนาท ที่เกิดจากพระ นางแก้วยอดฟ้ากัลยาณีพระราชธิดาของพระบรมราชธิดาที่ ๑ หรือพระเจ้าอุทองแห่งอยุธยา ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ลาวล้านช้างหลวงพระบาง ซึ่งก่อนที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์นั้นเคยเป็นเจ้า เมืองเวียงจันทน์มาก่อน ภายหลังจากขึ้นครองราชย์แล้วในช่วงต้นรัชกาลได้เกิดการกบฏขึ้นในนคร เวียงจันทน์แต่ก็สามารถปราบให้สงบลงได้ แล้วทำการปกครองบ้านเมืองให้อยู่ด้วยความสงบสุข เรื่อยมา จวบจนกระทั่งช่วงปลายรัชกาล อาณาจักรเวียดนามได้มารุกรานจึงเกิดการทำสงครามกันขึ้น ทำให้เกิดความสูญเสียเป็นอย่างมากและอาณาจักรเวียดนามก็รบชนะและนครหลวงเชียงทองได้ถูกยึด พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้วเสด็จหนีลี้ภัยสงครามไปอยู่ที่เมืองเชียงคาน และท้าวแทนคำ เจ้าเมือง ด่านซ้าย ราชโอรสองค์ที่ ๒ ได้เข้ากอบกู้เมืองเชียงทอง และรบชนะขับไล่ข้าศึกจากอาณาจักร เวียดนามออกไปได้สำเร็จ จากนั้น เหล่าเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว กลับมายังเมืองเชียงทอง แต่ทรงปฏิเสธจึงสละราชสมบัติให้กับท้าวแทนคำขึ้นครองราชย์แทน^{๑๐}

^๙ อ่างแก้ว, สุเนตร โปธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๒๒-๑๒๔.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔-๑๓๐.

การปกครองอาณาจักรลาวล้านช้างได้มีกษัตริย์สืบต่อกันมาอีก ๓ พระองค์ คือ พระเจ้าสุวรรณบัลลังก์หรือท้าวแทนคำ(ค.ศ.๑๔๘๐-๑๔๘๗ หรือ พ.ศ.๒๐๒๓-๒๐๓๐) ราชโอรสองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว พระเจ้าหล้าแสนไท (ค.ศ.๑๔๘๗-๑๔๙๖ หรือ พ.ศ.๒๐๓๐-๒๐๓๙) ราชโอรสองค์ที่ ๔ ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว และเจ้าชมพู (ค.ศ.๑๔๙๖-๑๕๐๐ หรือ พ.ศ. ๒๐๓๙-๒๐๔๓) โอรสของพระเจ้าหล้าแสนไท (รวม ๒๐ ปี) การปกครองอาณาจักรในห้วงเวลานี้ดำเนินไปตามปกติไม่มีการกบฏหรือเกิดสงครามระหว่างอาณาจักรแต่ประการใด

การปกครองในยุคต่อมานับได้ว่า เป็นยุคที่มีการพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงต่อการปกครองอาณาจักรเป็นอย่างมาก กล่าวคือ อาณาจักรลาวล้านช้างมีกษัตริย์สืบต่อกันมาอีก ๓ พระองค์ คือ พระเจ้าวิบูละราช (ค.ศ.๑๕๐๐-๑๕๒๐ หรือ พ.ศ.๒๐๔๓-๒๐๖๓) ราชโอรสองค์ที่ ๕ ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว พระเจ้าโพธิศาละราช (ค.ศ.๑๕๒๐-๑๕๕๐ หรือ พ.ศ.๒๐๖๓-๒๐๙๓) ราชโอรสของพระเจ้าวิบูละราช และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช หรือเจ้าเสถวังโส (ค.ศ.๑๕๕๐-๑๕๗๑ หรือ พ.ศ.๒๐๙๓-๒๑๑๔) ราชโอรสของพระเจ้าโพธิศาละราช (รวม ๘๑ ปี) โดยพระเจ้าวิบูละราชซึ่งเดิมนั้นเป็นเจ้าเมืองเวียงคำ เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วได้ทรงสร้างวัดวิชุน และอัญเชิญพระบางมาจากเมืองเวียงคำมาประดิษฐานไว้ ณ วัดวิชุน และทรงเปลี่ยนชื่อนครเชียงใหม่ เป็น “นครหลวงพระบาง” และทรงปกครองประเทศเป็นระยะเวลา ๒๐ ปี ก็ทรงสวรรคต^{๑๑}

ต่อจากนั้น พระเจ้าโพธิศาละราชทรงครองราชย์สืบต่อมา ทรงให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาโดยทรงสร้างวัดและปรับปรุงฮีดคองประเพณีที่ล้ำหลัง ให้ยกเลิกพิธีฆ่าสัตว์บูชาญัตต่างๆ เป็นต้น ตลอดระยะเวลา ๓๐ ปีที่ทรงปกครองอาณาจักรลาวล้านช้างนั้น ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนา มีวิสัยทัศน์กว้างไกลยึดกุมจุดยุทธศาสตร์สำคัญไว้ ในยุคนี้อาณาจักรล้านช้างยังเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรลาวล้านช้างอยู่ และพระเจ้าโพธิศาละราชทรงมีพระอัศวมเหสีนามว่า เจ้านางยอดคำทิพ ซึ่งเป็นราชธิดาของเจ้าเมืองเกศเกล้า กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ ทรงมีพระโอรสร่วมกันพระนามว่า เจ้าเสถวังโส ต่อมาได้เกิดความวุ่นวายขึ้นในเมืองเชียงใหม่ โดยเกิดการกบฏแย่งชิงบัลลังก์และเกิดความจลาจลวุ่นวายจนเมื่อเหตุการณ์สงบแล้วก็ยังหากษัตริย์ขึ้นครองราชย์มิได้ ฝ่ายผู้รักษาแทนกษัตริย์เมืองเชียงใหม่ จึงขอพระราชทานให้เจ้าเสถวังโสซึ่งมีเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองเกศเกล้า กษัตริย์เมืองเชียงใหม่องค์ก่อน ได้มาเป็นเข้าเมืองเชียงใหม่ และพระเจ้าโพธิศาละราชจึงยินยอมอนุญาตให้เจ้าเสถวังโสไปครองราชย์อยู่ที่เมืองเชียงใหม่ในขณะที่มีพระชนม์ได้ ๑๕ ปี (ในปี ค.ศ.๑๕๔๗)^{๑๒}

สำหรับสภาพการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองและสังคมในยุคนั้น นับได้ว่า เป็นยุคที่มีเริ่มเข้ามาของชาติตะวันตกเพื่อเข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันขึ้นผ่านทางทะเล เช่น ชาติโปรตุเกส อังกฤษ เป็นต้น ได้นำเอาเทคโนโลยีด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ นำมาใช้ในกองทัพจำนวนมาก

^{๑๑} อ่างแล้ว, สุเนตร โพธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๓๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๗.

ตลอดจนถึงการจ้างทหารต่างชาติเข้ามาฝึกกองกำลังของกองทัพในอาณาจักรต่างๆในแถบนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาณาจักรที่มีพื้นที่ติดกับทะเล เช่น อาณาจักรอยุธยา อาณาจักรพม่า เป็นต้น ในฝ่ายของอาณาจักรพม่าซึ่งมีเนื้อที่ติดกับอาณาจักรล้านนาในยุคนั้น อยู่ในช่วงการปกครองของพระเจ้าบุเรงนองซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของอาณาจักรหงสาวดีพระองค์หนึ่งและได้เริ่มมีการขยายราชอาณาจักรมายังรัฐอื่นๆในบริเวณรอบข้างเช่นกัน

ภายหลังจากที่เจ้าเสถียรโสรยกครองเชียงใหม่ได้ไม่นาน พระเจ้าโพธิสาละราชได้สวรรคตลงอย่างปัจจุบันทันด่วนจากอุบัติเหตุที่เสด็จออกคล้องช้าง เหล่าเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญเจ้าเสถียรโสรยกขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และภายหลังจากครองราชย์ได้ไม่นาน ก็เกิดการกบฏขึ้นในเมืองเชียงใหม่ และถูกรุกรานจากพระเจ้าบุเรงนองและอาณาจักรล้านนาได้ตกอยู่ในอำนาจของอาณาจักรพม่าในที่สุด อาณาจักรพม่าซึ่งกำลังขยายอำนาจมาทางอาณาจักรใกล้เคียงกันรวมถึงอาณาจักรอยุธยาด้วย ด้วยการมองเห็นการณ์ไกลดังกล่าว พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงย้ายนครหลวงจากนครหลวงพระบางลงมาเมืองเวียงจันทน์ สถาปนาเป็นนครหลวงแห่งอาณาจักรลาวล้านช้างให้ชื่อว่า “พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตอุดมราชธานี” โดยพระองค์ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเมืองเชียงใหม่มาประดิษฐานไว้ ณ หอพระแก้วในนครเวียงจันทน์ และสร้างบ้านเมืองให้มีความมั่นคงถาวรด้วยกำแพงเมืองที่แข็งแรงถึง ๓ ชั้นและสร้างราชวังที่สวยงามตระการตา มีวัดน้อยใหญ่จำนวนมากอยู่ในเขตกำแพงเมืองดังกล่าว^{๑๓}

ในด้านการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ทรงทำการบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนาไปพร้อมๆกับการพัฒนาบ้านเมือง กล่าวคือ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุหลวงทั้งสร้างขึ้นมาตั้งแต่เจ้าเมืองผู้สร้างและปกครองเมืองเวียงจันทน์พระองค์แรก โดยตำนานกล่าวว่า พระธาตุหลวงที่สร้างขึ้นในสมัยนั้นได้บรรจุพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเอาไว้เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๐ หรือก่อนคริสต์ศักราช ๓๑๓ ปี จนกระทั่งในปี ค.ศ.๕๖๐ หรือ พ.ศ.๒๐๐๓ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงทรงชักชวนพลกนิกรสร้างพระธาตุเจดีย์ให้สูงใหญ่ขึ้น โดยทำการก่อสร้างพระธาตุองค์ใหม่ครอบพระธาตุองค์เก่า ตั้งอยู่บนแท่นที่มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีความกว้างประมาณ ๖๙ เมตร นอกจากนี้ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชยังทรงสร้างวัดสี่มุมซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ให้เป็นพระอารามหลวงและหล่อพระเจ้าองค์โตด้วยทองสำริดซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง ๓.๔๐ เมตร สูง ๕.๘๐ เมตร และยังทำการหล่อพระพุทธรูปองค์กลางอีก ๓ องค์ เป็นพระพุทธรูปที่สวยงาม พระนามว่า พระสุก พระเสิม พระใส ตามพระนามของราชธิดาทั้งสามของพระองค์ และพระองค์ยังทรงสร้างวัดเชียงทองขึ้นที่หลวงพระบางด้วยเช่นกัน ทรงสถาปนาพระธาตุศรีสองรักร่วมกับอาณาจักรอยุธยาที่เมืองด่านซ้าย ทรงปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมที่เมืองนคร (นครพนม)

^{๑๓} อ่างแล้ว, สุเนตร โปธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

บูรณะพระธาตุบังพวน^{๑๔} ในยุคของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชนี้ อาณาจักรล้านช้างมีพื้นที่กว้างขวางมาก โดยทางทิศเหนือติดกับอาณาจักรจีน, ทิศตะวันตกติดกับอาณาจักรล้านนา, สุโขทัย และอยุธยา, ทิศใต้ติดกับอาณาจักรเขมร และทิศตะวันออกติดกับอาณาจักรเวียดนาม ดังภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๒ แผนที่อาณาจักรล้านช้างในยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช^{๑๕}

^{๑๔}พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, พระพุทธศาสนาในลาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายปริณตีง, ๒๕๕๕), หน้า ๖๙-๗๕.

^{๑๕}แผนที่อาณาจักรล้านช้างในยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช, แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/home>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒

สำหรับการทำสงครามกับอาณาจักรพม่านั้น ได้มีการทำสงครามกัน ๓ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ใน ปี ค.ศ.๑๕๖๓ (พ.ศ.๒๑๐๗) ทพพม่าได้เข้าตีกรุงเวียงจันทน์ได้ในขณะที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ไม่ได้ประทับอยู่ในพระนคร พร้อมทั้งกวาดต้อนชาวเมืองและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงกลับไปยังพม่าเป็นจำนวนมาก ครั้งที่ ๒ ในปี ค.ศ.๑๕๗๐(พ.ศ.๒๑๑๓) และครั้งที่ ๓ ในปี ค.ศ.๑๕๗๕ ซึ่งในขณะนั้นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ทรงสูญหายไปในขณะที่ออกปราบกบฏในเมืองลามมะล็กองการตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๕๗๑ (พ.ศ.๒๑๑๔)

เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ทรงสูญหายไป พระยาแสนสุรินทรลือไชยแม่ทัพใหญ่ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้เข้ายึดอำนาจการปกครองในนามผู้สำเร็จราชการแทนกษัตริย์พระหน่อแก้วกุมาร ราชโอรสของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชอันเกิดจากธิดาของพระยาแสนสุรินทรลือไชย ดังนั้น พระยาสุรินทรลือไชยจึงประกาศตนเป็นผู้สำเร็จราชการแทนเจ้าหน่อแก้วกุมาร ได้นามว่า พระสุมังคละอัยโกโพธิสัตว์ (ค.ศ.๑๕๗๑-๑๕๗๕ หรือ พ.ศ.๒๑๑๔-๒๑๑๘) แต่หลังจากที่ขึ้นปกครองได้ ๔ ปี พระเจ้าบุเรงนองได้กรีธาทัพเข้ารุกรานและสามารถเข้าควบคุมอาณาจักรลาวล้านช้างได้ในที่สุด ส่วนพระยาแสนสุรินทรลือไชยได้หนีถอยเข้าไปอยู่ในป่า^{๑๖}

อาณาจักรลาวล้านช้างได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพม่าเป็นระยะเวลา ๒๔ ปี (ค.ศ. ๑๕๗๕-๑๕๙๙ หรือ พ.ศ.๒๑๑๘-๒๑๔๒) โดยมีกษัตริย์หรือผู้ปกครองอาณาจักร คือ ๑.พระอุปราชราชวังโส (ค.ศ.๑๕๗๕-๑๕๗๙ หรือ พ.ศ.๒๑๑๘-๒๑๒๒) ราชโอรสของพระเจ้าโพธิสาละราชที่ถูกพม่าจับเป็นตัวประกันในคราวทำสงครามครั้งที่ ๑ ๒.พระสุมังคละอัยโกโพธิสัตว์(ครั้งที่ ๒) (ค.ศ.๑๕๘๐-๑๕๘๒ หรือ พ.ศ.๒๑๒๓-๒๑๒๕) ๓.พระยานครน้อย (ค.ศ.๑๕๘๒-๑๕๘๓ หรือ พ.ศ.๒๑๒๕-๒๑๒๖) โอรสของพระสุมังคละอัยโกโพธิสัตว์ ๔.พระหน่อแก้วกุมาร (ค.ศ.๑๕๙๑-๑๕๙๖ หรือ พ.ศ.๒๑๓๔-๒๑๓๙) โอรสของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และ ๕.พระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช (ค.ศ.๑๕๙๖-๑๖๒๒ หรือ พ.ศ.๒๑๓๙-๒๑๖๕) หลานของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พระมารดาของพระองค์เป็นชนิษฐาต่างมารดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช)

ในรัชกาลของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชนี้ มีเหตุการณ์ที่สำคัญคือ พระองค์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกษัตริย์ครองอาณาจักรล้านช้างในช่วงเวลาที่พระเจ้าบุเรงนองได้สวรรคตลง และพระเจ้านั้นทะบุเรงได้ขึ้นครองราชย์แทน ทำให้นานาอาณาจักรต่างๆที่อยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรพม่าต่างพากันแข็งเมืองแยกตัวเป็นเอกราช พระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชเมื่อระยะแรกของการครองราชย์นั้นยังเยาว์วัยอยู่จึงให้พระวรปิตา สามัญชนซึ่งเป็นบิดาของพระองค์สำเร็จราชการแทนแต่ก็ยังมีความมักใหญ่ใฝ่สูงคิดการก่อกบฏอยู่ แต่พระองค์ก็อยู่รอดปลอดภัยมาได้เพราะมีพระยาแสนหลวงซึ่งเป็นพระญาติสายโลหิตฝ่ายพระมารดาให้การดูแล แต่มาเมื่อพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชขึ้นครองราชย์เต็มแล้ว เหตุการณ์ต่อมาพระวรปิตาก็ก่อการกบฏขึ้นแต่ก็ถูกพระยาแสนหลวงเข้ามากำจัดให้หมดสิ้นไปได้ และ

^{๑๖} อ่างแล้ว, สุนทร โพธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๕๑-๑๖๐.

ต่อมาไม่นานนักพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชก็ได้ประกาศเอกราชปลดแอกจากอาณาจักรพม่า และปกครองสืบต่อมาเป็นระยะเวลาถึง ๒๖ ปี และได้สวรรคตเนื่องจากการก่อกบฏโดยพระยาเมืองจัน (เวียง)^{๑๗}

ภายหลังจากพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชสวรรคต ก็เกิดความวุ่นวายเกี่ยวกับการแย่งชิงกัน ครองราชย์และการก่อกบฏของบรรดาเจ้าศักดินาในยุคหลัง จนมีกษัตริย์ถึง ๔ พระองค์ คือ ๑. พระอุปฐมราช (ค.ศ. ๑๖๒๒-๑๖๒๓ หรือ พ.ศ. ๒๑๓๙-๒๑๖๕) โอรสองค์แรกของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช เป็นกษัตริย์หุ่นเชิดของพระยาเมืองจัน (เวียง) ๒. พระบัณฑิตโพธิศาละราช หรือพระยาแสนหลวง (ค.ศ. ๑๖๒๓-๑๖๒๗ หรือ พ.ศ. ๒๑๖๖-๒๑๗๐) ญาติสายโลหิตฝ่ายพระมารดาของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช ๓. พระหม่อมแก้ว (ค.ศ. ๑๖๒๗-๑๖๓๗ หรือ พ.ศ. ๒๑๗๐-๒๑๘๐) โอรสองค์ที่สองของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช และ ๔. พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ค.ศ. ๑๖๓๘-๑๖๙๕ หรือ พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๓๘) โอรสองค์ที่ ๖ ของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช^{๑๘}

พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ขึ้นครองราชย์เมื่ออายุได้ ๒๕ พรรษาด้วยการยึดอำนาจและปราบปรามกลุ่มพระญาติที่แย่งชิงกันเป็นใหญ่ โดยทรงแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างญาติด้วยความประนีประนอม คือ ส่งเจ้าชมพู ผู้เป็นพระเชษฐาคนที่ ๔ พาครอบครัวไปอยู่เมืองเว้ (เวียดนาม) อนุญาตให้เจ้าบุญชูผู้เป็นพระเชษฐาคนที่ ๕ ออกบวชตลอดชีวิต และแต่งตั้งให้พระญาติคนอื่นๆ ได้เป็นเจ้าเมืองและได้รับราชการตามความเหมาะสม พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชได้ทรงครองราชย์ยาวนานถึง ๕๗ ปี นับเป็นกษัตริย์ลาวที่ครองราชย์นานที่สุด^{๑๙}

ในยุคนี้ นับได้ว่า เป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองอีกยุคหนึ่ง เนื่องด้วยพระองค์มีวิธีการปกครองบ้านเมืองหลักแหลมและเป็นธรรม ทำให้ล้านช้างมีความมั่นคงและสงบ ร่มเย็นกว่าครึ่งศตวรรษ ทั้งความเจริญรุ่งเรืองทางสถาปัตยกรรม อักษรศาสตร์ ศิลปะแขนงต่าง ๆ ตลอดจน การค้าขายกับต่างชาติ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีความยุติธรรมจากกรณีที่พระราชโอรสของพระองค์ได้กระทำความผิดลักลอบเป็นชู้กับภริยาของขุนนางผู้หนึ่ง พระองค์ก็ลงโทษตามอาญาถึงขั้นประหารชีวิตโดยมิได้ใส่ใจว่าเป็นพระโอรส ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงอยู่ในสภาพที่ไร้รัชทายาท และเมื่อพระองค์สวรรคตโดยไร้รัชทายาท เหล่าพระญาติและเสนาอำมาตย์ต่างแตกแยกเป็นหมู่เหล่าอ้างสิทธิ์ในบัลลังก์โดยการสนับสนุนนั้ดดา (หลาน) ที่ยังเยาว์วัยขึ้นครองราชย์และมีการก่อกบฏต่อกันและกันจนนำไปสู่การแตกแยกเป็น ๒ อาณาจักรในที่สุด กล่าวคือ เจ้าองค์หล่อ (ค.ศ. ๑๖๙๖-๑๖๙๙ หรือ พ.ศ. ๒๑๓๙-๒๒๔๒) นั้ดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ได้ถูกอัญเชิญขึ้นครองราชย์โดยกลุ่มผู้สนับสนุนขณะพระชนม์ได้ ๓-๔ ปีเท่านั้น ต่อมาภายหลังครองราชย์ได้ ๔ ปี ก็ถูกเจ้านันทะราช (ค.ศ. ๑๖๙๙-๑๗๐๒

^{๑๗} อ่างแก้ว, สุเนตร โพธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๖๘-๑๖๙.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

หรือ พ.ศ.๒๒๔๒-๒๒๔๕) เจ้าเมืองละครหรือมรุกขนคร ยกทัพมาแย่งชิงและจับเจ้าองค์หล่อประหารเสีย จากนั้นเพียงปีเดียว เจ้านันทะราชก็ถูกพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าไชยองค์เว้ (๑๗๐๒-๑๗๓๐ (พ.ศ.๒๒๔๕-๒๒๗๓) โอรสของเจ้าขมพู ทือพยพไปอยู่เมืองเว้ ได้กลับมาแย่งชิงอาณาจักรอีกครั้ง ต่อมาพระเจ้าไชยองค์เว้ ได้ถูกเจ้ากิงกิศราช ซึ่งเป็นโอรสของเจ้าราชบุตรและเป็นนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ซึ่งมีเชื้อสายมาจากกษัตริย์เมืองเชียงรุ่งได้ก่อกบฏเข้ายึดเมืองหลวงพระบางและยกทัพเข้ามาตีเมืองเวียงจันทน์ สุดท้ายได้พระเพทราชากษัตริย์อยุธยาเป็นทูตเจรจายุติสงครามและเสนอให้มีการแบ่งเมืองกันปกครองโดยให้เจ้ากิงกิศราชปกครองหัวเมืองทางเหนือ และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าไชยองค์เว้ปกครองหัวเมืองภาคกลางและภาคใต้ ซึ่งท้ายที่สุดทั้งสองจึงตกลงยอมตามคำแนะนำของพระเพทราชาจึงทำการแบ่งอาณาจักรออกเป็น ๒ อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ในปี ค.ศ.๑๗๐๗^{๒๐}

จากความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยของอาณาจักรล้านช้างในยุคต้น สรุปได้จะว่า มีกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักร จำนวน ๒๙ พระองค์ มีระยะเวลาในปกครอง ๓๕๔ ปี (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๗๐๗) โดยมีการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันมา ในบางช่วงมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงแข็งแรง ในบางช่วงเกิดการกบฏและความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจกันและกัน ในบางช่วงก็มีการทำสงครามกับอาณาจักรข้างเคียง และในบางช่วงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอื่นด้วยเช่นกัน

ลำดับกษัตริย์สมัยอาณาจักรล้านช้างยุคต้นถึงก่อนแยกอาณาจักร^{๒๑}

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๑	พระยาฟ้ารุ่ง	๑๘	๑๓๕๓-๑๓๗๑ (๑๘๙๖-๑๙๑๔)	-รวบรวมอาณาจักร -นำพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาเผยแพร่ -สละราชบัลลังก์ให้พระยาสามแสนไทภูวนาทผู้เป็นลูก -สวรรคตที่เมืองน่านในปี พ.ศ.๑๙๑๖
๒	พระยาสามแสน ไทภูวนาท(พระเจ้าอุ้นเมือง)	๔๘	๑๓๗๑-๑๔๑๗ (๑๙๑๔-๑๙๖๐)	-เป็นโอรสของพระยาฟ้ารุ่ง -มีมเหสี ๓ องค์ คือ ๑) เจ้านางแก้วอ่อนสอ ราชธิดาของเจ้าเมืองเชียงใหม่ ๒) พระนางแก้วยอดฟ้ากัลยาณี พระราชธิดากษัตริย์อยุธยา ๓) เจ้านางแก้วสีดา พระราชธิดา

^{๒๐} อ่างแล้ว, สุเนตร โพธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๘๘-๒๐๒.

^{๒๑} บุญมี เทบสีเมือง(ไผท ภูธา ผู้แปล), ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม ๒ อาณาจักรล้านช้างตอนต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๖), หน้า ๓๖๓-๓๖๙.

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
				กษัตริย์เชียงใหม่ -ไม่มีสงคราม (มีการแข็งเมืองบ้างใน ระยะแรก)
๓	พระยาล้านคำ แดง	๑๑	๑๔๑๗-๑๔๒๘ (๑๙๖๐-๑๙๗๑)	-เป็นโอรสองค์แรกของพระยาสามแสนไทภูวนาท -ไม่มีสงคราม
	เกิดความปั่นป่วน เนื่องจากพระ มหาราชเทวีแก้ว พิมพากุมอำนาจ อยู่ ๑๐ ปี(องค์ที่ ๔-๑๐)		๑๔๒๘-๑๔๓๘ (๑๙๗๑-๑๙๘๑)	-พระนางแก้วพิพพามหาราชเทวี(สันนิษฐาน ว่าเป็นพระชนิษฐาของพระยาสามแสนไทภู วนาทร่วมกับแสนหลวงเชียงลอ หัวหน้าทหาร รักษาความสงบในเขตพระนครหลวงเชียง ทองคุมอำนาจเป็นผู้ว่าราชการปกครอง บ้านเมือง ทำให้เกิดความปั่นป่วนอยู่นาน ๑๐ ปี มีกษัตริย์ถูกปลงพระชนม์ไป ๗ พระองค์
๔	พระยาพรหมทัต (กษัตริย์หุ่น)	๑	๑๔๒๘ (๑๙๗๑)	-เป็นโอรสองค์แรกของพระยาล้านคำแดง -ครองราชย์เพียง ๑๐ เดือน ก็ถูกปลงพระชนม์
๕	พระยาสุคล (กษัตริย์หุ่น)	๑	๑๔๒๙ (๑๙๗๒)	-เป็นโอรสองค์ที่สองของพระยาล้านคำแดง -ครองราชย์เพียง ๘ เดือน ก็ถูกปลงพระชนม์
๖	พระยาเชียงสา/ ท้าวก้อนคำ (กษัตริย์หุ่น)	๒	๑๔๓๐-๑๔๓๑ (๑๙๗๓-๑๙๗๔)	-โอรสของพระเจ้าองค์ที่ ๕ ของพระยาสาม แสนไทภูวนาท -เป็นเจ้าเมืองเชียงสา -ครองราชย์ได้ ๑ ปี ๖ เดือน ก็ถูกปลงพระชนม์
๕	พระยาปกห้วย หลวง/ท้าวคำเต็ม ซ้า (กษัตริย์หุ่น)	๑	๑๔๓๒ (๑๙๗๕)	-โอรสของพระเจ้าองค์ที่ ๓ ของพระยาสาม แสนไทภูวนาท -เป็นเจ้าเมืองปากห้วยหลวง -ครองราชย์ได้ ๑ ปี ก็ถูกปลงพระชนม์
๖	พระยาหมื่นบ้าน/ ท้าวลือไชย (กษัตริย์หุ่น)	-	๑๔๓๓(๑๙๗๖)	-เป็นโอรสองค์ที่ ๒ ซึ่งเกิดจากนางสนมของ พระยาสามแสนไทภูวนาท -เป็นเจ้าเมืองกะบอง(เมืองคำเกิดในปัจจุบัน) -ครองราชย์ได้ ๖ เดือน -ผูกพระศอ(คอ)ตนเองสวรรคต

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๗	พระยาโค/พระยา เชียงใหม่/ท้าว โคบัวบาน (กษัตริย์หุ่น)	๓	๑๔๓๓-๑๔๓๕ (๑๙๗๕-๑๙๗๗)	-เป็นหลานของของพระเจ้าสามแสนไทภูวนาท -ปกครองเมืองเชียงใหม่ -ครองราชย์ได้ ๓ ปี ก็ถูกรอบปลงพระชนม์
๑๐	พระยากำเกิด (กษัตริย์หุ่น)	๒	๑๔๓๖-๑๔๓๗ (๑๙๗๘-๑๙๗๙)	-เป็นโอรสที่เกิดจากนางสนมของพระยาสาม แสนไทภูวนาท -อ้างตนว่าเป็นพระเจ้าสามแสนไทกลับชาติมาเกิด -ครองราชย์ได้ ๒ ปี สวรรคตโดยไม่ทราบสาเหตุ
๑๑	พระเจ้าไชย จักรพรรดิแผ่น แผ้ว/ท้าววังบุรี	๔๒	๑๔๓๘-๑๔๘๐ (๑๙๘๑-๒๐๒๓)	-เป็นโอรสองค์ที่ ๔ ของพระยาสามแสนไทภู วนาท ที่เกิดจากพระนางแก้วยอดฟ้ากัลยาณี พระราชธิดาของพระบรมราชาธิราชที่ ๑ แห่ง อยุธยา -เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์มาก่อนที่จะขึ้น ครองราชย์ -เกิดการกบฏขึ้นในนครเวียงจันทน์ -ช่วงปลายรัชกาล เกิดทำสงครามกับ อาณาจักรเวียงจันทน์และนครหลวงเชียงทอง ถูกยึด พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้วเสด็จ หนีไปเมืองเชียงคาน -ท้าวแทนคำ เจ้าเมืองด่านซ้าย โอรสองค์ที่ ๒ ได้เข้ากอบกู้เมืองเชียงทอง และรบชนะ ขับ ไล่ข้าศึกออกไปได้สำเร็จ -เสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญพระเจ้าไชย จักรพรรดิแผ่นแผ้วกลับมายังเมืองเชียงทอง แต่ทรงปฏิเสธจึงสละราชสมบัติให้กับท้าว แทนคำขึ้นครองราชย์แทน
๑๒	พระเจ้าสุวรณ บัลลังก์	๗	๑๔๘๐-๑๔๘๗ (๒๐๒๓-๒๐๓๐)	-ราชโอรสองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิ แผ่นแผ้ว -ปกครองอาณาจักรได้ ๗ ปีก็สวรรคต

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๑๓	พระเจ้าหล้าแสน ไท	๙	๑๔๘๗-๑๔๙๖ (๒๐๓๐-๒๐๓๙)	-ราชโอรสองค์ที่ ๔ ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิ แผ่นแก้ว
๑๔	เจ้าชมพู	๔	๑๔๙๖-๑๕๐๐ (๒๐๓๙-๒๐๔๓)	-โอรสของพระเจ้าหล้าแสนไท -ครองอาณาจักรเมื่อเพียงอายุได้ ๗ ปี -ครองอาณาจักรได้เพียง ๔ ปี ก็สวรรคต
๑๕	พระเจ้าวิสุลละ ราช	๒๐	๑๕๐๐-๑๕๒๐ (๒๐๔๓-๒๐๖๓)	-ราชโอรสองค์ที่ ๕ ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิ แผ่นแก้ว -ทรงสร้างวัดวิชุนและอัญเชิญพระบางมาจาก เมืองเวียงคำ -ทรงเปลี่ยนชื่อนครเชียงใหม่ เป็น “นคร หลวงพระบาง”
๑๗	พระเจ้าโพธิศาละ ราช	๓๐	๑๕๒๐-๑๕๕๐ (๒๐๖๓-๒๐๙๓)	-ราชโอรสของพระเจ้าวิสุลละราช -ยกย่องพระพุทธศาสนาและปรับปรุงฮีดคอง ประเพณีที่ล้ำหลัง -ส่งเจ้าเสถวังโสไปครองเมืองเชียงใหม่ -ประเทศตะวันตกเข้ามามีบทบาทในภูมิภาค -พระเจ้าบุเรงนอง แห่งกรุงหงสาวดีเริ่มมีการ ขยายราชอาณาจักรมายังรัฐอื่นๆในบริเวณรอบข้าง --สวรรคตเพราะจากอุบัติเหตุขณะเสด็จออก คล้องช้าง
๑๖	พระเจ้าไชย เชษฐาธิราช หรือ เจ้าเสถวังโส	๒๑	๑๕๕๐-๑๕๗๑ (๒๐๙๓-๒๑๑๔)	-ราชโอรสของพระเจ้าโพธิศาละราช -นำพระแก้วมรกตมาจากล้านนา
	ย้ายเมืองหลวง จากหลวงพระ บางมาอยู่เมือง เวียงจันทน์		๑๕๖๐ (๒๑๐๓)	-เกิดการกบฏในเมืองเชียงใหม่และพระเจ้า บุเรงนองได้ยึดเอาล้านนาเป็นประเทศราช -ย้ายนครหลวงจากนครหลวงพระบางลงมา เมืองเวียงจันทน์ -สถาปนาเป็น “พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคน หุตอู่ตมราชธานี”

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
				<ul style="list-style-type: none"> -สร้างวัด วัง เวียง อย่างมั่นคงสวยงาม -บูรณะพระธาตุหลวง -บูรณะวัดศรีภูมิ และพระเจ้าองค์ตื้อ, พระสุก พระเสิม พระใส และศาสนสถานอื่นๆ เช่น สร้างวัดเชียงทองที่หลวงพระบาง ปฏิสังขรณ์ พระธาตุพนมที่เมืองนคร (นครพนม) บูรณะพระธาตุบังพวน เป็นต้น -ทรงสถาปนาพระธาตุศรีสองรักร่วมกับอาณาจักรอยุธยาที่เมืองด่านซ้าย -ทำสงครามกับอาณาจักรพม่า ๒ ครั้ง -ชาวเมืองและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงถูกกวาดต้อนไปเป็นจำนวนมาก -ได้ทรงสูญหายไปในขณะที่ออกปราบกบฏในเมืองลามมะลักองการตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๕๗๑ (พ.ศ.๒๑๑๔)
๑๗	พระสุ่มังคละอัย โกโพนธิสัตว์/ พระยาแสน สุรินทรลือไชย	๔	๑๕๗๑-๑๕๗๕ (๒๑๑๔-๒๑๑๘)	<ul style="list-style-type: none"> -แม่ทัพใหญ่ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มีศักดิ์เป็นเจ้านายของเจ้าหน่อแก้วกุมาร -เสียเอกราชให้กับอาณาจักรพม่า ในสงครามครั้งที่ ๓ ในปี ค.ศ.๑๕๗๕ -ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพม่าเป็นระยะเวลา ๒๔ ปี -พระยาแสนสุรินทรลือไชยแตกทัพเข้าป่า
๑๘	เจ้าอุปราชนร วังโส	๔	๑๕๗๕-๑๕๗๙ (๒๑๑๘-๒๑๒๒)	<ul style="list-style-type: none"> -ราชโอรสของพระเจ้าโพธิสาละราชที่ถูกพม่าจับเป็นตัวประกันในคราวทำสงครามครั้งที่ ๑ -สวรรคตทางเรือขณะเสด็จหนีกองทัพประชาชนนำโดยครูบาหุ่ยจุ่มบ่า
๑๙	พระยาแสน สุรินทรลือไชย ครั้งที่ ๒	๒	๑๕๘๐-๑๕๘๒ (๒๑๒๓-๒๑๒๕)	<ul style="list-style-type: none"> -มีอิทธิพลต่อหัวเมืองทางภาคใต้ และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกษัตริย์จากอาณาจักรพม่า -เป็นกษัตริย์ได้เพียง ๒ ปี ก็สวรรคต

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๒๐	พระยานครน้อย	๑	๑๕๘๒-๑๕๘๓ (๒๑๒๕-๒๑๒๖)	-โอรสของพระสุมังคละอัยโกโพธิสัตว์ แต่ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน -อัญเชิญให้กลับไปอยู่ที่พม่า
	ว่างกษัตริย์ ๗ ปี		๑๕๘๓-๑๕๙๐ (๒๑๒๖-๒๑๓๓)	-เกิดความวุ่นวายในอาณาจักรพม่า จึงไม่ส่งผู้ใดมาเป็นกษัตริย์
๒๑	พระหน่อแก้ว กุมาร	๕	๑๕๙๑-๑๕๙๖ (๒๑๓๔-๒๑๓๙)	-ราชโอรสของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช -ปกครองได้ ๕ ปีก็สวรรคต
๒๒	พระเจ้าวรวงศา ธรรมิกราช	๒๖	๑๕๙๖-๑๖๒๒ (๒๑๓๙-๒๑๖๕)	-หลานของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พระมารดาของพระองค์เป็นชนิษฐาต่างมารดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช) -เจ้าบุเรงนองสวรรคต และเจ้านันทบุเรงขึ้นครองราชย์ เกิดการแย่งเมืองกันเป็นจำนวนมาก -ครองราชย์แต่เยาว์วัย พระวรปิตา(พ่อ)จึงสำเร็จราชการแทน -พระวรปิตาก่อกบฏ แต่ถูกพระยาแสนหลวงเข้ามากำจัด -นำพาอาณาจักรลาวล้านช้างประกาศเอกราช -สวรรคตเนื่องจากการก่อกบฏโดยพระยาเมืองจัน(เวียง)
๒๓	พระเจ้า อุปยุวราช	๑	๑๖๒๒-๑๖๒๓ (๒๑๖๕-๒๑๖๖)	-โอรสองค์แรกของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช -เป็นกษัตริย์หุ่นเชิดของพระยาเมืองจัน(เวียง)
๒๔	พระเจ้าบัณฑิต โพธิศัลราช/พระ ยาแสนหลวง	๔	๑๖๒๓-๑๖๒๗ (๒๑๖๖-๒๑๗๐)	-ญาติสายโลหิตฝ่ายพระมารดาของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช
๒๕	พระหม่อมแก้ว/ เจ้าต่อนคำ	๑๐	๑๖๒๗-๑๖๓๗ (๒๑๗๐-๒๑๘๐)	-โอรสองค์ที่สองของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช -เกิดความวุ่นวายเกี่ยวกับการแย่งชิงกันครองราชย์และการก่อกบฏของบรรดาเจ้าศักดิ์ในยุคลัง

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๒๖	พระเจ้าสุริยวงศา ธรรมิกราช	๕๗	๑๖๓๘-๑๖๙๕ (๒๑๘๑-๒๒๓๘)	<ul style="list-style-type: none"> - โอรสองค์ที่ ๖ ของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช - ครองราชย์เมื่ออายุได้ ๒๕ พรรษาด้วยการยึดอำนาจและปราบปรามกลุ่มพระญาติที่แย่งชิงกันเป็นใหญ่ - แก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างญาติด้วยความประนีประนอม - ส่งเจ้าชมพู พระเชษฐาคนที่ ๔ พาครอบครัวไปอยู่เมืองเว้(เวียดนาม) - อนุญาตให้เจ้าบุญชูผู้เป็นพระเชษฐาคนที่ ๕ ออกบวชตลอดชีวิต - แต่งตั้งให้พระญาติคนอื่นๆได้เป็นเจ้าเมืองและได้รับราชการตามความเหมาะสม - ครองราชย์ยาวนานถึง ๕๗ ปี นับเป็นกษัตริย์ลาวที่ครองราชย์นานที่สุด - ยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองอีกยุคหนึ่ง ทั้งในด้านการเมือง ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ - ประหารชีวิตราชบุตรเพราะกระทำผิดร้ายแรง - สวรรคตโดยไร้รัชทายาท - เหล่าพระญาติและเสนาอำมาตย์ต่างแตกแยกเป็นหมู่เหล่าอ้างสิทธิ์ในบัลลังก์
๒๗	เจ้าองค์หล่อ	๓	๑๖๙๖-๑๖๙๙ (๒๑๓๙-๒๒๔๒)	<ul style="list-style-type: none"> - นัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช - ครองราชย์ขณะพระชนม์ได้ ๓-๔ ปีเท่านั้น - สวรรคตเนื่องจากถูกแย่งชิงอำนาจ
๒๘	เจ้านันทะราช		๑๖๙๙-๑๗๐๒ (๒๒๔๒-๒๒๔๕)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นญาติของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช - เป็นเจ้าเมืองมรุกขนคร - เข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และประหารเจ้าองค์หล่อ - สวรรคตเนื่องจากถูกเจ้าไชยองค์เว้ประหาร

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๒๙	พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ (เจ้าไชยองค์แก้ว)	๒๘	๑๗๐๒-๑๗๓๐ (๒๒๔๕-๒๒๗๓)	-โอรสของเจ้าชมพูที่อพยพไปอยู่เมืองเว้ -ถูกเจ้ากิงกิศราชโอรสของเจ้าราชบุตรและเป็นนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเชื้อสายมาจากกษัตริย์เมืองเชียงรุ่ง ก่อกบฏเข้ายึดเมืองหลวงพระบางและยกทัพเข้ามาตีเมืองเวียงจันทน์
	แบ่งอาณาจักรเป็น ๒ อาณาจักร		๑๗๐๗ (๒๒๕๐)	-พระเพทราชา กษัตริย์อยุธยาเป็นเหตุเจรจาติงศกรมและเสนอให้มีการแบ่งเมืองกันปกครอง -เจ้ากิงกิศราชปกครองหัวเมืองทางเหนือและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าไชยองค์แก้วปกครองหัวเมืองภาคกลางและภาคใต้ -อาณาจักรแบ่งออกเป็น ๒ อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์

๔.๑.๓ อาณาจักรล้านช้างยุคปลาย

๑) เหตุการณ์ความแย่งชิงอำนาจภายในอาณาจักรล้านช้าง

ภายหลังจากที่พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ครองราชย์ได้ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของอาณาจักรลาวล้านช้าง(๕๗ ปี)ได้เสด็จสวรรคตลงโดยไม่มีรัชทายาท เชื้อพระวงศ์ที่มีอยู่ก็มีแต่พระราชนัดดาซึ่งทรงพระเยาว์ ไม่เพียงสา จึงถูกพวกเสนาอำมาตย์ที่มีอำนาจอิทธิพลแย่งชิงตัวเพื่อให้เป็นเครื่องมือต่อรองและแสวงหาประโยชน์อำนาจด้วยการนำตัวมายึดอำนาจแล้วเชิญขึ้นเป็นกษัตริย์โดยมีตนเป็นผู้สำเร็จราชการแทน

เมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชใกล้จะสวรรคตนั้น บรรดาเชื้อพระวงศ์ทั้งหลายรวมทั้งพระญาติใกล้ชิดต่างพาหลบหนีออกจากพระนครและหาที่หลบซ่อนในที่ปลอดภัย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

๑.เจ้ากิงกิศราช โอรสของเจ้าราชบุตรผู้เป็นมกุฎราชกุมารที่ถูกพระบิดาสังหารและมียมารดา คือ พระนางจันทะกุมารี เจ้าหญิงแห่งเมืองเชียงรุ่ง

๒. เจ้าองค์หล่อ โอรสของเจ้านางสุมังคลา เป็นราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ขณะนั้นถูกคนกลุ่มหนึ่งนำตัวไปหลบซ่อนอยู่

๓. พระยาเมืองจัน ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ แต่ไม่มีราชวงศ์ใดเป็นพรรคพวก

๔. เจ้านันทะราช ผู้เป็นหลานของเจ้าไชยซึ่งเป็นเช่นเชษฐาร่วมบิดากับพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เจ้าเมืองละครหรือมรุกขนคร

๕. พระนางสุมังคลา ราชธิดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชซึ่งระหว่างนั้นพระนางทรงเป็นหม้ายพระสวามีตายและทรงพระครรภ์อยู่

๖. พระเจ้าไชยองค์เว้ โอรสของเจ้าชมพูซึ่งเป็นเชษฐาต่างมารดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ซึ่งถูกเนรเทศไปพร้อมเจ้าชมพูตั้งแต่น้อย

พระยาเมืองจันซึ่งไม่ราชวงศ์ใดเป็นพรรคพวกได้ฉวยโอกาสยึดอำนาจ และพยายามเกลี้ยกล่อมให้พระนางสุมังคลาให้มาเป็นมเหสีของตน แต่พระนางสุมังคลาไม่ยินยอม และได้หลบหนีออกจากนครหลวงเวียงจันทน์ไปอาศัยบุญญาธิการของท่านพระครูยอดแก้วที่วัดโพนสะเม็ก พระครูยอดแก้วเป็นพระสังฆราชที่มีคนนับถือมาก บ้างก็เรียกว่า “พระครูชี้หอม” บ้างก็เรียกว่า “พระครูโพนสะเม็ก” มีลูกศิษย์ลูกหาเป็นเจ้านายในราชการงานเมืองอยู่หลายคน

พระครูยอดแก้วได้นำพระนางสุมังคลาซึ่งกำลังทรงครรภ์พร้อมด้วยญาติโยมประมาณ ๓๐๐๐ คน ล่องเรือออกจากนครหลวงเวียงจันทน์ไปทางเมืองละคร (นครพนมหรือมรุกขนคร) และรักษาไว้ในที่ที่ปลอดภัย และให้ประสูติโอรส มีพระนามว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์” ซึ่งเป็นตระกูลราชวงศ์จำปาสัก ในกาลต่อไป

พระยาเมืองจัน ขณะนั้นได้ยึดอำนาจอยู่ เมื่อไม่มีเชื้อพระวงศ์อยู่ในกำมือทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ทำให้ลูกน้องขาดความนับถือ ไม่เชื่อมั่น จึงหันไปเข้าร่วมกับกลุ่มของเจ้าองค์หล่อ ทำให้กลุ่มของเจ้าองค์หล่อมีความเข้มแข็งขึ้น และไม่นานนักก็พากันยกกำลังมายึดนครหลวงเวียงจันทน์ไว้ได้แล้วจับพระยาเมืองจันที่ครองอำนาจอยู่เพียง ๖ เดือนไปประหาร แล้วอัญเชิญองค์เจ้าหล่อขึ้นครองราชย์ซึ่งขณะนั้นองค์เจ้าหล่อมีพระชนมายุเพียง ๓-๔ ปีเท่านั้น

เจ้านันทะราช เจ้าเมืองมรุกขนคร เห็นว่า เจ้าองค์หล่อไม่มีความเหมาะสมที่จะปกครองอาณาจักรลาวซึ่งกว้างใหญ่ไพศาลได้จึงยกทัพมายึดนครหลวงเวียงจันทน์ จับเจ้าองค์หล่อยุวกษัตริย์ไปประหารเสียแล้วสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์แทน

ภายหลังจากที่พระเจ้านันทะราชครองราชย์ได้ไม่นาน เจ้าไชยองค์เว้ได้ยกทัพมาจากเมืองเว้เข้ายึดนครหลวงเวียงจันทน์และจับเจ้านันทะราชประหารชีวิต และสถาปนาตนขึ้นเป็นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ ในปี ค.ศ.๒๗๐๒ (พ.ศ.๒๒๔๕)

๒) อาณาจักรลาวล้านช้างถูกแบ่งออกเป็น ๒ อาณาจักร

ภายหลังจากที่ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าไชยองค์เว้ ครองราชย์ได้ ๔ ปี เจ้ากิง กิศราช โอรสของเจ้าราชบุตร นัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ได้ยกทัพเข้าตีเมืองหลวงพระบาง และพยายามยกทัพเจ้าโคมตีเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ ได้ส่งสาส์นไปขอความช่วยเหลือจากพระเพทราชา กษัตริย์อยุธยา

พระเพทราชา กษัตริย์อยุธยา ได้เป็นทูตเจรจาให้ทั้งสองฝ่ายประนีประนอมโดยให้แบ่งเขตแดนกัน ไม่รุกรานกัน เสนอให้เจ้ากิงกิศราชกลับไปเป็นเจ้าผู้ปกครองหัวเมืองทางเหนือ มีเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวง ส่วนทางเวียงจันทน์ก็มีเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงตามเดิม ปกครองตั้งแต่หัวเมืองภาคกลางไปถึงภาคใต้ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ และเจ้ากิงกิศราชเห็นดีด้วยกับข้อเสนอของพระเพทราชา จึงทำข้อตกลงแบ่งอาณาจักรออกเป็น ๒ อาณาจักร คือ ๑)อาณาจักรลาวล้านช้างหลวงพระบาง และ ๒)อาณาจักรลาวล้านช้างเวียงจันทน์ ในปี ค.ศ.๑๗๐๗ หรือ พ.ศ.๒๒๕๐^{๒๒}

๓) อาณาจักรลาวล้านช้างถูกแบ่งออกเป็น ๓ อาณาจักร

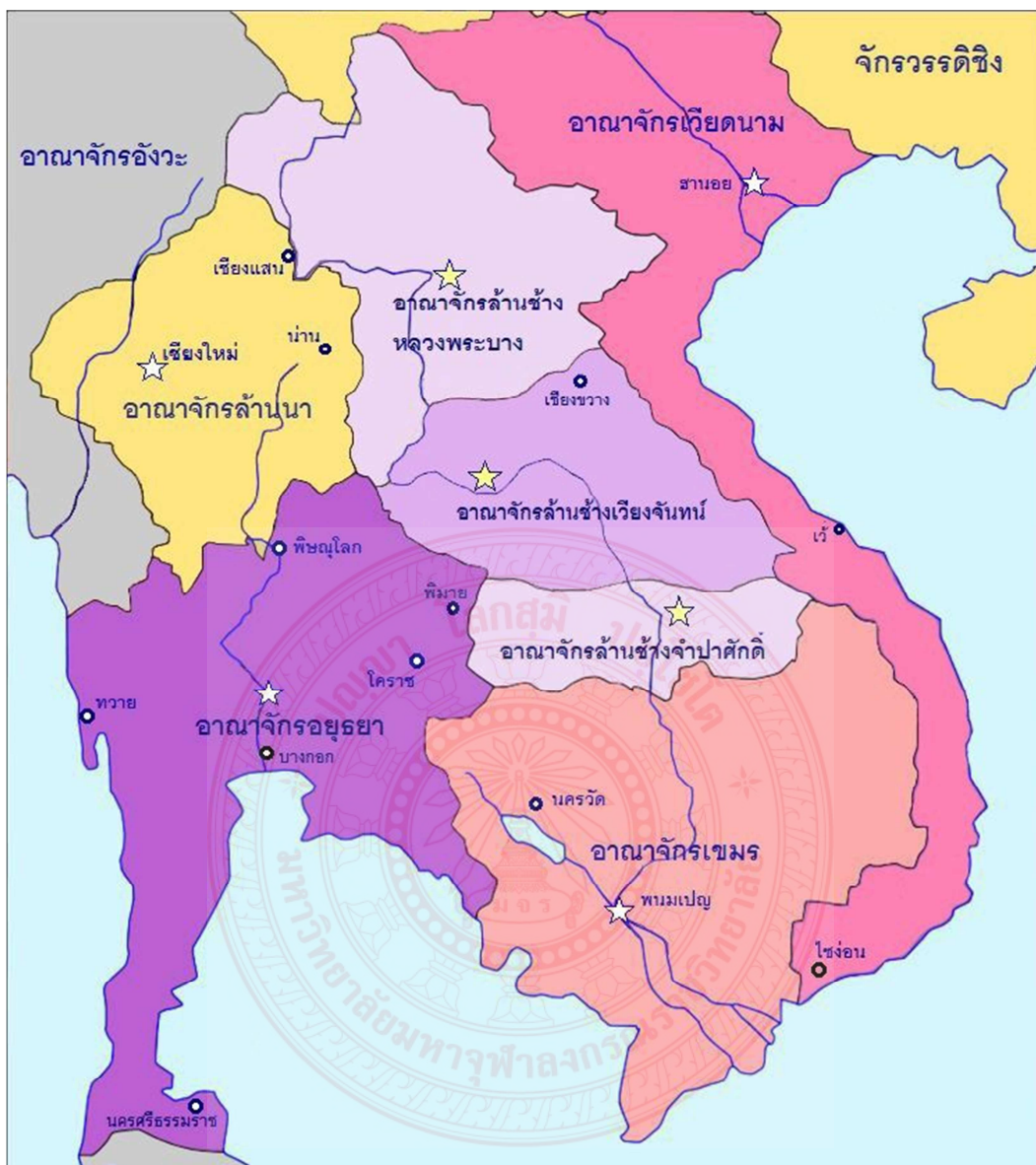
ภายหลังจากที่พระครูยอดแก้วได้นำพระนางสุมังคลาซึ่งกำลังทรงครรภ์พร้อมด้วยญาติโยมประมาณ ๓๐๐๐ คน ล่องเรือออกจากนครเวียงจันทน์ไปทางเมืองละคร (นครพนมหรือมรุกขนคร) และรักษาไว้ในที่ที่ปลอดภัยและให้ประสูติโอรส มีพระนามว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์” นั้น ต่อมานางแพงเจ้าเมืองจำปาสักชาวพื้นเมืองได้อาราธนาเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กมาปกครองบ้านเมือง เจ้าราชครูหลวงปกครองบ้านเมืองได้ระยะหนึ่ง เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ซึ่งเจริญพระชนม์ขึ้นพอที่จะปกครองบ้านเมืองได้แล้วมาทำพิธีราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาสักในปี ค.ศ.๑๗๑๓ หรือ พ.ศ. ๒๒๕๖ โดยทรงพระนามว่า “พระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” (ค.ศ.๑๗๑๓-๑๗๓๘ หรือ พ.ศ. ๒๒๕๖-๒๒๘๑) โดยประกาศเป็นเอกราชไม่ขึ้นกับอาณาจักรลาวเวียงจันทน์ และเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ได้ปกครองอาณาจักรล้านช้างจำปาสักสืบต่อมาได้ ๒๕ ปีก็ทรงสวรรคต^{๒๓}

ดังภาพแผนที่อาณาจักรลาวล้านช้างที่ ๓ อาณาจักร

^{๒๒} อ่างแล้ว, สุเนตร โพธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๓๕๔-๓๕๖.

^{๒๓} เต็ม วิพากย์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์ลาว, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔-๖๐.

ภาพประกอบที่ ๔.๓ ภาพอาณาจักรล้านช้าง ๓ อาณาจักร^{๒๔}

๔.๑.๔ สรุป

อาณาจักรล้านช้าง หรือนครศรีสัตนาคนหุต เป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย และอยุธยาของประเทศไทย ซึ่งตามพงศาวดารลาวได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้าง เริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยขุนลอได้จัดตั้งเมืองขวขึ้นเป็นราชธานีของล้านช้างในปี ค.ศ.๗๕๗ (พ.ศ.๑๓๐๐) แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็นเมืองเชียงทอง และมีกษัตริย์ขึ้น

^{๒๔} ภาพอาณาจักรล้านช้าง ๓ อาณาจักร, แหล่งที่มา: <https://www.blockdit.com/posts/5ebc43726bc2320e095dc3fd>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๒

ครองราชย์สืบต่อกันมาถึง ๒๓ พระองค์จนกระทั่งมาถึงสมัยของพระเจ้าฟ้ารุ่ง (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๓๗๑ หรือ พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๑๖) ได้สถาปนาอาณาจักรลาวล้านช้างขึ้น โดยมีเมืองเชียงทองเป็นเมืองหลวง และรวบรวมเอาดินแดนลาวเขตแคว้นต่างๆที่มีคนเชื้อชาติลาวอาศัยอยู่จากภาคใต้ของอาณาจักรอัยลาวในปางอดีต (เมืองเชียงรุ่ง เมืองแกง เมืองไล่เขตสิบสองจุไต เมืองเชียงขวาง เมืองเชียงทอง(เมืองหลวงพระบาง)) บรรดาเมืองต่างๆ ในเขตอาณาจักรลาวโยนก(ลาวยวน) ในปางอดีตหรือลาวล้านนา (เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เมืองเชียงแขง เมืองแพร์ เมืองน่าน) และหัวเมืองต่างๆ ในเขตอาณาจักรลาวโคตรบูร (เมืองเวียงจันทน์ เมืองเวียงคำ เมืองนคร(นครพนม) เมืองหนองหานหลวง เมืองหนองหานน้อย เมืองร้อยเอ็ดประตุ เมืองโคราช) เป็นต้น

อาณาจักรล้านช้าง มีกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักร จำนวน ๒๙ พระองค์ มีระยะเวลาในปกครอง ๓๕๔ ปี (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๗๐๗) โดยมีการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันมา ในบางช่วงมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงแข็งแรง ในบางช่วงเกิดการกบฏและความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจกันและกัน ในบางช่วงก็มีการทำสงครามกับอาณาจักรข้างเคียง และในบางช่วงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอื่นด้วยเช่นกัน

อาณาจักรล้านช้าง ได้เกิดความขัดแย้งแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครองในอาณาจักร เพื่อลดความสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชนและความเสียหายกันจะเกิดขึ้นจากสงคราม จึงมีการเจรจาตกลงกันเพื่อแยกอาณาจักรปกครอง จึงได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น ๓ อาณาจักร คือ ๑)อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ๒)อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และ ๓)อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

๔.๒ รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

รูปแบบการเมืองการปกครองสามารถแจกแจงออกได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เกณฑ์ใดในการพิจารณาการใช้อำนาจของผู้ปกครองหรือสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษารายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ความหมายของการปกครอง

การปกครอง หมายถึงการใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารและจัดการประเทศ การปกครองมีหลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมีได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และ การปกครองส่วนท้องถิ่น^{๒๕}

การปกครอง (Government) หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารวางระเบียบกฎหมายสำหรับสังคม เพื่อสร้างความเสมอภาค เป็นธรรมแก่สังคม เพื่อให้สังคมมีความสุข หรือเพื่อให้เกิด

^{๒๕} การปกครอง,แหล่งที่มา:[https://th.wikipedia.org/wiki/\[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒\]](https://th.wikipedia.org/wiki/[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒])

การบำบัดทุกข์บำรุงสุข การเมืองและการปกครองจะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน เพราะการปกครองจำเป็นต้องอาศัยอำนาจคือการเมืองจึงจะสามารถดำเนินการได้สำเร็จ^{๒๖}

สรุปได้ว่า การปกครองคือ อำนาจและระเบียบกฎหมายที่ใช้อำนาจทางการบริหาร อำนาจอธิปไตย อำนาจเด็ดขาดและเต็มที่จะบัญญัติ บังคับ และตัดสินกฎหมายสำหรับภาครัฐและประชาชนภายในอาณาเขตของตนเอง คือ สามารถที่จะดำเนินการภายในหรือภายนอกประเทศได้โดยอิสระ ไม่ถูกบังคับ ควบคุม หรือแทรกแซงโดยประเทศอื่น

๔.๒.๒ รูปแบบของการปกครองอาณาจักรล้านช้าง

รูปแบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้างเป็นการปกครองโดยผู้ปกครองเพียงคนเดียวคือราชาหรือพระมหากษัตริย์ ซึ่งลาวเรียกว่าเจ้าแห่งชีวิต ผู้ปกครองมีเป้าหมายในการปกครองอาณาจักรล้านช้างเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันนี้เรียกรูปแบบการปกครองนี้ว่า ราชาธิปไตย (Monarchy) อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองเพียงคนเดียวนี้หากมุ่งประโยชน์เฉพาะแก่ตนเองเป็นที่ตั้ง คนส่วนใหญ่ไม่ได้รับประโยชน์ อีกทั้งยังลำบากทุกข์เข็ญจากการปกครองภายใต้

สำหรับรูปแบบการปกครองในอาณาจักรล้านช้างใช้ระบบอาญาสี่ทั้งในเมืองหลวงหัวเมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้น ระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองออกเป็น ๕ ระดับ คือ

๑) อาญาสี่ เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนืออาญาสี่และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิ์ในบางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิตหรือแต่งตั้งถอดถอนกรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด(อุปราช) ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้รับราชานุญาตจากเจ้ามหาชีวิต อุปฮาด(อุปราช) เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีช่วยสาอากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวง ราชบุตร โดยมากมักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องทางสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตรหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่าง ๆ

๒) ผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทิสสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการศึกษาพิพากษาคดีตัดสินคดีความในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่าง ๆ

^{๒๖} การเมืองการปกครอง, แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/pisitsuriyachan/>[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒]

๓) ชื่อบ้าน ขางเมืองเป็นตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี ๒ ตำแหน่งคือ เมืองแสน ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายทหาร และเมืองจันทน์ ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รองจากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง คูแลบัญชีไพร่พล บัญชีสักเลก งานราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์

๔) ตำแหน่งพิเศษเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น ของสภาพการณ์ของบ้านเมือง

๕) หัวหน้าชุมชน ในการปกครองอาณาจักล้านช้าง

ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช อาณาจักรล้านช้างมีการแบ่งหรือจัดรูปแบบการปกครองได้อย่างชัดเจน ดังจะศึกษาได้จากหลักฐานประเภทกฎหมายพระธรรมศาสตร์ปกรณ์สร้อยสายคำกฎหมายพิจารณาอาณาจักรและธรรมจักรเทียบกัน^{๒๗} โดยสรุปรูปแบบการปกครองในสมัยนี้ได้แบ่งการปกครองออกเป็นดังนี้

๑. ตำแหน่งผู้ครองนครและผู้สืบสันตติวงศ์ แบ่งเป็น ๓ ชั้นตามลำดับคือ (๑) กษัตริย์ (เจ้าเมือง) (๒) แสนเมือง (อุปราช) (๓) ราชวงศ์ (๔) ราชบุตร

๑.๑ **กษัตริย์** มีหน้าที่ในการปกครองประเทศ มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการออกคำสั่งแก่ประชาชนและบรรดาข้าราชการอื่น ๆ ภายในและภายนอก ทรงทำหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของประชาชน ทั้งในด้านศาสนา เศรษฐกิจและความมั่นคงของรัฐ

๑.๒ **แสนเมืองหรืออุปราช** มีหน้าที่ในการดูแลกิจการแทนพระเจ้าแผ่นดินในกรณีที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประชวรหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินสวรรคตแสนเมืองหรืออุปราชก็จะขึ้นครองราชย์แทน

อนึ่ง แสนเมืองนี้จะทำหน้าที่อีกประการหนึ่งก็คือ การให้คำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เช่น การแต่งตั้งบุคคลสำคัญ ๆ ของเมืองต่าง ๆ ในเขตพระราชอำนาจ เป็นต้น

๑.๓ **ราชวงศ์** เป็นตำแหน่งผู้สืบราชสมบัติต่อจากอุปราชหรือแสนเมืองหรือถ้ากรณีแสนเมืองขึ้นเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ก็จะเป็นอุปราชแทน

๑.๔ **ราชบุตร** เป็นตำแหน่งของผู้สืบราชสมบัติต่อมาจากราชวงศ์เป็นตำแหน่งของบรรดาพระราชโอรสของกษัตริย์ในแต่ละพระองค์ที่เกิดจากพระมเหสีต่างๆ นอกจากนั้นตำแหน่งราชบุตรหรือราชวงศ์นั้นจะทำหน้าที่เป็นแม่ทัพในยามสงครามและเป็นผู้ช่วยราชการเจ้าเมืองและอุปราชในยามที่บ้านเมืองสงบ

^{๒๗} อ่างแล้ว, ปิยฉัตร สินธุสะอาด, สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๓, หน้า ๓๓.

๒. ตำแหน่งเสนาบดีและข้าราชการต่าง ๆ ระบบการปกครองสมัยนี้ได้แบ่งตำแหน่งของเสนาอำมาตย์ต่าง ๆ ออกเป็นดังนี้

๒.๑ ตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี ได้แก่ ตำแหน่งเมืองแสน เมืองจันทร์ ซึ่งในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเมืองแสน ได้แก่ พระยาแสนสุรินทรคว่างฟ้า เมืองจันทร์ ได้แก่ พระยาจันสีหราช (จันกองนาง) มีหน้าที่ออกหนังสือเดินทางให้กับประชาชนที่จะเดินทางไปต่างประเทศ เป็นผู้แต่งรายงานคือในนอกเรื่องราชการงานเมือง ในยามสงครามเมืองแสน เมืองจัน คือ แม่ทัพหน้าออกต่อสู้กับศัตรูจัดเป็นตำแหน่งสูงสุดฝ่ายพลเรือน

๒.๒ ตำแหน่งเสนาบดี คือ เมืองขวา เมืองกลาง เมืองซ้าย ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาบัญชีไพร่พล และดูแลนักโทษ คอยรับคำสั่งให้ปล่อยหรือกักขังนักโทษ คอยซ่อมแซมดูแลวัดวาอาราม

๒.๓ ตำแหน่งเมืองคุก เมืองฮาม เมืองแพน มีหน้าที่ในการควบคุมกำกับตารางกักขังนักโทษ และเฝ้าระวังนักโทษไม่ให้หนี ทำหน้าที่เป็นรองหรือผู้ช่วยเมืองขวา เมืองกลาง เมืองซ้าย ในด้านเกี่ยวกับนักโทษ

๒.๔ ตำแหน่งนาเหนือ นาใต้ เป็นข้าราชการทำหน้าที่เกี่ยวกับด้านเสบียง ยุ้งฉาง การเก็บส่วยภาษีอากรต่าง ๆ เก็บภาษีอากรไพร่พล ซึ่งอพยพไปมีบุตรภรรยาอยู่ต่างเมืองเรียกว่า “เลกสู”

๒.๕ ตำแหน่งชาเนตร ชานนท์ ทำหน้าที่เป็นเสมียนของเมืองแสนเมืองจันทร์

๒.๖ ตำแหน่งชาบัณฑิต เป็นเจ้าหน้าที่อ่านห้องตราที่ส่งไปเมืองใหญ่ และอ่านคำประกาศของเจ้าเมือง อ่านคำประกาศแตงน้ำในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาธิฐาน และเป็นผู้รวบรวมบัญชีรายงานต่าง ๆ ไว้เป็นหมวดหมู่ เป็นผู้คำนวณศักราช ปี เดือน ในรอบ ๑ ปี

๓. ตำแหน่งการปกครองในระดับชุมชน นอกจากจะมีตำแหน่งการปกครองในวังหรือหัวเมืองสำคัญ ๆ แล้ว การปกครองในอาณาจักรล้านช้างยังได้แบ่งการปกครองลงสู่ระดับรากหญ้าทำหน้าที่ในการปกครองหมู่บ้านตำบลและอำเภอตามลำดับ ซึ่งมีอยู่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. ท้าวฝ่ายหรือนายเส้น เทียบได้กับนายอำเภอ

๒. ตาแสงหรือนายแขวง เทียบได้กับกำนัน

๓. กวานบ้านหรือนายบ้าน เทียบได้กับผู้ใหญ่บ้าน

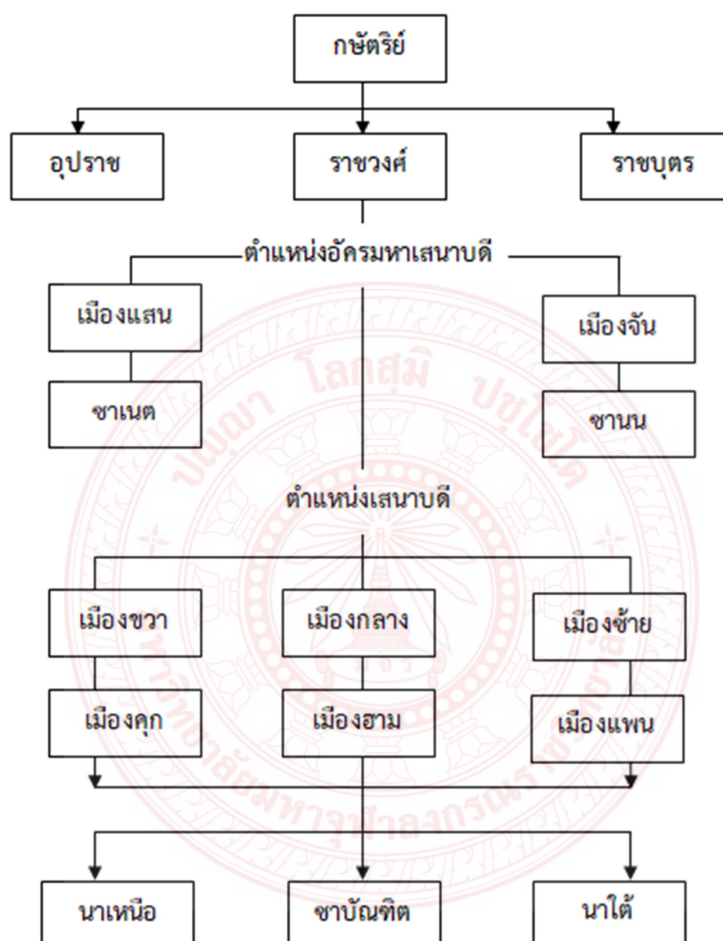
๔. จำบ้าน เทียบได้กับสารวัตรกำนันหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ใน ๔ ตำแหน่งนี้ ตำแหน่งกวานบ้านเป็นตำแหน่งที่มีมาตั้งแต่โบราณ กวานบ้านเป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่ในการปกครองชุมชน เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน^{๒๔} ในสมัยพระเจ้าโพธิสาลราชกุมารนั้นก็ปรากฏกวานบ้าน และพระยาแสนสุรินทรคว่างฟ้าหรือพระเจ้าสุมังคลอัยโกโพธิสัตว์ (จันจัน) ก็

^{๒๔} อ่างแล้ว, ปิยฉัตร สินธุสะอาด, สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๓., หน้า ๓๔.

เป็นลูกกวานบ้านชาวเมืองหนองคายมาก่อน แสดงให้เห็นว่าตำแหน่งกวานบ้านหรือตาแสงผู้ดูแลชุมชนมีมาแต่ครั้งโบราณแล้ว

จากการกล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปหรือพิจารณาโครงสร้างของการปกครองของล้านช้าง ทั้งที่เป็นการปกครองระดับสูงจนถึงระดับล่าง ได้จากแผนภาพนี้^{๒๙}

ภาพประกอบที่ ๔.๔ แสดงแผนผังการปกครองในสมัยอาณาจักรล้านช้าง

๔.๒.๓ ขนชั้นทางสังคมของอาณาจักรล้านช้าง

สำหรับขนชั้นในทางสังคมของอาณาจักรล้านช้างก็เหมือนกับสังคมในยุคกษัตริย์โดยทั่ว ๆ ไป คือมีระดับขนชั้นที่สามารถแบ่งออกได้เป็นระดับชั้นตั้งแต่ชั้นสูงสุดจนถึงต่ำสุด ซึ่งแต่ละขนชั้นก็จะมีหน้าที่หรือบทบาทแตกต่างกัน ซึ่งในสังคมล้านช้างขนชั้นมีอยู่ ๒ ระดับ ได้แก่ ๑. ขนชั้นปกครอง ๒. ขนชั้นใต้ปกครอง

^{๒๙} อ่างแล้ว, ปิยฉัตร สิริธนะอาด, สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๓, หน้า ๕๘.

๑. **ชนชั้นปกครอง** ได้แก่ กษัตริย์ ข้าราชการบริหารในราชสำนัก รวมถึงพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ (ผู้ใหญ่) ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองเช่นกัน ซึ่งชนชั้นในระดับปกครองสามารถแบ่งย่อยลงไปตามตำแหน่งหน้าที่ที่ตนได้รับลดหลั่นลงไปตามลำดับดังนี้

๑.๑ กษัตริย์ จัดได้ว่าเป็นชนชั้นปกครองสูงสุดเป็นผู้ที่มีอำนาจเต็มในการบริหารบ้านเมือง ดำรงอยู่ในตำแหน่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัว เนื่องจากชาวล้านช้างเชื่อว่ากษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากเทพหรือถนอนอยู่บนฟ้าตามคติที่ปรากฏในนิทานขุนบรม^{๓๐} และจากนิทานเรื่องท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ซึ่งเป็นวรรณกรรมร่วมของชนชาติที่อยู่ทางตอนใต้ของจีน ซึ่งตอนกำเนิดท้าวฮุ่งเชื่อว่าถนอนเป็นผู้ให้กำเนิด^{๓๑} และไม่ว่ากษัตริย์จะถือกำเนิดมาอย่างไร กษัตริย์จะต้องทำหน้าที่หรือดำรงอยู่ในฐานะธรรมราชาหรือราชาผู้ทรงธรรม หมายความว่าพระราชามีเสด็จครองราชย์แล้วจะต้องมีการบริหารบ้านเมือง โดยอาศัยกรอบหลักธรรมของพุทธศาสนาไม่เบียดเบียนราษฎร ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง จึงจะได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์และประชาชน ส่วนหน้าที่กษัตริย์พึงปฏิบัติก็คือ

๑. เป็นนักรบที่กล้าหาญ สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจะพบว่าพระองค์ทรงเป็นนักรบที่เข้มแข็ง กล้าหาญ ไม่ยอมพ่ายแพ้ศัตรู ปกป้องอาณาประชาราษฎร์ได้ด้วยดีเสมอมา

๒. เป็นนักปกครองที่ดี ก็คือมีความเป็นธรรมราชาปกครองโดยไม่เบียดเบียนประชาชนจนได้รับความเดือดร้อน

๓. ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการให้การศึกษาศึกษาและสร้างวัดสร้างพระพุทธรูปพร้อมทั้งมอบข้าโอกาสรวมถึงคนวัดเพื่อให้ดูแลพระสงฆ์และกิจการภายในวัดโดยไม่ทอดธุระดังปรากฏในจารึกวัดศรีคุณเมืองจังหวัดหนองคายว่า “... อย่าบอกเวียง...บอกการ...สร้างคร้วทานนี้สิ่งเดียว..”^{๓๒}

๑.๒ ข้าราชการ กลุ่มของผู้ปกครองระดับนี้จัดเป็นกลุ่มที่ ๒ รองจากพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสนองพระราโชบายของพระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด และเป็นผู้นำเสนอปัญหาของราษฎรต่อพระมหากษัตริย์เพื่อให้พระมหากษัตริย์ได้ทราบและจะได้ช่วยเหลือหรือทำนุบำรุงให้ความสงบสุขแก่ประชาชน ข้าราชการนี้เมื่อทำผิดก็จะต้องมีค่าคอ (ค่าสินไหมหรือต้องจ่ายเมื่อทำผิด) ถึง ๑๖ ร้อย เฉพาะตำแหน่งสูง ถ้ารองลงมาอีก ๘ ร้อย

๑.๓ พระสงฆ์ ถือได้ว่าเป็นกรณีพิเศษสำหรับพระสงฆ์ซึ่งได้ถูกจัดวางให้เป็นชนชั้นปกครองร่วมกับกษัตริย์และขุนนาง แต่แม้ว่าพระสงฆ์จะอยู่ในสถานะของผู้ปกครองแต่พระสงฆ์ก็เป็นอิสระจาก

^{๓๐}มหาสิลา วีระวงศ์, **ตำนานขุนบรมราชาธิราช**, (เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ สปป.ลาว, ๑๙๙๔), หน้า ๒๑.

^{๓๑}มหาสิลา วีระวงศ์, **ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง**, (เวียงจันทน์: สปป.ลาว, ๑๙๙๔), หน้า ๒.

^{๓๒}ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), **จารึกในประเทศไทย: จารึกวัดศรีคุณเมือง(วัดผ้าขาว)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/๒๔๘๑> [๘ ก.ค. ๒๕๖๓].

การเมือง คือ ไม่ได้ถูกควบคุมโดยการเมือง พระสงฆ์จะยึดพระธรรมวินัยและจะคอยให้คำแนะนำแก่ กษัตริย์และขุนนาง ในยุคของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเชื่อว่าพระสังฆราชมนอมนัย น่าจะเป็นผู้มี อิทธิพลต่อการให้คำแนะนำของพระองค์ เพราะทรงนิมนต์ให้ไปร่วมสร้างวัดที่ ต.กวนวันของจังหวัด หนองคายด้วย^{๓๓} และนับว่าท่านจะเป็นผู้ที่มีความสนิทสนมหรือเป็นที่เคารพนับถือของพระนางยอด คำทิพย์ผู้เป็นพระราชมารดาของพระองค์ด้วย พระสงฆ์ในยุคนี้สามารถเข้าร่วมฟังหรือตัดสินคดี ความสำคัญ ๆ ของบ้านเมืองได้ พระสงฆ์เป็นชนชั้นที่อยู่ระหว่างกลางของกษัตริย์และประชาชนทั้ง เป็นผู้ที่กษัตริย์และประชาชนเคารพ ดังนั้น การให้คำตัดสินของพระสงฆ์ถือว่าเป็นอันยุติ

๒. ชนชั้นได้ปกครอง ในสังคมยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชนั้นมีพลเมืองของรัฐสามารถแบ่ง ออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๒.๑ ไพร่ หรือประชาชนของรัฐ ซึ่งในสังคมล้านช้างจะมีประชากรมากกลุ่มที่เป็นไพร่มีใช้มี เฉพาะคนลาวเท่านั้น แต่ยังมีคนล้านนา เชียงใหม่ คนท้อถิ่น ชาวเขา หรือ ข่าด้วย หน้าที่ของไพร่คือ มีหน้าที่ผลิตอาหารและเป็นแรงงาน เป็นทหาร เมื่อคราวที่ชาติต้องการหรือเกณฑ์ในยามสงคราม ดังนั้น ในยุคนี้จึงมีการย้ายถิ่นของผู้คนมากขึ้นทั้งนี้ก็เพื่อใช้เป็นทรัพยากรในการบริหารประเทศนั่นเอง ไพร่มีค่าขึ้นคอกหรือค่าไถ่โทษเมื่อทำผิดประมาณ ๔ ร้อย สำหรับวิถีชีวิตของไพร่ก็เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายยามที่บ้านเมืองสงบสุข แต่เมื่อเกิดกบฏสงครามข้าวยากหมากแพงไพร่ก็จะอพยพหนีหรือถูก เกณฑ์ไปเป็นทหาร ซึ่งทางราชการจะต้องออกมาทำการจัดบัญชีอยู่เสมอทั้งนี้ก็เพื่อที่จะได้เป็น ประโยชน์ต่อการบริหารประเทศ

๒.๒ ทาสหรือข้อย จัดเป็นชนชั้นล่างสุดของสังคมส่วนมากทาสจะเป็นชาหรือคนป่า ซึ่งถูก จับหรือเกณฑ์มาหรือในบางกรณีก็เป็นชาวต่างประเทศที่ถูกจับได้ในยามสงคราม ก็จะมาเป็นทาสซึ่ง จะต้องอยู่ในการดูแลของผู้เป็นเจ้าของ โดยทาสหรือข้อยแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๒.๑) ทาสเชลย เป็นทาสที่ได้มาจากการทำสงครามเมื่อมีสงครามฝ่ายที่ได้รับชัยชนะก็ จะกวาดต้อนทหารหรือชาวบ้านมาเป็นเชลย โดยเจ้าของทาสเชลยจะนำมาใช้เป็นทรัพย์สินหรือเครื่อง กำหนดความเก่งกล้าของผู้เป็นเจ้าของก็ได้

๒.๒.๒) ทาสสินไถ่ หมายถึง ทาสที่ได้รับจากการซื้อขายกันในสังคม โดยทาสสินไถ่นี้ แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ (๑) ทาสไถ่บ่หวัด หมายถึง ทาสที่เกิดจากการฝากขาย คือ ขายให้นาย ประกันชั่วคราวสามารถนำเงินมาไถ่คืนในภายหลังได้ (๒) ทาสไถ่ขาด หมายถึง ทาสที่ขายขาดไม่ต้องมี นายประกันเป็นการซื้อขายกันขาดตัว ชีวิตความเป็นทาสถือได้ว่าเป็นชีวิตที่มีแต่ความลำบาก เพราะ ต้องอยู่ในอาณัติของนายเงิน ไม่มีโอกาสเป็นไท ถ้าไม่มีการถ้อยถอนรัฐจะไม่อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ แต่ใน

^{๓๓} วัช พุณโณทก, คีลาจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว, หน้า ๒๔๒., ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ มหาชน),จารึกในประเทศไทย: จารึกวัดไชยเชษฐา,[ออนไลน์],แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/๒๓๙๖> [๘ ก.ค. ๖๓]

วงกว้างรัฐก็สามารถออกกฎหมายคุ้มครองทาสได้ เช่น กฎหมายพระธรรมศาสตร์หลวงที่ห้ามไม่ให้เจ้าของใช้ทาสในบางกรณี^{๓๔} หรือมีอาญาของพระราชที่ออกเป็นกฎหมายห้ามการใช้ทาสในกิจการอื่นแต่ให้ทาสเป็นสมบัติของวัดทำหน้าที่เพียงอย่างเดียวก็คือการดูแลพระและวัดเท่านั้นก็พอ

๓. ข้าโอกาส หรือเลกวัด จัดได้ว่าเป็นชนได้ปกครองอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีวิถีชีวิตที่ไม่เหมือนทาส โดยทั่วไปแม้ว่าเดิมที่จะเป็นทาสมาก่อนก็ตาม คำว่า ข้าโอกาส หรือข้าโอกาสหมายถึง บรรดาทาสที่เจ้าครุฑทาสร้างวัดหรืออารามแห่งนั้นได้บริจาคให้เป็นทานให้แก่วัด ข้าโอกาสมีหน้าที่ในการดูแลวัดดูแลพระสงฆ์หรือจัดพิธีกรรมช่วยเหลือพระสงฆ์ เลกวัดหรือข้าโอกาสวัดนั้นจะอยู่อาศัยบริเวณรอบ ๆ วัดจะทำนา ทำไร่ ทำสวน แล้วนำผลผลิตที่ได้ไปอุปถัมภ์บำรุงวัด อนึ่ง ในการอุทิศข้าโอกาสหรือทาสวัดตามธรรมเนียมโบราณได้ปฏิบัติมา เช่น ในสมัยพระเจ้าฟ้ารุ่งมีการบริจาคสละเลกวัดข้าโอกาสให้เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินภายในวัดช่วยเหลือพระสงฆ์ หรือพระเจ้าโพธิสาลราชกุมารทรงสละข้าโอกาสไว้อุปฐากพระธาตุพนมถึง ๓,๐๐๐ คน^{๓๕} พร้อมนางจันทน์ หรือที่ดินทำกินรอบ ๆ พระธาตุ ต่อมาสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์ก็ทรงทำการอุทิศนางจันทน์และข้าโอกาสมาอย่างต่อเนื่อง^{๓๖} ถ้ามองว่าเหตุใดจึงมีการอุทิศนางจันทน์และข้าโอกาส ประเด็นนี้ได้มีผู้อธิบายเอาไว้ว่า ในอาณาจักรล้านช้างสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ พระมหากษัตริย์ได้ใช้กุศโลบายในการปกครองประชาชน หรือไพร่ ไทบ้านไทเมืองโดยใช้วิธีการทางศาสนาเป็นแกนนำในการควบคุมความประพฤติของประชาชน นั่นคือพระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้พระเถระ พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตามโดยสะดวกตามฐานานุกรม โดยพระเถระเหล่านั้นเป็นที่เคารพบูชาของประชาชน (สังคม) ก็ได้ทำหน้าที่ในการสั่งสอนพระธรรมตามหลักการของศาสนา หลักธรรมที่สั่งสอนในยุคนี้มีคุณค่าต่อความเชื่อของประชาชนยิ่งกว่ากฎหมายของรัฐ เนื่องจากประชาชนเชื่อว่าเป็นการแสวงหาเนื่อนานบุญอันเป็นกุศลผลบุญติดตัวไปทั้งชาตินี้และชาติหน้า จึงพากันเชื่อฟังด้วยความเคารพและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อเป็นผู้อุปฐากรับใช้พระเถระและพระศาสนา^{๓๗} ดังนั้น พระมหากษัตริย์จึงใช้นโยบายดังกล่าวในการควบคุมประชากรซึ่งก็เป็นนโยบายที่ใช้ได้ผล อนึ่ง จะพบว่า “การเป็นข้าโอกาส” ไม่ได้เป็นเพราะความความสมัครใจหากแต่เป็นโดย “พระราชอำนาจของพระราช” ที่ทรงมอบทรัพย์สินคือ ทาสที่พระองค์มีให้กับวัด หมายความว่า “ทาสที่ทรงมอบให้ หรือคนที่มีที่อยู่ในพื้นที่ใกล้วัด” ถือว่าเป็น “ทรัพย์สินของพระราชโดยพระราชอำนาจ” เมื่อพระราชามอบให้เป็นสมบัติของวัดแล้วก็ถือว่า เป็นโดย (๑) พฤติ

^{๓๔} อ่างแล้ว, ปิยฉัตร สิ้นธุระอาต, สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๓, หน้า ๖๔-๖๗.

^{๓๕} อ่างแล้ว, กรมศิลปากร, อรรถธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

^{๓๖} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), จารึกในประเทศไทย: จารึกวัดไชยเชษฐา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/๒๓๙๖> [๘ ก.ค. ๒๕๖๓].

^{๓๗} อ่างแล้ว, ธวัช ปุณโณทก, ศิลปินอีสานสมัยไทย-ลาว, หน้า ๑๔๘.

นัย (๒) โดยพระราชอำนาจหรือกฎหมาย เมื่อพระราชหรือเจ้าชีวิตได้มอบให้วัดแล้วกิจที่ควรทำกับ นายอย่างใดก็ให้หันมาทำเพื่อวัดก็คือ “เคารพ ซื่อตรง สัตย์ซื่อต่อวัด และรักษาคຸ້ມครองทรัพย์สมบัติ ของวัด และรวมไปถึงการดูแลพระสงฆ์ในวัดในฐานะที่เป็นนายหรือเป็นที่พึ่งที่ระลึกด้วยการ (๑) รับใช้ในกิจการงานต่างๆของวัด (๒) เสียภาษีให้กับวัดหรือการนำเอาพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทรัพย์สินอื่นๆมา ถวายวัด (๓) ประกอบอาหารถวายพระสงฆ์ (๔) ให้การอารักขาคຸ້ມครองป้องกันวัด ซึ่งในบทบาท หน้าที่ทั้งหมดนี้หากปรากฏว่า “ทาสหรือข้าโอกาสของวัด” ทำผิดพลาดหรือบกพร่องก็ให้ถือว่าเป็น ความผิด หากพระสงฆ์ทำเรื่องร้องเรียนข้าราชการหรือพระเจ้าแผ่นดิน ทาสหรือข้าโอกาสผู้นั้นย่อม ได้รับโทษภายใต้อาญาของแผ่นดิน ดังมีปรากฏในบันทึกของมาลินี โมแลงได้บันทึกเอาไว้ตอนหนึ่งว่า “อาหารแต่ละอย่างจะได้รับการปรุงเป็นอย่างดี และอย่างมีศิลปะเพราะว่าผู้ทำครัวถือว่าเป็นหน้าที่ที่ จะต้องเอาใจใส่ในการปรุงอาหารเป็นพิเศษ ไม่เช่นนั้นก็ต้องถูกลงโทษอย่างหนัก หากมีการหลงลืม และบกพร่องต่อหน้าที่นี้”^{๓๘} แสดงให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของบรรดาข้าโอกาสของวัดนั้นก็ยังคงอยู่ ภายใต้อำนาจหรือพระราชอำนาจของพระราชอยู่เหมือนเดิม

ในการอุทิศข้าพระหรือข้าทาสบริวารให้เป็นผู้รับใช้พระนั้นมีผลดีหลายประการ คือ (๑) ทำให้ประชาชนผู้เป็นข้าพระไม่ต้องลำบากจากการถูกบีบคั้นในฐานะที่เป็นทาสหรือไพร่ ดังนั้น ในสมัย โบราณคนที่มีอันจะกินจึงนิยมสร้างวัดและสร้างพระไปพร้อมกันทั้งนี้ก็เพื่อที่จะได้ทำบุญด้วยการ บริจาคที่ดิน ข้าทาส นางจ้กให้เป็นผู้บูชาแก่พระพุทธรูป ซึ่งคตินี้ถือกันว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด บุญแก่ผู้บริจาคเป็นอย่างยิ่ง (๒) ทำให้กิจการพระพุทธรูป โดยเฉพาะการพัฒนาวัดและการศึกษา ของพระสงฆ์นั้นจะได้มีความเจริญเพราะมีคนมาช่วยดูแลวัด เป็นการลดภาระของพระสงฆ์ไม่ให้ออกไปแสวงหาลาภเกินขอบเขตหน้าที่ของสงฆ์ เมื่อมีข้าทาสบริวารสงฆ์ในวัดก็จะมีหน้าที่เพียงอย่าง เดียวก็คือ “ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเต็มที่”

ในอดีตการอุทิศข้าพระและนางจ้กถือว่าการอุทิศแก่วัดโดยจะไม่มีใครเข้าไปยึดเอา เป็นของตนเองได้ เพราะมีราชอาณาจักรในศิลาจารึกตราเป็นกฎหมายว่า ห้ามใครมาทำลายหรือ ล้วงละเมิดกฎหมายที่ได้ออกให้กับบรรดาวัดต่าง ๆ แต่ในบางกรณีพระมหากษัตริย์ก็สงวนกฎดังกล่าว ในกรณีที่บ้านเมืองมีเหตุไม่สงบก็สามารถจะเกณฑ์บรรดาเลกวัดไปเป็นทหารได้ ดังปรากฏในศิลาจารึก บางหลักว่าในกรณีที่ต้องการปกป้องประเทศไม่ให้ข้าศึกมาทำลายก็สามารถที่จะเกณฑ์ไพร่พลไปได้^{๓๙}

^{๓๘} อรรถ นันทจักร ผู้แปล ฝรั่งเศสลาว : จากบันทึกของบาทหลวงมาลินี โมแลง มิชชันนารีฝรั่ง ที่ เดินทางเข้ามาล้านช้างในปี ค.ศ.๑๖๔๐, (มหาสารคาม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

^{๓๙} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), จารึกในประเทศไทย : จารึกวัดจอมมณี, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/๒๓๗๐ [๘ ก.ค. ๒๕๖๓], และ รัชชวชิร ปุณโณทก, ศิลาจารึกอีสาน สมัยไทย-ลาว, หน้า ๑๕๒.

อนึ่ง การอุทิศข้าโอกาสหรือเลกวัตถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของล้านช้าง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ (Identity) อย่างหนึ่ง ในอาณาจักรล้านช้างการอุทิศข้าพระโยมสงฆ์ดังกล่าวได้กลายมาเป็นประเพณีและความเชื่อว่า การที่พระศาสนาจะดำรงอยู่ได้หรือการที่พระสงฆ์สามเณรในวัดจะสามารถปฏิบัติตามได้ดีจะต้องมีผู้ดูแลไม่ให้เดือดร้อน จึงมีการอุทิศที่ดินให้เป็นของกลางของวัดและสละคนให้ทำหน้าที่ในการดูแลวัดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เลกวัตหรือข้าโอกาสจัดได้ว่าเป็นผู้ที่อาชญาทางบ้านเมืองเข้าไปทำอันตรายไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นทาสเป็นสมบัติของพระศาสนาแล้ว อนึ่ง ธรรมเนียมการอุทิศข้าพระนั้นมีปรากฏมาแล้วตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย^{๔๐} และได้มีการขยายแนวคิดดังกล่าวมาสู่ดินแดนล้านนาและล้านช้าง โดยวิธีการมอบข้าโอกาสแก่วัดและพระจะมีวิธีการดังนี้

๑. ทำการปรับคือ จ่ายค่าสินไหม (เป็นขันค่าคอก) ให้กับเจ้านายผู้จะมาเป็นข้าวัดก่อนในกรณีที่มีการซื้อทาสมาเป็นข้าพระ

๒. จากนั้นก็ให้จัดแบ่งหน้าที่ของบรรดาทาสหรือชนชั้นอื่นที่จะเป็นทาส เช่น ไพร่ ตามหน้าที่เช่น ทาสก็ทำหน้าที่ ทาส ไพร่ ก็ทำหน้าที่ไพร่ เป็นการใช้งานตามชนชั้น^{๔๑}

๓. เมื่อทาสกลายมาเป็นข้าพระแล้ว จะมีสิทธิคือไม่ต้องเสียส่วยหรือเสียภาษีอากรแก่รัฐไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร แต่จะต้องทำงานเพื่อรับใช้วัด^{๔๒}

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งสำหรับเรื่องเลกวัตหรือข้าโอกาสวัดก็คือ การที่มีโบราณสถานหลายแห่งมักจะมีเรื่องเล่าว่ามีผู้รักษาคุ่มครองประจำวัดหรืออารามนั้นอยู่ โดยภูมิหรือวิญญานที่รักษาสถานที่เหล่านั้นก็คือ บรรดาเลกวัตหรือข้าพระที่มีหน้าที่ในการอุปฐากวัดหรือดูแลพระพุทธรูปหรือรูปเจดีย์แห่งนั้นนั่นเอง

จากการกล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า สังคมล้านช้างในยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมีการกำหนดชนชั้นทางสังคมไว้อย่างชัดเจนและเข้มงวดคือ (๑) ชนชั้นปกครอง (๒) ชนชั้นใต้ปกครอง ซึ่งชนชั้นทั้ง ๒ ก็จะมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันตามสถานะของตน

๔.๒.๔ สรุป

รูปแบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้างเป็นการปกครองโดยผู้ปกครองเพียงคนเดียวคือ “ราชา” หรือ “พระมหากษัตริย์” ซึ่งลาวเรียกว่า “เจ้าแห่งชีวิต” มีรูปแบบการปกครองในแบ่งออกเป็น

^{๔๐} อ่างแล้ว, ธวัช ปุณโณทก, ศิลปินอีสาน สมัยไทย-ลาว, หน้า, ๑๕๓.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

^{๔๒} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), จารึกในประเทศไทย:จารึกวัดศรีคุณเมือง (วัดผ้าขาว)

๑) ตำแหน่งผู้ครองนครและผู้สืบสันตติวงศ์ แบ่งเป็น ๓ ชั้นตามลำดับคือ (๑) กษัตริย์ (เจ้าเมือง) (๒) แสนเมือง (อุปราช) (๓) ราชวงศ์ (๔) ราชบุตร

๒) ตำแหน่งเสนาบดีและข้าราชการต่าง ๆ ประกอบด้วย (๑) ตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี ได้แก่ ตำแหน่งเมืองแสน เมืองจันทร์ (๒) ตำแหน่งเสนาบดี คือ เมืองขวา เมืองกลาง เมืองซ้าย (๓) ตำแหน่งเมืองคูก เมืองฮาม เมืองแพน (๔) ตำแหน่งนาเหนือ นาใต้ (๕) ตำแหน่งชาเนตร ชานนท์ ทำหน้าที่เป็นเสมียนของเมืองแสนเมืองจันทร์ (๖) ตำแหน่งซาบั้งชิต

๓) ตำแหน่งการปกครองในระดับชุมชน ประกอบด้วย (๑) ท้าวฝ่ายหรือนายเส้น เทียบได้กับนายอำเภอ (๒) ตาแสงหรือนายแขวง เทียบได้กับกำนัน (๓) กวานบ้านหรือนายบ้าน เทียบได้กับผู้ใหญ่บ้าน (๔) จำบ้าน เทียบได้กับสารวัตรกำนันหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔.๓ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

อาณาจักรล้านช้างมีประวัติศาสตร์ยุคแรกๆ เชื่อว่าอยู่ภายใต้การครอบครองของอาณาจักรน่านเจ้ามีตำนานโดยขุนลอ มีการสืบทอดต่อกันมา จึงถึงรัชสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มผู้รวบรวมอาณาจักรล้านช้างได้เป็นผลสำเร็จในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และมีกษัตริย์ปกครองสืบทอดต่อกันมาหลายพระองค์ ที่สำคัญ เช่น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์มีความสัมพันธ์ไมตรีที่แนบแน่นกับกษัตริย์ไทย โดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช รัชสมัยของพระองค์นับเป็นยุคทองของราชอาณาจักรล้านช้าง ภายหลังเมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว เชื้อพระวงศ์ลาวต่างก็แก่งแย่งราชสมบัติกัน จนอาณาจักรล้านช้างแตกแยกเป็น ๓ ส่วนคือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๑ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์

เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือ เจ้าไชยองค์เว้ได้แยกอาณาจักรกับเจ้ากิงกิตราชแล้วก็ได้ทรงปกครองอาณาจักรลาวล้านช้างเวียงจันทน์ต่อมารวมเป็นระยะเวลา ๒๘ ปี ภายหลังสวรรคตเจ้าองค์ลอง (ค.ศ.๑๗๓๐-๑๗๔๐ หรือ พ.ศ.๒๒๗๓-๒๒๘๓) พระราชโอรสของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือ พระเจ้าไชยองค์เว้ มีพระนามปรากฏในใบจุ่มหรือพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ลาวว่า “พระมหาธรรมมิกราชจักรพรรดิภูมินทรธิราช” หรือ พระมหาธรรมมิกราชจักรพรรดิภูมินทรปุระราชธิราช”^{๕๓} ทรงขึ้นครองราชย์มาจนถึงปี พ.ศ. ๒๒๘๓ ก็ถูก “ท้าวทอง” ที่เป็นอุปราชทำการชิงราชบัลลังก์แล้วจับองค์ลองสำเร็จโทษเสียในปีนั้น ซึ่งองค์ลองได้ครองราชย์มาเป็นระยะเวลาถึง ๑๐ ปี^{๕๔} และเจ้าอุปราชทอง (ค.ศ.๑๗๔๐-๑๗๕๑ หรือ พ.ศ.๒๒๘๓-๒๒๙๔) พระอนุชาต่างบิดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ ได้ขึ้นครองราชย์ต่อเป็นระยะเวลา ๑๑ ปี ลำดับจากนั้น พระเจ้าไชยเชษฐา

^{๕๓} อ่างแล้ว, สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์, ลำดับกษัตริย์ลาว, หน้า ๒๒๕.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕.

ราชที่ ๓ หรือ พระเจ้าสิริบุญสาร(ค.ศ.๑๗๓๘-๑๗๗๙ หรือ พ.ศ.๒๒๘๑-๒๓๒๒) พระราชโอรสของเจ้าองค์ลองขึ้น เป็นเจ้าผู้ครองอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ถวายพระนามว่า “พระมหาบุญญาไชยเชษฐาธิราช” แต่คนทั่วไปเรียกพระนามของพระองค์ว่า “พระเจ้าสิริบุญสาร”

ในสมัยพระเจ้าไชยองค์เว้ พระเจ้าสิริบุญสารนี้มีความสนิทสนมกับเสนาบดีผู้ใหญ่ของล้านช้างท่านหนึ่งก็คือ เจ้าพระวร หรือพระวรพิตา หรือ บางแห่งเรียก วรราชวงศา หรือที่คนทั่วไปเรียก พระวอ และพระตา กรณีนี้ มหาสิลา วีระวงส์ได้ให้คำอธิบายว่า ความจริงไม่ได้มี ๒ ชื่อหรือมีเพียงชื่อเดียวคือ พระวร หรือวรราชวงศา ภายหลังพระเจ้าสิริบุญสารยกเป็น “พระวรพิตา” คนเลยเรียกเป็นสองว่า “พระวอ พระตา”^{๔๕} ในช่วงที่เจ้าไชยองค์เว้ปกครองนั้น เจ้าองค์บุญ (สิริบุญสาร)กับเจ้าดวงหน้าพระอนุชาได้หนีไปพึ่งพระวรที่เมืองหนองบัวลำภูเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี^{๔๖} เมื่อได้โอกาสทำวรราชวงศาหรือพระวร ได้ยกทัพจากเมืองหนองบัวลำภูมายึดเวียงจันทน์ได้แล้วก็ยกให้องค์บุญ ขึ้นเป็นพระเจ้าสิริบุญสารปกครองเวียงจันทน์แล้ว อภิเษกเจ้าดวงหน้าพระอนุชาเป็นเจ้าอุปราช ในปี พ.ศ. ๒๒๙๒^{๔๗}

ตามพงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ที่ระบุว่า พระวรพิตาขัดแย้งอย่างรุนแรงกับพระเจ้าสิริบุญสาร เนื่องจากว่าพระวรพิตาต้องการที่จะให้พระเจ้าสิริบุญสารในฐานะที่เป็นบุตรบุญธรรม แต่งตั้งเป็น “มหาอุปราช” แต่พระเจ้าสิริบุญสารไม่ยอมเพราะเห็นว่าพระวรพิตาไม่ได้เป็นเชื้อพระวงศ์ จึงแต่งตั้งพระอนุชาคือเจ้าดวงหน้าแทน แต่พระวรพิตาไม่ยอมจึงเกิดการแตกหักกันอย่างรุนแรงทำให้พระวรพิตายกกองกำลังตนเองหนีไปตั้งเมืองอยู่ที่ “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” หรือหนองบัวลำภู ในปัจจุบันนี้เพื่อแยกไปตั้งเมืองใหม่^{๔๘} ไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์อีกต่อไป ส่วนพระเจ้าสิริบุญสารก็พยายามที่จะตีเมืองและกองกำลังของพระวรพิตาเรื่อยมาแต่ก็ไม่สามารถที่จะตีกองกำลังของพระวรพิตาได้เลย และที่สุดก็ได้ส่งสาส์นไปหาเจ้าเมืองนครราชสีมาเพื่อขอกำลังมาช่วยตี ที่สุดก็สามารถตีเมืองหนองบัวลำภูแตกในปี พ.ศ. ๒๒๙๘^{๔๙} โดยฝ่ายพระวรพิตาและพรรคพวกก็ได้อพยพไปถึงแดนต่อกับนครจำปาสัก และขอเข้าเฝ้ากษัตริย์จำปาสักเพื่อพึ่งพระบรมโพธิสมภารแต่ก็ไม่ได้รับความยินยอม จึงได้รับคำแนะนำให้ไปตั้งอยู่ชายแดนเมืองจำปาสัก แต่ต่อมาพระวรพิตาเกิดขัดแย้งกับพระเจ้าเมืองจำปาสัก จึงได้อพยพผู้คนมาอยู่ที่ดอนมดแดงเขตเมืองอุบลราชธานี จากนั้นก็ได้แต่งทูตถือหนังสือพร้อมเครื่องบรรณาการเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

^{๔๕} อ่างแล้ว, มหาสิลา วีระวงส์, พงสวาทานลาวตั้งแต่บุฮานเถิง, หน้า ๑๐๙-๑๑๐.

^{๔๖} อ่างแล้ว, สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์, ลำดับกษัตริย์ลาว, หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

^{๔๗} กรมศิลปากร, พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ ในประชุมพงศาวดารเล่มที่ ๔๔, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒), หน้า ๑๔๐.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๔๙} อ่างแล้ว, มหาสิลา วีระวงส์, พงสวาทานลาวตั้งแต่บุฮานเถิง, หน้า ๑๑๒.

อีกข้อมูลหนึ่งบันทึกว่า เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารทรงทราบว่พระวรปิตาย้ายไปอยู่ดอนมดแดงแล้วก็ถือเป็นโอกาสที่จะได้กำจัดศัตรูทางการเมืองของตน จึงสั่งให้พระยาสุโพธิ์ยกกองทัพไปปราบพระวรปิตาที่ดอนมดแดง และสามารถจับพระวรปิตาได้ที่ดอนกอง เขตจำปาสัก เมื่อจับได้แล้วก็ประหารทันที^{๕๐} ทำให้ท้าวกำผู้เป็นบุตรตัดสินใจถือหนังสือไปพบเจ้าเมืองนครราชสีมา เพื่อขอให้เจ้าเมืองนครราชสีมาเข้าเฝ้าพระเจ้าตากที่กรุงธนบุรีเพื่อถวายรายงานเหตุการณ์และขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระองค์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินก็ทรงตัดสินพระทัยส่งกองทัพขึ้นมา เพื่อดำเนินการจัดการกับพระเจ้าสิริบุญสารที่เวียงจันทน์ทันที^{๕๑} โดยทรงตั้งให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองดี) กับเจ้าพระยาสุรสีสิงหนาท (บุญมา) เป็นแม่ทัพ

เมื่อสยามยกกองทัพเข้ามาแล้วพระเจ้าสิริบุญสารจึงแต่งให้พระเจ้านันทเสน พระราชบุตรเป็นแม่ทัพยกกองทัพออกไปต่อสู้กับทัพของเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ซึ่งสองฝั่งได้รับกันเป็นระยะเวลาผ่านไป ๔ เดือนก็ยังไม่มีความเคลื่อนไหว ซึ่งพระเจ้าสิริบุญสารพิจารณาเห็นแล้วว่าโอกาสข้างหน้าคงไม่สามารถเอาชนะกองทัพไทยได้จึงนำเอาเจ้าเจ้านินทร์ เจ้าพรหม และคนสนิทลงเรือตามน้ำโขงไปตั้งทัพที่เมืองคำเกิดในคันทันเอง ฝ่ายพระเจ้านันทเสนเมื่อทราบว่พระราชบิดาหนีไปแล้วก็เสียพระทัย หมัดกำลังใจที่จะสู้ต่อเลยเปิดประตูเมืองให้กองทัพไทยเข้าเมืองประกาศยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข

เมื่อกองทัพสยามได้เข้าเมืองได้แล้วก็จับเอาเจ้านันทเสน อุปราชดวงหน้า และพระนางยอดแก้วกัลยาณีศรีกษัตริย์ (นางเขียวค่อม) พระธิดาของพระเจ้าสิริบุญสารตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในเมืองพร้อมทั้งสิ่งของมีค่าทั้งหมดไป โดยในการทำสงครามครั้งนี้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้อัญเชิญพระแก้วมรกต และพระบางกลับมากรุงธนบุรีด้วย จากนั้นกองทัพไทยได้บังคับให้เจ้าสุริยวงศ์เจ้าเมืองหลวงพระบางยอมอ่อนน้อมเป็นเมืองขึ้นของไทยด้วยในคราวเดียว เมื่อดำเนินการจัดการบ้านเมืองเสร็จแล้วก็ได้ขนย้ายครัวเรือนลาวลงไปกรุงธนบุรีจำนวนมาก โดยเอาครัวลาวทั้งหมดไปไว้ที่เมืองสระบุรีกว่าหมื่นครัว ส่วนพระแก้วมรกตกับพระบางได้เอาเข้าไปไว้ที่กรุงเทพมหานคร^{๕๒}

ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารที่หนีศึกไปอาศัยอยู่เมืองคำเกิดแล้วหลบภัยเข้าไปอยู่ในแดนญวนนั้น เมื่อกองทัพสยามกลับไปแล้ว ทราบข่าวว่พระมหากษัตริย์ไทยไม่ได้ทำร้ายพระราชบุตรและพระ

^{๕๐} อ่างแล้ว, มหาสิลา วีระวงส์, พงสาวดานลาว, หน้า ๑๕๗.

^{๕๑} สุรศักดิ์ ศรีสาอากค์, ลำดับกษัตริย์ลาว, หน้า ๒๓๔., กรมศิลปากร, พงสาวดารเมืองยโสธร ในประชุมพงสาวดารเล่มที่ ๔๔, หน้า ๖๓-๖๔., กรมศิลปากร, ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๗), หน้า ๕๗๔.

^{๕๒} อ่างแล้ว, กรมศิลปากร, พระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ), หน้า ๒๒๒.

ราชธิดาที่จับไป กลับทรงชบเลี้ยงเป็นอย่างดี ในปี ค.ศ.๑๗๘๐ หรือ พ.ศ.๒๓๒๓ จึงกลับมายังนครเวียงจันทน์ขอเป็นประเทศราชขึ้นแก่กรุงสยาม พระเจ้ากรุงธนบุรีประทานอนุญาตไม่ทรงถือโทษ พระเจ้าศิริบุญสารครองเวียงจันทน์มาอีกได้ปีเศษก็ทรงสวรรคตในปี ค.ศ.๑๗๘๑ หรือ พ.ศ.๒๓๒๔^{๕๓}

ภายหลังจากพระเจ้าศิริบุญสารทรงสวรรคต กรุงสยามจึงแต่งตั้งเจ้านันทเสน (ค.ศ. ๑๗๘๒-๑๗๙๕ หรือ พ.ศ.๒๓๒๕-๒๓๓๘) พระราชโอรสในพระเจ้าศิริบุญสารขึ้นเป็นกษัตริย์นครเวียงจันทน์ต่อไป โดยมีเจ้าอินทวงศ์เป็นเจ้าอุปราช ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในระหว่างที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามจากกรุงธนบุรีมาเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเจ้านันทเสนได้มาครองนครเวียงจันทน์นั้น พระองค์ได้ขอรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์อัญเชิญพระบางกลับมายังเวียงจันทน์โดยกราบทูลว่า พระแก้วมรกตกับพระบางประทับอยู่ร่วมกันไม่ได้ จะทำให้บ้านเมืองแห่งแล้งอดอยาก^{๕๔} เจ้านันทเสนได้ครองราชย์มา ๑๒ ปี ได้ถูกใส่ความว่ามีใจออกห่างจากสยามจะทำการก่อกบฏจึงถูกเรียกมาสอบสวนที่กรุงเทพฯ และได้สิ้นพระชนม์ลงในปี ค.ศ.๑๗๙๔ หรือ ๒๓๓๗ ต่อมาจึงแต่งตั้งให้เจ้าอินทวงศ์ (ค.ศ.๑๗๙๖-๑๘๐๓ หรือ พ.ศ.๒๓๓๙-๒๓๔๗) พระราชโอรสในพระเจ้าศิริบุญสารและเป็นพระราชอนุชาในพระเจ้านันทเสนขึ้นครองราชย์แทน โดยแต่งตั้งให้เจ้านุวงศ์เป็นเจ้าอุปราช ต่อมาเมื่อพระเจ้าอินทวงศ์สวรรคต จึงทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เจ้านุวงศ์ (ค.ศ. ๑๘๐๓-๑๘๒๗ หรือ พ.ศ.๒๓๔๖-๒๓๗๐) พระราชโอรสในพระเจ้าศิริบุญสาร พระราชอนุชาในพระเจ้านันทเสนและพระเจ้าอินทวงศ์, ขึ้นครองราชย์เมืองเวียงจันทน์สืบมา^{๕๕}

ในปี ค.ศ.๑๘๒๖(พ.ศ.๒๓๖๙) เจ้านุวงศ์ซึ่งได้รับการวางพระทัยจากกษัตริย์กรุงสยามเป็นอย่างมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์กรุงสยามสืบต่อมา เจ้านุวงศ์ทรงเห็นว่าเป็นช่วงผลัดแผ่นดินจึงคิดแยกตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับสยามอีกต่อไป จึงทรงระดมกำลังทหารร่วมกับเจ้าราชบุตรโย้ย ผู้ครองจำปาสัก ยกทัพมาตีสยามและทรงชักจูงหลวงพระบางและหัวเมืองล้านนาให้แยกตนเป็นอิสระและเข้าร่วมทำศึกครั้งนี้ด้วย แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน

เมื่อเจ้านุวงศ์ทรงยกทัพมาถึงเมืองนครราชสีมาและทรงรู้ว่าคงทำการไม่สำเร็จ จึงตัดสินใจเผาเมืองนครราชสีมาและกวาดต้อนเชลยกลับไปเวียงจันทน์ ระหว่างทางเชลยที่ถูกกวาดต้อนได้ลุกขึ้นต่อสู้กับกองทัพเจ้านุวงศ์ที่ทุ่งสำริดจนเสียกำลังทหารลาวส่วนหนึ่ง เมื่อฝ่ายสยามรู้ข่าวก็ส่งกองทัพภายใต้การนำของกรมพระราชวังบวรมหาดิศัยเสวกกับเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ขึ้นไปปราบปรามกองทัพเจ้านุวงศ์จนพ่ายแพ้ เจ้านุวงศ์และราชวงศ์ต้องหนีไปพึ่งจักรวรรดิ

^{๕๓} เต็ม วิพากษ์พจนกิจ, **ประวัติศาสตร์ลาว**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๗๙-๘๐.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

เวียดนาม ฝ่ายสยามจึงยึดกรุงเวียงจันทน์แล้วตั้งกองทหารจำนวนหนึ่งรักษาเมืองไว้ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๒๘ (พ.ศ.๒๓๗๑) เจ้าอนุวงศ์เสด็จกลับมายังกรุงเวียงจันทน์พร้อมขบวนราชทูตจักรวรรดิเวียดนาม เพื่อขอสวามิภักดิ์สยามอีกครั้ง แต่ยังคงหาโอกาสยึดกรุงเวียงจันทน์คืน กองทัพสยามจึงยกทัพมาปราบปรามเจ้าอนุวงศ์อีกครั้ง เจ้าอนุวงศ์จึงทรงลี้ภัยไปอยู่ที่เมืองพวน(แขวงเชียงขวางในปัจจุบัน) แต่เจ้าเมืองพวนกลับจับตัวเจ้าอนุวงศ์และพระราชวงศ์ส่งลงมากรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระพิโรธเจ้าอนุวงศ์มาก จึงให้คุมขังเจ้าอนุวงศ์และนำมาประจานกลางพระนครจนสิ้นพระชนม์ ส่วนกรุงเวียงจันทน์ก็ถูกเผาทำลาย^{๕๖} จึงทำให้อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ล่มสลายในที่สุด

๔.๓.๒ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร (ค.ศ.๑๗๑๓-๑๗๓๘ หรือ พ.ศ.๒๒๕๖-๒๒๘๑) เป็นโอรสของพระนางสุมังคลาพระราชธิดาของพระสุริยวงศาธรรมิกราช เมื่อเกิดความขัดแย้งช่วงชิงบัลลังก์กันขึ้นในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ พระนางสุมังคลาได้หลบหนีออกมาจากเมืองเวียงจันทน์โดยอาศัยบุญญาธิการของพระครูยอดแก้วหรือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก โดยพระครูยอดแก้วได้นำพระนางสุมังคลาซึ่งกำลังทรงครรภ์พร้อมด้วยญาติโยมประมาณ ๓๐๐๐ คน ล่องเรือออกจากนครเวียงจันทน์ไปทางเมืองละคร (นครพนมหรือมรุกขนคร) และรักษาไว้ในที่ที่ปลอดภัยและให้ประสูติโอรส มีพระนามว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์” ต่อมานางแพงเจ้าเมืองจำปาสักชาวพื้นเมืองได้อาราธนาเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กมาปกครองบ้านเมือง เจ้าราชครูหลวงปกครองบ้านเมืองได้ระยะหนึ่ง เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ซึ่งเจริญพระชนม์ขึ้นพอที่จะปกครองบ้านเมืองได้แล้วมาทำพิธีราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาสักในปี ค.ศ.๑๗๑๓ (พ.ศ. ๒๒๕๖) โดยทรงพระนามว่า “พระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” (ค.ศ.๑๗๑๓-๑๗๓๘ หรือ พ.ศ. ๒๒๕๖-๒๒๘๑) โดยประกาศเป็นเอกราชไม่ขึ้นกับอาณาจักรลาวเวียงจันทน์ และเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ได้ปกครองอาณาจักรล้านช้างจำปาสักสืบต่อมาได้ ๒๕ ปี ก็ทรงสวรรคต^{๕๗} และเจ้าไชยยะกุมาร (ค.ศ.๑๗๓๘-๑๗๕๑ หรือ พ.ศ. ๒๒๘๑-๒๓๓๔) พระราชโอรสของพระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรได้ครองราชย์ต่อมา

ในสภาพเหตุการณ์ความเป็นไปในขณะนั้น อาณาจักรสยามได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากกรุงศรีอยุธยาเป็นกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสิน (ค.ศ.๑๗๖๗-๑๗๘๒ หรือ พ.ศ.๒๓๑๐-๒๓๒๕) ขึ้นครองราชย์โดยการขับไล่พม่าออกจากอยุธยาได้ในระยะเวลาอันสั้นและได้ขยายดินแดนไปสู่อาณาจักรล้านนา กัมพูชา และลาวล้านช้างภายในระยะเวลาเพียง ๑๐ ปี กล่าวคือ เมื่อพระเจ้า

^{๕๖} อ่างแล้ว, วิทย์ บัณฑิตกุล, ประวัติล้านช้าง ลาว, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๕๗} เต็ม วิพากย์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์ลาว, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,๒๕๓๐), หน้า ๓๔-๖๐.

ตากสินแห่งกรุงธนบุรีมีอำนาจ และได้ทำการขยายอำนาจไปยังอาณาจักรต่างๆ อาณาบริเวณภูมิภาค
อุษาคเนย์

เจ้าไชยะกุมาร หรือประชาชนทั่วไปเรียกว่าพระเจ้าองค์หลวง ทรงครองราชย์เมืองจำปา
สักยาวนานถึง ๕๓ ปี เหตุการณ์ที่ส่งผลต่อการตกเป็นเมืองประเทศราชของสยามนั้น เมื่อพระวรวปิตา
เกิดความขัดแย้งกับพระเจ้าศิริบุญสาร แห่งนครเวียงจันทน์ และได้พาไพร่พลหนีลงไปทางตะวันออก
จนไปถึงแดนต่อกับนครจำปาสักแล้วพระวรวปิตาก็เข้าเฝ้ากษัตริย์จำปาสัก คือ พระเจ้าองค์หลวง เพื่อ
ฟังพระบรมโพนธิสมภาร จากเหตุการณ์การให้ความช่วยเหลือพระวรวปิตาและมีการรบพุ่งกันดังกล่าว
ส่งผลทำให้พระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรีสบโอกาสที่จะแผ่อิทธิพลมายังอาณาจักรแถบนั้นจึงกรีธาทัพ
เข้าตีเมืองต่างๆที่อยู่ในบริเวณเส้นทางเดินทัพจากขึ้นไปตีเมืองเวียงจันทน์ด้วย ดังนั้น เมืองจำปาสักจึง
ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสยาม ในปี ค.ศ.๑๗๗๙ (พ.ศ.๒๓๒๒) ภายหลังก่อเจ้าไชยะกุมารได้
ครองราชย์ต่อมา และในปี ค.ศ.๑๗๙๑ (พ.ศ.๒๓๓๔) ได้เกิดกบฏขึ้นในนครจำปาสักทำให้เจ้าไชยะกุมาร
ต้องเสด็จหนีแล้วไปสวรรคตในป่า แต่ท้าวฝ่ายหน้าแห่งบ้านสิงห์ท่า(เมืองยโสธร) กับพระประทุมวร
ราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เจ้าเมืองอุบลผู้เป็นพระเชษฐา ได้ยกกองกำลังไปปราบกบฏและตีเอาเมือง
จำปาสักคืนมาได้ ทำให้ท้าวฝ่ายหน้าได้รับแต่งตั้งจากสยามให้เป็นเจ้านครจำปาสักมีนามว่า พระวิไชย
ราชขัตติยวงศา (ค.ศ.๑๗๙๑-๑๘๐๗ หรือ พ.ศ.๒๓๓๔-๒๓๕๐)

เมื่อพระวิไชยราชขัตติยวงศาถึงแก่กรรม ฝ่ายสยามจึงได้แต่งตั้งให้เจ้าหมาน้อย (ค.ศ.
๑๘๑๓-๑๘๑๙ หรือ พ.ศ.๒๓๕๖-๒๓๖๒) โอรสของอุปราชสุริโย เป็นเจ้านครจำปาสัก ต่อมาเกิดกบฏ
อ้ายสาเกียดโง้งขึ้นในเมือง ทำให้เจ้าหมาน้อยถูกส่งตัวลงไปยังกรุงเทพฯ และได้ถึงแก่สวรรคตที่
กรุงเทพฯ ต่อมาเจ้าราชบุตรโย้ (ค.ศ.๑๘๑๙-๑๘๒๗ หรือ ๒๓๖๒-๒๓๗๐) โอรสของเจ้าอนุวงศ์ที่มี
ความชอบจากการปราบกบฏอ้ายสา จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้านครจำปาสัก แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์กบฏ
เจ้าอนุวงศ์ขึ้น เจ้าราชบุตรโย้จึงถูกเจ้าฮุยจับตัวส่งให้แก่ทางกรุงเทพฯ เจ้าฮุย (พ.ศ.๑๘๒๘-๑๘๔๐
หรือ พ.ศ.๒๓๗๑-๒๓๘๓) จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้านครจำปาสัก เมื่อเจ้าฮุยถึงแก่พิราลัย เจ้านาค (ค.ศ.
๑๘๔๑-๑๘๕๑ หรือ พ.ศ.๒๓๘๔-๒๓๙๔) ผู้เป็นอุปราชจึงได้ครองเมืองสืบแทนจนถึงแก่พิราลัยด้วย
อหิวาตกโรค ทางฝ่ายสยามจึงได้แต่งตั้งเจ้าคำใหญ่ ผู้เป็นโอรสของเจ้าฮุย ขึ้นเป็นเจ้านครจำปาสัก มี
นามว่า เจ้ายุติธรรมธร (คำใหญ่) (ค.ศ.๑๘๕๖-๑๘๖๒ หรือ พ.ศ.๒๓๙๙-๒๔๐๕) เมื่อสวรรคต
เจ้าคำสุกผู้เป็นอนุชาจึงได้เป็นเจ้านครจำปาสักสืบแทน มีพระนามว่า เจ้ายุติธรรมธร (คำสุก) (ค.ศ.
๑๖๒๘-๑๙๐๑ หรือ พ.ศ.๒๔๐๕-๒๔๔๔) พระองค์ได้ส่งบุตรชายทั้ง ๓ ไปยังกรุงเทพฯจนได้รับ
พระราชทานบรรดาศักดิ์ทั้งสามคน ได้แก่ เจ้าราชदनัย (หุย) เจ้าศักดิ์ประสิทธิ์ (เจ้าเบง) และเจ้าศักดิ์
ประเสริฐ (เจ้าฮุย)

เมื่อเกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส ฝ่ายอาณาจักรสยามได้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่
ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๙๐๓ หรือพ.ศ.๒๔๔๖ เมื่อเจ้ายุติธรรมธร (คำสุก) ถึงแก่พิราลัย เจ้าราชदनัย(หุย)

(ค.ศ.๑๙๐๑-๑๙๔๖ หรือ พ.ศ.๒๔๔๔-๒๔๘๙) ก็ได้รับแต่งตั้งจากฝรั่งเศสให้เป็นผู้ว่าการนครจำปาสัก และอาณาจักรล้านช้างจำปาสักมีฐานะเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสได้ถูกรวมเป็นอาณาจักรเดียวและลดสถานะราชวงศ์ลงโดยให้มีเพียงราชวงศ์เดียว คือ ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง จึงทำให้ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างจำปาสักได้สิ้นสุดลง โดยกษัตริย์องค์สุดท้าย คือ เจ้าบุญอุ้ม ญ จำปาสัก (ค.ศ.๑๙๔๖ หรือ พ.ศ.๒๔๘๙)

๔.๓.๓ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง

ภายหลังจากที่เจ้ากิงกิสราช (ค.ศ.๑๗๐๗-๑๗๑๓ หรือ พ.ศ.๒๒๕๐-๒๒๕๖) สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและครองราชย์อยู่ ๖ ปีก็สวรรคต เจ้าองค์ดำ เจ้าอุปราชาฝ่ายหน้าได้สืบสันตติวงศ์แทนทรงพระนามว่า พระเจ้าบรมขัติยวงศา (ค.ศ.๑๗๑๓-๑๗๒๓ หรือ พ.ศ.๒๒๕๖-๒๒๖๖) พระองค์โปรดนกเขามาก จนมีอีกพระนามหนึ่งว่า เจ้าองค์นก ฝ่ายเจ้าอินทะโสม พระอนุชาได้ก่อนการกบฏขึ้น แต่มีการเจรจายอมความกันยกให้เจ้าอินทะโสมเป็นผู้ว่าราชการบ้านเมืองร่วมกัน จนกระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าบรมขัติยวงศาและมหาดเล็กได้ออกไปต่อนกเขา เจ้าอินทะโสมถึงถือโอกาสชิงราชสมบัติ และสั่งมิให้พระเจ้าบรมขัติยวงศาเสด็จกลับเข้าพระนคร เมื่อพระเจ้าบรมขัติยวงศาพร้อมด้วยมหาดเล็กจึงเสด็จหนีขึ้นไปตามลำแม่น้ำโขงถึงเมืองเชียงแสน และไปบวชเป็นพระภิกษุที่วัดเมืองเชียงแสนแล้วเสด็จไปพำนักอยู่ในวัดข้างฝือกที่เมืองเชียงใหม่ บังเอิญขณะนั้นเจ้าเมืองเชียงใหม่ทรงสวรรคตลงในขณะที่พม่ายกทัพมาล้อมเมืองเชียงใหม่ เหล่าเสนาอำมาตย์เมื่อทราบว่ามีอดีตกษัตริย์ล้านช้างหลวงพระบางหนีมาพำนักอยู่ที่วัดข้างฝือก จึงพร้อมกันเสียดายอธิษฐานเพื่อหองค์กษัตริย์ขึ้นครองเมืองเชียงใหม่ ปรากฏว่าเจ้าองค์นกได้รับเลือกให้เป็นกษัตริย์สืบทอดราชบัลลังก์ต่อ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงทูลนิมนต์พระองค์ลาสิกขาออกมาเป็นกษัตริย์เมืองเชียงใหม่ และพระองค์ก็สามารถขับไล่พม่าออกไปได้ และทรงครองราชย์สืบต่อมาจนถึงสิ้นพระชนม์

ฝ่ายเจ้าอินทะโสม (ค.ศ.๑๗๒๓-๑๗๔๙ หรือ พ.ศ.๒๒๖๖-๒๒๙๒) ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าบรมขัติยวงศาจนสวรรคต ขณะนั้นมีข้าศึกญวนได้มาประชิดบ้านเมือง เหล่าเสนาอำมาตย์ได้อัญเชิญเจ้าอินทรวงศ์ ราชโอรสองค์ที่ ๙ ของเจ้าอินทะโสมเป็นแม่ทัพออกรบกับญวนและทรงรบชนะ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญเจ้าอินทรวงศ์ขึ้นครองราชย์สมบัติแต่อยู่ได้ ๘ เดือนก็ร้อนตัวเกรงพระเชษฐาทั้ง ๘ ที่อาวุโสทางพระชนมายุ เจ้าอินทรวงศ์จึงสละราชสมบัติถวายให้แก่เจ้าโชติกะ (ค.ศ.๑๗๕๐-๑๗๗๑ หรือ พ.ศ.๒๒๙๒-๒๓๑๖) ต่อมาอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ได้มีหนังสือลับให้ทางพม่าเข้ามารุกรานอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง แต่เจ้าโชติกะทรงพากันหนีรอดมาได้ แต่พม่าได้จับเจ้าสุริยวงศา พระโอรสองค์ที่ ๘ ของเจ้าอินทะโสมไปพร้อมกับไพร่พลจำนวนหนึ่ง ต่อมาเจ้าสุริยวงศาได้แสดงความสามารถและเป็นแม่ทัพให้กับพม่าไปชิงเมืองอื่นๆและปลดแอกจากพม่าได้

ก็ได้ยกทัพกลับมาที่หลวงพระบางอีกครั้ง จึงมีการเจรจากันกับเจ้าโชติกะ และเจ้าโชติกะจึงสละราชสมบัติให้เจ้าสุริยวงศาขึ้นครองราชย์แทน^{๕๘}

เจ้าสุริยวงศา (ค.ศ.๑๗๗๑-๑๗๙๑ หรือ พ.ศ.๒๓๑๔-๒๓๓๔) เป็นโอรสองค์ที่ ๘ ของเจ้าอินทโสม เมื่อขึ้นครองราชย์ที่อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางแล้ว ก็ทรงนำทัพเข้ารุกรานอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ช่วยเหลือเจ้ากรุงธนบุรีในการทำสงคราม แล้วครองราชย์ต่อมาในฐานะเป็นเมืองประเทศราชของสยามจนสวรรคต^{๕๙} และได้ยกเจ้าอนุรุทธ (ค.ศ.๑๗๙๑-๑๘๑๗ หรือ พ.ศ.๒๓๓๔-๒๓๖๐) โอรสองค์ที่ ๒ ของเจ้าอินทโสม และเป็นพระเชษฐาของเจ้าสุริยวงศาขึ้นครองราชย์^{๖๐} เมื่อนั้นนทเสนแห่งเวียงจันทน์ยกทัพมาตีหลวงพระบางได้ เจ้าอนุรุทธจึงถูกส่งลงไปขังที่กรุงเทพฯ อยู่ ๔ ปี จึงได้เสด็จกลับมาขึ้นครองราชย์ตามเดิม และเสด็จสวรรคต เจ้ามณฑาทูราช (ค.ศ.๑๘๑๗-๑๘๓๖ หรือ ๒๓๖๐-๒๓๗๙) โอรสของเจ้าอนุรุทธ จึงได้ขึ้นครองเมืองแทน ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จสวรรคต เจ้ามณฑาทูราชจึงได้เสด็จลงไปกรุงเทพฯ เพื่ออุปสมบทต่อหน้าพระบรมศพแล้วจึงเสด็จกลับมาครองราชย์ตามเดิม^{๖๑}

เมื่อเจ้ามณฑาทูราชสิ้นพระชนม์ ทางกรุงเทพฯ จึงตั้งให้เจ้าสุกเสริม (ค.ศ.๑๘๓๗-๑๘๕๐ หรือ พ.ศ.๒๓๘๐-๒๓๙๓) โอรสของเจ้ามณฑาทูราชขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินหลวงพระบางเป็นระยะเวลา ๑๓ ปี^{๖๒} เจ้าจันทราช (ค.ศ.๑๘๕๒-๑๘๗๒ หรือ พ.ศ.๒๓๙๕-๒๔๑๕) ราชโอรสองค์ที่ ๒ ของเจ้ามณฑาทูราชได้ครองราชย์สืบแทนและครองราชย์อยู่ ๒๐ ปี^{๖๓} จากนั้นเจ้าอุ่นคำ (พ.ศ.๑๘๗๒-๑๘๘๙ หรือ พ.ศ.๒๔๑๕-๒๔๓๒) โอรสของเจ้ามณฑาทูราช ได้ครองราชสมบัติสืบต่อ ในรัชสมัยนี้เจ้าอุ่นคำนี้ได้เกิดกบฏฮ่อขึ้นทำให้พระองค์หนีไปอยู่ที่เมืองปากลาย รัฐบาลสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้จึงได้ส่งกองทัพมาปราบ พร้อมทั้งปลดเจ้าอุ่นคำออกจากบัลลังก์ แล้วตั้งเจ้าคำสุก หรือเจ้าศักรินทร์ฤทธิ์ (ค.ศ.๑๘๘๙-๑๙๐๔ หรือ พ.ศ.๒๔๓๒-๒๔๔๗) โอรสของเจ้าอุ่นคำขึ้นครองราชย์แทน^{๖๔} เจ้าคำสุกได้ ได้ขึ้นครองราชย์จนถึง ค.ศ.๑๘๙๓ หรือ พ.ศ.๒๔๓๖ เกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส รัฐบาลสยามได้ยอมยกดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดให้แก่รัฐบาลฝรั่งเศส เจ้าคำสุกจึงเป็นพระเจ้าแผ่นดินหลวงพระบางภายใต้การอารักขาของฝรั่งเศส จนถึงสิ้นพระชนม์ เจ้าศรีสว่างวงศ์ (ค.ศ.๑๙๐๔-๑๙๕๙ หรือ พ.ศ.๒๔๔๗-๒๕๐๒) และเจ้าศรีสว่างวัฒนา (ค.ศ.๑๙๕๙-๑๙๗๕ หรือ

^{๕๘} อ่างแก้ว, เต็ม วิพากษ์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๖๓-๖๗.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓-๘๔.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

พ.ศ.๒๕๐๒-๒๕๑๘)^{๖๕} ได้ครองราชย์อยู่ภายใต้อารักขาของฝรั่งเศส และมีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจนนำไปสู่การสถาปนาเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในที่สุด จึงเป็นการสิ้นสุดการปกครองในระบอบอาณาจักรในปี ค.ศ.๑๙๗๕ หรือ พ.ศ.๒๕๑๘ นั้นเป็นต้นมา

๔.๓.๔ เหตุการณ์ภายหลังการปราบปรามอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ของสยาม

จากเหตุการณ์ที่เจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๓ หรือ เจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์และเจ้าราชบุตร(ไย) แห่งอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ได้ร่วมกันพยายามกอบกู้เอกราชจากอาณาจักรสยาม แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จนเป็นเหตุนำมาสู่การกวาดล้างและทำลายนครเวียงจันทน์ให้ย่อยยับไป พร้อมกับอพยพชาวเมืองจากเมืองเวียงจันทน์ให้เข้าไปอยู่ในเขตอาณาจักรสยามเป็นจำนวนมาก ทำให้อาณาจักรสยามได้ยกเลิกการเป็นประเทศราชเป็นเมืองขึ้นตรง โดยอาณาจักรสยามได้แบ่งการปกครองของลาวออกเป็น ๓ เขต คือ

๑) เขตเมืองลาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีศูนย์กลางที่หนองคาย (จังหวัดหนองคาย) ประกอบด้วยหัวเมืองต่างๆ คือ หนองคาย เชียงขวาง บริคัน โพนพิสัย นครพนม ท่าอุเทน ไชยบุรี สกลนคร กมูทาไสย บุรีรัมย์ หนองหาน คำเกิด คำม่วน มุกดาหาร ขอนแก่น และหล่มสัก

๒) เขตเมืองลาวภาคตะวันออก มีศูนย์กลางอยู่จำปาสัก ประกอบด้วยหัวเมืองต่างๆ คือ จำปาสัก เชียงแตง แส่นปาง สีทันดอน สาละวัน อัดตะปือ คำทองใหญ่ สุรินทร์ สังขะ ขุขันธ์ เดชอุดม ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร เขมราฐ กมลาไสย กาฬสินธุ์ ภูแล่นช้าง มุกดาหาร ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม

๓) หัวเมืองลาวภาคเหนือ มีศูนย์กลางอยู่หลวงพระบาง ประกอบด้วยหัวเมืองต่างๆ คือ หลวงพระบาง สิบสองปันนา สิบสองจุไท และหัวพันทั้งหก

๔) หัวเมืองลาวกลาง ที่มีอยู่ที่เมืองนครราชสีมาและเมืองอื่นๆ โดยให้ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง^{๖๖}

๔.๓.๕ สภาพเหตุการณ์การถูกรุกรานของลัทธิล่าอาณานิคม

คำว่า “ลัทธิล่าอาณานิคม (Colonialism)” เป็นปรากฏการณ์ที่ชาติต่างๆ ในยุโรปต่างพากันเข้าสำรวจ ยึดครองพื้นที่ ตั้งถิ่นฐาน และครอบครองทรัพยากรมีค่าในส่วนต่างๆ ของโลก รวมถึงการเข้ายึดครองหรือครอบครองประเทศอื่น ซึ่งมีความสอดคล้องเกี่ยวข้องกับคำว่า “ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism)” ซึ่งนิยามว่าเป็นนโยบายหรือการปฏิบัติของรัฐเพื่อขยายอำนาจและเขตการปกครองของตน โดยเฉพาะโดยการใช้วิธีผนวกดินแดนโดยตรงหรือโดยการแสวงหาอำนาจเพื่อควบคุมทางด้านเมืองและเศรษฐกิจ ทั้ง ๒ คำนี้ มีข้อแตกต่างกัน คือ ลัทธิล่าอาณานิคมเกี่ยวข้องกับการอพยพประชากรของประเทศผู้เข้าปกครองไปสู่ดินแดนใหม่ โดยที่พวกเขาต้องตั้งรกรากเป็นเวลานาน

^{๖๕} อ่างแล้ว, เต็ม วิพากษ์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๑๒๙.

^{๖๖} อ่างแล้ว, สุนทร โพธิสาร, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๒๘๔.

และสามารถเชื่อมโยงอำนาจทางการเมืองกับประเทศแม่ได้ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะที่ลัทธิจักรวรรดินิยมไม่จำเป็นต้องส่งประชากรเข้าไปตั้งถิ่นฐานอย่างจริงจัง เพียงแต่ต้องสามารถควบคุมพื้นที่ได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การควบคุมทางด้านเศรษฐกิจ

สำหรับลัทธิล่าอาณานิคมที่แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียนี้ ได้แก่ **ประเทศโปรตุเกส**ได้เข้ามาสำรวจทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดียในปี ค.ศ.๑๔๙๘ (พ.ศ.๒๐๔๑) ยึดเมืองกาลิกัต, เมืองกัว ไว้ได้ และมีการขยายอิทธิพลด้านการค้ามาในแถบช่องแคบมะละกายึดเมืองมะละกาได้ในปี ค.ศ. ๑๕๑๑ (พ.ศ.๒๐๕๔) พร้อมกับลงนามทำการค้ากับกษัตริย์พม่าและชาวในเวลาใกล้เคียงกัน และทำการค้ากับอยุธยาในปี ค.ศ.๑๕๑๖ (พ.ศ.๒๐๕๙) พร้อมทั้งมีการนำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ด้วย

ในระยะต่อมา ประเทศเนเธอร์แลนด์ อังกฤษ และฝรั่งเศสเป็นอีก ๓ ประเทศหลักที่เข้ายึดครองอาณานิคมในโพ้นทะเลด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ โดย**ประเทศเนเธอร์แลนด์**ได้ก่อตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East India Company) ขึ้น ในปี ค.ศ.๑๖๐๒ (พ.ศ. ๒๑๔๕) เพื่อส่งคนเข้าไปตั้งสถานีการค้าและนำสินค้าที่มีค่าจากทวีปเอเชีย โดยใน ค.ศ.๑๖๒๑ (พ.ศ. ๒๑๖๔) บริษัทประสบความสำเร็จในการตั้งสถานีการค้าที่บาทาเวีย (Batavia) และต่อมาใน พ.ศ.พ.ศ. ๑๖๒๑ (พ.ศ.๒๑๖๔) บริษัทยึดมะละกามาจากโปรตุเกสได้ และยังสามารถตั้งสถานีการค้าในอีกหลายเมืองใกล้เคียงได้ ส่วนในอยุธยา พ่อค้าชาวดัตช์ได้รับสิทธิในการเปิดโรงงานและค้าขายตั้งแต่ พ.ศ. ๑๖๐๘ (พ.ศ.๒๑๕๑)

ในปี ค.ศ.๑๖๐๐ (พ.ศ.๒๑๔๓) ประเทศอังกฤษได้ก่อตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกขึ้น (East-India Company)และเข้าครอบครองดินแดนหลายแห่งในอินเดียแทนโปรตุเกส เช่นที่มาดราส (Madras) บอมเบย์ (Bombay) และกัลกัตตา (Culkatta) โดยที่อังกฤษใช้กำลังทางด้านการทหารเข้าควบคุมอาณานิคมของตนด้วย

ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในยุโรป ส่งผลให้ประเทศในทวีปยุโรปผลิตสินค้าได้มากขึ้น จึงต้องการแหล่งวัตถุดิบรวมถึงแหล่งระบายสินค้านอกจากนั้น แนวคิดที่อ้างความชอบธรรมของชาวยุโรปในการเข้าครอบครองดินแดนในโพ้นทะเล ยังเป็นอีกแรงบันดาลใจให้ประเทศในยุโรปแสวงหาอาณานิคมเพิ่มขึ้น โดยประเทศอังกฤษพยายามขยายเขตอาณานิคมของตนในทวีปเอเชีย ใน ค.ศ.๑๗๙๙ (พ.ศ.๒๓๔๒) ประเทศอังกฤษเข้าครอบครองสิงคโปร์ มะลากา และยึดพม่าและฮ่องกงได้ใน ค.ศ.๑๘๒๖ (พ.ศ.๒๓๖๙) และ ค.ศ.๑๘๔๒ (ค.ศ. ๒๓๘๕) ตามลำดับ ส่วนในอินเดีย ประเทศอังกฤษกำจัดอิทธิพลของชาวฝรั่งเศส และสามารถครอบครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของอินเดียสำเร็จจนประกาศให้อินเดียเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษใน ค.ศ.๑๘๕๘ (พ.ศ.๒๔๐๑) ในขณะที่อังกฤษครอบครองพื้นที่จำนวนมากของเอเชีย ประเทศเนเธอร์แลนด์ได้ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองพื้นที่ในส่วนใหญ่ที่เป็นประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบันนี้ และจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่เกาะตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East Indies)

ส่วนประเทศฝรั่งเศสได้ก่อตั้งอินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina) ขึ้นเป็นอาณานิคมของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน ค.ศ. ๑๘๘๗ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ประกอบด้วยเวียดนามเหนือ (Tonkin) เวียดนามกลาง (Annam) เวียดนามใต้ (Cochinchina) และกัมพูชา และต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๘๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ก็ได้ลาวมาเพิ่ม และระหว่าง ค.ศ. ๑๘๒๖- ๑๘๒๘ (พ.ศ. ๒๓๖๙-๒๓๗๑) นอกจากประเทศที่กล่าวมาแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นมหาอำนาจใหม่ที่สนใจครอบครองอาณานิคมในโพ้นทะเล

นอกจากมหาอำนาจตะวันตก ประเทศญี่ปุ่นนับเป็นประเทศเดียวในทวีปเอเชียที่ดำเนินนโยบายล่าอาณานิคมอย่างจริงจัง ใน ค.ศ. ๑๙๐๔ (พ.ศ. ๒๔๔๗) ประเทศญี่ปุ่นทำสงครามกับประเทศรัสเซีย จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นได้ครอบครองเกาะซัคคารินทางด้านใต้ และเข้าไปสร้างอิทธิพลของตนในประเทศเกาหลีและแมนจูเรียแทนประเทศรัสเซีย นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๑ (พ.ศ. ๒๔๗๔) เป็นต้นไป ประเทศญี่ปุ่นขยายอิทธิพลเข้าไปในประเทศจีนจนสามารถยึดหนานจิงได้ใน ค.ศ. ๑๙๓๘ (พ.ศ. ๒๔๘๑) หลังจากเข้าเป็นสมาชิกสนธิสัญญาไตรภาคีกับประเทศเยอรมนี และประเทศอิตาลี (Tripartite Pact) หรือที่เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่าแกนอักษะ (Axis Powers) ใน ค.ศ. ๑๙๔๐ (พ.ศ. ๒๔๘๓) และเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศญี่ปุ่นขยายอิทธิพลครอบครองดินแดนทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ต้อนคืนดินแดนเหล่านี้เมื่อแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๙๔๕ (พ.ศ. ๒๔๘๘) และตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศสหรัฐอเมริกา

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จบสิ้นลง ประเทศมหาอำนาจตะวันตกต่างอ่อนแอลงเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจในช่วงหลังสงคราม ในขณะที่ฝ่ายชาติที่ถูกยึดครองเป็นอาณานิคมมองเห็นการเอารัดเอาเปรียบในการถูกยึดครองชัดเจนขึ้น และได้อาศัยโอกาสที่ชาติเจ้าอาณานิคมอ่อนแอลงนี้ ทำการเรียกร้องเอกราช ซึ่งการเรียกร้องเอกราชเกิดขึ้นพร้อมกันหลายพื้นที่ทั่วโลก เช่น ในแอฟริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ ในบางพื้นที่เป็นการเรียกร้องเอกราชแบบสงบ แต่ในบางพื้นที่ เป็นเหตุการณ์รุนแรง เจ้าอาณานิคมได้ใช้กำลังทางทหารเข้าปราบปรามผู้เรียกร้องเอกราชจนกลายเป็นสงครามปลดแอกตามาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในหลายพื้นที่ อย่างไรก็ตามประเทศอาณานิคมต่างๆ เริ่มได้รับเอกราชตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ จบลง^{๖๗}

จากการเข้ามาของลัทธิล่าอาณานิคม จะพบว่า ฝรั่งเศสได้เข้ามาแทรกแซงอาณาจักรลาว ในปี ค.ศ. ๑๘๖๑ (พ.ศ. ๒๔๐๔) ในรูปของคณะสำรวจและค่อยๆพัฒนาขึ้นมาเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้ครอบงำ และผู้ครอบครองในที่สุด ซึ่งในขณะนั้น ฝรั่งเศสได้เจรจากับอาณาจักรกัมพูชา รับเอากัมพูชาเป็นรัฐอยู่ในการคุ้มครองของฝรั่งเศส ทำให้ประเทศไทยต้องเสียดินแดนกัมพูชาให้กับฝรั่งเศส เนื่องจากกัมพูชานั้นมีสถานะเป็นประเทศราชซึ่งมีสิทธิในการเจรจาต่อรองทำสัญญาอย่างไรก็ได้ จากเหตุการณ์ดังกล่าว ใน

^{๖๗} สรุปรูปจาก คัททิยากร ศศิธรรมาศ, ลัทธิล่าอาณานิคม, สถาบันพระปกเกล้า, แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php> เข้าถึงวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓

ปี ค.ศ.๑๘๘๑ (พ.ศ.๒๔๓๔) อาณาจักรสยามจึงจัดการปกครองลาวขึ้นใหม่อย่างเร่งด่วนที่สุด โดยได้รวบรวมหัวเมืองต่างๆเข้าด้วยกันแล้ว แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ หัวเมืองใหญ่ๆ คือ ๑.หัวเมืองลาวกาว ๒.หัวเมืองลาวลาวพวน ๓.หัวเมืองลาวกลาง ๔. หัวเมืองลาวฟุงขาว และ ๕.หัวเมืองลาวฟุงดำ และต่อมาฝรั่งเศสได้พยายามที่จะเข้ายึดอาณาจักรลาวแต่เนื่องจากอาณาจักรลาวได้แปรสภาพเป็นหัวเมืองที่ขึ้นตรงต่อสยามแล้ว จึงทำให้ฝรั่งเศสตัดสินใจส่งกองทัพเข้าบีบบังคับสยามให้ยอมสละดินแดนของอาณาจักรลาวให้เป็นรัฐอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส แต่เมื่อเจรจากันแล้ว ผลการเจรจาสยามจึงยินยอมให้แบ่งอาณาจักรลาวออกเป็น ๒ ส่วนโดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเขตแบ่งอาณาเขตระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในปี ค.ศ.๑๘๙๓ (พ.ศ.๒๔๓๖)

๔.๓.๖ สภาพเหตุการณ์การต่อสู้เพื่อปลดแอกและเปลี่ยนแปลงการปกครอง

เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองลาว(ล้านช้าง) ทำให้ลาว(ล้านช้าง)กลายเป็นแคว้นหนึ่งของสหภาพอินโดจีนซึ่งมีข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสเป็นผู้บังคับบัญชา ลาวมีผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสปกครองอยู่เวียงจันทน์ การปกครองส่วนกลางมีฝรั่งเศสเป็นหัวหน้ากอง ส่วนการปกครองส่วนภูมิภาคมี ๑๐ แขวง ทุกแขวงมีเจ้าแขวงฝรั่งเศสปกครอง มีเจ้าเมืองลาว(ล้านช้าง) ซึ่งผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสเป็นผู้แต่งตั้ง อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสไม่ยอมให้กษัตริย์ที่หลวงพระบางมีฐานะเป็นประมุขของลาวทั้งหมดแม้กระทั่งในเชิงสัญลักษณ์ ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นในยุโรป และประเทศฝรั่งเศสแพ้สงคราม ทำให้อำนาจอินโดจีนอ่อนลง ในช่วงดังกล่าวญี่ปุ่นได้เข้ามาครอบครองลาวและชาวลาถูกเกณฑ์แรงงานและภาษีหนักกว่าเดิม ทำให้เกิดขบวนการลาวอิสระต่อต้านจักรวรรดินิยม แต่ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ฝรั่งเศสได้ส่งกองทัพกลับเข้ามาในลาวอีกครั้งและปกครองลาวได้ระยะหนึ่งก็ถูกกดดันจากประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อให้ลาวได้รับเอกราช ซึ่งขณะเดียวกันประเทศอื่นในอินโดจีนก็อยู่ระหว่างช่วงเรียกร้องเอกราช โดยกองทัพเวียดนามได้เปิดฉากโจมตีเวียดนามพูซึ่งเป็นขุมกำลังที่ใหญ่ที่สุดของฝรั่งเศสในอินโดจีนอย่างดุเดือด จนฝรั่งเศสต้องยอมจำนนในวันที่ ๘ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๔ (พ.ศ.๒๔๙๗) หลังจากวันนั้นฝรั่งเศสได้ถอนตัวออกจากอินโดจีนอย่างสิ้นเชิงตามสนธิสัญญาเจนีวา

ประเทศลาวได้รับเอกราชและมีวิถีแห่งประชาธิปไตยในช่วงระยะเวลาสั้นๆ นั้นคือ มีการเลือกตั้งและมีรัฐบาลบริหารประเทศ แต่ความแตกแยกทางการเมืองภายในของผู้นำอย่างรุนแรงเป็น ๒ ขั้วใหญ่ ได้แก่ ฝ่ายขวามีเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลาง โดยมีมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาสนับสนุน อีกฝ่ายคือ ฝ่ายซ้ายหรือขบวนการปะเทดลาว มีประเทศสังคมนิยมสนับสนุนโดยเฉพาะเวียดนาม หลังจากทีสหรัฐอเมริกาถอนกองกำลังจากอินโดจีน สมรภูมิในอินโดจีนจึงสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประกอบกับเกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมือง ฝ่ายปะเทดลาวซึ่งเป็นฝ่ายซ้ายจึงได้ยึดอำนาจทางทหารและยึดอำนาจการปกครองลาวได้อย่างเบ็ดเสร็จ โดยการจัดตั้งรัฐบาลภายใต้พรรคประชาชนปฏิวัติลาว เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๕ (พ.ศ.๒๕๑๘) เป็นการเปลี่ยน

ระบอบการปกครองจากราชอาณาจักรลาวเป็นการปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในชื่อ “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” มีเจ้าสุภานุวงศ์ เป็นประธานประเทศ และท่านไกสอน พมวิหาน เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของลาวประกาศใช้เมื่อปี ค.ศ.๑๙๙๑ (พ.ศ. ๒๕๓๔) ซึ่งกำหนดให้ลาวเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมที่มีลัทธิมาร์กซ-เลนิน (Marxism-Leninism) เป็นพื้นฐานด้านอุดมการณ์และมีพรรคการเมืองพรรคเดียวเป็นองค์กรชั้นนำประเทศ คือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว โดยทางการลาวเรียกระบอบการปกครองตนเองว่า “ระบอบประชาธิปไตยประชาชน”^{๖๘}

จากสภาพการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า อาณาจักรล้านช้างภายหลังเมื่อแตกแยกเป็น ๓ อาณาจักรแล้วเพียงไม่นานก็อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐอื่น โดยดำรงอยู่ในฐานะเป็นประเทศราชมา เป็นระยะเวลา ๑๙๖ ปี โดยเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยามเป็นระยะเวลา ๑๑๔ ปี (ค.ศ.๑๗๗๙-๑๘๙๓ หรือ พ.ศ.๒๓๒๒-๒๔๓๖) เป็นรัฐภายใต้อารักขาหรือเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส เป็น ระยะเวลา ๖๑ ปี (ค.ศ.๑๘๙๓-๑๙๕๔ หรือ พ.ศ.๒๔๓๖-๒๔๙๗) และต้องอยู่ภายใต้การยึดครองของ ประเทศญี่ปุ่น ต่อต่อสู้เพื่อปลดแอกจากประเทศผู้ล่าอาณานิคมอย่างสหรัฐอเมริกาและเพื่อแสวงหา รูปแบบการปกครองที่เหมาะสม อีกเป็นระยะเวลา ๒๐ ปี (ค.ศ.๑๙๕๔-๑๙๗๕ หรือ พ.ศ.๒๔๙๗-๒๕๑๘) อันเป็นการสิ้นสุดระบอบการปกครองด้วยกษัตริย์และสิ้นสุดความเป็นอาณาจักรล้านช้าง อย่างสิ้นเชิง

ลำดับกษัตริย์และผู้ปกครองลาวสมัยอาณาจักรล้านช้าง ๓ อาณาจักร^{๖๙}

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์				
๑	พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ (เจ้าไชยองค์เว้)	๒๘	๑๗๐๒-๑๗๓๐ (๒๒๔๕-๒๒๗๓)	-โอรสของเจ้าชมพูที่อพยพไปอยู่เมืองเว้ -ถูกเจ้ากิงกีศราชโอรสของเจ้าราชบุตรและเป็นนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเชื้อสายมาจากกษัตริย์เมืองเชียงรุ่ง ก่อกบฏเข้ายึดเมืองหลวงพระบางและยกทัพเข้ามาตีเมืองเวียงจันทน์
	แบ่งอาณาจักร		๑๗๐๗ (๒๒๕๐)	-อาณาจักรแบ่งออกเป็น ๒ อาณาจักร คือ

^{๖๘} สรุปรจาก ฉันทย์ชนก นาควิโรจน์, ประวัติศาสตร์ลาวฐานข้อมูลสังคม-วัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒ ๖.ค.๒๕๕๙,แหล่งที่มา:[https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject. php?c_id= 4&sj_id =40](https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c_id= 4&sj_id =40),สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓

^{๖๙} อ้างแล้ว, บุนมี เทบสีเมือง (ไพฑู ธูธา ผู้แปล), ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม ๑:การตั้งถิ่นฐานและสถาปนาอาณาจักร,หน้า ๑๘๗.

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
	เป็น ๒ อาณาจักร			อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและ อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์
๒	พระมหาธรรมมิก ราชจักรพรรดิภูมิ นทราธิราช/เจ้า องค์ลอง	๑๐	๑๗๓๐-๑๗๔๐ (๒๒๗๓-๒๒๘๓)	-พระราชโอรสของพระเจ้าไชยองค์เว้ -ถูก“ท้าวทอง”ที่เป็นอุปราชทำการชิงราช บัลลังก์
	แบ่งอาณาจักร เป็น ๓ อาณาจักร		๑๗๓๘ (๒๒๘๑)	-เกิดความวุ่นวายที่เวียงจันทน์ มีการแยกตัว ไปสร้างอาณาจักรใหม่ที่นครจำปาสัก
๓	พระโพธิสัท ธรรมิกราชาไชย จักรพรรดิภูมิ นทราธิราช/อุปราช ทอง	๑๑	๑๗๔๐-๑๗๕๑ (๒๒๘๓-๒๒๙๔)	-เป็นพระอนุชาร่วมมารดาเดียวกันกับพระ เจ้าไชยองค์เว้ -สวรรคตเมื่อ ๒๒๙๔ รวมเวลาครองราชย์ ทั้งหมด ๑๑ ปี ^{๗๐}
๔	พระมหาบุญญ ไชยเชษฐาธิราช/ พระเจ้าสิริบุญ สาร	๒๖	๑๗๕๑-๑๗๗๙ (๒๒๙๔-๒๓๒๒)	-พระโอรสของเจ้าองค์ลอง -ขัดแย้งกับพระวรวรพิตาดและตามปราบพระว รพิตาที่ดอนมดแดง(อุบลราชธานี)ซึ่งอยู่ในเขต ของสยาม -เจ้ากรุงธนบุรีได้นำทัพเข้ารุกราน
		๑๑๔	๑๗๗๙-๑๘๙๓ (๒๓๒๒-๒๔๓๖)	-ตกเป็นเมืองขึ้นสยาม -ถูกบังคับให้ส่งส่วยต่อสยาม -ราชวงศ์ ประชาชน และทรัพย์สินถูกกวาดต้อน ขนย้ายจากเวียงจันทน์มาสยามจำนวนมาก
๕	เจ้านันทเสน	๑๒	๑๗๘๒-๑๗๙๕ (๒๓๒๕-๒๓๓๘)	-พระราชโอรสในพระเจ้าสิริบุญสาร
๖	เจ้าอินทวงค์	๘	๑๗๙๖-๑๘๐๓ (๒๓๓๙-๒๓๔๖)	-พระราชโอรสในพระเจ้าสิริบุญสารและเป็น พระราชอนุชาในเจ้านันทเสน

^{๗๐} อ่างแก้ว, สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์, ลำดับกษัตริย์ลาว, หน้า ๒๒๙.

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๗	เจ้าอนุวงศ์หรือ พระเจ้าไชย เชษฐาธิราชที่ ๓	๒๔	๑๘๐๓-๑๘๒๗ (๒๓๔๖-๒๓๗๐)	-พระราชโอรสในพระเจ้าศิริบุญสาร -พระราชอนุชาในพระเจ้านันทเสนและพระเจ้าอินทวงศ์, -เจ้าอนุวงศ์ทำศึกกับสยามเพื่อกอบกู้เอกราช แต่ไม่สำเร็จ จึงถูกจับไปกรุงเทพฯและ สวรรคตในปี ค.ศ.๑๘๒๘ (พ.ศ.๒๓๗๑)
				-สิ้นวงศ์กษัตริย์เวียงจันทน์ หลังพระองค์ พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากไทย แต่ไม่สำเร็จ
อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก				
๑	เจ้าสร้อยศรี สมุทรพุทธางกูร หรือ เจ้าหน่อ กษัตริย์	๒๕	๑๗๑๓-๑๗๓๘ (๒๒๕๖-๒๒๘๑)	-โอรสของพระนางสุมังคลา, นั้ดดาของพระ เจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช -พระนางสุมังคลาหลบหนีออกมาจากเมือง เวียงจันทน์โดยอาศัยบุญญาธิการของพระครู ยอดแก้วหรือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ขณะทรงพระครรภ์ -ราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาสัก โดยประกาศเป็นเอกราชไม่ขึ้นกับอาณาจักร ลาวเวียงจันทน์
๒	เจ้าไชยะกุมาร	๕๓	๑๗๓๘-๑๗๙๑ (๒๒๘๑-๒๓๓๔)	-พระราชโอรสของพระเจ้าสร้อยศรีสมุทร พุทธางกูร
			๑๗๗๙(๒๓๒๒)	-ตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม
๓	เจ้าวิไชยขัตติยะ วงศ์	๑๖	๑๗๙๑-๑๘๐๗ (๒๓๓๔-๒๓๕๐)	-บุตรพระตาเมืองหนองบัวลำภู เชื้อสายเจ้า ปางคำเมืองเชียงรุ่ง ได้ปกครองจำปาสักจาก ความชอบในการปราบปรามกบฏฮ้ายเชียง แก้ว
๔	เจ้าหมาน้อย	๖	๑๘๑๓-๑๘๑๙ (๒๓๕๖-๒๓๖๒)	-โอรสของอุปราชสุริโย -พระราชนัดดาในพระเจ้าสร้อยศรีสมุทร พุทธางกูร
๕	เจ้าราชบุตร(โย้)	๘	๑๘๑๙-๑๘๒๗	-พระราชโอรสในเจ้าอนุวงศ์

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
			(๒๓๖๒-๒๓๗๐)	-มีความชอบจากการปราบกบฏอ้ายสาเขียว โจ่ง จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้านครจำปาสัก -ร่วมกับเจ้าอนุวงศ์ประกาศแยกตัวเป็นอิสระ จากสยาม
๖	เจ้าฮุย	๑๒	๑๘๒๘-๑๘๔๐ (๒๓๗๑-๒๓๘๓)	-พระราชนัดดาในพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมาร
๗	เจ้านาก	๑๐	๑๘๔๑-๑๘๕๑ (๒๓๘๔-๒๓๙๔)	พระเชษฐาของเจ้าฮุย
๘	เจ้ายุติธรรมธร (คำใหญ่)	๖	๑๘๕๖-๑๘๖๒ (๒๓๙๙-๒๔๐๕)	พระราชโอรสในเจ้าฮุย
๙	เจ้ายุติธรรมธร (คำสุก)	๓๙	๑๖๒๘-๑๙๐๑ (๒๔๐๕-๒๔๔๔)	-พระราชโอรสในเจ้าฮุย พระราชอนุชาในเจ้า ยุติธรรมสุนทร (คำใหญ่)
๑๐	เจ้าราชดิศัย (หยุย)	๔๕	๑๙๐๑-๑๙๔๖ (๒๔๔๔-๒๔๘๙)	-พระราชโอรสในเจ้ายุติธรรมธร (คำสุก ณ จำปาศักดิ์) -เกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส ฝ่ายอาณาจักร สยามได้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๙๐๓ (พ.ศ.๒๔๔๖) -ฝรั่งเศสลดฐานะเป็นผู้ว่าราชการนครจำปาสัก
๑๑	เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก	-	๑๙๔๖ (๒๔๘๙)	-โอรสของพระราชโอรสของเจ้าราชดิศัย (หยุย) -อาณาจักรล้านช้างจำปาสักมีฐานะเป็น อาณานิคมของฝรั่งเศสได้ถูกรวมเป็น อาณาจักรเดียวและลดสถานะราชวงศ์ลงโดย ให้มีเพียงราชวงศ์เดียว คือ ราชวงศ์ของ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง -กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์จำปาสัก
			๑๙๔๖ (๒๔๘๗)	รวมลาวเหนือ-ใต้เป็นอาณาจักรเดียวกัน ขึ้นกับราชวงศ์หลวงพระบางภายใต้คุ้มครอง ของฝรั่งเศส

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง				
๑	เจ้ากิงกิศราช	๖	๑๗๐๗-๑๗๑๓ (๒๒๕๐-๒๒๕๖)	-พระราชนัดดาในพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช
๒	เจ้าองค์นก	๑๐	๑๗๑๓-๑๗๒๓ (๒๒๕๖-๒๒๖๖)	-พระราชโอรสในเจ้าอินทรกุมาร เชื้อสายกษัตริย์เมืองเชียงรุ่ง
๓	เจ้าอินทะโสสม	๒๖	๑๗๒๓-๑๗๔๙ (๒๒๖๖-๒๒๙๒)	-พระราชอนุชาในเจ้ากิงกิศราช
๔	เจ้าอินทรวงศ์			-ราชโอรสองค์ที่ ๙ ของเจ้าอินทะโสสม -เป็นแม่ทัพออกรบกับญวนและทรงรบชนะเหล่าเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญเจ้าอินทรวงศ์ขึ้นครองราชสมบัติ -อยู่ได้ ๘ เดือนจึงสละราชสมบัติถวายให้แก่เจ้าโชติกะ
๕	เจ้าโชติกะ	๒๑	๑๗๕๐-๑๗๗๑ (๒๒๙๓-๒๓๑๔)	-ราชโอรสองค์ที่ ๑ ของเจ้าอินทะโสสม -พม่าเข้ามารุกรานอาณาจักร แต่เจ้าโชติกะทรงพากันหนีรอดมาได้ -สละราชสมบัติให้เจ้าสุริยวงศาขึ้นครองราชย์แทน
๖	เจ้าสุริยวงศา	๒๐	๑๗๗๑-๑๗๙๑ (๒๓๑๔-๒๓๓๔)	-พระโอรสองค์ที่ ๘ ของเจ้าอินทะโสสม -ถูกพม่าจับตัวไปพร้อมกับไพร่พลจำนวนหนึ่ง -แสดงความสามารถและเป็นแม่ทัพให้กับพม่าไปชิงเมืองอื่นๆและปลดแอกจากพม่าได้ -ยกทัพกลับมาที่หลวงพระบางและเจรจากับเจ้าโชติกะ -เจ้าโชติกะสละราชสมบัติให้ -นำทัพเข้าช่วยเจ้ากรุงธนบุรีทำสงครามกับอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์
			๑๗๗๙ (๒๓๒๒)	ถูกบังคับให้เป็นหัวเมืองขึ้นส่งส่วยให้สยาม
๗	เจ้าอนุรุฑ	๒๖	๑๗๙๑-๑๘๑๗	-พระโอรสองค์ที่ ๒ ของเจ้าอินทะโสสม

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
			(๒๓๓๔-๒๓๖๐)	-พระเชษฐาของเจ้าสุริยวงศา -ถูกกล่าวหาว่าไม่ภักดีต่อสยามจึงถูกส่งลงไป ขังที่กรุงเทพฯ อยู่ ๔ ปี ได้เสด็จกลับมาขึ้น ครองราชย์ตามเดิม
๘	เจ้ามณฑาทูราช	๑๙	๑๘๑๗-๑๘๓๖ (๒๓๖๐-๒๓๗๙)	-ราชโอรสของเจ้านุรุช -ได้เสด็จลงไปกรุงเทพฯ เพื่ออุปสมบทต่อ หน้าพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย
๙	เจ้าสุขเสิม	๑๓	๑๘๓๗-๑๘๕๐ (๒๓๘๐-๒๓๙๓)	-ราชโอรสของเจ้ามณฑาทูราช
๑๐	เจ้าจันทะราช	๒๐	๑๘๕๒-๑๘๗๒ (๒๓๙๕-๒๔๑๕)	-ราชโอรสองค์ที่ ๒ ของเจ้ามณฑาทูราช
๑๑	เจ้าอู่คำ	๑๗	๑๘๗๒-๑๘๘๙ (๒๔๑๕-๒๔๓๒)	-ราชโอรสองค์ที่ ๔ ของเจ้ามณฑาทูราช -เกิดกบฏฮ่อขึ้น จึงหนีไปอยู่ที่เมืองปากลาย -รัฐบาลสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งกองทัพมาปราบ
๑๒	เจ้าคำสุก(พระ เจ้าสีกริน)	๑๕	๑๘๘๙-๑๙๐๔ (๒๔๓๒-๒๔๔๗)	-ราชโอรสของเจ้าอู่คำ -เกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส รัฐบาลสยาม ได้ยอมยกดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทั้งหมดให้แก่รัฐบาลฝรั่งเศส
			๑๘๙๓(๒๔๓๖)	อาณาจักรลาวถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน -ฝั่งขวาแม่น้ำโขงขึ้นกับสยาม -ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงขึ้นกับฝรั่งเศส
๑๓	เจ้าศรีสว่างวงศ์	๕๕	๑๙๐๔-๑๙๕๙ (๒๔๔๗-๒๕๐๒)	-ราชโอรสของเจ้าคำสุก
๑๔	เจ้าศรีสว่าง วัฒนา	๑๖	๑๙๕๙-๑๙๗๕ (๒๕๐๒-๒๕๑๘)	-ราชโอรสของเจ้าศรีสว่างวงศ์
			๑๙๗๕(๒๕๑๘)	-สถาปนาเป็นระบอบสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ ๒

ที่	พระนามกษัตริย์	เวลา (ปี)	ค.ศ.(พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
				ธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๕

๔.๓.๗ วิเคราะห์การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

เอส.เอส.อนาคามี (S.S.Anacamee)^{๗๑} ได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการล่มสลายแห่งรัฐ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัย คือ

๑) ปัจจัยภายนอก(รัฐ) ได้แก่ (๑) รัฐอื่นหรืออริราชศัตรู โดยมีสาเหตุสำคัญของสงครามระหว่างรัฐมีอยู่ ๒ สาเหตุใหญ่ๆ คือ ๑) อำนาจ ๒) ผลประโยชน์ และ (๒) ภัยธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งส่วนสามที่จะทำให้ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแผ่นดินหรือรัฐเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว

๒) ปัจจัยภายใน (รัฐ) ได้แก่ (๑) ประชาชนขาดคุณภาพและแตกความสามัคคี (๒) ขาดความมั่นคงทางการเมือง (๓) ขาดความมั่นคงทางการทหาร (๔) ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (๕) เกิดสงครามกลางเมือง (ก่อการกบฏ) (๖) สังคมขาดจริยธรรมอย่างรุนแรง และ (๗) กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์

จากแนวคิดของ เอส.เอส.อนาคามีนี้ ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์สาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง พร้อมกับนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนำมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสารที่ได้ศึกษาค้นคว้า ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๑) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะรัฐอื่นหรืออริราชศัตรูรุกราน

โดยพื้นฐานของการสร้างรัฐในยุคโบราณนั้น การสร้างรัฐนั้นมักเกิดจากการรวบรวมเป็นกองกำลังตามลักษณะของทฤษฎีพลังกำลัง (Force Theory)^{๗๒} และมีการสืบทอดเชื้อสายเครือญาติกันมาในระบอบวรรณะศักดินาหรือชนชั้น^{๗๓} ตั้งเป็นระบอบราชาธิปไตยสืบทอดกันมาจนเป็นระบอบธรรมเนียมปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสังคมยุคนั้นๆ^{๗๔} เมื่อรัฐนั้นมีความมั่นคงแข็งแรงดีแล้ว

^{๗๑} เอส.เอส.อนาคามี (S.S.Anacamee), **ศัตรูแห่งรัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: สยามมิส พับลิชชิง เฮ้าส์. ๒๕๕๓), หน้า ๔๖-๕๗.

^{๗๒} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

^{๗๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๗๔} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

ยอมเป็นที่เกรงขามของรัฐใกล้เคียง และเพื่อลดความขัดแย้งรัฐต่างๆ จึงใช้วิธีการสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างกันหรืออาจยอมเป็นรัฐอยู่ภายใต้การคุ้มครองของรัฐที่แข็งแกร่งกว่าโดยยินยอมส่งส่วยภาษีให้กับรัฐที่แข็งแกร่งกว่า แต่เมื่อรัฐนั้นเกิดความอ่อนแออันเนื่องมาจากความขัดแย้งกันภายในรัฐหรือขาดผู้นำที่เข้มแข็งแล้วรัฐนั้นยอมถูกรุกรานและอาจต้องตกเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราชของรัฐอื่นได้เช่นเดียวกัน

การก่อกำเนิดของอาณาจักรล้านช้างเกิดจากเจ้าฟ้าจ๋ม ซึ่งทรงรวบรวมและสถาปนาเป็นอาณาจักรขึ้นโดยรวบรวมรัฐอื่นเข้ามาอยู่ภายใต้อาณัติ^{๗๕} โดยใช้วิธี (๑) การทำสงคราม (๒) การให้แสดงความสวามิภักดิ์^{๗๖} พร้อมกับการสร้างสัมพันธไมตรีกับรัฐอื่นที่มีพลังกำลังเท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกัน^{๗๗} อาณาจักรล้านช้างได้ถูกรัฐอื่นรุกรานหลายครั้งซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ คือ

๑) อาณาจักรเวียงจันทน์ครั้งที่ ๑ ในสมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว (ค.ศ. ๑๔๓๘-๑๔๘๐ หรือ พ.ศ. ๑๙๘๑-๒๐๒๓)

๒) การรุกรานของอาณาจักรพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง ได้รุกรานอาณาจักรล้านช้างจนต้องเสียอาณาจักรล้านนา(เชียงใหม่)ให้กับอาณาจักรพม่า และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (ค.ศ. ๑๕๕๐-๑๕๗๑ หรือ พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๑๑๔) เจ้าผู้ครองอาณาจักรล้านช้างต้องย้ายเมืองหลวงจากเมืองหลวงพระบางมาตั้งอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ ในปี ค.ศ. ๑๕๖๐ (พ.ศ. ๒๑๐๓) และได้ถูกอาณาจักรพม่ารุกรานและทำสงคราม จำนวน ๓ ครั้ง และได้เสียเอกราชให้กับอาณาจักรพม่า ในสงครามครั้งที่ ๓ ในปี ค.ศ. ๑๕๗๕ (พ.ศ. ๒๑๑๘) และตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพม่าเป็นระยะเวลา ๒๔ ปี

๓) การรุกรานของอาณาจักรสยามในสมัยที่อาณาจักรล้านช้างได้แตกออกเป็น ๓ อาณาจักรในปี ค.ศ. ๑๗๗๙ (พ.ศ. ๒๓๒๒) และตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสยามเป็นระยะเวลา ๑๑๔ ปี (ค.ศ. ๑๗๗๙-๑๘๙๓ หรือ พ.ศ. ๒๓๒๒-๒๔๓๖)

๔) การรุกรานของประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าจักรวรรดินิยม ต้องเป็นรัฐภายใต้อารักขาหรือเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส เป็นระยะเวลา ๖๑ ปี (ค.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๕๔ หรือ พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๙๗)

๕) ต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของประเทศญี่ปุ่น และต้องต่อสู้เพื่อปลดแอกจากประเทศผู้ล่าอาณานิคมอย่างสหรัฐอเมริกาและเพื่อแสวงหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมอีกเป็น

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระอ่อนแก้ว กิตติภทโท, เจ้าอาวาสวัดพระโอ เจ้าคณะแขวงหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว, เมื่อวันที่ ๒๖ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๗๗} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

ระยะเวลา ๒๐ ปี (ค.ศ.๑๙๕๔-๑๙๗๕ หรือ พ.ศ.๒๔๙๗-๒๕๑๘) อันเป็นการสิ้นสุดระบอบการปกครองด้วยกษัตริย์และสิ้นสุดความเป็นอาณาจักรล้านช้างอย่างสิ้นเชิง^{๗๘}

ซึ่งมีสาเหตุสำคัญของสงครามระหว่างรัฐมีอยู่ ๒ สาเหตุใหญ่ๆ คือ

๑) อำนาจ เนื่องจากโดยปกติแล้ว รัฐที่มีอำนาจและพลังกำลังที่สูงกว่ามักจะรุกรานรัฐที่อ่อนแอกว่าเสมอ โดยถือว่า การที่รัฐจะมีศักยภาพที่สูงนั้นต้องเป็นรัฐที่มีบารมีสูงอันเกิดจากบุญญาบารมีของผู้ปกครองรัฐในแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะเห็นได้ว่า รัฐในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้จะมีการปกครองด้วยระบบกษัตริย์และยึดคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์เกี่ยวกับพระเจ้าจักรพรรดิ^{๗๙} หากในสมัยใดก็ตาม รัฐใดมีกษัตริย์ที่เก่งกล้าสามารถ มีการปกครองที่เข้มแข็ง รัฐนั้นย่อมมีบารมีที่แผ่ไพศาล กษัตริย์ในรัฐอื่นย่อมเกรงขามและพร้อมที่จะส่งเครื่องราชบรรณาการมามอบให้เป็นประจำ และอาจจะมีแนวทางในการรักษาสัมพันธ์อันดีระหว่างกันโดยการไม่มีการเบียดเบียนกัน โดยการผูกญาติกันโดยการให้มีการแต่งงานกันให้เป็นฉันท์เครือญาติ^{๘๐} แต่ถ้าหาเมื่อใดก็ตาม กษัตริย์พระองค์นั้นสวรรคตหรือล้มตายลงไปและมีรัชทายาทที่อ่อนแอ ก็ย่อมส่งผลให้กษัตริย์ในรัฐอื่นหมดความเกรงขามและพร้อมที่จะแยกตัวเป็นอิสระได้ตลอดเวลา

๒) ผลประโยชน์ อาณาจักรล้านช้างมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ และทรัพยากร เช่น สัตว์ป่า สิ่งของหายาก แร่ทอง แร่ตะกั่วต่างๆ จำนวนมาก^{๘๑} ทั้งนี้อาจรวมถึงการค้าขายทาสด้วย จึงเป็นเหตุรัฐอื่นเข้ามารุกราน และมีการเก็บส่วยภาษีโดยเจ้าของประเทศผู้รุกราน ส่วนผู้ถูกรุกรานก็ต้องดำเนินการส่งส่วยให้ตามที่ต้องการ และไม่ว่าประเทศผู้รุกรานจะเป็นผู้ใดก็ตาม ประเทศนั้นก็เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์เสมอ^{๘๒} ซึ่งในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาบางรัฐที่บางรัฐที่พ่ายแพ้แล้วก็สามารถจะ

^{๗๘} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

^{๗๙} สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๐} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ตีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูัสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูภักตจันทโชติ,เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมล้านช้าง, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

กอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้ แต่บางรัฐก็ล่มสลายไปตลอดกาล^{๘๓} ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความมุ่งมั่นของประชาชน^{๘๔}

๒) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะการเคลื่อนย้ายของประชาชนและความสามัคคี

จากการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างจะพบว่า คุณภาพของประชาชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับรัฐ เมื่อรัฐมีความเจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง รัฐนั้นย่อมเป็นที่ดึงดูดให้ประชาชนได้พัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า ในทางตรงกันข้ามเมื่อรัฐไม่มีความเจริญก้าวหน้าและล่าหลัง ประชาชนในรัฐนั้นก็พากันหลบหนีออกจากรัฐ จากสภาวะการณ์ที่อาณาจักรล้านช้างได้ตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐผู้รุกราน การเกิดสงคราม^{๘๕} การแย่งชิงอำนาจ และการขัดแย้งกันภายในรัฐ^{๘๖} ทุกเหตุการณ์ย่อมส่งผลให้เกิดการล้มตายของประชาชนในรัฐ ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ^{๘๗} จึงเป็นเหตุทำให้คุณภาพของประชาชนโดยรวมมีความเสื่อมถอยไปด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ในขณะที่อาณาจักรล้านช้างได้ตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐอื่น เช่น อาณาจักรพม่า และอาณาจักรสยาม นั้น จะมีการใช้กำลังอพยพและกวาดต้อนประชาชนภายในอาณาจักรเพื่อไปเป็นเชลยในอาณาจักรของตน^{๘๘} เช่น อาณาจักรล้านช้างได้ถูกอาณาจักรพม่ารุกรานและได้ทำการกวาดต้อนชาวเมืองและเชื้อพระวงศ์กลับไปยังพม่าเป็นจำนวนมาก และในสมัยที่อาณาจักรสยามได้เข้ามายึดเอาอาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักรเป็นประเทศราชนั้น ก็จะมีการกวาดต้อนประชาชนในอาณาจักรกลับไปอยู่ในเขตอาณาจักรสยามเป็นจำนวนมาก^{๘๙} เช่นกัน จะเห็นได้จากในสมัยเจ้าอนุวงศ์

^{๘๓} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๔} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๕} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๖} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๗} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๘} สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๘๙} สัมภาษณ์ พ่อทิน ทองปั้น, ประชาชนชาวบ้าน บ้านหนองแขง ตำบลสานตม อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

ได้เคยขอประชาชนชาวเวียงจันทน์ที่เคยถูกเกณฑ์ไปอยู่ในเขตอาณาจักรสยามให้กลับมาอยู่ที่นครเวียงจันทน์^{๙๐} จากพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงสยาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการขาดความสามัคคีของประชาชนในอาณาจักรนี้เกิดจากชาติกำเนิดและการขึ้นนำของชนชั้นนำในสังคมยุคนั้นๆ การแตกความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ถือพวกพ้อง และไม่ยอมรับในกันและกันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนในรัฐไม่มีความมั่นคงและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด^{๙๑}

๓) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะขาดความมั่นคงทางการเมือง ทางการทหาร และทางเศรษฐกิจ

ความมั่นคงด้านการเมืองนั้น สืบเนื่องจากรัฐบาลและผู้นำ คือศูนย์กลางหรือตัวแทนของกระบวนการทางการเมืองของอาณาจักรล้านช้างขาดความมั่นคง ไม่มีเสถียรภาพ^{๙๒} เนื่องจากมีการทะเลาะเบาะแว้ง แก่งแย่งชิงดีพร้อมที่จะเข้าแย่งชิงโอกาสหรือผลประโยชน์เสมอ^{๙๓} ดังจะเห็นได้จากในปี ค.ศ.๑๔๒๘-๑๔๓๘ (พ.ศ.๑๙๗๑-๑๙๘๑) ยุคของพระนางแก้วพิมพามหาราชเทวี(สันนิษฐานว่าเป็นพระชนิษฐาของพระยาสามแสนไทภูวนาท) ร่วมกับแสนหลวงเชียงลอ หัวหน้าทหารรักษาความสงบในเขตพระนครหลวงเชียงทองคุมอำนาจเป็นผู้ว่าราชการปกครองบ้านเมือง ทำให้เกิดความปั่นป่วนอยู่นาน ๑๐ ปี มีกษัตริย์ถูกปลงพระชนม์ไป ๗ พระองค์ นอกจากนี้ ยังสังเกตได้ว่า ความมั่นคงและความสงบของอาณาจักรล้านช้างนี้ส่วนมากเกิดจากความปรีชาสามารถของกษัตริย์ที่มีระยะเวลาการครองราชย์ที่ยาวนานเป็นระยะเวลามากกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป และส่วนมากการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ในอาณาจักรล้านช้างจะมีระยะเวลาน้อย กล่าวคือ ขึ้นครองราชย์ได้เพียงไม่ถึง ๐ - ๑๐ ปีก็สวรรคตหรือถูกก่อการกบฏแย่งชิง

^{๙๐} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒

^{๙๑} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ตีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระครูบุญชยากร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวัดดี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการนำเอาวัฒนธรรมล้านช้างไปใช้ในการพัฒนาสังคม, เมื่อวันที่ ๔ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

^{๙๓} สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

ความมั่นคงทางด้านการทหาร ความเข้มแข็งของทหารย่อมเกิดจากการยอมรับนับถือในตัวผู้นำ หากรัฐมีผู้นำที่เข้มแข็งก็ส่งผลให้มีกองกำลังที่เข้มแข็งตามไปด้วย นอกจากนี้ อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่ไม่มีพื้นที่ติดกับทะเล^{๔๔} ทำให้ไม่มียุทธโศภณที่ทันสมัยที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ^{๔๕} เช่น อาวุธปืนที่ทันสมัย รูปแบบการฝึกทหารแบบชาติตะวันตก เป็นต้น จึงทำให้การทหารของอาณาจักรมีความอ่อนแอ ไม่มีพลังทัดเทียมกับรัฐใกล้เคียงที่มีพื้นที่ติดกับทะเลและทำการค้ากับต่างประเทศได้

ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ นับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง สืบเนื่องจากอาณาจักรล้านช้างไม่ติดแดนติดกับทะเล ทำให้การค้ากับประเทศโพ้นทะเลทำได้^{๔๖} และทำได้ยากลำบาก การขนส่งและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างรัฐทำได้เพียงทางบกเป็นส่วนมาก^{๔๗} จึงทำให้การหมุนเวียนทางเศรษฐกิจทำให้น้อยจึงทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจทำได้น้อย จึงทำให้การเก็บส่วยภาษีเพื่อนำไปบำรุงบ้านก็ทำได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน^{๔๘}

๔) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะเกิดการก่อการกบฏ

การเกิดกบฏภายในรัฐของอาณาจักรล้านช้างได้สร้างความอ่อนแอให้กับอาณาจักรและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด โดยจะเห็นได้ว่า ในสมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว หรือ ท้าววังบุรี (ค.ศ. ๑๔๓๘-๑๔๘๐ หรือ พ.ศ. ๑๙๘๑-๒๐๒๓) (กษัตริย์ลำดับที่ ได้เกิดการกบฏขึ้นในนครเวียงจันทน์ ๑ ครั้ง ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช หรือ เจ้าเสถียรโส (ค.ศ. ๑๕๕๐-๑๕๗๑ หรือ พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๑๑๔) ได้เกิดการก่อกบฏขึ้นที่เมืองเชียงใหม่และต้องย้ายเมืองหลวงมาอยู่นครเวียงจันทน์เพื่อหนีการรุกรานของอาณาจักรพม่า และพระองค์เองก็ต้องสูญหายไปจากการออกปราบกบฏในเมืองลพบุรีในครั้งนั้นปี ค.ศ. ๑๕๗๑ (พ.ศ. ๒๑๑๔) ในสมัยพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช (ค.ศ. ๑๕๙๖-๑๖๒๒ หรือ พ.ศ. ๒๑๓๙-๒๑๖๕) ซึ่งครองราชย์นานถึง ๒๖ ปี โดยในระยะแรกทรงครองราชย์แต่เยาว์วัย พระวรพิตดา(พ่อ) จึงสำเร็จราชการแทน และต่อมาเมื่อเป็นกษัตริย์โดยสมบูรณ์แล้ว พระวรพิตดา(พ่อ) ก่อกบฏ

^{๔๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๔๕} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระวอนชัย จิตตวโร (สีเวียงชัย), วัดนาขางไชยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระตรียม รตนโชโต, วัดนาขางไชยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว, เมื่อวันที่ ๒๖ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ตีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

แต่ก็ถูกพระยาแสนหลวงเข้ามาจำกัด และสุดท้ายก็สวรรคตเนื่องจากการก่อกบฏโดยพระยาเมืองจัน (เวียง) เช่นกัน และภายหลังจากเกิดความวุ่นวายในการแย่งชิงกันครองราชย์และการก่อกบฏของ บรรดาเจ้าศักดินาโดยมีกษัตริย์ ๔ พระองค์ขึ้นครองราชย์แล้วถูกการก่อกบฏแย่งชิงกัน จนกระทั่งใน สมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ค.ศ.๑๖๓๘-๑๖๙๕ หรือ พ.ศ.๒๑๘๑-๒๒๓๘) ได้เข้ามาทำรบและ ครองราชย์ได้ยาวนานถึง ๕๗ ปี จากนั้นก็มีการแย่งชิงและก่อกบฏกันเกิดขึ้นอีก คือ ในสมัยเจ้าองค์ หล่อ(ค.ศ.๑๖๙๖-๑๖๙๙ หรือ พ.ศ.๒๑๓๙-๒๑๔๒) และเจ้านันทะราช(ค.ศ.๑๖๙๙-๑๗๐๒ หรือ พ.ศ. ๒๒๔๒-๒๒๔๕) และเจ้านันทะราชเองก็ถูกพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าไชยองค์เว้ (๑๗๐๒- ๑๗๓๐ (พ.ศ.๒๒๔๕-๒๒๗๓) มาแย่งชิงอาณาจักร ต่อมาพระเจ้าไชยองค์เว้ ได้ถูกเจ้ากิงกีศราชก่อกบฏ เข้ายึดเมืองหลวงพระบางและยกทัพเข้ามาตีเมืองเวียงจันทน์ สุดท้ายได้พระเพทราชาษัตริย์อยุธยา มา เป็นทูตเจรจายุติสงครามและเสนอให้มีการแบ่งเมืองกันปกครองโดยให้เจ้ากิงกีศราชปกครองหัวเมือง ทางเหนือ และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าไชยองค์เว้ปกครองหัวเมืองภาคกลางและภาคใต้ อันไปสู่การแบ่งอาณาจักรออกเป็น ๒ อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและอาณาจักร ล้านช้างเวียงจันทน์ ในปี ค.ศ.๑๗๐๗ (พ.ศ.๒๒๕๐)

ภายหลังจากอาณาจักรล้านช้างถูกแยกการปกครองออกเป็น ๓ อาณาจักรแล้ว ใน อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ก็ยังคงเกิดการกบฏเกิดขึ้น คือ เจ้าองค์ลอง (ค.ศ.๑๗๓๐-๑๗๔๐ หรือ พ.ศ. ๒๒๗๓-๒๒๘๓) ได้ถูก “ท้าวทอง” หรือเจ้าอนุปราชนอง (ค.ศ.๑๗๔๐-๑๗๕๑ หรือ พ.ศ.๒๒๘๓-๒๒๙๔) ทำการชิงราชบัลลังก์แล้วจับเจ้าองค์ลองสำเร็จโทษเสีย และในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๓ หรือ พระเจ้าสิริบุญสาร(ค.ศ.๑๗๓๘-๑๗๗๙ หรือ พ.ศ.๒๒๘๑-๒๓๒๒) ได้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับ ระหว่างพระวรวปีตากับพระเจ้าสิริบุญสาร ทำให้พระวรวปีตายกกองกำลังตนเองหนีไปตั้งเมืองอยู่ที่ “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” หรือหนองบัวลำภูในปัจจุบันนี้เพื่อแยกไปตั้งเมืองใหม่ไม่ขึ้นกับ เวียงจันทน์อีกต่อไป จึงทำให้เกิดสงครามแย่งชิงกันจนกระทั่งสุดท้ายพระวรวปีตาก็ได้หนีไปอยู่ในพื้นที่ ไกลชายแดนนครจำปาสักจนสุดท้ายก็เกิดความขัดแย้งกับอาณาจักรสยาม ในสมัยเจ้ากรุงธนบุรี จึง เป็นเหตุให้เจ้ากรุงธนบุรีได้ยกทัพมารุกรานและยึดเอาอาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักรขึ้นเป็นเมือง ประเทศราช ในปี ค.ศ.๑๗๗๙ (พ.ศ.๒๓๒๒)

๔.๓.๘ สรุป

สืบเนื่องจากอาณาจักรสยามได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ จากกรุงศรีอยุธยาเป็นกรุง ธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสิน (ค.ศ.๑๗๖๗-๑๗๘๒ หรือ พ.ศ.๒๓๑๐-๒๓๒๕)ขึ้นครองราชย์โดยการขับ ไล่พม่าออกจากอยุธยาได้ในระยะเวลาอันสั้นและได้ขยายดินแดนไปสู่อาณาจักรล้านนา กัมพูชา และ อาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร โดยขยายอำนาจเหนืออาณาจักรล้านช้างจำปาสักและอาณาจักร ล้านช้างเวียงจันทน์ และบังคับให้อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางขึ้นเป็นประเทศราช ในปี ๑๗๗๙ (พ.ศ.๒๓๒๒)

อาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร ได้ล่มสลายลงตามลำดับ คือ

๑) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ล่มสลายลงเมื่อเจ้าอนุวงศ์หรือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๓ ได้พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากสยามแต่ไม่สำเร็จ และอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ถูกเผาทำลายราบคาบ ในปี ค.ศ.๑๘๒๗ (พ.ศ.๒๓๗๐)

๒) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ล่มสลายลง เมื่อเกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส ฝ่ายอาณาจักรสยามได้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๙๐๓ (พ.ศ.๒๔๔๖) เจ้าผู้ครองนครจำปาสักได้รับแต่งตั้งจากฝรั่งเศสให้เป็นผู้ว่าการนครจำปาสักมีฐานะเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสได้ถูกรวมเป็นอาณาจักรเดียวและลดสถานะราชวงศ์ลงโดยให้มีเพียงราชวงศ์เดียว คือ ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง จึงทำให้ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างจำปาสักได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ (พ.ศ.๒๔๘๙) โดยกษัตริย์องค์สุดท้าย คือ เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก

๓) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ล่มสลายลงเมื่ออยู่ภายใต้อารักขาของฝรั่งเศส เกิดมหาสงครามเอเชียบูรพา เกิดสงครามปลดแอกเรียกร้องเอกราชของพรรคคอมมิวนิสต์ลาวและมีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจนนำไปสู่การสถาปนาเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในที่สุด จึงเป็นการสิ้นสุดการปกครองในระบอบอาณาจักรในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ (พ.ศ.๒๕๑๘) นั้นเป็นต้นมา

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบการปกครองและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง กล่าวโดยสรุปถึงสาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างได้ดังนี้

๑) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะรัฐอื่นหรืออริราชศัตรูรุกราน ซึ่งอาณาจักรล้านช้างได้ถูกรัฐอื่นรุกรานหลายครั้ง เนื่องจากความต้องการในการแผ่อำนาจและแสวงหาผลประโยชน์ คือ

๑.๑) อาณาจักรเวียงจันทน์ถูกรุกรานหลายครั้ง แต่ก็สามารถกอบกู้อาณาจักรกลับคืนมาได้

๑.๒) อาณาจักรพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง ได้รุกรานและทำสงครามกับอาณาจักรล้านช้าง ทำให้ต้องเสียอาณาจักรล้านนา(เชียงใหม่) และย้ายเมืองหลวงจากเมืองหลวงพระบางมาตั้งอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ และได้เสียเอกราชให้กับอาณาจักรพม่าและตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพม่าเป็นระยะเวลา ๒๔ ปี

๑.๓) อาณาจักรสยามในสมัยที่อาณาจักรล้านช้างได้แตกออกเป็น ๓ อาณาจักร และตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสยามเป็นระยะเวลา ๑๑๔ ปี

๑.๔) ประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าจักรวรรดินิยม ต้องตกเป็นรัฐภายใต้อารักขาหรือเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส

๑.๕) ต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของประเทศญี่ปุ่น และต้องต่อสู้เพื่อปลดแอกจากประเทศผู้ล่าอาณานิคมอย่างสหรัฐอเมริกาและเพื่อแสวงหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมอีกเป็น

ระยะเวลา ๒๐ ปี อันเป็นการสิ้นสุดระบอบการปกครองด้วยกษัตริย์และสิ้นสุดความเป็นอาณาจักรล้านช้างอย่างสิ้นเชิง

๒) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะการเคลื่อนย้ายของประชาชนและความสามัคคี เนื่องจากสภาวะการณ์ที่อาณาจักรล้านช้างได้ตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐผู้รุกราน การเกิดสงคราม การแย่งชิงอำนาจ และการขัดแย้งกันภายในรัฐ ทุกประชาชนของรัฐลดลงจึงทำให้ศักยภาพของประชาชนเสื่อมถอยไปด้วย มีการใช้กำลังอพยพและกวาดต้อนประชาชนภายในอาณาจักรเพื่อไปเป็นเชลยในอาณาจักรอื่น นอกจากนี้ยังมีการขาดความสามัคคีของประชาชนในอาณาจักรนี้เกิดจากชาติกำเนิดและการขึ้นนำของชนชั้นนำในสังคมยุคนั้นๆ การแตกความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ไม่ยอมรบในกันและกันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนในรัฐไม่มีความมั่นคงและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด

๓) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะขาดความมั่นคงทางการเมือง ทาง การทหาร และทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากสืบเนื่องจากรัฐบาลและผู้นำคือศูนย์กลางหรือตัวแทนของกระบวนการทางการเมืองของอาณาจักรล้านช้างไม่มีเสถียรภาพ เนื่องจากมีการทะเลาะเบาะแว้ง แก่งแย่งชิงดีแสวงหาแต่ผลประโยชน์

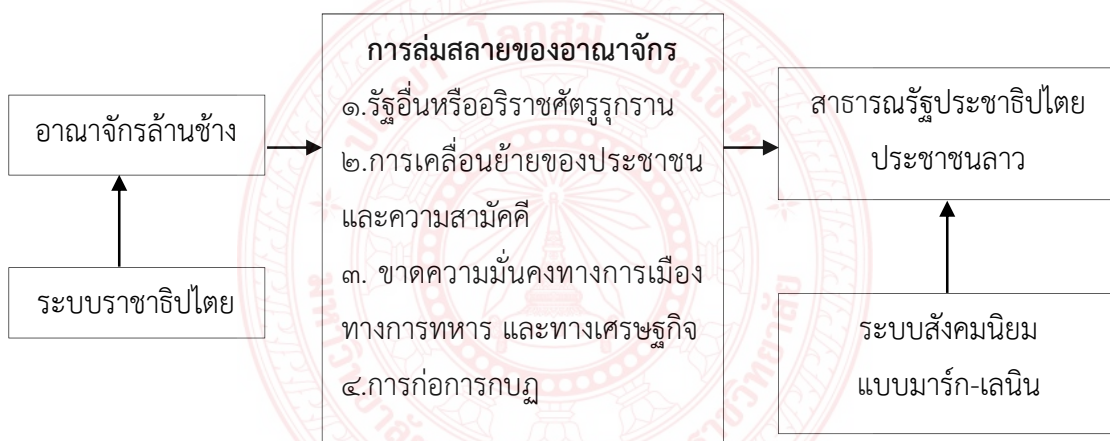
อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่ไม่มีพื้นที่ติดกับทะเล ทำให้ไม่มียุทธโศปกรณ์ที่ทันสมัยที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ จึงทำให้การทหารของอาณาจักรมีความอ่อนแอ ไม่มีพลังทัดเทียมกับรัฐใกล้เคียงที่มีพื้นที่ติดกับทะเลและทำการค้ากับต่างประเทศได้

เนื่องจากอาณาจักรล้านช้างไม่ดินแดนติดกับทะเล ทำให้การค้ากับประเทศโพ้นทะเลทำไม่ได้ และทำได้ยากลำบาก การขนส่งและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างรัฐทำได้เพียงทางบกเป็นส่วนมาก จึงทำให้การหมุนเวียนทางเศรษฐกิจทำให้น้อย จึงทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจทำได้น้อย จึงทำให้การเก็บส่วยภาษีเพื่อนำไปบำรุงบ้านก็ทำได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน

๔) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะเกิดการก่อการกบฏ เนื่องจากเกิดการกบฏภายในรัฐของอาณาจักรล้านช้างหลายครั้ง จึงได้สร้างความอ่อนแอให้กับอาณาจักรและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด โดยจะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่อาณาจักรล้านช้างยังคงดำรงอยู่ จะพบว่าจะมีเหตุการณ์วุ่นวาย การแย่งชิงผลประโยชน์ และความขัดแย้งกันเกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นปกครองของอาณาจักร โดยมุ่งเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักร การก่อการกบฏหลายครั้งจึงเป็นเหตุให้อาณาจักรไม่เกิดความก้าวหน้าและล่าถอย และเกิดความล่มสลายลงไป

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยว่า อาณาจักรล้านช้างเป็นรัฐโบราณที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมหัวเมืองที่มีชนชาติลาวอาศัยอยู่โดยเจ้าฟ้าจ๋ม โดยใช้ระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย มีการสืบทอดตำแหน่งทางการปกครองโดยเชื้อสายเรื่อยมาตามลำดับ และมีการแบ่งแยกการปกครองออกเป็น ๓ อาณาจักร ต่อมาเกิดมีการเปลี่ยนแปลงจากอาณาจักรอิสระไปเป็นประเทศราช หัวเมืองของรัฐอื่น และเป็นประเทศอยู่ภายใต้อารักขาส่วนหนึ่งของประเทศพม่าที่ถูกแยกอาณาจักร และมีการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราช และมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองแบบราชาธิปไตยไปสู่ระบบการปกครองสังคมนิยมแบบมาร์ก-เลนิน เปลี่ยนอาณาจักรล้านช้างเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้างและ ๓) เพื่อศึกษาการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มน้ำโขง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี แสดงผลตามลำดับดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง

อาณาจักรล้านช้าง หรือนครศรีสัตนาคนหุต เป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตามพงศาวดารลาวได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้าง เริ่มต้นขึ้นในสมัยขุนลอได้ครองเมืองขวาในปี ค.ศ.๗๕๗ (พ.ศ.๑๓๐๐) แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็นเมืองเชียงทอง และมีกษัตริย์ขึ้นครองราชย์สืบต่อกันมาถึง ๒๓ พระองค์จนกระทั่งมาถึงสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๓๗๑ หรือ พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๑๖) ได้รวบรวมเอาดินแดนลาวเขตแคว้นต่างๆที่มีคนเชื้อชาติลาวอาศัยอยู่สถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้น โดยมีเมืองเชียงทองเป็นเมืองหลวง มีอาณาบริเวณพื้นที่ปัจจุบัน คือ ชายแดนจรดภาคใต้ของประเทศไทย ด้านตะวันตกจรดกับประเทศเมียนมาร์และเขตภาคเหนือบางส่วน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดของประเทศไทย ด้านทิศใต้ จรดกับประเทศกัมพูชา และด้านทิศตะวันออกเฉียงจรดกับประเทศเวียดนาม

อาณาจักรล้านช้าง มีกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักร จำนวน ๒๙ พระองค์ มีระยะเวลาในปกครอง ๓๕๔ ปี (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๗๐๗) โดยมีการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันมา ในบางช่วงมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงแข็งแกร่ง ในบางช่วงเกิดการกบฏและความวุ่นวายในการแย่งชิง

อำนาจกันและกัน ในบางช่วงก็มีการทำสงครามกับอาณาจักรข้างเคียง และในบางช่วงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอื่นด้วยเช่นกัน

อาณาจักรล้านช้าง ได้เกิดความขัดแย้งแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครองในอาณาจักร เพื่อลดความสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชนและความเสียหายกันจะเกิดขึ้นจากสงคราม จึงมีการเจรจาต่อลงกันเพื่อแยกอาณาจักรปกครอง จึงได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น ๓ อาณาจักร คือ ๑)อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ๒)อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และ ๓)อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

สืบเนื่องจากอาณาจักรสยามได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ จากกรุงศรีอยุธยามาเป็นกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสิน (ค.ศ.๑๗๖๗-๑๗๘๒ หรือ พ.ศ.๒๓๑๐-๒๓๒๕)ขึ้นครองราชย์โดยการขับไล่พม่าออกจากอยุธยาได้ในระยะเวลาอันสั้นและได้ขยายดินแดนไปสู่อาณาจักรล้านนา กัมพูชา และอาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร โดยขยายอำนาจเหนืออาณาจักรล้านช้างจำปาสักและอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และบังคับให้อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางขึ้นเป็นประเทศราช ในปี ๑๗๗๙ (พ.ศ.๒๓๒๒)

อาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร ได้ล่มสลายลงตามลำดับ คือ

๑) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ล่มสลายลงเมื่อเจ้าอนุวงศ์หรือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๓ ได้พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากสยามแต่ไม่สำเร็จ และอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ถูกเผาทำลายราบคาบ ในปี ค.ศ.๑๘๒๗ (พ.ศ.๒๓๗๐)

๒) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ล่มสลายลง เมื่อเกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส ฝ่ายอาณาจักรสยามได้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๙๐๓ (พ.ศ.๒๔๔๖) เจ้าผู้ครองนครจำปาสักได้รับแต่งตั้งจากฝรั่งเศสให้เป็นผู้ว่าการนครจำปาสักมีฐานะเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสได้ถูกรวมเป็นอาณาจักรเดียวและลดสถานะราชวงศ์ลงโดยให้มีเพียงราชวงศ์เดียว คือ ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง จึงทำให้ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างจำปาสักได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ (พ.ศ.๒๔๘๙) โดยกษัตริย์องค์สุดท้าย คือ เจ้าบุญอุ้ม ฌ จำปาสัก

๓) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ล่มสลายลงเมื่ออยู่ภายใต้อารักขาของฝรั่งเศส เกิดมหาสงครามเอเชียบูรพา เกิดสงครามปลดแอกเรียกร้องเอกราชของพรรคคอมมิวนิสต์ลาวและมีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจนนำไปสู่การสถาปนาเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในที่สุด จึงเป็นการสิ้นสุดการปกครองในระบอบอาณาจักรในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ (พ.ศ.๒๕๑๘) นั้นเป็นต้นมา

๕.๑.๒ รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

การปกครองภายในอาณาจักรล้านช้างนั้นใช้ระบบอาญาสี่ ทั้งในเมืองหลวง หัวเมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้นใช้ระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองออกเป็น ๕ ระดับคือ

เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนืออาณาสิทธิ์และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิ์ในบางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้งถอดถอนกรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากเจ้ามหาชีวิต

อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีส่วยสาอากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวงราชบุตร โดยมากมักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องทางสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตรหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่างๆ

ผู้ช่วยอาณาสิทธิ์

ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทธิสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการพิจารณาพิพากษาคดีความในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่าง ๆ

ชื่อบ้าน ขางเมือง

เป็นตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาณาสิทธิ์ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี ๒ ตำแหน่งคือ **เมืองแสน** ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายทหาร และ**เมืองจันทน์** ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รองจากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง ดูแลบัญชีไพร่พล บัญชีสักเลก งานราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์

เมืองคูก เมืองฮาม เมืองแพน เป็นผู้ช่วยการสามตำแหน่งข้างต้น

นาเหนือ นาใต้ ดูแลเรื่องเสบียงอาหารในยุ้งฉางของเมือง ดำเนินการเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากรไพร่พล การสำรวจสำมะโนครัวไพร่พลทุก ๆ สามปี ทั้งการแทงจำหน่ายเลขที่ หนี หาย ตาย พิการ ชรา อุปสมบทของไพร่พล ตลอดจนการควบคุมดูแลเรื่องสัตว์พาหนะ

ชานेत्र ชานนท์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่เลขานุการของชื่อเมือง

ชาบัณฑิต ทำหน้าที่เป็นอาลักษณ์ หรือเจ้าพนักงานอ่านประกาศต่าง ๆ ทั้งการแข่งน้ำสาบาน การอ่านพระราชโองการ คำสั่งเจ้าเมืองหรือสารตราจากต่างเมือง รวมทั้งทำหน้าที่การแต่งหนังสือตำราต่าง ๆ ด้วย

กรมเมือง เป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต ฮีต คลอง ต่าง ๆ

สุโพบ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารตำแหน่งของชื่อบ้านขางเมืองเหล่านี้ จะเรียกแตกต่างกันไปตามศักดิ์ของเมืองนั้น ๆ หากเป็นเมืองหลวง หรือเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง จะใช้คำว่า พระยา นำหน้า ถ้าเห็นหัวเมือง จะใช้คำว่า เพี้ย

ตำแหน่งพิเศษ เป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น ของสภาพการณ์ของบ้านเมือง เช่น

๑. เพี้ยชาโนชิต ชาภูธร ราชต่างใจ คำมุงกุล ทำหน้าที่มหาดเล็ก
๒. เพี้ยชาตินแทนแผ่นดินเพี้ย เป็นพนักงานตามเสด็จ หรือองครักษ์ของเจ้าเมือง
๓. เพี้ยชาบุฮ่ม เป็นเจ้าพนักงานกั้นพระกลด หรือโบกจามร
๔. เพี้ยชาหลาบคำ เป็นเจ้าพนักงานเชิญพระแสงศาสตราวุธ
๕. เพี้ยชามณเทียร เป็นผู้ดูแลรักษาพระราชวัง ปราสาท ราชมณเทียร
๖. เพี้ยชาบรรทม เจ้าพนักงานจัดที่บรรทม
๗. เพี้ยแขกขวา แขกซ้าย เป็นผู้ดำเนินการดูแลต้อนรับบรรดาแขกบ้านแขกเมือง
๘. เพี้ยศรีสุนนท์ เพี้ยศรีสุธรรม เพี้ยศรีบุญเอื้อง เพี้ยศรีอัครฮาด และเพี้ยศรีอัครวงศ์ เป็นผู้ดูแลจัดการด้านการศึกษาและกิจการด้านศาสนา

หัวหน้าชุมชน

ท้าวฝ่าย ทำหน้าที่กำกับดูแลไพร่พลของหลายๆแขวง(ตำบล)รวมกัน ซึ่งอาจคล้ายนายอำเภอในปัจจุบัน

ตาแสง หรือ นายแขวง ทำหน้าที่ดูแลไพร่พลในหมู่บ้านต่าง ๆ รวมกัน เทียบได้กับกำนันในปัจจุบัน

กวนบ้าน หรือ นายบ้าน ทำหน้าที่ดูแลไพร่พลในหมู่บ้าน เทียบได้กับผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน
จำบ้าน เทียบได้กับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือสารวัตรกำนัน

๕.๑.๓ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

สืบเนื่องจากอาณาจักรสยามได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ จากกรุงศรีอยุธยาเป็นกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสิน (ค.ศ.๑๗๖๗-๑๗๘๒ หรือ พ.ศ.๒๓๑๐-๒๓๒๕)ขึ้นครองราชย์โดยการขับไล่พม่าออกจากอยุธยาได้ในระยะเวลาอันสั้นและได้ขยายดินแดนไปสู่อาณาจักรล้านนา กัมพูชา และอาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร โดยขยายอำนาจเหนืออาณาจักรล้านช้างจำปาสักและอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และบังคับให้อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางขึ้นเป็นประเทศราช ในปี ๑๗๗๙ (พ.ศ.๒๓๒๒)

อาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ อาณาจักร ได้ล่มสลายลงตามลำดับ คือ

๑) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ล่มสลายลงเมื่อเจ้าอนุวงศ์หรือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๓ ได้พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากสยามแต่ไม่สำเร็จ และอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ถูกเผาทำลายราบคาบ ในปี ค.ศ.๑๘๒๗ (พ.ศ.๒๓๗๐)

๒) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ล่มสลายลง เมื่อเกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส ฝ่ายอาณาจักรสยามได้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๙๐๓ (พ.ศ.๒๔๔๖) เจ้าผู้ครองนครจำปาสักได้รับแต่งตั้งจากฝรั่งเศสให้เป็นผู้ว่าการนครจำปาสักมีฐานะเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสได้ถูกรวมเป็นอาณาจักรเดียวและลดสถานะราชวงศ์ลงโดยให้มีเพียงราชวงศ์เดียว คือ ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง จึงทำให้ราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้างจำปาสักได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ (พ.ศ.๒๔๘๙) โดยกษัตริย์องค์สุดท้าย คือ เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก

๓) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ล่มสลายลงเมื่ออยู่ภายใต้อารักขาของฝรั่งเศส เกิดมหาสงครามเอเชียบูรพา เกิดสงครามปลดแอกเรียกร้องเอกราชของพรรคคอมมิวนิสต์ลาวและมีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองนำไปสู่การสถาปนาเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในที่สุด จึงเป็นการสิ้นสุดการปกครองในระบอบอาณาจักรในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ (พ.ศ.๒๕๑๘) นั้นเป็นต้นมา

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบการปกครองและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง จึงสรุปถึงสาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างได้ดังนี้ คือ

๑) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะรัฐอื่นหรืออริราชศัตรูรุกราน ซึ่งอาณาจักรล้านช้างได้ถูกรัฐอื่นรุกรานหลายครั้ง เนื่องจากความต้องการในการแผ่อำนาจและแสวงหาผลประโยชน์ คือ

๑.๑) อาณาจักรเวียงจันทน์ถูกรุกรานหลายครั้ง แต่ก็สามารถกอบกู้อาณาจักรกลับคืนมาได้

๑.๒) อาณาจักรพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง ได้รุกรานและทำสงครามกับอาณาจักรล้านช้าง ทำให้ต้องเสียอาณาจักรล้านนา(เชียงใหม่) และย้ายเมืองหลวงจากเมืองหลวงพระบางมาตั้งอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ และได้เสียเอกราชให้กับอาณาจักรพม่าและตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพม่าเป็นระยะเวลา ๒๔ ปี

๑.๓) อาณาจักรสยามในสมัยที่อาณาจักรล้านช้างได้แตกออกเป็น ๓ อาณาจักร และตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสยามเป็นระยะเวลา ๑๑๔ ปี

๑.๔) ประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าจักรวรรดินิยม ต้องตกเป็นรัฐภายใต้อารักขาหรือเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส

๑.๕) ต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของประเทศญี่ปุ่น และต้องต่อสู้เพื่อปลดแอกจากประเทศผู้ล่าอาณานิคมอย่างสหรัฐอเมริกาและเพื่อแสวงหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมอีกเป็น

ระยะเวลา ๒๐ ปี อันเป็นการสิ้นสุดระบอบการปกครองด้วยกษัตริย์และสิ้นสุดความเป็นอาณาจักรล้านช้างอย่างสิ้นเชิง

๒) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะการเคลื่อนย้ายของประชาชนและความสามัคคี เนื่องจากสภาวะการณ์ที่อาณาจักรล้านช้างได้ตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐผู้รุกราน การเกิดสงคราม การแย่งชิงอำนาจ และการขัดแย้งกันภายในรัฐ ทุกประชาชนของรัฐลดลงจึงทำให้ศักยภาพของประชาชนเสื่อมถอยไปด้วย มีการใช้กำลังอพยพและกวาดต้อนประชาชนภายในอาณาจักรเพื่อไปเป็นเชลยในอาณาจักรอื่น นอกจากนี้ยังมีการขาดความสามัคคีของประชาชนในอาณาจักรนี้เกิดจากชาติกำเนิดและการขึ้นนำของชนชั้นนำในสังคมยุคนั้นๆ การแตกความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ไม่ยอมรบในกันและกันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนในรัฐไม่มีความมั่นคงและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด

๓) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะขาดความมั่นคงทางการเมือง ทาง การทหาร และทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากสืบเนื่องจากรัฐบาลและผู้นำคือศูนย์กลางหรือตัวแทนของกระบวนการทางการเมืองของอาณาจักรล้านช้างไม่มีเสถียรภาพ เนื่องจากการทะเลาะเบาะแว้ง แก่งแย่งชิงดีแสวงหาแต่ผลประโยชน์

อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่ไม่มีพื้นที่ติดกับทะเล ทำให้ไม่มียุทธโศภกรณ์ที่ทันสมัยที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ จึงทำให้การทหารของอาณาจักรมีความอ่อนแอ ไม่มีพลังทัดเทียมกับรัฐใกล้เคียงที่มีพื้นที่ติดกับทะเลและทำการค้ากับต่างประเทศได้

เนื่องจากอาณาจักรล้านช้างไม่ดินแดนติดกับทะเล ทำให้การค้ากับประเทศโพ้นทะเลทำไม่ได้ และทำได้ยากลำบาก การขนส่งและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างรัฐทำได้เพียงทางบกเป็นส่วนมาก จึงทำให้การหมุนเวียนทางเศรษฐกิจทำให้น้อย จึงทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจทำได้น้อย จึงทำให้การเก็บส่วยภาษีเพื่อนำไปบำรุงบ้านก็ทำได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน

๔) อาณาจักรล้านช้างเกิดการล่มสลายเพราะเกิดการก่อการกบฏ เนื่องจากเกิดการกบฏภายในรัฐของอาณาจักรล้านช้างหลายครั้ง จึงได้สร้างความอ่อนแอให้กับอาณาจักรและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด โดยจะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่อาณาจักรล้านช้างยังคงดำรงอยู่ จะพบว่าจะมีเหตุการณ์วุ่นวาย การแย่งชิงผลประโยชน์ และความขัดแย้งกันเกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นปกครองของอาณาจักร โดยมุ่งเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักร การก่อการกบฏหลายครั้งจึงเป็นเหตุให้อาณาจักรไม่เกิดความก้าวหน้าและล่าถอย และเกิดความล่มสลายลงไป

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เป็นการวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง การเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

จะพบว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มต้นขึ้นในสมัยขุนลอได้ครองเมืองขวาในปี ค.ศ.๗๕๗ (พ.ศ. ๑๓๐๐) แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็นเมืองเชียงทอง และมีกษัตริย์ขึ้นครองราชย์สืบต่อกันมาถึง ๒๓ พระองค์ รวมเป็นระยะเวลา ๕๙๓ ปี (ค.ศ.๗๕๗ - ๑๓๕๓ หรือ พ.ศ.๑๓๐๐-๑๘๙๖) โดยพระเจ้าฟ้างุ้ม (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๓๗๑ หรือ พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๑๖) ได้รวบรวมเอาดินแดนลาวเขตแคว้นต่างๆที่มีคนเชื้อชาติลาวอาศัยอยู่สถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้น โดยมีเมืองเชียงทองเป็นเมืองหลวง มีอาณาบริเวณพื้นที่ปัจจุบัน คือ ชายแดนจรดภาคใต้ของประเทศไทย ด้านตะวันตกจรดกับประเทศเมียนมาร์ และเขตภาคเหนือบางส่วน(อาณาจักรล้านนา) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดของประเทศไทย ด้านทิศใต้ จรดกับประเทศกัมพูชา และด้านทิศตะวันออกจรดกับประเทศเวียดนาม จากการศึกษาสภาพเหตุการณ์ก่อนที่การสถาปนาเป็นอาณาจักรล้านช้าง จะพบว่า ระยะเวลา ๕๙๓ ปีแห่งการปกครองโดยกษัตริย์ ๒๓ พระองค์ จะพบว่า กษัตริย์แต่ละพระองค์จะครองราชย์อยู่โดยมีระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ ๒๕.๗๘ ปี ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการและความมั่นคงในการปกครอง กษัตริย์แต่ละพระองค์สามารถที่จะดำเนินภารกิจภายในราชอาณาจักรอย่างค่อยเป็นค่อยไปและสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นได้หากมีข้อผิดพลาด ประกอบกับการปกครองเมืองเชียงทอง ซึ่งมีพื้นที่ขนาดเล็กจึงเป็นการง่ายต่อการดูแลและมีประชากรที่เหมาะสม จึงไม่มีความสลับซับซ้อนในการดำเนินงานด้านการปกครองมากนัก

ต่อมาเมื่อมีการสถาปนาขึ้นเป็นอาณาจักรล้านช้างแล้ว อาณาจักรล้านช้าง มีกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักร จำนวน ๒๙ พระองค์ มีระยะเวลาในปกครอง ๓๕๔ ปี (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๗๐๗ หรือ พ.ศ.๑๘๙๖-๒๒๕๐) โดยมีการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันมา ในบางช่วงมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงแข็งแรง ในบางช่วงเกิดการกบฏและความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจกันและกัน ในบางช่วงก็มีการทำสงครามกับอาณาจักรข้างเคียง และในบางช่วงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอื่นด้วยเช่นกัน เนื่องจากเกิดความขัดแย้งแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครองในอาณาจักร เพื่อลดความสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชนและความเสียหายกันจะเกิดขึ้นจากสงคราม จึงมีการเจรจาต่อลงกันเพื่อแยกอาณาจักรปกครอง จึงได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น ๓ อาณาจักร คือ ๑) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ๒) อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และ ๓) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก และภายหลังจากที่อาณาจักรล้านช้างได้แยกอาณาจักรกันปกครองได้เพียง ๗๒ ปี (แยกเป็น ๓ อาณาจักรในปี ๑๗๐๗ (พ.ศ.๒๒๕๐) และตกเป็นเมืองขึ้นของสยามในปี ค.ศ.๑๗๗๙ (พ.ศ.๒๓๒๒)) เท่านั้น จากการศึกษาสภาพเหตุการณ์ภายหลังจากการสถาปนาขึ้นเป็นอาณาจักรล้านช้าง จะพบว่า ระยะเวลา ๓๕๔ ปีแห่งการปกครองโดย

กษัตริย์ ๒๙ พระองค์ จะพบว่า กษัตริย์แต่ละพระองค์จะครองราชย์อยู่โดยมีระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ ๑๒.๒๑ ปีเท่านั้น จึงทำให้วิเคราะห์ได้ว่า การมีอาณาจักรที่กว้างขวางขึ้นย่อมส่งผลต่อการกำกับควบคุม และปกครองเพื่อให้หัวเมืองต่างๆที่อยู่ภายใต้การปกครองอยู่ในความสงบเรียบร้อย รูปแบบรัฐของอาณาจักรล้านช้าง จึงมีลักษณะเป็นสหพันธรัฐ คือ รัฐส่วนกลางจะเป็นผู้กำกับควบคุมดูแลในส่วนงานที่สำคัญเท่านั้น ส่วนในรัฐที่เป็นหัวเมืองต่างๆ จะมีอำนาจในการปกครองเฉพาะในเมืองของตนเองได้ตามอิสระ เมื่อเมืองใดก็ตามมีสภาพเศรษฐกิจดี มีความมั่งคั่ง มั่นคงทางการทหาร หัวเมืองนั้นย่อมมีความต้องการที่จะแยกตัวเป็นอิสระ(แข็งเมือง)ตลอดเวลา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนหัวเมือง ความกว้างขวางของพื้นที่ในอาณาจักร และจำนวนประชากรในแต่ละหัวเมือง จึงทำให้การปกครองในรูปแบบของอาณาจักรมีความลำบากและต้องใช้พลังกำลังจำนวนมาก และความซับซ้อนในการดำเนินงานด้านการปกครองของผู้ปกครองก็มีมากไปด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาในการครองราชย์ของกษัตริย์ล้านช้าง จำนวน ๒๙ พระองค์ ระยะเวลา ๓๕๔ ปี จะข้อสังเกตดังนี้คือ

๑) ในระยะเริ่มต้นอาณาจักรตลอด ๓ รัชกาล(พระเจ้าฟ้างุ้ม,พระยามสามแสนไทภูวนาท และพระยาล้านคำแดง) เป็นระยะเวลา ๘๗ ปี (ค.ศ.๑๓๕๓-๑๔๒๘ หรือ พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๗๑) มีการปกครองที่ดำเนินไปอย่างเป็นปกติ ไม่มีสงครามหรือเหตุการณ์การก่อกบฏแต่ประการใดการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ทั้ง ๓ พระองค์นั้นก็เกิดขึ้นโดยเชื้อสาย และมีการสืบทอดกันตามประเพณี อายุขณะขึ้นครองราชย์ก็อยู่ในวัยที่เหมาะสม

๒) ในระยะต่อมาอีกเป็นเวลา ๑๐ ปี (ค.ศ.๑๔๒๘-๑๔๓๘ หรือ พ.ศ.๑๙๗๑-๑๙๘๑)ได้เกิดความปั่นป่วนเนื่องจากพระมหाराชเทวีแก้วพิมพาคุมอำนาจอยู่ ๑๐ ปี กษัตริย์ถูกปลงพระชนม์และผูกพระศอ(คอ)สวรรคตไปถึง ๗ พระองค์

๓) ในระยะต่อมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว หรือ ท้าววังบุรี จนถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ลำดับที่ ๑๑-๑๖ ได้ครองราชย์ต่อเนื่องกันไปตามลำดับและมีช่วงระยะเวลาการครองราชย์ที่ยาวนานรวมกันแล้วเป็นระยะเวลา ๑๒๙ ปี (ค.ศ.๑๔๓๘-๑๕๗๑ หรือ พ.ศ.๑๙๘๑-๒๑๑๔) ซึ่งส่งผลให้อาณาจักรมีการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การศาสนา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และวิทยาการต่างๆ จนจัดได้ว่า เป็นยุคทองยุคหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง

๔) ในรัชสมัยของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช (ค.ศ.๑๕๙๖-๑๖๒๒ หรือ พ.ศ.๒๑๓๙-๒๑๖๕) แม้ว่าจะทรงครองราชย์ยาวนานถึง ๒๖ ปี และทรงปลดออกจากอาณาจักรพม่า แต่ทรงครองราชย์ในขณะที่ทรงพระเยาว์ต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนในระยะแรกและทรงสวรรคตจากการก่อกบฏ

๕) ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ค.ศ.๑๖๓๘-๑๖๙๕ หรือ พ.ศ.๒๑๘๑-๒๒๓๘) นับได้ว่าเป็นยุคทองอีกยุคหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง และเป็นการครองราชย์ที่ยาวนานที่สุดคือ ๕๗ ปี โดยทรงครองราชย์ขณะพระชนม์ได้ ๒๕ ปี

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรที่มีการปกครองด้วยระบบราชาธิปไตย ที่ระบบการปกครองต้องอยู่ภายใต้การปกครองของบุคคลเพียงผู้เดียว คือ กษัตริย์ ปัจจัยด้านอายุ ในขณะขึ้นครองราชย์, ระยะเวลาในการครองราชย์, ความต่อเนื่องในการสืบรัชสมบัติ และความสงบสุขของรัฐ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ

สำหรับรูปแบบการปกครองภายในอาณาจักรล้านช้างนั้น ได้ใช้ระบบอาญาสี่ ทั้งในเมืองหลวง หัว เมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้น ระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้ อาญาสี่ ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับ บัญชาเหนืออาญาสี่และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิ์ใน บางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้งถอดถอนกรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้ รับราชานุญาตจากเจ้ามหาชีวิต อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีช่วยสาอากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวงราชบุตร โดยมากมักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตรหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรียกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่าง ๆ ผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทธิสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการพิจารณาพิพากษาตัดสินคดีความในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่าง ๆ ชื่อบ้าน ขางเมือง เป็นตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี ๒ ตำแหน่งคือ เมืองแสน ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายทหาร และเมืองจันทน์ ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รองจากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง ดูแลบัญชีไพร่พล บัญชีสักเลก งานราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ เมืองคุก เมืองฮาม เมืองแพน เป็นผู้ช่วยการสามตำแหน่งข้างต้น นาเหนือ นาใต้ ดูแลเรื่องเสปียงอาหารในยุ้งฉางของเมือง ดำเนินการเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากรไพร่พล การสำรวจสำมะโนครัวไพร่พลทุก ๆ สามปี ทั้งการแทงจำหน่ายเลขที่ หนี หาย ตาย พิการ ชรา อุปสมบทของไพร่พล ตลอดจนการควบคุมดูแลเรื่องสัตว์พาหนะซานเตร ซานนัท ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่เลขานุการของชื่อเมือง ซาบัตติต ทำหน้าที่เป็นอาลักษณ์ หรือเจ้าพนักงานอ่านประกาศต่าง ๆ ทั้งการแข่งน้ำสาบาน การอ่านพระราชโองการ คำสั่งเจ้าเมืองหรือสารตราจากต่างเมือง รวมทั้งทำหน้าที่การแต่งหนังสือตำราต่าง ๆ ด้วยกรมเมือง เป็น

ผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต ฮีต คลอง ต่างๆ สุโพบ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหาร ตำแหน่งของชื่อบ้านขางเมืองเหล่านี้ จะเรียกแตกต่างกันไปตามศักดิ์ของเมืองนั้นๆ หากเป็นเมืองหลวง หรือเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง จะใช้คำว่า พระยา นำหน้า ถ้าเห็นหัวเมือง จะใช้คำว่า เพี้ย ในส่วนของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรล้านช้างมีประวัติศาสตร์ยุคแรกๆ เชื่อว่าอยู่ภายใต้การครอบครองของอาณาจักรน่านเจ้ามีตำนานโดยขุนลอ มีการสู้รบต่อกันมา จึงถึงรัชสมัยพระเจ้าฟ้ารุ่งผู้รวบรวมอาณาจักรล้านช้างได้เป็นผลสำเร็จในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายพระองค์ ที่สำคัญ เช่น ในรัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มีความสัมพันธ์ไมตรีที่แน่นแฟ้นกับกษัตริย์ไทยโดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนับเป็นยุคทองของราชอาณาจักรล้านช้าง ภายหลังเมื่อพระองค์สวรรคตแล้วเชื้อพระวงศ์ลาวต่างก็แก่งแย่งราชสมบัติกัน จนอาณาจักรล้านช้างแตกแยกเป็น ๓ ส่วนคือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ ซึ่งมีสาเหตุที่ทำให้เกิดการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง คือ ความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้าง การเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์และการขยายอำนาจของฝรั่งเศสสู่ลุ่มแม่น้ำโขง สาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เกิดจากการแย่งชิงอำนาจ การแตกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ผลกระทบจากการล่มสลาย เกิดการแย่งชิงอำนาจ การเกิดความแตกแยกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ทำให้อาณาจักรล้านช้างเริ่มเสื่อมลงในปลายรัชสมัย ทำให้ไพร่พลในกำลังล้มตาย บ้านเรือนราษฎรเสียหายและผู้คนเสียชีวิต สภาพบ้านเมืองเริ่มอ่อนแอเกิดความไม่มั่นคง เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ควรเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในส่วนข้อเสนอเชิงนโยบายนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเป็นเชิงนโยบาย ดังนี้

๑) เนื่องจากอาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่ มีขอบเขตกว้างไกล และมีประวัติความเป็นมายาวนาน ดังนั้นองค์ความรู้ที่อยู่ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างจึงมีความหลากหลาย ผู้ศึกษาเรื่องของอาณาจักรล้านช้าง จึงควรแยกศึกษาในแต่ละด้านให้ชัดเจน เพื่อจะได้เห็นบริบทขององค์ความรู้ของอาณาจักรล้านช้างในแต่ละด้านอย่างแท้จริง

๒) ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างที่ผ่านมา ส่วนมากจะสนใจศึกษาเฉพาะเรื่องประวัติความเป็นมา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีของอาณาจักรล้านช้างเสียเป็นส่วนมาก ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างนั้นมีมากมาย จึงเสนอเป็นเชิงนโยบายว่า ควรที่จะทำการศึกษา

อาณาจักรล้านช้างในบริบททางปรัชญาบ้าง เช่น แนวคิดทางอภิปรัชญาของอาณาจักรล้านช้าง, แนวคิดทางจริยศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง แนวคิดทางจริยศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง และ แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง เป็นต้น

๓) เนื่องจากองค์ความรู้ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างนั้น หลายอย่างมีการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ทำการศึกษาควรเน้นถึงการอนุรักษ์เพื่อให้เป็นมรดกสืบต่อไป เพราะสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของคนในอาณาจักรล้านช้างนั้น ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชนชาติที่แสดงออกในรูปแบบของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนรุ่นก่อน และได้กลายเป็นมรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมของคนในยุคปัจจุบัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในส่วนข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะเป็นหัวข้องานวิจัยในเชิงปรัชญา ดัง

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการอพยพ การกวาดต้อนและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทย-ลาวในสองฝั่งแม่น้ำโขง
- ๒) การศึกษาวิเคราะห์การต่อสู้เพื่อปลดแอกของประชาชนในอาณาจักรล้านช้าง
- ๓) การศึกษาวิเคราะห์การเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของอาณาจักรล้านช้างสู่สังคมไทย

บรรณานุกรม

๑.๒ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

กฤษฎา พิณศรี และคณะ. การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๔๙.

กรมศิลปากร. พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ ในประชุมพงศาวดารเล่มที่ ๔๔. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒.

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช. เอกสารคำสอน รายวิชา คติชนวิทยา. อยุธยา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอยุธยา, ๒๕๔๕.

กุหลาบ มลลิกะมาส. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยาในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๘ หน่วยที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖.

ขนิษฐา จิตชินกุล. คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

คณิน บุญสุวรรณ. สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย. กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, ๒๕๔๒.

คาร์,อี.เอช. ประวัติศาสตร์คืออะไร. แปลโดย ชาติชาย พณานานนท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

จรรยา สุภาพ, ศ., “หลักรัฐศาสตร์”. ฉบับปรับปรุงแก้ไขใหม่ ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒.

_____. เอกสารทางวิชาการประกอบคำบรรยายโครงการพัฒนาการเมืองการปกครอง. ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ฉลอง สุนทราวาณิชย์. เอกสารคำสอนวิชา ๒๒๐๔ ๖๐๖ ปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. การเมืองการปกครองในทศวรรษหน้า. กรุงเทพมหานคร: โทรอินเตอร์ เนชั่นแนลเทรดดิ้ง, ๒๕๕๓.

ชลทิศ ธีระจิตติ. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **รัฐไทยในทศวรรษหน้า**. กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็น เพรส, ๒๕๕๔
ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. **ชุดประวัติศาสตร์สำหรับประชาชน ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ**.
กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๔๘.

เต็ม วิพากย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐.

ทองทิพย์ วิริยะพันธ์, ชินเลขา กว้างสุขสถิตย์, และพัชรินทร์ แข็งแรง. **“หลักรัฐศาสตร์”**.
กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๓๑.

ทองสืบ ศุภะมาร์ค (ปริวรรค). **พงศาวดารลาว**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๒๘.

ธนศวร์ เจริญเมือง. **๑๐๐ ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๕๔๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, ๒๕๕๐.

บุญมี เทบสีเมือง (ไพท ภูธา ผู้แปล). **ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม ๒ อาณาจักรล้านช้างตอนต้น**,
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๖.

ประสาร ทองภักดี, พ.ท., **“หลักการปกครอง” (หลักรัฐศาสตร์)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิต, ๒๕๒๕.

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ. **พระพุทธศาสนาในลาว**. ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายปรีณ
ติง, พิมพ์, ๒๕๕๕.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. **มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชนชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริม
การสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

ภูมิจิต เรืองเดช. **คติชนวิทยา (ThaiFolklore)**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๒.

มัลลิกา คุณานุรักษ์. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

มหาสิลา วีระวงค์. **ตำนานขุนบรมราชาธิราช**. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ สปป.ลาว, ๑๙๙๔.

_____. **ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง**. เวียงจันทน์ : สปป.ลาว, ๑๙๙๔.

รังสรรค์ จันดี๊ะ. **เอกสารคำสอนสอนคติชนวิทยา**. เชียงใหม่: สิรินาถการพิมพ์, ๒๕๔๔.

เรณู อรรถฐาเมศร์. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

รามจิตติ หรือรัชกาลที่ ๖ ทรงใช้คำว่า. **“ประวัติศาสตร์”** ในงานพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ผลแห่งวิธี
ศึกษาของเยอรมัน แสดงความเห็นโดยอัทโนมัติ”. พิมพ์ลงในวิทยากรย เล่ม ๑๖ ตอน ๑
พ.ศ. ๒๔๕๘-๒๔๕๙.

ลีลา วีระวงส์. **พงศาวดารลาว**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๐๐.

เสนีย์ คำสุข. **สถานภาพขบข้ายของการวิเคราะห์การเมืองในประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมืองและระเบียบวิจัยทางรัฐศาสตร์ เล่ม ๑ หน่วยที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘.

สุรีย์ ทาญคำ. **คติชนวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๖.
สุนทร โปธิสาร. **ประวัติศาสตร์ลาว**. ขอนแก่น: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘.

สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. **ลำดับกษัตริย์ลาว**. กรมศิลปากร, พงศาวดารเมืองยโสธร ใน ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ ๔๔, หน้า ๖๓-๖๔., กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๗.

สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์, **ลำดับกษัตริย์ลาว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, มปป.,
วรรณา เจียมศรีพจน์, ผศ..“**การเมืองเบื้องต้น**”. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๑.

วงเดือน นาราสำจจ์. **ประวัติศาสตร์: วิธีการและพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

วิทย์ บัณฑิตกุล. **ลาว : Laos**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๕.

ศิริพร ณ ถกลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

_____. **คติชนวิทยา : จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง” ในมองคติชนเห็นชาวบ้าน**. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย. คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๖-๘ กันยายน ๒๕๕๓.

ศิริพร ฐิตะฐาน. **ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๓.

อมร จันทรมบูรณ. **กฎหมายปกครอง**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๕๑.

อารี ถาวรเศรษฐ์. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๖.

เอส.เอส.อนาคามี (S.S.Anacamee). **ศัตรูแห่งรัฐ**. กรุงเทพมหานคร: สยามมิส พับลิชชิ่ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓.

(๒) รายงานวิจัย:

พิศณุ พูนเพชรพันธ์. “บทบาทของประชาชนภายใต้กลไกของรัฐธรรมนูญในการปกครองส่วนท้องถิ่น”.
รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๘.

พรรณี สวนเพลง และคณะ. “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) เพื่อเชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านช้าง (หลวงพระบาง) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๐.

ปิยฉัตร สินธุสะอาด. “สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๓”. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๔๐.

นาคยา กรณีกิจ. “พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว”. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

อริสโตเติล อ้างถึงใน พิศณุ พูนเพชรพันธุ์. “บทบาทของประชาชนภายใต้กลไกของรัฐธรรมนุญในการปกครองส่วนท้องถิ่น”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๘.

(๓) วารสาร:

พิมพ์ปฎิมา นเรศศิริกุล. การขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการควบคุมชนพื้นเมือง ในเมืองอัตตะปือ ราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒. **มนุษยศาสตร์สาร**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑, ๒๕๕๔.

ไกรฤกษ์ ศิลาคม. พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โปธิกษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง. **ศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน), ๒๕๖๐.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. เส้นทางการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓. **วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐)

วิจิตร วินทะไชย. รูปแบบทางศิลปะของพุทธประติมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสาน. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐)

ไพฑูรย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. **วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙)

ไรพัตย์ ภูชีสส์ชวกรณ. โบสถ์-วิหารแบบล้านช้างในประเทศไทย. **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย**. ฉบับที่ ๙ (กันยายน-สิงหาคม ๒๕๕๖)

दनัย ไชโยธา. **ประวัติศาสตร์ไทย: ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์**. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์: ISBN 974-276-111-6, ๒๕๔๖.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

อาณาจักรล้านช้าง (Lanchang)-Oknation แหล่งที่มา: http://www.asean thai.net/mobile_detail.php?cid=50&nid=4456, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๑

การปกครอง. แหล่งที่มา: [https://th.wikipedia.org/wiki/\[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒\]](https://th.wikipedia.org/wiki/[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒])

การเมืองการปกครอง. แหล่งที่มา: [https://sites.google.com/site/pisitsuriyachan/\[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒\]](https://sites.google.com/site/pisitsuriyachan/[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒])

ระบบการปกครองของลาวสมัยอาณาจักรล้านช้าง. แหล่งที่มา: http://kitichat.blogspot.com/2013/01/blog-post_7620.html, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๐

ประวัติล้านช้าง. แหล่งที่มา: [th.wikipedia.org/wiki/\[สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๐\]](http://th.wikipedia.org/wiki/[สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๐])

ความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้าง. แหล่งที่มา: [http://www.wikiwand.com/th/\[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒\]](http://www.wikiwand.com/th/[สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒])

Professor Richard J. Evans "The Two Faces of E.H. Carr". History in Focus, Issue 2: What is History?. University of London. สืบค้นเมื่อ 10 November 2008, 2001.

Professor Alun Munslow (2001). "What History Is". History in Focus, Issue 2: What is History?. University of London. สืบค้นเมื่อ 10 November 2008.

(๕) ภาษาอังกฤษ:

Ethridge and Handelman. **Politics in a Changing World: A Comparative Introduction to Political Science**. Belmont, CA: Thomson Wadsworth, 2004.

Lowenthal, David "Dilemmas and Delights of Learning History". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). *Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives*. New York & London: New York University Press. p. 63. ISBN 0-8147-8141-1, 2000.

Nash I, Gary B. "The "Convergence" Paradigm in Studying Early American History in Schools". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). *Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives*. New York & London: New York University Press. pp. 102–115. ISBN 0-8147-8141-1, 2000.

Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), ed. "Introduction". *Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives*. New York & London: New York University Press. p. 6. ISBN 0-8147-8141-1, 2000.

Tosh, John The Pursuit of History (4th ed.). Pearson Education Limited. ISBN 1-4058-2351-8.p 52,2006.

Seixas, Peter "**Schweigen!die Kinder!**". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 24. ISBN 0-8147-8141-1,2000.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

แบบสัมภาษณ์วิจัย

เรื่อง

อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเท่านั้น และขอให้ท่านผู้ให้ข้อมูลตามความคิดเห็นของท่าน จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ให้ข้อมูลในทุกกรณี

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง

ตอนที่ ๓ รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

ตอนที่ ๔ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....

๑.๒ ตำแหน่ง.....

๑.๓ วุฒิการศึกษา.....

๑.๔ ผลงานวิชาการ.....

๑.๕ ที่อยู่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....

๑.๕ ให้สัมภาษณ์วันที่.....

ตอนที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง

๑. อาณาจักรล้านช้างก่อตั้งเมื่อใด

.....
.....

๒. อาณาจักรล้านช้างมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

๓. อาณาจักรล้านช้างตั้งอยู่ที่ใด และมีพื้นที่เท่าไร

.....
.....

ตอนที่ ๓ รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

๑. อาณาจักรล้านช้างมีการปกครองอย่างไร

.....

.....

.....

๒. อาณาจักรล้านช้างมีรูปแบบการปกครองอย่างไร

.....

.....

.....

๓. อาณาจักรล้านช้างมีการบริหารบ้านเมืองในการปกครองอย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

๑. การเมืองการปกครองอาณาจักรล้านช้างมีสภาพปัญหาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒. การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๓. หลักจากการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล

ที่ อว. ๘๐๓๐/ว ๒๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑๗ เมษายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร/เรียน

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง “**อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง**” โดยเลือกเอาพื้นที่ที่อยู่ในการบริหารงานหรือการดูแลของท่านเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ในนามของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยได้ได้ใช้พื้นที่ในการทำวิจัย และให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และผู้เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลสำหรับการทำวิจัยในพื้นที่ของท่าน และข้อมูลที่ได้นี้จักนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น จักไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือพื้นที่การบริหารงานของท่านแต่ประการใด และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนาบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ..... วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น.....

ที่ ..... อว. ๘๐๓๑.๑/ว.๒๘..... วันที่ ..... ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒.....

เรื่อง ..... เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย.....

เจริญพร/เรียน

ด้วย ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” โดยเลือกเอาพื้นที่ที่อยู่ในการบริหารงานหรือการดูแลของท่านเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของผู้วิจัยมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของผู้วิจัยท่านนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

ที่ อว. ๘๐๓๐/ว ๒๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
 อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
 โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑๗ เมษายน ๒๕๖๒

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร/เรียน

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” โดยเลือกเอาพื้นที่ที่อยู่ในการบริหารงานหรือการดูแลของท่านเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของผู้วิจัยมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของผู้วิจัยท่านนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนาบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

ภาคผนวก ค
ภาพลงพื้นที่การวิจัย

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุนม จังหวัดนครพนม โดย รศ.อุดม บัวศรี และนายพิบูลย์ศักดิ์ ปัจโจปกาสิ อาจารย์
ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครพนม เป็นผู้บรรยายในพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดนครพนม

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัยโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ ดร.พระบุญจันทร์ จันทสิทธิ์ วัดพระเจ้าองค์ตื้อ นครหลวงเวียงจันทน์ ข้อมูลที่ได้คือเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและการสืบทอดสู่ยุคปัจจุบัน

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และความเชื่อของคนอำเภอด่านซ้ายเกี่ยวกับผีตาโขน ซึ่งความเชื่อนี้กลายมาเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของคนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัยโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ ดร.พระบุญจันทร์ จนทลิตธิ วัดพระเจ้าองค์ดื้อ นครหลวงเวียงจันทน์ ข้อมูลที่ได้คือเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและการสืบทอดสู่ยุคปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยร่วมงานบุญประเพณีทอดสงฆ์ ที่วัดพระโอ สปป. ลาว ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ที่ได้รับอิทธิพล
มาจากสมัยล้านช้าง

ฟังการบรรยายและสัมภาษณ์ นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์ อดีตอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว นครหลวงเวียงจันทน์ ข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและคนลาวยุคปัจจุบัน รวมไปถึงความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธศาสนาที่แฝงอยู่กับวิถีชีวิตของคนลาวในยุคปัจจุบัน

ภาคผนวก ง

แบบตอบรับบทความวิจัย / หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ข้าพเจ้า...ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประกอบ มีโคตรทอง อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.....
ที่อยู่ ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐.....
โทรศัพท์..... โทรสาร -.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
.....อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง.....

The Kingdom of Lanchang and Collapse of the Kingdom of Lanchang.....

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ...ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช.....

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓ จนถึง ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้องค์ความรู้และสาระสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง.....

๒. ได้แนวทางการพัฒนาเอกสารประกอบรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(ผศ.ประกอบ มีโคตรกอง)

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ที่ อว ๘๐๓๑.๑/๑๘๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๙๔

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช และ นางสาวมารีสา ไสวงาม

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” เพื่อลงตีพิมพ์บทความในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ ซึ่งอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม ๒ กองบรรณาธิการได้เสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ (Peer Review) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ก่อนตีพิมพ์นั้น

ในการนี้ กองบรรณาธิการขอแจ้งให้ท่านทราบว่า บทความของท่านได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ (Peer Review) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และจะตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนตุลาคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบ

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

บรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ (TCI กลุ่ม ๒)

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ธีรคันย์ กัปโก โทร. ๐๙๔-๗๐๙-๕๖๓๖

อนุธิดา บุญตะวัน โทร. ๐๘๔-๖๓๖-๙๖๖๙

ภาคผนวก ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง</p>	<p>ได้ องค์ ค วาม ร ู้ ก ี่ ย ว ก ั บ อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีคณาจารย์ที่บรรยายในรายวิชาปรัชญาและศาสนา ได้เข้าไปศึกษาค้นคว้ารายงานวิจัยนี้ที่ห้องสมุด มจร วิทยาเขตขอนแก่น - มีนักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้เข้าไปศึกษารายงานวิจัยนี้ที่วัดนาซางชัยราม นครหลวงพระบาง สปป.ลาว ทำให้เกิดความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและคนไทยอีสานและคนลาวในยุคปัจจุบัน - มีนักวิชาการภายนอก เข้ามาศึกษาค้นคว้ารายงานวิจัยนี้ และนำไปศึกษาต่อยอดในการทำวิจัยต่อ และนำไปเป็นข้อมูลในการบรรยายทางวิชาการ - เกิดกระบวนการคิดเพื่อสืบทอด อนุรักษ์ และดัดแปลงแนวความคิดเดิมที่ยังเห็นว่ามี ความเหมาะสมกับคนไทยอีสานและคนลาวในยุคปัจจุบัน

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>๒. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง</p> <p>๓. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง</p>		<p>-การเข้าใจความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี การเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง</p> <p>-เนื่องจากองค์ความรู้ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง การสืบสานวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบันถึงการอนุรักษ์ เพื่อให้เป็นมรดกสืบต่อไป เพราะสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของคนในอาณาจักรล้านช้างนั้น ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นชนชาติที่แสดงออกในรูปแบบของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต</p>

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช
๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์
๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๑๔ บ้านโนนเหล็ยม ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง
จังหวัดชัยภูมิ ๓๔๐๐๐ โทร.๐๘๖ ๑๗๕ ๘๕๕๑
email: p_anya_74@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- : เปรียญธรรม ๗ ประโยค สำนักเรียนวัดศรีสุदारาม
กรุงเทพมหานคร
- : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- : รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยธวัฒนา, จังหวัดสุพรรณบุรี
- : Doctor of Philosophy in Political Science,
Dr.B.R.Ambedkar University, Agra, U.P., India.

๕. ผลงานวิชาการ/งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๕ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง
พระพุทธรูปในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่น
สยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา, ทุนวิจัย สกว.
- พ.ศ. ๒๕๕๗ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน
พัฒนาศักยภาพผู้บริหาร, ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการอาหาร
และยา กระทรวงสาธารณสุข
- พ.ศ. ๒๕๕๘ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง ศึกษาการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเชิง
เครือข่ายของ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางพระพุทธรูปและ
วัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียน, ทุนวิจัย สกว.
- พ.ศ. ๒๕๕๘ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง โครงการวิจัยเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้
ของสังคมตามแนวพระพุทธรูปโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
ในเขตภาคกลางที่ ๒ จังหวัดกาญจนบุรี, ทุนวิจัย สสส.

- พ.ศ. ๒๕๖๐   หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษา
คณะสงฆ์ไทยเพื่อรองรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21, ทุณวิจัย วช.
- พ.ศ. ๒๕๖๑   หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว
ตลาดน้ำที่มีต่อการพัฒนาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ในประเทศไทย,
ทุนวิจัย วช.
- พ.ศ. ๒๕๖๒   หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของ
อาณาจักรล้านช้าง, ทุนวิจัย วช.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวมารีสา ไสวงาม
สถานที่เกิด	๑๖๓ หมู่ ๑๒ ตำบลหนองมะนาว อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๖๘/๒๖๒ ถนนประชาสโมสร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
สถานที่ทำงาน	ศูนย์วิจัยนวัตกรรมและการประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	
พ.ศ.๒๕๕๐	ปริญญาตรี บธ.บ. (คอมพิวเตอร์ธุรกิจ) วิทยาลัยบัณฑิตบริหารธุรกิจ
พ.ศ.๒๕๕๗	ปริญญาโท พธ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	
พ.ศ.๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบการรักษาและป้องกันยาเสพติดตามแนวทาง พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพุทธเกษม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น, ,ทุนวิจัย วช., ปีงบประมาณ ๒๕๕๘
พ.ศ.๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น, ทุนวิจัย วช., ปีงบประมาณ ๒๕๖๑
พ.ศ.๒๕๖๒	ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ,ทุนวิจัย วช., ปีงบประมาณ ๒๕๖๑